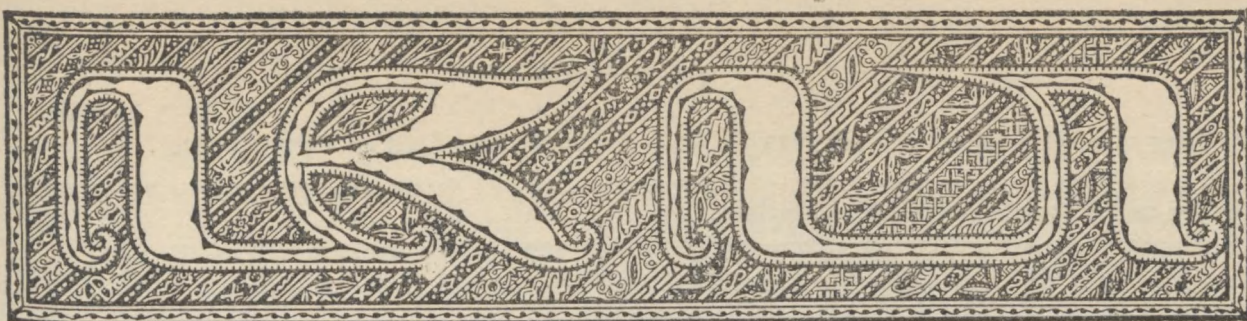

DJAWA

Driemaandelijksch Tijdschrift uitgegeven door het Java-Instituut bij
G. Kolff & Co. Weltevreden.

Onder Redactie van Dr. Raden Ario Hoesein Djajadiningrat, J. Kats,
S. Koperberg, Raden Ngabei Poerbatjaraka en J. W. Teillers.

Secretariaat der redactie: Java-Instituut, Weltevreden.

No. 4

December

1921

HET JAVA-INSTITUUT.

Beschermheer Z. E. de Gouverneur Generaal van Nederlandsch-Indië.

BESTUUR.

Eerevoorzitter.

K. G. P. A. A. P. Prangwedono.
Hoofd van 'het Mangkoenegorosche Huis.

Voorzitter.

Dr. R. A. Hoesein Djajadiningrat.

Secretaris-Penningmeester.

S. Koperberg.

Correspondeerend lid in Nederland.

P. J. Gerke, Dept. Kolonien, Den Haag.

Bestuursleden.

Dr. F. D. K. Bosch.

Dr. B. J. O. Schrieke (Bat. Gen. v. K. en W.).

P. A. J. Moojen { (Bond van N. I. Kunstkringen).
J. W. Teillers }

Mr. B. ter Haar Bzn.

K. P. A. Hadiwidjojo VII, Narpo Wodono.

Ir. Th. Karsten.

K. P. A. Soeriodiningrat (Prinsenbond).

R. M. A. A. Koesoemo Oetojo {
Regent van Japara. } Regentenbond.
R. A. A. Tjokroningrat,
Regent van Bangkalan. }

R. Sastrowidjono (Boedi Oetomo).

R. Ng. Poerbatjaraka.

R. O. S. Tjokro-aminoto (C. S. I.).

R. A. A. Djajadiningrat.

R. M. Soetatmo Soeriokoesoemo.

R. T. A. Wira Nata Koesoema.

Mr. C. A. Wiessing.

Correspondentie-adres voor aangelegenheden, uitsluitend de administratie van het Java-Instituut en die van het orgaan „DJOWO” betreffende:

HET JAVA-INSTITUUT, Kebon Sirih 64. WELT EVREDEN (tel. W. 3652).

Correspondentie voor aangelegenheden, uitsluitend de redactie van het orgaan DJOWO betreffende:

Redactie DJOWO, Goenoeng Sahari 84, WELTEV REDEN (tel. WL 3946).

	Bldz.
Opening van het Congres van het Java-Instituut, gehouden op 17, 18 en 19 Juni 1921, te Bandoeng	231 — 252
Een en ander over Soendaneesche Muziek	235 — 252
Verslag van het behandelde over de noodzakelijkheid van Geschiedenis-Onderwijs ...	254 — 278
Opening van de Houtsnijwerktentoonstelling op Zaterdag 18 Juni des namiddags 5.30 uur	279 — 283
Verslag van het behandelde over de ontwikkelingsmogelijkheid van de Muziek op Java	284 — 300
Beraadslagingen van de Ontwikkelingsmogelijkheden van de Muziek op Java	284 — 304
Over het Cultuurcongres te Bandoeng	305 — 313
Congres voor Javaansche Cultuur-Ontwikkeling te Solo op 5, 6 en 7 Juli 1918	313 — 325
Het eerste Congres voor de Taal-, Land- en Volkenkunde van Java	325 — 339

LIJST VAN ILLUSTRATIES.

	Tegenover Bladz.
Tarawangsa	234
Katjapie	234
Tjeloempoeng	234
Angkloeng-Orkest	235
Tarompet	235
Renteng	235
Beri — Tjètjèmpres.	238
Renteng	238
Dêgoeng	238
Tjaloeng	239
Tjaloeng	239
Gamelan Slendro lajem	239
Gamelan Slendro lajem	239
Tabel I	244
Tabel II	245
Tabel III	244
Tabel IV	245
Tabel V	250
Tabel VI	251
Tabel VII	251
Preekstoel (Mimbar- uit den Kraton Mesdjid Pârâmâsânâ te Solo	278
Bruidsbed (Kobongan) uit den Kraton van Jogjakarta	279
De Oppergodin Soenan Amboe met de Hemelingen en haar Zoon Goeroe Minda	282
De Oppergodin Soenan Amboe nu met Goeroe Minda in de gedaante van een Loetoeng	282
De Vorst van Pasir Batang omringd door zijn dochters, hovelingen en piekeniers	283
Het verjagen van Poerbasari van het Hof van Pasir Batang	283

REPRODUCTIE VAN DE SCHETS VAN
HET PANEEL, GEBRUIKT VOOR DE
OPVOERING VAN DE SOENDASCH
LEGENDE LOETOENG KASAROENG

BANDOENG, 18 JUNI 1921

VERSLAG VAN HET CONGRES VAN HET JAVA-INSTITUUT

GEHOUDEN OP 17, 18 EN 19 JUNI 1921 TE BANDOENG.

WELKOMSTWOORD VAN DEN
WND. BURGEMEESTER VAN
BANDOENG, DEN HEER S. A.
REITSMA, VOORZITTER
VAN DE COMMISSIE VAN
ONTVANGST.

Mijnheer de Voorzitter, leden van het Java-Instituut en andere geachte aanwezigen!

Toen eenigen tijd geleden het Bestuur van het Java-Instituut mij zijn voornemen te kennen gaf, het eerste congres der Vereeniging in Bandoeng te zullen houden en mij tevens het vereerende verzoek deed, op te willen treden als Voorzitter der Ontvangst-Commissie, heb ik van die plannen met groot genoeg kennis genomen en het aanbod met beide handen aanvaard.

Waarom? Wel, geacht auditorium, omdat het mij altijd aangenaam is te vernemen, dat congressisten zoo verstandig zijn om de neerdrukkende hitte te ontvlieden, teneinde hunne besprekingen in het heerlijk-opwekkende klimaat van Bandoeng te houden. Van een rechtgeaard Bandoenger kan men wel niet anders verwachten. Doch in dit bijzondere geval gaf het bericht mij dubbele verheugenis, omdat het hier gold het congres eener jonge vereeniging, welke zich ten doel stelt de ontwikkeling der nationale cultuur die door verschillende omstandigheden in de verdrukking is gekomen en die weder zal moeten herleven, wil van een eigen opbloei dezer gewesten, de heer Soeriokoesoemo spreekt in zijn praeadvies van de vorming en ontwikkeling van een nationaal bestaan, ooit sprake zijn. Als goed Indiër, die gelooft in de toekomst van dit heerlijke land, meende ik door mijne medewerking aan dit congres, een steentje, zij het ook helaas maar een heel klein steentje, te kunnen bijdragen aan het naderbij brengen van het ideaal, dat zooveel onzer voor oogen zweeft.

Geachte Dames en Heeren, die van alle oorden zijt samengestroomd om hier in Bandoeng te getuigen van de liefde voor Uw land, en om

te beraadslagen over de middelen welke kunnen leiden tot het doel, dat de Vereeniging in hare statuten omschreven heeft, vergunt mij in het kort, zeer in het kort eenige zaken te behandelen, welke nauw Uwe te voeren besprekingen raken, besprekingen, welke ik wegens bijzondere ambtsbezigheden niet, zooals oorspronkelijk in mijn voornemen lag, zal kunnen bijwonen. En wanneer ik beschouw dat deze vergunning gegeven is, dan wil ik in de eerste plaats het Bestuur van het Java Instituut mijn compliment maken over de keuze van de onderwerpen, welke zij op dit congres aan de orde gesteld heeft. Want hoe is het denkbaar om bij het morgen-ochtend te behandelen onderwerp te blijven, dat voor de toekomst een vaste lijn gekozen wordt, wanneer het heden niet beschouwd wordt als het gevolg van oorzaken, welke in het verleden zijn terug te vinden? Zeer terecht heeft het Bestuur begrepen dat de toekomstige cultuur, wil zij stevig zijn, moet wortelen op hetgeen was, en heeft zij de vragen aan de orde gesteld hoe het onderwijs in de historie, zoo in het algemeen als in het bijzonder, bij het onderwijs kan worden nagestreefd. De beantwoording der vragen is blijkens de in druk verschenen praedviezen zeer uiteenlopend geweest, met name bleek de waardeering der geschiedenis als wetenschap, als practische wetenschap, zeer verschillend. Al zou ik veel kunnen onderschrijven van hetgeen de heer Raden Mas Soetatmo Soerio Koesoemo schreef, ik kan toch niet met hem medegaan als hij naast en boven de reële geschiedschrijving een mystieke stelt en aan de lessen der historie een betrekkelijk geringe waarde toekent.

Dit nagaande kan ik met een van Neerlands grootste dichters zeggen: „Ik heb de schim des Drossaarts aangeschouwd” en dan zie ik de schim van P. C. Hooft, gebogen over zijn werktafel, toen hij in 1642 de opdracht schreef, van zijn Nederlandsche Historiën. Hij voorvoelde het verwijt, dat hij de geschiedenis van zijn land

opnieuw belichtte, waar reeds „etlijke schrandere of arbeidszaame hersenen” zulks „gemeldt” hadden, doch „hun gelieve zich te erinnern, dat eenen yghelijke niet alles te voore komt, en vaaken de tijdt yet verborgen openbaart, 't welk aanmerkelijk van zelf, ook dikmaals tot ontfouwing van 't oude dient en daaronder gemengt als nieuw, de zinnen aanlokt tot leezen en herleezen van geschiedenissen zonder 't onthouden der welke 's Lands behoudenis last lijdt”.

En naast het beeld van dezen eminenten Hollander rijst dadelijk op, dat van Busken Huet, die in zijn Land van Rembrandt ons zijne studien gaf over de Noord-Nederlandsche beschaving in de 17e eeuw, een boek dat veel te weinig Nederlanders kennen. Veel te weinig Nederlanders kennen, eensdeels wegens de waardeering van het vele goede en groote uit ons heldentijdperk dat tot richtmatigen trots stemt, anderdeels wegens de juiste formuleering hoe de Noord-Nederlandsche cultuur een zeer jonge is, tot in de 16e eeuw afhankelijk van onze naburen, hetgeen tot bescheidenheid maant en om allermint recht geeft laatdunkend te staan tegenover frissche, krachtige pogingen van een volk, dat op een zeer bijzondere cultuur in een voorbije periode kan wijzen.

Een Nederlandsch dichter rijmde in het begin der 18e eeuw:

Tot 's middags, bij gelijkenis

Heb ik geslapen op den akker.

Nu word ik met beschaamdheid wakker

En zie dat het zoo laat al is.

Zoo is het ook met velen in Indië gegaan. Ook hier hebben velen geslapen, heel lang geslapen, maar nu ziet men ook het wakker worden en het zich haasten om den verloren tijd in te halen.

Zie hier, geachte vergadering een les der historie, welke het mij mogelijk maakt Uwe beweging te begrijpen. En om dat begrijpen is het voorloopig voor ons ouderen slechts te doen, de dadendrang, de wil om tot het groote te komen moet bij de jongeren berusten. Willem Kloos heeft het in zijn inleiding tot den 4den druk van Jacques Perk's gedichten, zoo juist geformuleerd, dat het geestelijk leven van alle tijden stroomt als een machtig golvende zee en dat men moet trachten op te zweven boven de tijdelijke, voorbijgaande golvingen, omdat het eigene, persoonlijke, dat in zelf-behaaglijke

verblindingen op een marmeren piedestal wordt geplaatst, ten slotte door zijn kunstmatige zwaarte, onverbiddelijk naar beneden, in het grondelooze diep stort. En hij eindigt dan zijne beschouwing met den wensch, dat onze geest steeds krachtig en frisch moge blijven om alles wat opkomt in waarachtig-echte grootheid te eeren met de plaats, waarop het rechtens behoort.

Mijnheer de Voorzitter, geachte congressisten: Is het U thans duidelijk waarom ik juist het congres van Uw vereeniging zoo hoog aansla, waarom ik het zoo'n bijzonder genoeg acht dat Bandoeng werd uitverkoren om U binnen onze muren te zien? Nu kunt ge ook begrijpen, waarom ik geloof in de toekomst van Uw volk, juist door mijn historischen zin. En ik wilde zoo graag, dat ik van dit vaste geloof iets kon overdragen op de wijfelmoedigen, op de vele trosknechten, die achter de weinige vaandragers aanhinken. Want ten slotte wordt de geschiedenis gemaakt niet door enkelen maar door de bewuste massa. Of het tempo der opgang vlug zal zijn? Ik weet het niet, acht het niet noodzakelijk; ik wil mij niet aan voorspellingen wagen. Alleen wensch ik in Uwe gedachte op te roepen een woord van den profeet Jesaja, een woord van echt Oostersche wijsheid „Zij die gelooven, haasten niet”, een woord dat zijn ontstaan te danken had aan het juiste begrip, dat het heden met onverbreekbare banden vastzit aan het verleden en dat het toekomstige niet losgemaakt moet worden van het bestaande, doch moet uitgroeien. De regenboom wast snel, één storm en hij ligt geknakt.

De djatiboom ontwikkelt zich langzaam, heel langzaam, maar hij trotseert het geweld van eeuwen. Het leven van alle tijden stroomt als een machtig golvende zee, zeide ik zooveel in ander verband den dichter na. De golven verheffen zich, dan komt een daling, een stijging volgt, na den vloed komt de eb, maar ook dan rijzen weer de wateren. Zoo zal na elke vooruitgang weer een voorbijgaande inzinking volgen. Zij die gelooven haasten niet. Zij weten dat wat moet, goed is, komen moet, komen zal en zij werken rustig door strevend naar hun ideaal, dat zij nimmer uit het oog verliezen, wetend dat wat zij begeeren niet is de waan van één dag, doch een waarheid voor alle tijden, dat een volk met een gouden verleden, indien het dit ernstig wil geen recht heeft op een gulden

toekomst, maar die gulden toekomst wiskunstig zeker zal krijgen. Het stemt zoo blij, dat we Oost en West schouder aan schouder zien optrekken.

Mijnheer de Voorzitter, ik ben wellicht wat lang van stof geweest, maar ik moest dit zeggen van deze plaats.

U vertegenwoordigers van Z. H. den Soenan en Sultan P. A. Koesoemadiningrat, P. Soerje Widjaje en Pangeran A. A. P. Prangwedone, geachte Voorzitter, U leden van het Java-Instituut, U congressisten, ik heet U namens Bandoeng welkom in onze heerlijke stad en ik uit den wensch dat de debatten en de onderlinge aanraking in deze dagen mogen bijdragen het doel te benaderen dat U zich stelt, dat het congres het succes moge hebben, zooals gij allen en ik ons dat voorstellen.

REDE VAN DEN HEER HARDE-
MAN ALS VERTEGENWOOR-
DIGER VAN DEN DIRECTEUR
VAN ONDERWIJS EN EERE-
DIENST.

Mijnheer de Voorzitter, Dames en Heeren.

De Directeur van Onderwijs en Eeredienst verzoekt mij, hedenavond zijn tolk te willen zijn; gaarne had hij op het Congres persoonlijk tegenwoordig willen zijn, doch werd hierin door ambtsbezigheden verhinderd.

Het is onnoodig te vermelden dat het hoofd van het departement, dat de volksontwikkeling aan zijn zorg toevertrouwt, met belangstelling en warme sympathie de beweging gadeslaat, waarvan dit Congres een der gelukkigste uitingen is. Dat een Oostersch volk, hetwelk streeft naar de hoogere ontwikkeling van het Westen, daarbij de eigen cultuur niet verwaarloost, het vele goede uit de cultuur aan zijn evolutionair streven wenscht dienstbaar te maken, is inderdaad een hoopvol teeken. En van nog meer beteekenis is het, dat de leiding van deze beweging uitgaat van mannen uit dat volk, die het diepst zijn doordrongen in de Westersche beschaving, en de Westersche methoden van studie en onderzoek zich eigen hebben gemaakt. Goede verwachtingen worden hierdoor gewekt voor het welslagen van het streven naar een harmonische associatie van de Javaansche en Nederlandsche cultuur.

De Regeering heeft van haar kant ook niet

stil gezeten en eene organisatie in het leven geroepen, die het mogelijk maakt langs den weg van het onderwijs het beoogde doel te bereiken. Als resultaat dezer organisatie kunnen wij reeds noemen de Algemeene Middelbare School, die U allen zeker voldoende bekend zal zijn. Het woord is nu aan de Javaansche Maatschappij, om die jonge organisatie tot ontwikkeling en bloei te brengen.

Dat woord is gesproken, de levenswekkende daad is gevolgd, ook dit congres is daarvan het bewijs.

Mede uit naam van Mr. Creutzberg bied ik U en het bestuur van het Java-Instituut het congres mijne hartelijke gelukwensen aan met de opening van dit congres; ik voeg er nog den wensch aan toe, dat dit congres door een lange reeks van andere gevolgd mag worden en dat „Djowo” moge groeien en bloeien tot heil van Java en hare bevolking.

OPENINGSWOORD VAN DEN
HEER R. A. DR. HOESEIN DJA-
JADININGRAT, VOORZITTER
VAN HET JAVA-INSTITUUT.

Stellig spreek ik namens de leden van het congres, en in het bijzonder van de leden van het Java-Instituut, indien ik U oprechten dank betuig voor de door U namens Bandoeng uitgesproken welkomstgroet. Voor het Bestuur van het Instituut wil ik hieraan nog toevoegen een betuiging van erkentelijkheid, dat gij zoo welwillend waart om het voorzitterschap van de de Commissie van ontvangst op U te nemen. Toen het bestuur van die bereidwilligheid van U kennis nam, toen was het er gerust op, dat het congres voor zoover het van de ter plaatse te nemen maatregelen afhangt, zeker zal slagen. Immers beteren steun kan het niet erlangen dan dien van het hoofd der gemeente.

Ik zal Mijnheer de Burgemeester, naar aanleiding van de woorden, die gij aan het Instituut hebt willen wijden, niet treden in een overzicht van het streven en het werken van het Java-Instituut. Het programma van het congres verschaft daarvan een beter denkbeeld, dan ik in een paar minuten zou kunnen geven en langer durf ik van den tijd voor mij niet eischen, waar we ook voor heden avond meerdere punten van het programma hebben uit te voeren, die bovendien voor het auditorium stellig aangenamer zullen zijn dan

het punt „Rede van den voorzitter van het Java-Instituut” als antwoord op uwen welkomstgroet. Alleen wil ik U wederom namens het Bestuur van het Instituut dank zeggen, dat Gij wel met woorden van waardeering op het streven

van het Instituut de aandacht hebt willen vestigen.

Ik eindig, Mijnheer de Burgemeester, met den door U uitgesproken wensch te herhalen, dat het congres succes moge hebben.

Ik heb gezegd.

**PROGRAMMA VAN DE FEESTAVOND VAN HET CONGRES
JAVA-INSTITUUT**
op Vrijdag 17 Juni des namiddags 8.30

1. Degoengmelodie
2. Rede van den Burgemeester van Bandoeng
3. Rede van den Voorzitter van het Java-Instituut
4. Soendasche muziek. Ingeleid door
Mr. J. Kunst met spel van:

- a. Tjaloeng
- b. Karinding
- c. Dogèr
- d. Rèngkong-Hatong
- e. Gondang
- f. Katjapi met zang
- g. Tarawangsa-orkest
- h. Tjelempoeng-orkest
- i. Angkloeng-orkest
- k. Rèntèng-orkest
- l. Degoeng-orkest.

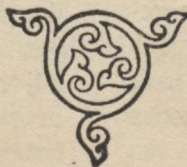
P A U Z E.

5. Gandroeng (Banjoewangi)
 - a. Ouverture
Giroe (muziek)

- Djangkoeng koening (muziek)
- Sawoeng galing (muziek)
- b. Komst van de gandroeng (Muziek,
dans en zang)
Giroe (muziek)
Ngebing (dans) ketepekan (muziek)
Bali-Balian (dans)

6. Banjoewangische Muziek, dans en zang.
Salatoen
Giroe bali
Ajah samirah
Goenoeng Sarie
Angleng
Lebak-lebak
Rembe
Dril
Tetel-tetel
Oegã-oegã
Tjap gomeh
Lia lioe

7. Degoengmelodie.

SOELING

FOTO I. TARAWANGSA.
KATJAPI

TARAWANGSA

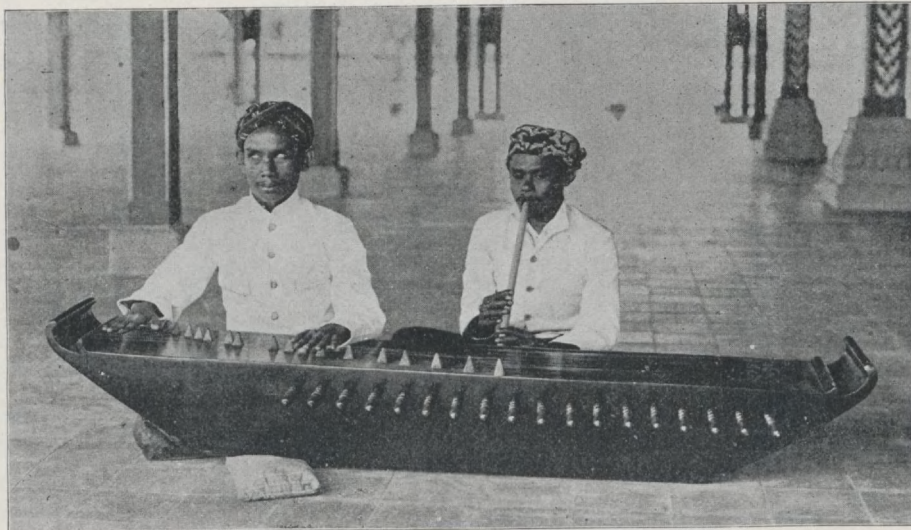

FOTO II. KATJAPI

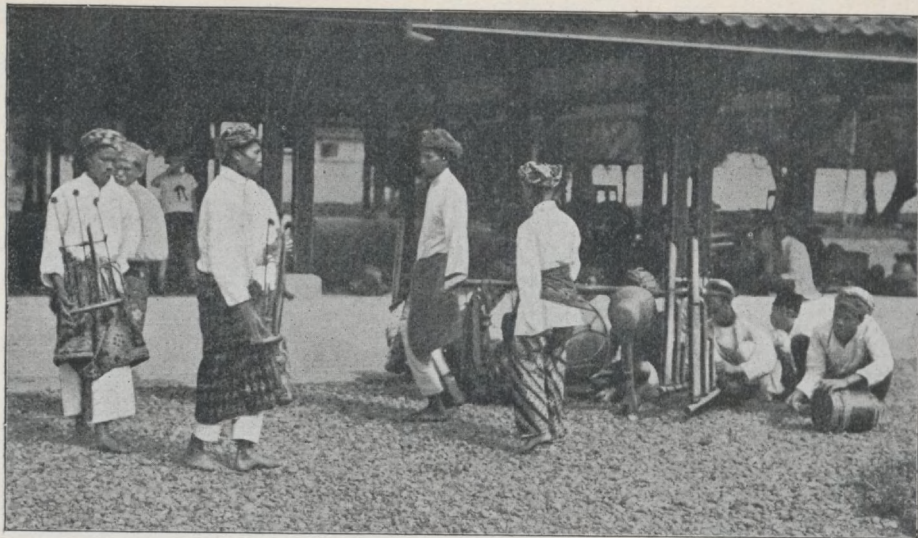

RÉBAB

FOTO III. TJELEMPONG
KEDANG
AWI

KETOEK
AWI

GOÖNG

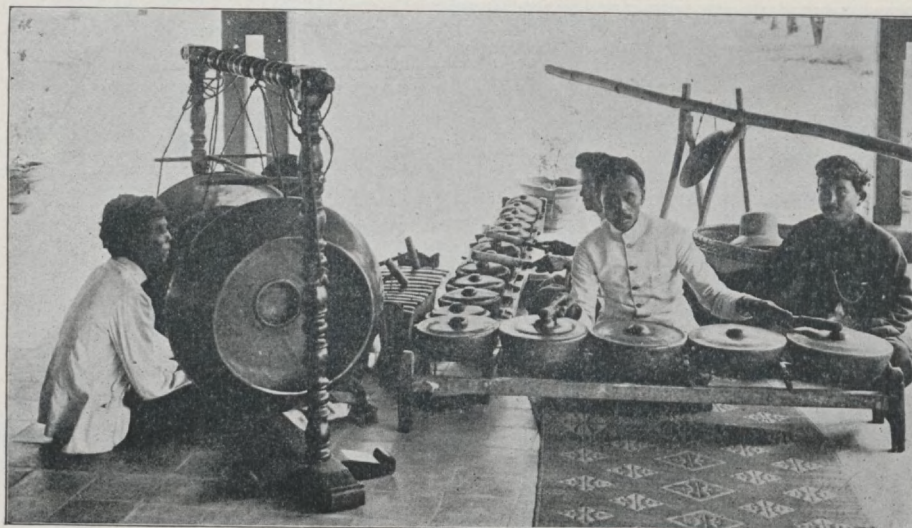
ANGLOENGs

FOTO IV. ANGKLOENG-ORKEST
BEDOEG

DOGDOG

FOTO V. TAROMPET

GONGS

FOTO VI. RENTENG
SARON
(gambang gongso ?)

BERI
KOLÉNANG

EEN EN ANDER OVER SOENDANEESCHE MUZIEK ¹⁾.

Op het te Bandoeng gehouden congres van het Java-Instituut is in de eerste plaats wel de aandacht gevestigd op het volkseigen van het land, in welks centrum men samengekomen was.

Ons is daarbij de graag aanvaarde taak ten deel gevallen, in een voor het beoogde doel trouwens wel wat krap toegemeten tijdsruimte, een onderzoek in te stellen naar wat de Soendalanden aan muzikale, vooral aan instrumentale, vormen opleveren. Het resultaat van dit voorloopig onderzoek vindt men hieronder opgenomen.

De toch al spaarzame litteratuur over de Javaansche muziek had tot dusver de speciaal Soendaneesche muziek nog eens weer extra stiefmoederlijk bedeed, zoodat wij ons dikwijls voor een vrijwel ongerept gebied geplaatst hebben gezien. Dit maakte onze taak zoowel aanlokkelijker als zwaarder. Men houde het hier volgende intusschen voor niet meer dan het zich voorstelt te zijn: een wapenschouwing, een voorloopige orientatie, die aanvulling en verbetering behoeft, en deze, voor zoover het in onze macht ligt, ook ongetwijfeld zal erlangen.

Wat hem, die zijn studie van de Javaansche muziek aanving met een onderzoek van den Vorstenlandschen gamelan, zijn theorie en zijn gendings, wel in de eerste plaats opvalt, als hij vervolgens zijn aandacht richt op West-Java, is wel het feit, dat de op Midden-Java bereikte eenheid hier zoo verre te zoeken is. Ongelijkvormigheid van toonbenaming, veelvormigheid van instrumenten, onvastheid van theoretische begrippen doen telkens haren verwarrenden in-

vloed gevoelen. Vooral kost het in den beginne vrij wat moeite zich in de Soendaneesche termen thuis te vinden, doordat vele ervan voor meer dan één begrip en in vele gevallen, schoon gelijkkluidend met de Vorstenlandsche termen, desniettemin voor geheel andere begrippen gebruikt worden.

Zoo komt men den term *l a r a s*, in Solo wellicht door *m o d u s*, *t o o n a a r d* te vertalen, en daar, evenals in de Soendalanden, ook voor het begrip *stemming* ¹⁾ en meer speciaal voor absolute toonhoogte, *pitch* in gebruik, in Tasikmalaia tegen als de naam van een bepaalden toon en elders ter aanduiding van het begrip *toongeslacht* (L. *slendro* tegenover L. *pelog*) en van het begrip *toonschaal* (L. *miring* tegenover L. *moenggang*).

Met *Tjëlempoeng*, op Midden-Java de naam van een snaarinstrument, bedoelt men in het Bandoengsche een bepaalde instrumentencombinatie (waarover hieronder meer), waarin echter geen snaarinstrument van den vorm of de geaardheid van deze *tjëlempoeng* (meer) voorkomt.

Klinengan beduidt in de Vorstenlanden een bepaalde instrumentencombinatie uit den gamelan; in Bandoeng wordt de *gendèr* aldus geheeten.

Miring, te Djokja in gebruik voor de kleine ontstemming van den toon *barang slendro*, welke soms voor de *rëbab* en *soeling* toegepast wordt, is te Bandoeng de naam voor wat in de Vorstenlanden *pelog* in engeren zin is (de toonschaal 1 2 3 4 5 6).

Moenggang, in Midden-Java de naam van een zeer ouden, primitieven, gamelan met drietonige schaal, van beperkte

1). Dit artikel werd opgebouwd uit de aantekeningen, aan de hand waarvan eerstondergeteekende ten congresse zijn (niet op schrift gestelde) rede uitsprak ter toelichting van een demonstratie van Soendaneesche muziekinstrumenten. De toen gehouden causerie vindt men thans in de hier volgende bladzijden, zij het in ietwat strengeren vorm gefixeerd, terug, aangevuld met een aantal tabellen en foto's.

1). Het werkwoord *nglaras* beteekent stemmen.

samenstelling, die volgens den adat alleen in het bezit mag zijn van de zelfbestuurders en van de regenten in de gouvernementslanden en slechts bij bijzondere gelegenheden gebruikt wordt, is te Tasikmalaja de naam van een gamelan pelog met volledige 7-tonige schaal, die bijna geheel uit kënong-vormige instrumenten is opgebouwd, en elders, b.v. te Lamongan, die van een bepaald instrument; te Bandoeng wordt er die pelog-schaal mee aangeduid, welke in Mid-den-Java barang heet (de toonschaal 2 3 4 5 6 7).

Kënong, in den gamelan de naam van een der colotomeerende instrumenten, bleek in de Soendalanden de naam van een bepaald toon te wezen;

met dog èr werd nu eens een bepaalde instrumentcombinatie aangeduid, dan weer vonden wij het als de naam van een lagoe vermeld;

djemplang was nu eens de naam van een bepaald toon, dan weer van een lagoe, etc. etc.

In de omstandigheid, dat de Soendalanden nimmer een alles-beïnvloedend en overheerschend bestuurs- en cultuurcentrum hebben bezeten (rijkjes als Padjadjaran en Galoeh hadden slechts een zeer beperkt territorium), en in het geaccidenteerd karakter van het landschap, dat uitwisseling van cultuurbezit bemoeilijkte en isolatie in de hand werkte, zal men ongetwijfeld eenige der voornaamste bronnen dezer veelvormigheid (die niet alleen in de nomenclatuur, doch ook in stemming, samenstelling, bouw en klankkleur aan den dag treedt) en verbroekeling hebben te zoeken, dezelfde redenen waarschijnlijk, waarom de Soenda'sche muziek zich ook niet tot de opmerkelijke hoogte der Vorstenlandsche heeft kunnen opwerken. (In één opzicht evenwel is de Soendaneesche muziek, ondanks deze omstandigheden, zeer zeker niet de mindere van de Vorstenlandsche: die trotsche en veerkrachtige rhythmten, welke wij èn te Bandoeng, èn in Tasikmalaja èn in Tandjoeng Sari (om enkele sterk sprekende gevallen te noemen) hebben opgemerkt (doch waarvan onze muziekbijlagen helaas geen enkel specimen bevatten), herinneren wij ons niet in Solo of Djokja zóó gevarieerd en suggestief te hebben gehoord).

Het behoeft geen betoog, hoe bezwaarlijk

echter nu soms het samenstellen van een helder overzicht en het naspeuren van toch af en toe wel bestaanden samenhang door bovengenoemde veelvormigheid is kunnen worden.

Alvorens nu tot een beschrijving van de verschillende instrumenten en muzikale vormen over te gaan, is het wellicht gewenscht nog enkele algemeene opmerkingen te doen voorafgaan omtrent de wijze, waarop, en de plaatsen, waar verzameld is geworden.

In de eerste plaats de mededeeling, dat het gevonden materiaal grootendeels werd bijeengebracht:

- a. door bemiddeling van Raden Soeëb, den kalipah van Bandoeng (Nov. 1919);
- b. in de pendoppo van de regentswoning te Bandoeng, waar de tweede ondergeteekende uit verschillende deelen van den Preanger spelers en instrumenten deed samenkomen (April — Juni 1921);
- c. door tusschenkomst van Raden Adipati Wira Tanoe Ningrat, Regent van Tasikmalaja, die zijn beide oude gamelans, den slendro Lajem en den pelog Moenggang, voor een onderzoek beschikbaar stelde (April 1921).
- d. door tusschenkomst van Rangga Raden Kartakoesoemah, wedana van Tandjong Sari, die in zijn pendoppo eenige rentengs voor ons liet spelen (September 1921).

Voor de toonmetingen bedienden wij ons van een monochord, door Prof. Dr. J. Clay daartoe beschikbaar gesteld en van een zeer nauwkeurige schaalverdeeling voorzien. Meermalen verleende genoemde hoogleeraar bovendien zijn zeer gewaardeerde persoonlijke medewerking en heeft, ervaren akoustisch experimentator als hij is, daardoor zeer veel bijgedragen tot het bereiken van onderstaande en eenige eerlang te publiceeren resultaten.

Waar het zeer zuiver gestemde snaren, toetsen of ketels betrof, werden de metingen twee keeren onafhankelijk van elkaar verricht. Bij verschil van meer dan twee trillingen tusschen de metingen onderling werd de meting ten derden male overgedaan.

Van den eigenlijken gamelan zal men hier ter plaatse slechts weinig gegevens aantreffen, daar die bestemd zijn om in een, hopelijk binnen niet

al te langen tijd te publiceeren, verhandeling over de Vorstenlandsche gamelans, te worden verwerkt.

De gevonden intervallen zijn telkens uitgedrukt in z.g. cents. (1 cent = 1/1200 octaaf). Deze wijze van interval-voorstelling geeft hen, die aan de getempereerde 12-deelige schaal gewend zijn, een duidelijk beeld van de toonsafstanden. Een getempereerde halve toon van het Europeesche toonstelsel is in dit systeem gelijk aan 100 cents.

Telkens zijn de direct d.m.v. den monochord gemeten trillingsgetallen in een omlijning geplaatst. De andere trillingsgetallen zijn vervolgens door vergelijking afgeleid van het gemeten grondoctaaf.

Toen Raden Soeëb zijn spelers naar Weltevreden medenam, was er nog geen meetinstrument beschikbaar, zoodat het door deze gespeelde op het gehoor af genoteerd moest worden. Daar echter de tonen van het toenmaals geproduceerde slechts een zeer geringe afwijking van die der Westersche schalen opleverden, (evenals het geval was bij de later opgeteekende, in dit artikel eveneens opgenomen Dëgoeng-wijzen), zijn de hieronder volgende aantekeningen niet al te ver bezijden de gespeelde of gezongen „waarheid”. (Tabel I Nos. 1 — 5b).

Op het tweetal toentertijd in Weltevreden ten huize van Dr. B. J. O. Schrieke gehouden bijeenkomsten verleenden de broeder van den kalipah, Raden Poera en zijn landgenoot Raden Haroen Al Raschid krachtige medewerking.

Des kalipah's spelers vormden een z.g. TARAWANGSA. Dit is een eeuwen oude combinatie, wat op te maken valt uit het feit, dat zij voorkomt bij de in Z.O. Bantam wonende Badoej's. Zooals men weet, wordt deze stam gevormd door de nakomelingen van hen, die, bij den ondergang van het Padjadjaransche rijk, voor den Islamitischen overweldiger vluchtten. Zij wisten hun Hindoeïsme tot op den huidigen dag te handhaven en hebben geen gewoonten en gebruiksvoorwerpen willen aanvaarden, die niet reeds ten tijde van hun vlucht bestonden.

De grondbeteekenis van tarawangsa (triwangsa) is „driedelig”; we zouden dus mogen vertalen: Trio¹⁾. Het in deze combinatie voorkomende strijkinstrument heeft echter thans dien naam ook voor zich alleen geësurpeerd.

1). De drie hoogste Hindoe kasten worden gezamenlijk ook met triwangsa aangeduid.

In „onze” tarawangsa was evenwel het instrument van dien naam vervangen door een rëbab.

De rëbab is voldoende bekend om er hier niet weder over uit te wijden. Mogen wij volstaan met mede te deelen, dat de hals van het instrument *tihang* genoemd wordt, het lichaam *bobokòng*, de kam *inang* en de strijkstok *pangèsè*.

Ook de soeling kan om dezelfde reden met stilzwijgen voorbijgegaan worden.

Een beschrijving van het derde, tot deze combinatie behorende speeltuig, de *Katjapi*, is hier echter, gegeven zijn mindere bekenheid, o.i. wel op haar plaats.

De vorm van dit tokkel-instrument doet, oppervlakkig gezien, denken aan dien van een prauw. De volksfantazie ziet er echter blijkbaar veeleer gelijkenis met het lichaam eener vrouw in en benoemt verschillende onderdeelen dan ook overeenkomstig dezen gedachtengang. Zoo heet het klanklichaam *raragà* (= lichaam); de inwendige balk, waar de schroeven voor steun doorheen liggen: *ilat* (= tong); de krullen, waarin weerszijds het klanklichaam uitloopt: *gëlœng* (= haarwring); de kammen: *inang* (= borsten). Het geluid ook heet te gelijken op dat eener vrouw.

Deze opvatting maakt, dat sommige rechtzinnige lieden dit speeltuig uit den booze achten en het gebruik ervan trachten tegen te gaan. Toen Raden Haroen in zijn woning te Weltevreden een tarawangsa en daarmede dus ook een katjapi liet spelen, wierpen eenige zeloten met steenen naar huis en spelers.

In het Bandoengsche bleek men een verwant geloof te kennen. Daar heet het n.l. dat, als een lichtzinnige vrouw tengevolge van een zwangerschap sterft, zij, in een *koenti* (een soort geest) veranderd, moet rondzwerven. Deze *koenti* zou er van achteren evenzoo uitzien als een katjapi van onderen¹⁾.

1). vgl. Dr. G. A. Wilken, Verspreide geschriften (ed. v. Ossenbruggen 1912) dl. IV blz. 245: „Deze mos-, woud- of boommaagden waren bijzonder schoon als men ze van voren, maar hol als een trog, wanneer men ze van achteren zag”. E. E. W. Gs. Schröder, die dit citeert in zijn werk over Nias (Leiden 1917) dl. I § 1233 wijst er op, dat deze opvatting verband houdt met de schijn gestalten van de maan, die men personifieerde en waarvan vele primitieve volkeren den mensch laten afstammen (§ 1224). Ook de rib van Adam, waar Eva uit geschapen werd (Gen. II 21) zou niet anders zijn dan de maansikkel. (§ 1222, noot 1).

De bijgevoegde foto's (I en II) toonen beter dan eene beschrijving dat vermag, den vorm van het instrument. De open onderkant is daarop niet zichtbaar. Binnenin zou men anders den bovengenoemden ilat kunnen zien liggen.

De koperen snaren (g a n d a r = lang), die door een zich in het bovenblad bevindende, in een schuine lijn liggende reeks van gaatjes het inwendige van het instrument bereiken, zitten daar om de schroeven (p o e r ë t = wringen) gewonden.

Er komen exemplaren voor met 6, 9, 11, 15, 16 en 18 snaren.

De „Weltevredensche" 11-snarige katjapi, die uit het Bandoengsche afkomstig was, had ten naaste bij als stemming:

As Bes d e s g a s b e s d' e s' g' a s',
dus een omvang van twee octaven met afsluitende herhaling van den grondtoon.

Voor het spel begint, worden de beide snaar-instrumenten gestemd. De soeling, wier tonen gefixeerd zijn, geeft de hoogte aan; de katjapi en de rëbab hebben zich daarnaar te richten. De fluitist geeft de verschillende tonen in opklimmende volgorde: een toonladder door twee octaven, waarvan het hoogere octaaf door überblasen verkregen wordt.

Het is duidelijk een pelog-stemming, wat de spelers dan ook bevestigen. Vergelijking met andere pelog-schalen leerde later, dat van de 7 pelog-noten de tonen pelog en barang ontbraken. Blijkens de grootte en volgorde der intervallen moet men n.l. den laagsten toon van de hier gegeven katjapi-stemming als goeloe (djonggo) opvatten. Behoudens verschil in absolute toonhoogte en in aanvangsnoot, is deze stemming identiek met die van andere hieronder te bespreken combinaties.

De rëbabspeler stelde zijn beide snaren op es en g, dus op nēm en pēnoenggoel. Dit is een ongewone stemming: de gamelan-rëbabs stemmen zoowel in Slendro als Pelog op goeloe en nēm,¹⁾ een interval, dat zich, in beide toongeslachten, eenigermate met een kwint laat vergelijken²⁾; en ook de in de straks te behandelen combinatie tjēlempoeng gebruikte

1). Behalve, althans in Solo, in pelog patēt limo, waarin men de rëbab de stemming bēm-limo geeft, welke een interval op levert, dat steeds ietwat kleiner dan een kwint is.

2). Daarmede wil niet gezegd zijn, dat het interval goeloe-nēm in slendro even groot zou zijn als dat in pelog.

rëbab was gestemd in tonen, die ruim een kwint van elkaar lagen.

Het spel neemt een aanvang met een eenvoudige wijs.

De katjapi-speler zingt erbij; zoo ook Raden Poera, die, als later op den avond de muziek een krijgdsans, M a i n a n g geheeten, aanheft, (Tabel I No. 2) op ons verzoek bovendien onnavolgbaar behendig en sierlijk de daarbij behorende danspassen schetst.

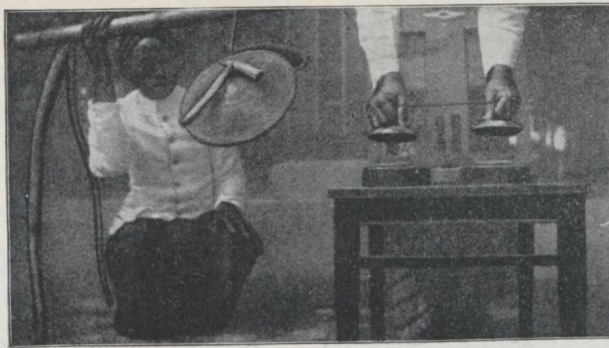
De knokig-verschroepelde vingers van het oude rëbab-mannetje tasten, nauwelijks drukkend en als beschroomd, langs de lange snaren; den strijkstok haalt hij vlak boven het klanklichaam schokkerig heen en weer. Het is, alsof hij alles in droomtoestand verricht. En het hulpeloos klagend, zelfvergeten rëbabzieltje neuriet en mediteert zacht melodieuze en melancholiek.

Ook de soelingspeler is geheel verdiept in zijn spel. Zijn lenige en zekere vingers doen de zachtronde klanken nu eens droppelen in snelle opeenvolging, dan weer langgerekt klagen in monotone litanie; nu eens in fantastische arabesken de rëbabmelodie omfladderen, dan weer in een primitief contrapunt er tegenin gaan.

De derde, de katjapi-speler, heeft onmiskenbaar de leiding. Rhythmisch tikkelen de citherklanken van zijn snarenprauw, als ondergrond voor de melodievoerende soeling en rëbab. Maar terwijl zijn beenige, langgenagelde vingers in de snaren tokkelen, houdt hij, haast boosaardig blikkend, het droomende rëbabmannetje in het oog. Eéns, maar dat is op een oogenblik dat de muziek zwijgt, schiet hij grauwend uit: het rëbabmannetje rekte voorbariglijk zijn hand naar die lekkere kēdjo in pisangblad vóór hem. Hij mag er niet van nemen, voor zijn voorname landgenooten het door hun voorbeeld veroorloofd hebben. De ziel..... ik geloof, dat hij bijna blind is. En zoo oud, zoo oud. Straks, bij het weggaan neemt de goedmoedige soelingspeler de te zware rëbab zorgzaam van hem over.

Het zijn meest zeer korte melodieën, die gespeeld worden en het valt, als steeds, op, dat men ze niet geheel op dezelfde wijze weergeeft, als men na een korte tusschenpoos dezelfde soms nog eens opnieuw speelt: slechts de hoofdzaken eener melodie staan vast; elke zanger voegt, naar de ingeving zijns harten, rhythmische en melodische versieringen er aan toe¹⁾.

1). Een aantal melodieën, gezongen door erkend goede zangers, zijn worden thans door ons phonografisch vastgelegd.

BÈRI FOTO VII. TJÈTJÈMPRES

FOTO VIII. RENTÈNG KOLENANG GONGS KENDANG

FOTO IX. DÉGOENG

DÉGOENG

SOELING KENDANG
KOLENANG

GONG SARON
(gambang gongso ?)

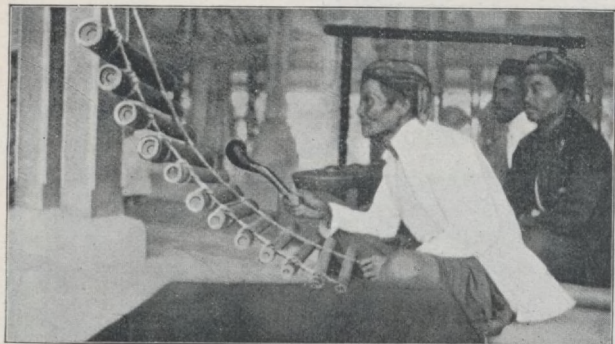

FOTO X. TJALOENG.

FOTO Xa. TJALOENG

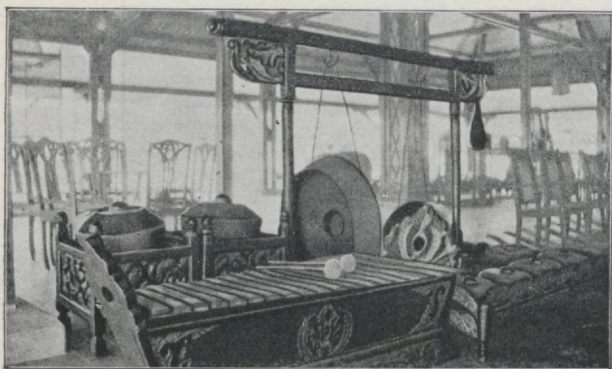

FOTO XI. GAMELAN SLENDRO LAJEM
KENONGS, GONG KEMPOOL
GAMBANG DJENGLONG

FOTO XII. GAMELAN SLENDRO LAJEM.
KENDANG BONANG RÉBAB
KÉTIPOEN RÉBABSTANDAARD

Achtereenvolgens kregen wij o.a. te hooren: Katjang boentjis (zie tabel I No. 1), Mainang (tabel I No. 2) en Renggong Malang (tabel I No. 3). ¹⁾

Eén compositie was er bij van een geheel ander gehalte. Die schilderde n.l. het geheele verloop van een varkensjacht.

Het stuk noemden ze Gandjèng. Er werd veel bij gezongen, geroepen, gefloten en gesproken. Noteeren was helaas niet mogelijk; slechts enkele motieven konden aan de vergetelheid ontrukkt worden.

De gang van zaken is ongeveer aldus:

De jagers gaan op marsch met hunne honden. Eerst heeft de jacht geen succes. De honden blaffen, worden onwillig, krijgen slaag. Eindelijk bemerken de jagers de aanwezigheid van wild. Met het fluiten van een kort motiefje (tb. I No. 4a) worden de honden aangehitst en op het spoor gebracht. Vervolging. Dan raken de honden het spoor bijster. Maar na eenig zoeken vinden zij het terug. De nacht valt. De nachtuil roept. (tb. I No. 4b). Eindelijk hebben de honden een varken te pakken. De jagers snellen er heen en maken het dier af. Welverdiende rust in de rimboe. „Waldesweben”. Daarna wordt de buit in triumph naar de dessa gevoerd. Algemeene feestvreugde.

Deze symphonische Dichtung was zeer amusant om te hooren. De spelers zelf ook schenen schik in de uitvoering te hebben, al bleef hun gezichtuitdrukking ook onverstoort ²⁾.

Tenslotte volgde de wedergave van iets, dat blijkbaar een ronzebons-marsch moest voorstellen. Men noemde het stuk Tatan djian.

De katjapi gaf daarbij als ondergrond figuren als dat, hetwelk op tabel I onder 5a te vinden is.

Rëbab en soeling, vooral de laatste, hadden het druk met de melodie: een heele ronzebons imiteeren op deze eenstemmige en zwakklinkende instrumenten, is ook geen kleinigheid. Luidkeelsche zang deed de rest. Wij konden er een enkele passage uit noteeren (tb. I No. 5b).

De vocale inspanning werd op billijke wijze verdeeld. De soelingspeler, die blazen moest, kon zijn aandeel natuurlijk niet bijdragen. Doch het trompet-nabootsende tè-dè-dè was voor den

diabolischen katjapi-virtuoos; het rëbab-manetje bootste met sombere prr-prr's den Turkschen trom na.

Ook op deze oude uiting van volkscultuur bleek derhalve de uitheemsche infectie reeds vat te hebben gekregen.

Op een andere bijeenkomst, welke in een kampong op Kramat plaats vond, zongen Raden Poera, de Kalipah en eenige hunner verwanten verschillende liederen.

Ik noteerde o.a.:

Ojong-ojong bangkong, een wiegelied ¹⁾, dat op twee verschillende manieren gezongen werd (tb. I. Nos. 6a en 6b).

Verder zong men twee verschillende „zettin-gen” van de Tembang Lambang of Goerisa (tb. I. Nos. 7, 8a en 8b).

De tweede zetting, hier gegeven, had één melodie voor de eerste vier strophen (No. 8a) en een ander voor strophen 5 en 6 (No. 8b).

De kalipah, groot kenner en liefhebber van de muziek van zijn volk, was onuitputtelijk. Een paar melodieën mogen hier nog een plaats vinden:

Moepoe Kembang (bloemen plukken) (tb. II No. 1) en Panimang, een wiegeliedje, waar de kalipah een zwak voor had. Het droomerig-wiegende zit er dan ook heel goed in (tb. II No. 2).

Er was ook een vrouw die zong. Op de bekende, Europeanen eerst zoo vreemd aandoende manier: zittende, eenigszins voorovergebogen, de hand voor de mond en met een, naar Westersche begrippen, volmaakt verkeerde stemvorming en ademhaling.

Wat zij zong, de tembang Dangdang goela bajoeboed, en de tembang Asmaranada, waren onopteenbaar. Doch op elke tembang volgde een z.g. Alok, een unisono nazang der overige aanwezigen, en die was wél te noteeren.

Het waren de Alok Roemiang (tb. II No. 3), volgende op Dangdang Goela en de Alok Etok Ejong (tb. II No. 4), die op Asmaradana volgde ²⁾.

1). Men zie hierover het artikel van bovengenoemden R. Haroen Al Raschid in de Handelingen van het eerste Congres voor Taal-, Land- en Volkenkunde, (op 25-27 December 1919 te Solo gehouden), blz. 349 v. v.

2). In den tekst van laatstgenoemde Alok leze men pandjang i.p.v. pantjong.

1). Slechts de kernmelodie — zonder of nagenoeg-dere jachtcompositie (= lagoe moro) van geheel-denzelfden aard.

2). Later, in Bandoeng, hoorden wij nog een zonder versieringen — is in de bijlagen weergegeven.

Bij de later in Bandoeng gehoorde tarawangsa behoorde een katjapi met meer snaren, n.l. 16 (foto I). Ook hier had elk octaaf weer vijf intervallen, zoodat dit instrument een omvang van drie octaven + eene afsluitende herhaling van den grondtoon had ¹⁾.

De opgegeven namen van de tonen, de toonhoogte van het derde octaaf in trillingsgetallen en de intervallen uitgedrukt in cents bleken als volgt te zijn:

	trillingsget	cents.
1. Barang ¹⁾	370	
2. Galimber	470	414
3. Pamirig	510	141 ⁵
4. Djemplang	564	174 ⁵
5. Paněloe	686	339
		131
1'. Barang alit	740	

Prof. Land komt in zijn studie ³⁾ (noot 4 van het aanhangsel) tot de slotsom, dat galimber gelijk te stellen is met den Vorstenlandschen toon dodo (tengah).

Dat zou volkomen overeenstemmen met de gevolgtrekking, boven gemaakt, die de stemming van de in Weltevreden gehoorde katjapi met goeloe (djonggo) deed aanvangen, wat immers voor den tweeden toon eveneens dodo (tengah) geeft, doch in het geheel niet met de volgorde der toonnamen, zooals sommige der hier onder nog volgende staatjes die te zien geven. De kwestie is, naar het mij voorkomt, dat in den Preanger een zeker aantal toonnamen in gebruik zijn, die naar willekeur (d.w.z. in elke streek weer op een andere

wijze) aan de verschillende tonen ter onderscheiding gegeven zijn ⁴⁾.

De Tarawangsa had evenals de rěbab twee snaren. Er moeten echter ook instrumenten voorkomen met drie, waarvan dan één niet over den kam loopt ¹⁾.

De vorm van het klanklichaam is geheel anders dan dat van de rěbab. Het is grooter en gerekter van vorm. Het rechthoekige bovenblad is bovendien niet van perkament of karbouwenmaag, doch evenals de andere deelen van hout.

De beide snaren bleken gestemd in barang (185) en galimber (117⁵), vormden dus een interval iets grooter dan een kwint. (n.l. $\frac{185}{117.5}$ i.p.v. $\frac{176.25}{117.5}$).

Met TJELEMPOENG — in Midden-Java een soort liggende harp — duidt men in de Soendalanden een orkest aan, bestaande uit:

rěbab
soeling
kěndang awi
twee kětoek awi
goěng awi

en zang,
waarbij men dan nog desverkiezend een katjapi kan voegen (foto III).

Deze combinatie is zeer welluidend en bij uitstek geschikt voor kleinere ruimten.

De soeling geeft ook hier weer de stemming aan.

De katjapi, die wij erbij hoorden gebruiken (foto II), had een omvang van 18 tonen, d.i. drie octaven en drie tonen. Hij werd waarlijk virtuoos en innig muzikaal bespeeld door een blinde. Prachtige motieven en begeleidingsfiguren kwamen telkens terug. Ook alleen liet hij zijn katjapi hooren; toen bleek, dat het niet alleen een begeleidingsinstrument was, maar dat een goed speler hem ook melodisch weet te gebruiken.

De namen der tonen, de trillingsgetallen van het derde octaaf en de intervallen in cents bleken te zijn:

4). vgl. over de Katjapi (verwantschap, woordafleiding) ook Sachs, Die Musikinstrumente Indiëns etc. blz. 104 en 124, en over de tarawangsa en haar mogelijk ontstaan zijn uit de katjapi ibid. blz. 134-136.

1) Encyclopaedie II blz. 822² (Snelleman).

1). Een vergelijkend overzicht van eenige Preanger en Vorstenlandsche pelog-stemmingen vindt men hierachter in Tabel VI opgenomen.

2). De laagste toon van een instrument (in dit geval een barang) heeft den toenaam Indoeng (= moeder). Op dezelfde wijze hebben sommige hogere tonen dikwijls de bijvoeging Anak (= kind).

3). Land, Over onze kennis der Javaansche muziek (1890).

1. Kěnonḡ	366	88
2. Barang	385	382
3. Singoel	480	88
4. Běm	505	227 ⁵
5. Paněloe	576	414 ⁵
1'. Kěnonḡ (alit)	732	

De eerste en tweede snaar van deze katjapi (een kěnonḡ en een barang dus) werden kěnonḡ galimber en barang galimber genoemd; de vier hoogste tonen (15 paněloe, 16 kěnonḡ, 17 barang, 18 singoel) kregen het voorvoegsel pětiet (= aanhangsel, toegevoegde toon).

De rěbabsnaren hadden als stemming: běm ($\pm 126^5$) en barang (192^5), vormden dus een interval, een kleinigheid groter dan een kwint ($n.l. \frac{192.5}{126.5} i.p.v. \pm \frac{189.5}{126.5}$).

De bijbehorende goḡng, kětoeks en kěndang waren geheel van bamboe (awi) vervaardigd.

De G o ö n ḡ, volgens Snelleman ook Goembang geheeten, bestaat uit een 8 c.M. wijde, 75 c.M. lange bamboebuis, die onderaan een knoop heeft, doch aan het bovenende open is. Op 2/3 van onderen af gerekend, bevindt zich eveneens een knoop, doch het tusschenschot hiervan is doorboord. In deze bamboe is een tweede, dunnere bamboebuis geschoven, die aan weerszijden open en aan den onderkant schuin bijgesneden is op de wijze, waarop de klankbuizen der angkloengs dat hebben (als een „ganzepen”). Deze tweede bamboebuis wordt aan het bovenende aangeblazen, waardoor diepe tonen ontstaan, die in hoogte afnemen, naarmate de dunnere buis dieper in de dikkere geschoven wordt. Onze goḡngspeler gebruikte slechts twee tonen, hoewel hij er vele andere zou hebben kunnen maken. Deze twee lagen precies een octaaf uiteen en hadden als trillingsgetallen ten naastenbij 45 en 90.

De K ę t o e k s welke wij hoorden en onderzochten, waren vervaardigd van een stuk bamboe ter lengte van ongeveer 40 c.M. en met een middellijn van 10 c.M. Aan weerszijden hadden zij een knoop. Maar in de eene knoop was een gat geboord. Een gedeelte van den buiswand

was door middel van twee evenwijdig loopende, overlansche, ondiepe insnijdingen losgemaakt en even opgelicht. Onder de aldus verkregen bamboesnaar waren kleine kammen (p a h o e l) geplaatst. Midden op deze snaar was een soort trillend brugje, als het ware eene kleine „springplank” bevestigd, s o e m b i genaamd, welke aan één zijde overstak, en o n d e r deze soembi was de verdunde bamboewand g e h e e l doorboord tot een vierkant gat.

Genoemde bamboesnaar wordt aangeslagen met een hamertje. Daar, waar het hamertje de snaar raakte, had men die met katoen omwoeld.

De toon van de eene kětoek bleek ongeveer 214, die van de andere ongeveer 188 trillingen te hebben.

Later troffen wij op Bali—te Kloengkoeng—in den g a n t o e n ḡ geheel hetzelfde instrument aan: een der vele punten van overeenkomst tusschen de Soendaneesche en Balische muziek.

De K ę n d a n ḡ was gevormd als de kětoek. Maar hij was grooter (± 50 c.M.) en dikker (± 15 c.M.) en de buis had geen knopen. In plaats daarvan echter waren de uiteinden met blikken deksels afgesloten. Bovendien had deze kěndang t w e e bamboesnaren, die door één gemeenschappelijke soembi verbonden en overbrugd waren, en terzijde, op de hoogte van deze soembi, was de buis nogmaals, doch nu met een rond gat, doorboord, hetwelk de speler met zijn linkerhand nu en dan afsloot, om het timbre van den toon te wijzigen¹⁾.

Het ANGKLOENG-orkest, dat naar Bandoeng gekomen was (foto IV), bestond uit:

9 angkloengs
1 tarompet
2 dogdog's
en 1 bėdoeg.

Een aldus samengesteld orkest wordt getooid met den eigennaam „Boentjis”, den naam van het bekende liedje. (zie hierboven).

Als deze angkloeng-combinatie evenwel gebruikt wordt ter begeleiding van de in de Soendalanden zoozeer geliefde potsenmakers (meestal een viertal: een dalang, een „eerste” grappenmaker, een „tweede” dito, den „eersten” op

1). Zie omtrent kětoek en kěndang awi ook Sachs, Die Musikinstrumente Indiens etc. blz. 95 v.v. De opmerking aldaar, dat éénsnarige idiochorden slechts op Sumatra c.a. zouden voorkomen, dus op onvolledige inlichtingen te berusten.

komische wijze imiteerend, en een soort droog-komiek), dan wordt zij, en ook dit heele samenstel, *O g è l* genoemd. En in het district Tandjong Sari noemde men een combinatie, bestaande uit 12 angkloengs en 4 dogdogs welke bij Barongan gebruikt werd, *R é a k*. (Niet *r e j o g*, zooals elders op Java.)

Van de *A n g k l o e n g s*, wier vorm bekend mag worden verondersteld, — men zie overigens de foto, — hadden de vier grootsten 3 klankbuizen, de vijf kleineren 2. Zij omvatten met hun allen één 4/5 octaaf.

De namen der tonen, de trillingsgetallen ervan en de intervallen bleken de navolgende te zijn:

		trillingsget.	cents.
1. Singoel	131 ⁵	363	726
2. Djongdjrong	Indoeng 210	420	840
3. Ambroeng	238	476	952
4. Ambroeng panëroes	269	538	1076
5. Pantjèr		634	1268
6. Pantjèr panëroes	363	726	239
7. Engklok	420	840	252 ⁵
8. Roèl	476	952	212 ⁵
9. Roèl panëroes	538	1076	212

Men ziet aan de grootte der intervallen, dat een slendro-schaal bedoeld, schoon niet bereikt, is. (die toonsafstanden kent van ongeveer 1/5 octaaf d.i. 240 cents) ¹⁾.

De bijbehorende *T a r o m p e t* blies zijn tonen, die op een of twee na een geheel andere hoogte hadden dan die der angkloengs, er „unverfrohren” tusschendoor (foto V).

Deze tarompet is allerminst met een trompet, doch in bouw en wat timbre betreft, zeer wel met een schalmel of hobo te vergelijken.

Het mondstuk heeft een zesdubbel blaasrietje, van klapperblad gemaakt, en de zich aan dit mondstuk bevindende, de wangen omvattende

„vleugels”, zijn van klapperdop vervaardigd. Overigens is het instrument van *nangka-* of *dja-tihout*.

De 9 tonen, die de eigenaar uit zijn blaastuig vernocht te halen, omvatten één 4/5 octaaf en leverden de navolgende trillingsgetallen en intervallen op:

	trillingsget.	cents
1	326	242 ⁵
2	375	204 ⁵
3	421	212
4	477	308
5	570	233
6	654	(652)
7	750	(842)
8	858	(954)
9	972	

De *B è d o e g*, ¹⁾ had in dit angkloeng-orkest een werkzaam aandeel, evenals de dogdog *gèdè* en een kleinere: dogdog *alit gedogdog gèdè* en een kleinere: dogdog *alit gebruikt* werden.

Deze dogdogs zijn kleine trommen, van hout, die slechts aan een (de grootste) zijde met een vel bespannen zijn, met een stok geslagen worden en den vorm hebben van een afgeknotten kegel.

Bij een andere angkloeng-combinatie, afkomstig uit dessa Tjihideun bij Tjisaroea, welke wij eenigen tijd later in de straten van Bandoeng aantreffen, hadden de verschillende angkloengs geen individueelen toonnaam. Maar het eerste, grootste tweetal werd eveneens Indoeng (of ook wel Djongderong) genoemd; Nos. 3 en 4 Tempas, Nos. 5 en 6 Pantjèr en Nos. 7, 8 en 9 Roèl of Anak.

Dit orkestje, waarbij nog een *këndang*, een dogdog, een gong, twee *këtoeks* en *ketjèk* (het bekende metalen ratelinstrument, bij den *wajang-koelit* door den *dalang* met den voet be-

1). Een vergelijkend overzicht van eenige Preanger en Vorstenlandsche Slendro-stemmingen vindt men hierachter in Tabel VII opgenomen.

1). In Tasikmalaja trof ik in den *B a d j i d o r* een plaatservanger van den *Bèdoeg* aan, n.l. in den gamelan pelog Moenggang van den Regent. Deze was nog grooter en maar aan één zijde bespannen.

speed) behoorden, diende, als in Tandjong Sari, o.a. ter begeleiding van pantomimische dansen van eenige koeda kěpang en van een gevecht tusschen twee dansers en een, schoon primitief toch zeer expressief, monster ¹⁾).

Een der steeds zeer kortademige, nimmer over de 2 of 4 maten uitkomende, uit den treuren herhaalde melodieën daarbij gebruikt, luidde ten naaste bij als weergegeven is in tabel III No. 2 ²⁾).

De dogdog vervulde daarbij behalve een rhythmische taak ook die van den kěprak bij den gamelan, m.a.w. hij gaf het moment aan, waarop de dansers een anderen stand moesten aannemen.

De kěndangspeler voerde op zijn instrument allerlei syncopische en trioleerende, zéér aangenaam aandoende, lenig-sterke figuren uit.

Van de angkloengs hingen er zes aan een rek (gajor zou men in de vorstenlanden zeggen); de drie anak hielden de drie dansers in de hand.

Bij enkele dansen verdween het melodisch element geheel en bleef er niets over dan een uiterst strak gehouden, haast mechanisch aandoend, rythme.

Op Bali vond ik een gamelan-soort, welke eveneens Angkloeng genoemd werd. Op dezelfde wijze als de Soendaneesche Tjelempoeng-combinatie het instrument tjelempoeng niet (meer) kent, kwam echter in dit Balische orkest geen instrument van den naam a n g k l o e n g (meer) voor ³⁾).

De RENTENG heeft veel van een primitieven gamelan (foto VI). Het in den Bandoengschen kaboepaten gehoorde exemplaar bleek samengesteld uit:

saron renteng
kolěnang (= bonang)
goōng gědè
goōng alit
tjètjěmpres
en bėri.

1). Over deze dansen zie men het belangwekkende artikel van W. Staugaard in de Handelingen van het Congres voor Taal-, Land- en Volkenkunde te Solo (Dec. '19), blz. 421 v. v.

2). De notatie is niet geheel zuiver. De triool van den opmaat was in wěrkelijkheid een figuur, die tusschen deze triool en een figuur van drie achtsten inlag.

3). Over die Soedaneeschen angkloeng zie men verder ook S a c h s, Musikinstrumente Indiěns etc. blz. 46.

Vergelijking met de samenstelling van andere rentengs leidt er toe de combinatie van kolěnang en gongs als essentiēel, de overige instrumenten als van bijkomstigen aard te beschouwen.

Deze eerstgehoorde renteng was afkomstig uit de dessa Lebak Wangi, onderdistrict Pameungpeuk, district Bandjaran.

Nog twee of drie andere rentengs moeten er in die afdeeling zijn, maar de hier gedemonstreerde heette de schoonste.

Ook deze rentengspelers kenden weer, zooals vrijwel overal in de Soendalanden, twee soorten lagoe, geheeten Tabeuh ¹⁾ gědè en Tabeuh alit (leutik).

Voor eerstgenoemde melodieën werd de toon panòtog (zie hieronder) gebruikt, voor laatstgenoemde zijn plaatsvervanger, de sorog panòtog.

Men speelde ons een tabeuh gědè voor, welke met een forschen gongslag inzette. (Dus anders dan bij een gamelancompositie, waarbij de eerste gongslag op zijn vroegst aan het slot van de Boeka, de inleiding, valt). Om de 8 maal 4 saron-tonen werd deze gongslag herhaald; op elken tweeden toon werd een slag op de bėri en de tjètjěmpres gegeven. De saron voerde de melodie, welke door de kolěnang gesyncopeerd werd.

De S a r o n had een omvang van 13 toetsen, die twee octaven en drie tonen omvatten.

De tonen van het laagste octaaf hadden de namen, gaven de trillingsgetallen en vormden de intervallen, welke hier volgen:

Namen der tonen	trillingsget.	cents
1 Kentjang	377	111
2 Pang lima	402	199
3 Pang rawit	451	334
4 Mamanis	547	131
5 Panòtog	590	233
6 Sorog panòtog	675	192
1' Kentjang alit	754	

Gelijk gezegd, werd òf de schaal 1-2-3-4-5,

1). De eigenlijke beteekenis van tabeuh is: s l a a n.

of de schaal 1-2-3-4-6 gebruikt. Uit de intervallen blijkt, dat men hier weer met een pelog-schaal te doen heeft. (Ook het voorkomen van sorogan — wissel-ketels en- toetsen — duidt hierop.) ¹⁾.

De Kolè nang van deze eerstgehoorde renteng had 17 bonang-ketels op één rij, opgesteld in een rechten hoek die drie octaven en twee tonen omvatten. De eerste toon, een këntjang, lag één octaaf lager dan die, waarmee de saron aanvangt. Voor het tweede en derde octaaf waren sorogan aanwezig. Behalve de ketels van het laagste octaaf, lagen zij allen op pisangbladen. Dit maakt den toon eenigszins milder en langer doorzingend. Men bleek de ketels zoo noodig hooger te stemmen door den slagknobbel (pihoel of papentjeloet, Jav.: pëntjoe) met leem op te vullen.

Van de G o n g s dezer renteng had de laagste 37 à 38, de hoogste 42 à 43 trillingen.

De Tjètjèmpres (Jav. këtjitjer) bestaat, uit twee kleine bekkens, die tegen een vast aan elkaar geklonken ander stel bekkentjes geslagen worden (foto VII).

De Bèri laat zich het best vergelijken met een pandeksel. Een tweetal er van werd, verbonden door een stuk rottan, aan een primitieve schraag opgehangen en daarna bewerkt met een nog primitiever slaghamer (foto VII).

Het repertoire van deze Renteng bestond uit slechts 9 lagoes, waarvan 4 lagoe gèdè en 5 lagoe këtjil (leutik).

Het waren:

1 Sinom	}	gèdè
2 Pankoer		
3 Galoempit		
4 Malèber		
5 Bojong	}	këtjil
9 Sodor		
6 Papandana		
7 Tjotjong		
8 Asmaradana		

Eenige maanden later waren wij in de gelegenheid nog een tweetal andere rentengs te hooren en te meten, door de welwillende bemiddeling van Ranga Raden Kartakoesoemah, wedana van Tandjong Sari.

De een was afkomstig uit de dessa Tjikèbo, de ander uit de dessa Tjileunji, beide in het

district Tandjong Sari gelegen en beide het eigendom van gegoede Soendaneezen. Meer rentengs bestonden er in dit district niet.

Beide waren zij samengesteld uit:

kolè nang renteng

2 goöngs

en een kendang,

terwijl bij No. 2 nog een kleinere kendang behoorde, kolantèr genaamd (verbastering van volontair, dus $\pm$ kendang ad libitum), die evenwel niet gebruikt werd, toen wij deze renteng hoorden.

De kolè nang van het orkest uit Tjikèbo (zie foto VII) had twee rantjakan: één met vijf ketels: het laagste octaaf, wederom Indoeng genoemd, en een met 14 ketels, die alle Anak heetten. De stemming was zeer onvolkomen, zooals blijkt uit onderstaand overzicht van de trillingsgetallen en intervallen:

		Trillingsget. Intervallen in cents	
Indoeng	1	- - 189	
	2	- - 199	- - 89
	3	- - 213 ⁵	- - 121 ⁵
	4	- - 250	- - 273
	5	- - 270	- - 133
Anak	6	378	- - 582 ⁵
	7	398	89
	8	427	121 ⁵
	9	540	406 ⁵
	10	582	129 ⁵
	11	714	354
	12	790	175
	13	870	167
	14	1050	325 ⁵
	15	1144	148 ⁵
	16	1424	379
			94

1). Dit is tot dusver de eenige keer, dat wij bij een Saron Sorogan aantreffen.

TABEL I.

1 *Katjang boentjis*

2 *Mainang*

3 *Renggong malang*

4^a *Gandjeng*

5^a

5^b

tè-dè-dè tè-dè-dè, tè-dè-dè tè-dè-dè, tè-dè-dè tè-dè-dè,

pr, pr, pr, tè-dè-dè tè-dè-dè,

6^a

6^b *Ojong-ojong bangkong*

7 *Lambang (Goerisa) I*

8^a *Lambang (Goerisa) II*

8^b

TABEL II.

1 *Moepoe kembang*

2 *Panimang*

3 *Alok Roemiang*

4 *Alok Etok ejong*

5 *Bangkong dikongkorong koedjang*

6 *Ginteung boeuk*

D.C.

ka - so pon - dok, ka - so pan - tjong, ka - so nga -
ro - jam ka dja - lan, so - no mon - dok, so - no ngan -
djang, so - no pa - pang - gih di dja - lan.

TABEL III.

Lagoe Pohatji R.T. Wiranalakoesoema.

1

Angkloengmelodie

Angkloengs 2

Ketoeks

Gongs!ag = Pantjer 1,

TABEL IV.

Overzicht van toonomvang en octaaflijging van de instrumenten met vaste toonhoogte van den Gamelan sleandro Lajem van den Regent van Tasikmalaja 1)

Trillings- getallen	24					30.75					615					123					246					492					984					1968				
	B	P	L°	L³	K	B	P	L°	L³	K	B	P	L°	L³	K	B	P	L°	L³	K	B	P	L°	L³	K	B	P	L°	L³	K	B	P	L°	L³	K	B	P	L°	L³	K
I n s t r u m e n t e n	Saron																																							
	Panëroes																																							
	Gambang																																							
	Bonang I																																							
	Bonang II																																							
	Djenglong																																							
	Kënong's																																							
	Këmpool																																							
	Gong																																							
	Rëbab																																							

1) Zie de desbetreffende voetnoot op de voorlaatste bladzijde van den tekst.

17	1504	150
18	1640	94 ⁵
19	1732	

Wanneer men van kleine verschillen aanneemt, dat zij te wijten zijn aan stemmingsonvolkomenheden, dan kan men bovenstaande tabel, wat haar octaafbouw betreft, schematisch voorstellen als volgt:

1 — 6 — — 17
2 — 7 — 12 —
18
3 — 8 — 13 — 19
4 — — —
14
5 — 9 — —
— 10 — 15
— 11 — 16
6 — — 17

De beide Goöngs hadden resp. ± 27 en ± 24 trillingen.¹⁾

De spelers van deze renteng, noch die van de andere, kenden namen voor de afzonderlijke tonen. Ook deelden zij de verschillende lagoe's — gelijk bijna overal elders in den Preanger — niet in de twee groepen gědè en leutik in.

Hun répertoire was vrij beperkt; het bestond uit:

- 1 Sinom
- 2 Galatik ngoengoe (= de zang van den vogel Galatik)
- 3 Balei Bandoeng (= de Bandoengsche voorgalerie)
- 4 Onger toetoeng
- 5 Boeng boeloed boeng boelan (= „zoo-wel de kop als de beenderen niet willen geven”. Een lied om de feestvierenden aan te sporen tot het geven van meer giften aan de spelers.)
- 6 Pangkoer
- 7 Ojong ambing (= het wiegen van een kind op de armen.)
- 8 Poetjoeng
- 9 Barang
- 10 Grèsik
- 11 Dongdang

1). Misschien lag de toon één octaaf hoger. Dan zouden de trillingsgetallen natuurlijk het dubbele, dus ± 54 en ± 48 zijn.

Veel schooner van klank was de renteng uit Tjileunji (zie foto VIII) en zij werd ook beter bespeeld naar 't ons voorkwam.

Hoewel de toonomvang van de hierbij behoorende kolèngang even groot was, als die van het andere orkest bedoelde te zijn, n.l. drie octaven en 4 tonen, bestond zij desniettemin uit veel meer ketels, doordat de anaks alle verdubbeld waren. De opstelling van het instrument geschiedde in den vorm van een trapeze: de Indoengs vormden de basis, de twee reeksen Anak de opstaande zijden.

Deze kolèngang was, op de beide hoogste tonen na, zeer zuiver gestemd en de opeenvolging der tonen ook veel regelmatigiger dan bij de zoo even beschrevene.

Het tweede octaaf (dus het eerste der Anaks) had de trillingsgetallen en intervallen die hier volgen:

Trillingsget.	Intervallen in cents
1 330	150 ⁵
2 360	160 ⁵
3 395	387
4 494	147 ⁵
5 538	354
11 660	

Deze stemming vergelijkende met die, welke wij elders vonden, meenen wij er weer een pelog-schaal in te mogen zien, welke, uitgedrukt in de Vorstenlandsche nomenclatuur,¹⁾ met bëm (penoenggoel) aanvangt en de tonen pelog en barang mist.

Ter motiveering van deze opvatting de navolgende cijfers:

Intervallen in cents				
Javaansche toonnamen	Renteng Tandj. Sari	Katjapi Bandoeng	Gamelan Bandoeng	Kjahi Kanjoet Mesen Solo (M.N.)
1 Bëm	150 ⁵	141 ⁵	113	124 ⁵
2 Goeloe	160 ⁵	174 ⁵	156	146 ⁵

1). Dit ter vermindering van verwarring: vgl. het à propos van de tarawangsa van de Soendaneesche toonnaamgeving gezegde.

3 Dodo	387	339	394 ⁵	417
4 Limo	147 ⁵	131	126	99 ⁵
5 Nēm	354	414	409	412
1' Bēm				

Van de G o ö n g s had een denzelfden toon, maar dan drie octaven lager, als de derde toon van bovenstaande tabel, dus van ± 49.5 trillingen; de ander, laagste, bedoelde den eersten toon de octaveeren, kwam daar evenwel ver onder (n.l. 36.25 i.p.v. 41.25 tr.).

Onder de intervallen van deze renteng komt één bijna volkomen zuivere kwint voor: de eerste en vierde toon staan n.l. in die verhouding. Zoowel melodisch als harmonisch gaf het gebruik daarvan, en van haar omkeering de kwart, vooral ook in verband met trotsch-veerkrachtige rhythmische figuren, bewonderenswaardige effecten. De gending Pangkoer, zooals deze eenvoudige landbouwers haar wisten te spelen, zal ons dan ook lang bijblijven. ¹⁾

En toch, wat waren de middelen, waarover zij beschikten, primitief! Dat eene, door vijf mannen meestal in octaven, soms echter in „toevallige” samenklank van kwint, kwart of te groote terts, geslagen melodische instrument, agogisch en rhythmisch geleid door een handtrom en zoo nu en dan, op regelmatige afstanden geïnterpungeerd door een sonore, nazinderende gongslag. Verder niets.

Het répertoire van deze spelers was nog beperkter dan dat van hun collega's uit Tjikëko, van wier hierboven genoemde melodieën zij slechts het eerste zestal kenden.

De DEGOENG is eveneens een instrumentencombinatie, die zich eenigermate met den gamelan laat vergelijken (foto IX). Hij bestaat in den Bandoengschen Kaboepaten uit:

soeling
saron
bonang (kolèng)
këndang
dëgoeng
goëng

Tweede ondergeteekende heeft voor dezen dëgoeng een bijzondere voorliefde. Van zijn prilste jeugd af heeft hij naar zijn klanken geluisterd en bovendien is deze dëgoeng sinds vele gene-

raties in zijn familie. Een zijner voorouders moet er zijn vrouw mee geschaakt hebben. In prauwen zou men toen den Tji Taroem afgevaren zijn, terwijl de geschaakte bruid, door liefelijke gendings getroost werd — voorzoover noodig — over haar overhaast en heimelijk vertrek uit den ouderlijken Kaboepaten.

De Saron dëgoeng had 11 toetsen, ¹⁾ omvattende twee octaven + één toon. De stemming ervan is in pelog, zooals onmiddellijk blijkt bij vergelijking met de intervallen van den gamelan pelog. Meteen ziet men dan, dat de laagste toon van den saron dëgoeng een limo is, en dat de tonen barang en pelog ontbreken.

Saron Dëgoeng

Toonnamen (Jav. benamingen) Trillingsgetallen Cents

1. Limo	376	107
2. Nēm	400	
Barang onbreekt		400
3. Bēm (pënoenggoel)	504	97
4. Goeloe (djonggo)	533	284
5 Dodo (tengah)	628	
Pelag ontbreekt		312
1' Limo	752	

Intervallen in Cents

	a) Degoeng	b) KJ. Kanjoet Mesem (Mangkoe Negaran)	c) Gamelan kaboepaten Bandoeng.
1 Limo	107	99 ⁵	126
2 Nēm	400	412	409
3 Bēm	97	124 ⁵	113
4 Goeloe	284	146 ⁵	156
5 Dodo	312	417	394 ⁵
1' Limo			

1). Sedert phonografisch vastgelegd.

1). Die in de kaboepaten te Tjiamis 16.

Alleen de vijfde toon van deze saron dëgoeng wijkt aanmerkelijk af, aangezien hij vrij wat meer dan een halve toon hooger ligt dan de overeenkomstige gamelantoon.

Door deze en andere afwijkingen van geringere grootte komt het, dat deze dëgoeng-schaal toevallig, zonder hinderlijke misschrijving, in Westersch notatie-systeem kan weergegeven worden. Zonder, gelijk experimenteel ondervonden werd, Soendaneesche ooren te kwetsen, konden wij de bovengenoemde schaal spelen als: g' as' c'' des'' es''.

Dit doende neemt men den vijfden toon vrijwat te laag. Op zich zelf zoude hij ongetwijfeld beter door e'' zijn weergegeven, maar het wil ons voorkomen, dat deze vijfde toets vrij ernstig ontstemd was, en dat de Inlandsche ooren dit onbewust rectificeerden, gewend als zij waren om daar een iets kleiner interval te hooren. Vandaar dan ook, dat de tweede ondergeteekende, toen hij een der dëgoeng-wijzen nog eens herhaalde op zijn viool, zonder aarzelen de snaren volkomen zuiver stemde in de kwinten: ges des' as' es''.

De Kolè nang (bonang) van den Bandoengsche dëgoeng, had 13 ketels, omvattende twee octaven en drie tonen.¹⁾ Zijn laagste octaaf viel samen met het laagste van den saron. Er kwamen geen sorogan bij voor.

Soeling en këndang behoeven geen nadere bespreking, daar de gebruikte instrumenten in geen enkel opzicht afweken van die, welke in den gamelan voorkomen.

De eigenlijke Dëgoeng bestond uit 6 kleine gongs, ten naastenbij gestemd in de tonen van saron en kolè nang.

De Gong dëgoeng bleek in nēm afgestemd en had 25 trillingen in de seconde ($\pm$ As,,).

Het repertoire van den Bandoengschen dëgoeng omvatte 16 lagoon, waarvan 9 gëdè en 7 këtjil.

De namen ervan waren:

1. Soeroeng dajoeng
2. Gendè
3. Bangoe bangoe
4. Poetrilajar
5. Lalajaran
6. Kawitan
7. Mangoe mangoe

} gëdè

1). Die in de kaboepten te Tjiamis 16.

8. Ginteung boeuk
9. Madangdà
10. Lambangan
11. Rentang rentang
12. Toendjoeng laoetan
13. Maningron
14. Koerawoel
15. Palwà
16. Bangkong dikongkorong
koedjang

} gëdè

} këtjil

De Kolè nang was de drager van den cantus firmus. De soeling steunde hem daarbij, maar veroorloofde zich speelsche loopjes en toon-guirlandes. De Saron hield zich ook min of meer aan de melodie, doch deed dat dikwijls in syncopeerenden vorm. De Dëgoeng accentueerde en octaveerde in diepere regionen den eersten toon van elke maat; de Gong sloot, als gewoonlijk, perioden af; de këndang had de agogische leiding.

Men liet ons o.a. hooren:

B a n g k o n g d i k o n g k o r o n g k o e -
d j a n g (tb. II No. 5.)¹⁾ en
G I N T E U N G B O E U K (tb. II No. 6).

Eveneens is in deze schaal door den tweeden ondergeteekende getoonzet de compositie, welke ter gelegenheid van het Java-congres door een onzichtbaar vrouwenkoor unisono gezongen is in de toen opgevoerde, gedramatiseerde Padjadjaransche mythe Loetoeng Kasaroeng, waar zij telkens de komst van de hemelingen, de pohatji's, begeleidde (tb. III No. 1)²⁾.

Thans hebben wij alle door ons gehoorde en onderzochte combinaties genoemd en rest ons nog slechts de vermelding en beschrijving van enkele op zich zelf staande instrumenten.

In de eerste plaats, van wege zijn eerbiedwaardigen ouderdom — men treft hem reeds aan op een der Boeroeboedoer-reliefs — dient dan wel de TJALOENG genoemd (met gong awi ad libitum). Het eerste exemplaar, dat wij te hooren kregen, was afkomstig uit de dessa Sadoe, district Soreang. (foto X).

1). Men lette op de plaatsing der mollen in deze en de beide volgende melodieën. Het zijn, zooals men ziet, niet het gebruikelijke drietal, doch es, as en des.

2). In den tekst van het lied, regels $\frac{1}{2}$ leze men pandjang i.p.v. pantjong.

De vorm van den Tjaloeng is die van een naar beneden toe zich versmallende touwladder met bamboe-sporten. Deze „sporten” zijn van een bepaalde bamboesoort gemaakt, tēmen geheeten, en meestal aan een zijde toegesneden.

Dit eerst gehoorde instrument had 12 toetsen, welke twee octaven en 2 tonen omvatte. De namen der tonen, de trillingsgetallen van het eerste octaaf en de tusschenliggende afstanden waren als volgt:

Namen der tonen ¹⁾	Trillingsget.	Cents
1. Singoel	347	224
2. Djongdjërong	395	
3. Ambroek	443	247
4. Engklok	511	293
5. Pantjër	586	237
1'. Singoel (alit)	694	198

De fantastische hamertjes, waarmede de tjaloeng bespeeld wordt, heeten, als trouwens al dergelijke hamertjes, p a n a k ò l (Jav. taboeh).

Bij het bespelen hangt dit instrument in een flauwe bocht: de bovenkant is aan een boom of paal, de onderkant aan de linker knie van den nyogo bevestigd ²⁾.

De andere gehoorde tjaloeng, afkomstig uit de dessa Sèkèpeuris, district Bandjarmasin, had 17 toetsen. Hierbij deed zich het eigenaardige verschijnsel voor, dat niet in elk octaaf telkens dezelfde toonnamen op dezelfde plaatsen terugkeerden. Of dit een wel meer voorkomend iets is, dan wel, dat deze naamgeving voortspoot uit individueele onkunde van den speler, konden wij niet uitmaken. In elk geval benoemde hij de toetsen bij tweede ondervraging weer geheel op dezelfde wijze.

Die 17 toetsen nu, omvattende 3 octaven en 2 tonen, hadden de volgende namen:

1). vgl. de namen der angkloeng-tonen.

2). Op de foto heeft de speler den onderkant van zijn instrument in de linkerhand. Dit is, blijkens bovenstaand, dus niet de juiste houding. De tjaloeng wordt met beide handen bespeeld.

1. Barang Indoeng
2. Galimber
3. Panëloe
4. Kënonng
5. Barang
6. Wiragma
7. Panëroes
8. Kënonng leutik
9. Panëloe leutik
10. Rankëp

11. Wiragma leutik
12. Barang leutik
13. Anak barang
14. }
15. } Pëtietan (= aan-
16. } hangself, toege-
17. } voegde tonen).

Met lette op de Barang-familie in vier generaties: Barang Indoeng, Barang, Barang leutik, Anak Barang.

Als bewijs, dat de tjaloeng als een „bloed-verwant” van instrumenten als de gendër moet beschouwd worden, kan het feit dienen, dat een der Balische gendër-soorten nog altijd den naam tjaloeng draagt ¹⁾.

Dan een instrument, dat nauwer dan een der andere, verbonden is aan het intieme volksleven: de KARINDING of RINDING.

Dit tegelijkertijd geraffineerde en toch weer innig naleve speeltuig, bestaat in zijn meest primitieven vorm uit bamboe, en wel uit een of twee deelen.

In het eene gedeelte, een reepje bamboe ter lengte van 8 à 10 c.M. en $\pm 1\frac{1}{2}$ c.M. breed, is een tongetje zorgvuldig uitgezaagd, zoodat dit, op de manier der z.g. doorslaande tongen van ons harmonium, vrijelijk vibreeren kan.

Het andere gedeelte, dat ook wel ontbreekt, bestaat uit een koker zonder knoopen van ± 40 c.M. lengte en 3 à 5 c.M. middellijn.

Aan het eene uiteinde is een ovaal stuk uit den wand genomen.

De speler plaatst nu het eerst beschreven bamboereepje schuin tegen den koker, daar, waar de ovale inkeping aangebracht is, en brengt zijn mond ter hoogte van het vrijtrillende uiteinde van het tongetje.

De bamboekoker doet dienst als resonator; met den mond worden de verschillende tonen gevormd; door met een vinger het uiteinde van het bamboereepje te betikken, wordt het in trilling gebracht en het rythme aangegeven.

De beide spelers, die de karinding in den Bandoengschen kaboepten demonstreerden, hadden een uitgebreid répertoire. Voor den toehoorder, die de verschillende lagoon niet door en

1). Zie over den tjaloeng ook Sachs, Die Musikinstrumente Indiens etc. blz. 24-25.

door kent, is echter het verschil tusschen de melodieën niet steeds even opvallend. Gedeeltelijk is dit toe te schrijven aan het feit, dat de tessitura van de karinding slechts gering is, zoodat een lagoe dikwijls meer benaderd, dan nauwkeurig weergegeven wordt.

Wij kregen achtereenvolgens te hooren de lagoon:

1. *Toet ndang* (toet = boentoet = achterlijf van een spin; ndang = web. Dus: als een spinneweb; melodie zonder eind).
2. *Boentjis*.
3. *Loetoengloentjat* (= springende aap).
4. *Tonggèrèt* (de naam van het wel bekende, luidruchtige insect).
5. *Djipang* (welkomstlied).
6. *Djemplang* (met dit woord, van onbekende afleiding, wordt ook een der renteng-tonen aangeduid).
7. *Oela èlo* (= kronkelingen).
8. *Dogèr* (naam van een instrumenten-combinatie uit het gebied van Tasikmalaja).
9. *Keupat eunang* (= het slingeren der armen eener vrouw bij het loopen).
10. *Lěmpaj* (= langgerekt, slank).
11. *Panòdjo* (= stuiter).

Het voortgebrachte geluid laat zich met geen ander vergelijken; 't is een soort doordringend, melodieuus gezoem, dat een zeer eigenaardige bekoring heeft.

De karinding is bij uitstek het instrument der vrouwen. Zij sussen er de kleine kinderen mee, zij spelen er 's morgens op, als zij voor haar huisje zich in de ochtendzon koesteren en het is haar een machtig hulpmiddel om tot een huwelijk te geraken.

Voor dit laatste moeten zij, gekleed in een wit gewaad, bij volle maan 's nachts baden in zeven bronnen, en zeven malen heur haren wasschen, en onderwijl en tusschentijds naarstiglijk de karinding doen klinken. Men noemt dit *ngaboengbang*.

Geen geluid toch dringt gemakkelijker tot den hemel door, als drager van on vervulde wenschen, dan de klank van dit instrument. Om deze reden is de karinding ook het instrument bij zons- en maansverduistering: geen zekerder weg om 's hemels hulp te erlangen, onmisbaar

voor het verdrijven van de booze geesten, die zon of maan willen stelen. En immer gelukt het, de demonen te doen wijken en de verduistering te doen ophouden. Het geluid van de karinding wordt in dit opzicht slechts door één ander geëvenaard: het knippen met de nagels der duimen tegen elkaar.

Teslotte is het een geliefd wedstrijd-instrument. Zoo is bekend de geschiedenis van een vader, die een schoone dochter had, naar wier hand twee jongelingen dongen. Het meisje, groot liefhebster van de karinding, besloot hem te volgen, die het langst zou kunnen spelen.

De beide rivalen namen daarvoor rug aan rug plaats op een groote schaal van gevlochten bamboe, welke zij door schommelende bewegingen aan het draaien moesten brengen — want ook dat behoort bij zulk een wedstrijd — en speelden en speelden en draaiden en draaiden totdat een van beiden het aflegde, waarna den winnaar de schoone buit ten deel viel.

Meestal echter wordt om geringer inzet gespeeld, b.v. om strootjes, een stukje lont of tabak. En dan met meer deelnemers, gewoonlijk vier. Daarvoor worden dan hoofdzakelijk de hierboven onder Nos. 1, 4, 9, 10 en 11 genoemde lagoon gebruikt. Het is een vrij vermoeiende bezigheid. Na ongeveer een half uur komen de eerste uitvallers.¹⁾

De HATONG is een kleine bamboe-pansfluit, met een wisselend aantal klankbuizen.

De beide in de Bandoengsche kaboepaten bespeelde exemplaren hadden resp. twee en zeven pijpjes. Dat met twee was de grootste, had derhalve de diepste tonen en werd dus weer *Indoeng* genoemd; het andere, hooger klinkende, *Anak*.

De Indoeng had ten naastenbij de tonen: e b; de Anak: g' bes' es" f" as" bes" c".

Indoeng en Anak werden, ondanks het feit, dat het samenvallen der tonen es-bes eener- en e-b anderzijds niet bepaald aangename combinaties opleverde, tegelijk gebruikt bij den

RENGKONG.

Deze rengkong is nauwelijks meer een muziekinstrument te noemen. Hij bestaat uit een

1). ook Sachs, Die Musikinstrumente Indiëns etc. blz. 50 v.v. en id. Real-lexikon der Musikinstrumente voce Maultrommel.

zwarte draagbamboe, waarin, vrijwel aan de beide uiteinden, overlansche sleuven zijn aangebracht. Daar overheen hangen bossen padi, die bij het cadenseerend stappen der dragers, in zwaaiende beweging geraken en zodoende aan de bamboe knarsende klanken ontlokken.

Rengkong en Hatong laten zich, steeds tezamen, op oogstfeesten hooren. Men hoort hen echter tegenwoordig hoe langer hoe minder.

De TERBANG, een ook in andere strekken van Java bekend speeltuig, geeft een midden-vorm tusschen pauk en trom; wellicht kan men hem het best definieeren als een grove tamboerijn. Hij wordt met de hand bespeeld.

Over een soort van platte houten kom is een vel van geitewild gespannen, dat strak gehouden wordt door een d.m.v. houten pluggen aangedreven ring van teen. In den bodem dier „kom” is een vrij groot rond gat, dat den speler in staat stelt het instrument met één hand vast te houden.

Vier terbangspelers hoorden wij tegelijkertijd hun primitief speeltuig hanteeren. Zij gebruikten het ter begeleiding en ter onderlijning van hun godsdienstige gezangen, waarin zij hunne geloofsbelijdenis neerlegden en de twintig eigenschappen van God opsomden.

Het spel maakte, zijn kunsteloosheid ten spijt, een sterken indruk, door zijn grooten ernst en het forsche, eendrachtige geluid.

In sommige deelen van Java wordt de terbang ook veel door bedelaars gebruikt, die daarmede van hunne aanwezigheid doen blijken.

Evenals de Rengkong, staat ook het z.g. GONDANG op de grens van het muzikale terroir.

Het werkwoord gondang geeft aan: het zingen, op het rythme van het rijststampen, door weduwen. Gegeven het feit, dat gondang eigenlijk uitnoodigen beteekent en dat de gezongen liederen minneliederen zijn, is de bedoeling van der weduwen muzikale activiteit licht te bevroeden.

Wij wezen er reeds op, dat feitelijk de GAMELAN buiten bespreking behoort te blijven, als wij ons strikt tot de Soendaneesche muziek willen bepalen.

Toch meenen wij een uitzondering te moeten maken voor één en wel voor één der beide gamelans van den Regent van Tasikmalaja, aangezien deze reeds bijna 300 jaren in de Prean-

ger bespeeld is geworden en een bespreking ons bovendien gelegenheid zal geven te wijzen op eenige punten, waarin de Soendaneesche gamelan verschilt van dien der Vorstenlanden.

De hier bedoelde gamelan, L a j e m geheeten, (foto's XI en XII) werd een der voorvaderen van den tegenwoordigen regent door den grooten Sultan Agoeng in 1629 geschonken, samen met — nog immer aanwezige — kleedingstukken, als belooning voor bewezen diensten¹⁾.

De geschiedenis ervan is aldus:

Toen Sultan Agoeng, na geheel Oost- en Midden-Java onder zijn heerschappij gebracht te hebben, ook West-Java ten onder wilde brengen, sloeg hij in de eerste plaats het oog op Batavia, waar sinds een tiental jaren de Hollanders zich genesteld hadden. Met een groote macht trok hij op tot twee malen toe: in 1628 en in 1629. De tweede expeditie was de grootste: sommige beweren, dat dit leger 100.000 man telde. Negen van elke tien weerbare mannen van het Mataramsche Rijk zouden ervoor hebben moeten opkomen. Met olifanten, ruitery en banieren vertoonde het zich in Augustus 1629 voor de stad.

Ook de vasalstaten hadden hun contingent moeten leveren, waaronder een gedeelte van den Preanger. Daar was toen de Pangeran van Soemedang boepati-wedana en deze ontving opdracht alle onder hem staande regenten te bevelen, naar Batavia mee op te trekken. Allen gehoorzaamden, behalve één, de boepati Bandoeng, Dipati Oekoer.

Deze werd nu vogelvrij verklaard en vluchtte bij de nadering van het leger naar den Goenoeng Loemboeng.

Ofschoon de boepati-wedana alles in het werk stelde om Dipati Oekoer gevangen te nemen, — zijn eigen leven en dat zijner familie, zou er bij mislukking waarschijnlijk, overeenkomstig de Mataramsche zeden, mee gemoeid zijn — mocht hij daarin evenwel niet slagen.

Meer geluk had echter Raden Wirawangsa, oemboel (= wedana) van Soekakarta, die zich van Dipati Oekoer wist meester te maken en hem onthoofde.

Vervolgens maakte R. Wirawangsa zich met het hoofd van D. Oekoer op naar Mataram. Doch Wirawangsa was moe en hongerig ge-

1). Gamelan en kleedingstukken zijn thans poesaka. De verzorger van deze poesaka bekleedt een erfelijk ambt.

TABEL V.

Colotomisch schemata van drie Lagoe gedèr (I a - c) en drie Lagoe ketjil (II a - c). 1)

I a

Boeka *Pangkoer* een slag telkens op de 16de sarontoon.

Boeka *Gondjang* een slag telkens op de 8ste sarontoon.

Boeka *Renggong* een slag telkens op de 4de sarontoon.

II a

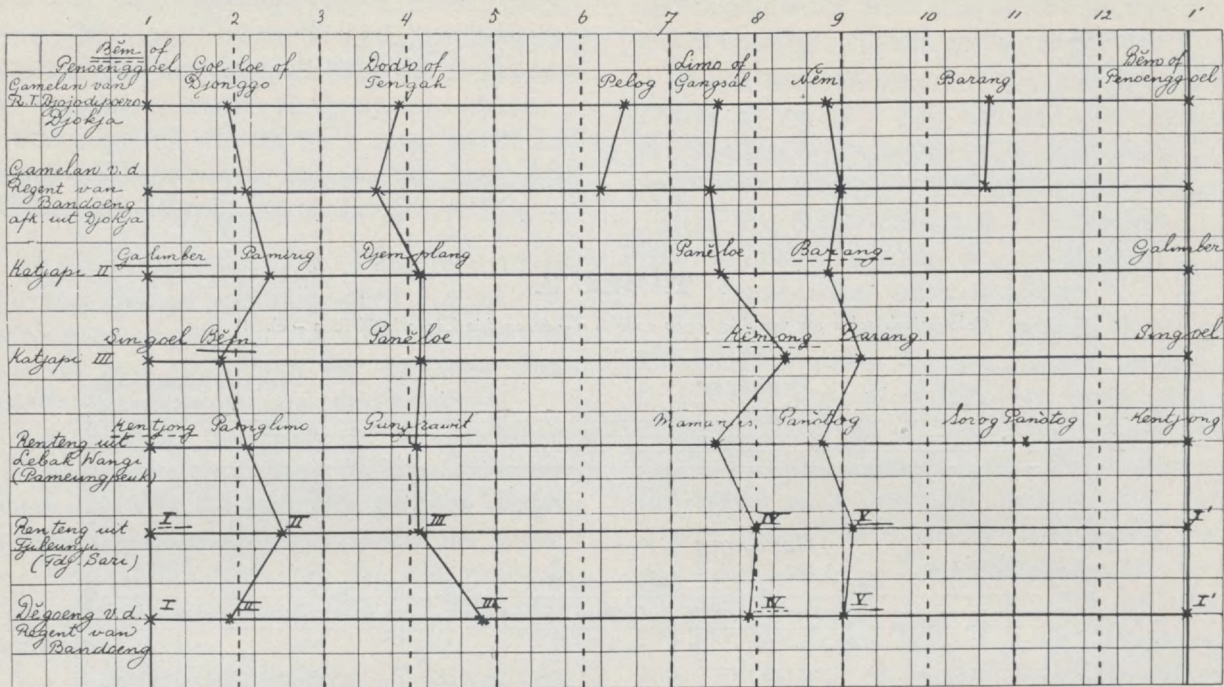
Boeka *Sanga* een slag telkens op de 4de sarontoon.

Boeka een slag telkens op de 4de sarontoon.

Boeka een slag op elke tweede sarontoon, behalve aan het einde van elke phrase, waar i.p.d.v. een syncope ontstaat.

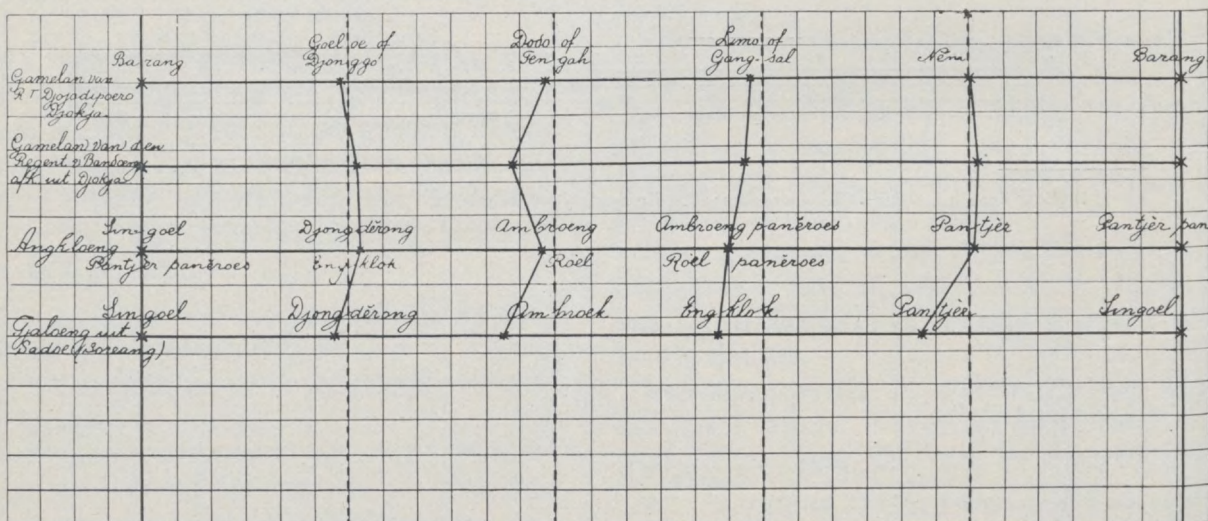
1) N6. = Kenong koewing; N5- Kenong laras; P = Kempool; G = gong.

TABEL VI.

Overzicht van eenige in den Preanger aangetroffen stemmingen, vergeleken met een tweetal gamelan pelog-stemmingen en met de 12-deelige aequigrade (getempereerd chromatische) schaal (verticale stippellijnen). (De onderlijnde tonen zijn de eigenlijke eerste tonen van elke schaal die, waaronder een gebroken lijn geplaatst werd, zijn de laagste tonen van de gemeten instrumenten).

TABEL VII.

Overzicht van eenige in den Preanger aangetroffen stemmingen vergeleken met een tweetal Gamelan Slendro-stemmingen en met de 5-deelige aequigrade schaal (verticale stippellijnen).

worden van de langdurige vervolging en den strijd, en had zich geen tijd gegeven te rusten.

Toen hem derhalve de oemboel van Imba negara ontmoette en aanbood het hoofd zoolang in bewaring te nemen tot Wirawangsa uitgerust was en leeftocht bijeengebracht had, nam deze dat gaarne aan.

De oemboel van Imba negara was echter een trouweloos man. Hij reed zelf onmiddellijk door naar Sultan Agoeng, bood dezen het hoofd aan en beweerde, dat hijzelf degeen was, die D. Oekoer verslagen had. Hij vond geloof en werd rijkelijk beloond. Doch Wirawangsa had onderwijl het bedrog ontdekt en haastte zich eveneens naar Mataram. Het gelukte hem den sultan van zijn eigen goed recht en de misleiding van den ander te overtuigen en nu ontving ook hij een waarlijk vorstelijke belooning: hij werd boepati van Soekapoera en bovendien overladen met kostbare geschenken. Van deze laatste zijn dan nu nog bovengenoemde kleedingstukken en de gamelan L a j e m over.

Aldus staat het volgens den Regent van Tasikmalaia, R. A. Wira Tanoe Ningrat, geschreven in de Babad Soekapoera ¹⁾.

De L a j e m is een gamelan slendro, vrij primitief van samenstelling, doch met een zuiveren en helderen klank.

Wat hem, die de Vorstenlandsche gamelans leerde kennen, onmiddellijk opvalt, is het ontbreken van de genders.

Aanwezig waren: rëbab, soeling, 2 sarons van gelijke toonhoogte, 1 panëroes ($\pm$ = Vorstenlandsche dëmoeng), 1 hooge, 1 lagere en 1 bas-bonang (djenglong), 1 gambang, 1 këndang, 1 këtipoen, 2 kënongs, 1 kempool en 1 gong.

De verschillende tonen werden door den eersten nyogo genoemd:

1. bëm
2. panëloe
3. loloran
4. laras
5. koewing.

De tonen der sarons gaven als trillingsgetallen:

1). Een hiervan afwijkende lezing echter is door den heer A. W. Nieuwenhuis in het Bandoeng nummer van het tijdschrift „Indië” opgenomen (April 1921). Men zie ook Mevr. W. Fruin-Mees, Geschiedenis van Java II blz. 122 v.v. Uit het daar medege-deelde zou men opmaken, dat een en ander zich afge-speeld heeft tijdens de expeditie van 1628.

trillingsget cents

1	492	285
2	580	223 ⁵
3	659	253 ⁵
4	764	205
5	860	233
1'	984	

De schaal van den Lajem wijkt dus nogal af van de theoretische aequigrade schaalverdeling.

De P a n ë r o e s sloot bij de sarons aan zóódanig, dat zijn hoogste toon (bëm) gelijk was aan de laagste van de sarons (492 tr.).

Hij had een toonomvang van 1 $\frac{4}{5}$ octaaf en ving derhalve aan met een loloran (165 tr.).

De laagste toon van de beide hoogste B o n a n g s was geen bëm, zooals men had kunnen verwachten, doch een panëloe, resp. met 290 en 580 tr. ¹⁾.

De hoogste toon van beide was een bëm, met resp. 984 en 1968 tr.

De rangschikking der ketels was als volgt:

5'	4'	3'	2'	1''
2	3	1'	4	5

De derde, laagste bonang, Djenglong geheeten, had niet als de beide andere bonangs een dubbele rij ketels, doch toonde onderstaande opstelling:

5,			5
4	3	2	1

1). In tabel IV evenwel is bij vergissing ook de bëm van 492 tr. voor de hoogste bonang zwart gemaakt, en daarentegen de bëm van 1968 tr. wit gelaten.

De stemming der ketels was dezelfde als die van de vier laagste ketels der middelste bonang, waarbij dan nog de twee daaraan voorafgaande tonen gevoegd waren (dus een bēm van 246 en een koewing van 215 tr.).

De *G a m b a n g*, van een grooter formaat dan de huidige Vorstenlandsche, omvatte 4 octaven (van 123 tr., een bēm, tot 1720 tr., een koewing).

De *K ě n o n g s* waren afgestemd op een laras van 382 en een koewing van 430 tr.

De *G o n g* was gestemd op een laras van ± 24 tr., de kempool bedoelde te zijn een laras van $95\frac{1}{2}$ tr., doch stond eenige trillingen hooger.

De *R ě b a b* had snaren, die, evenals elders, den 2den en 5den toon deden hooren: een pānĕloe van 145 en een koewing van 215 trillingen, d.i. nagenoeg een zuivere kwint ($\frac{215}{145}$ i.p.v. $\frac{216.5}{145}$).

Tabel IV geeft een samenvattend overzicht van toonomvang en octaaflijging der verschillende instrumenten.

De compositietheorie is in de Soendalanden blijkbaar véél eenvoudiger dan in de Vorstenlanden. Hier geen vijf soorten gendings gelijk daar, doch, zooals hierboven reeds gezegd werd, slechts twee: lagoe gĕde en lagoe kĕtjil (leutik), (elders tabeuh gĕde en tabeuh alit). Deze onderscheiden zich door het aantal kĕnong- en kempoolslagen vóór den gongslag, n.l. van elk 8 bij de L. gĕde en 4 bij de L. kĕtjil (zie echter een uitzondering 7 kĕnong- en 9 kempoolslagen in schema Ic.).

In Tasikmalaia, waar de gegeven schemata genoteerd werden, gebruikte men geen kĕtoek. De kĕnong trad daarvoor in de plaats, terwijl de taak van de kĕnong — althans als men de Vorstenlandsche traditie als norm aanneemt — gedeeltelijk door de kempool werd overgenomen.

Geen der gespeelde stukken was uit verschillende Satzen samengesteld: de zeer eenvoudige composities werden, naar het mij voorkwam, zonder variaties, een tweede keer herhaald. Geen mirong, geen moengga en geen naspel.

Hierachter vindt men de colotomische schemata van drie lagoe gĕde (Tabel V, I a-c) en drie lagoe kĕtjil (leutik) (Tabel V, II a-c) aanschouwelijk voorgesteld.

Met bovenstaand overzicht moge voorloopig volstaan worden. Wij zijn ons bewust, verre van volledig geweest te zijn; de verschillende speeltuigen werden niet alle even uitvoerig behandeld; een paar instrumenten en combinaties ontbreken zelfs. (Zoo b.v. vonden wij tot nog toe geen gelegenheid een onderzoek in te stellen naar den DOGER, een instrumentencombinatie uitsluitend voorkomende in de districten Pagandaran en Tjidjoelang, ten Z. O. van Tasikmalaia — waarop R. A. Wira Tanoe Ningrat ons opmerkzaam maakte).¹⁾

Evenmin kon worden nagegaan de verbreiding van elk der instrumenten en kon opgegeven worden of er veel of weinig exemplaren van in gebruik waren.

Eenige melodieën tenslotte moesten achterwege blijven, doordat de drukkerij geen notentypen bezit en het aanmaken van nog meer cliché's te groote kosten met zich zoude sleepen.

Kortom, wij hebben moeten roeien met de riemen die wij hadden en kunnen alleen maar hopen, dat bovenstaand artikel ook in dezen, onvolmaakt, vorm eenigermate beantwoordt aan het gestelde doel: eenige belangstelling te wekken voor, en eenig licht te verspreiden over de muziek der Soendalanden.

En zoo dit doel bereikt mocht zijn, danken wij dat in de eerste plaats aan de welwillendheid en hulpvaardigheid van hen, die ons, elk op zijn wijze, in staat stelden tot het bijebrengen van het in dit opstel verwerkte materiaal.

J. KUNST.

R. T. A. WIRANATAKOESOEMA.

Bandoeng, Juli 1921.

1). Een later bericht meldt, dat ook daar de Doger sedert korten tijd verdwenen is, doch nog in een andere naburige desa (waarvan de naam ons momenteel onbekend is) zou voorkomen. Een onderzoek zal binnenkort ingesteld worden.

PROGRAMMA VAN HET CONGRES VAN HET JAVA-INSTITUUT

op Zaterdag 18 en Zondag 19 Juni 1921.

TWEEDE DAG.

Zaterdag 18 Juni

8.30 uur voorm.

Openingsrede van den voorzitter van het Java-Instituut.

Beraadslaging: Over de noodzakelijkheid van Geschiedenis-onderwijs

9—10. Inleidingen der Preadviseurs

10—1. Debat en Repliek

5.30 uur nam.

Opening der Houtsnijwerk-tentoonstelling

Inleiding van den heer P. A. J. Moojen.

9 uur nam.

Opvoering van de Soendasche Legende

Loetoeng Kasaroeng

met begeleiding van de hieronder genoemde Soendasche muziek- en orkest-soorten, welke ook op den feestavond hebben gespeeld. Voor inleiding tot en inhoudsbeschrijving van het spel zie men hierachter.

Roeat (Katjapi).

1. Verbanning van Poerba-Sari uit den Kraton van Padjadjaran. (Degoeng).
2. Afscheid van Loetoeng Kasaroeng in de gedaante van een slankaap uit den Hemel (Lagoe Pohatji).
3. Vangst van Loetoeng Kasaroeng door den hofblaasroerschutter. (Tarawangsa).
4. Loetoeng Kasaroeng in den Kraton. (Degoeng later Rëntèng).
5. Zijn verbanning naar het bergland waar Poerba-Sari leeft. (Tjelempoeng).
6. Loetoengs tocht uit het bergland naar den hemel. (Katjapi en soeling).
7. De Hemelsche Wijzen begiftigen Poerba-Sari. (Tjelempoeng).
8. Eerste beproeving: Het afdammen van een rivier. (Rëntèng).
9. Vischvangst en krabbenaanval. (Tarawangsa en Rëntèng).

PAUZE.

10. Tweede beproeving: De stierenvangst. (Rëntèng).

11. Derde beproeving: Hoema-aanleg, met behulp der Hemelsche Wijzen. (Rëntèng en Rengkong).

12. De Goden onderwijzen in de ceremoniën bij het planten en rijpen der padi. (Angkloeng).

13. Het ritueele oogsten der padi. (Angkloeng en zang).

14. De Godenmoeder onderwijst zingende Poerba-Sari in het behandelen der padi en bereiden der rijst. (Mangoe-Mangoe).

15. Vierde beproeving: Wedstrijd in koken, weven, schoonheid en borèhgeur. (Tjelempoeng).

16. Loetoeng Kasaroeng legt zijn apenvermomming af en verschijnt als Goeroe Minda Patandjala. (Degoeng).

17. Bestrafing van Poerba Rarang en hare zusters. (Rëntèng).

18. Huwelijk van Goeroe Minda Patandjala met Poerba-Sari. (Degoeng).

De opening van de Houtsnijwerktentoonstelling en de opvoering van Loetoeng Kasaroeng zullen plaats hebben in tegenwoordigheid van Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië.

's Middags wandelcostuum, 's avonds voorzover mogelijk avondtoilet of nationale dracht.

DERDE DAG.

Zondag 19 Juni 1921

8.30 uur voorm.

Beraadslaging: De ontwikkelingsmogelijkheden van de Muziek op Java

8.30 — 9.30 uur. Inleidingen der Preadviseurs.

9.30—12.30 uur. Debat en Repliek.

5.30 uur nam.

Algemeene Vergadering van het Java-Instituut.

a. Verslag van den Secretaris-Penningmeester.

b. Andere voorstellen.

9 uur nam.

WAJANG-WONG.

1. Fragment uit de lakon „Babad-Alas”.

2. Fragment uit de lakon „Narasoma”.

PAUZE.

3. Fragment uit de lakon „Sombosabit”.

4. Fragment uit de lakon „Soembodro la-roeng”.

Dames en Heeren!

Mocht ik gisteren den welkomstgroet van de Commissie van Ontvangst, bij monde van den Burgemeester van Bandoeng, namens het congres in ontvangst nemen, thans, nu de eigenlijke werkzaamheden van het congres aangevangen staan te worden, is het aan mij om U allen uit naam van het Bestuur van het Java-Instituut hier welkom te heeten. Ik verzoek hierbij voor eenige oogenblikken Uwe aandacht te mogen hebben voor een paar woorden, die ik aan de opening van het congres vooraf wil doen gaan, ter inleiding en ter oriëntering.

Het congres, dat thans plaats heeft, is het eerste, dat van het Java-Instituut uitgaat. Den meesten Uwer zal het echter niet onbekend zijn, dat congressen op het gebied der Javaansche cultuur reeds meer zijn gehouden, en inderdaad is de huidige bijeenkomst wezenlijk eene voortzetting van bedoelde congressen.

In Juli 1918 werd te Solo eene bijeenkomst gehouden onder den naam van „Congres voor Javaansche cultuurontwikkeling”, waarop aan de hand van eenige prae-adviezen de vraag werd besproken, in welke richting, gegeven de op Java werkende maatschappelijke invloeden, de ontwikkeling van de Javanen geleid dient te worden, inzonderheid, in hoeverre onderwijs op Westerschen grondslag voor die ontwikkeling noodzakelijk is en in hoeverre de Javaansche cultuur daarbij tot basis kan dienen, en voorts wat in verband met een en ander aan het bestaande onderwijssysteem gewijzigd dient te worden.

En anderhalf jaar later, in December 1919, had, wederom te Solo, een congres plaats, dat werd gewijd aan de taal-, land- en volkenkunde van Java. Dit congres stond op eene andere basis, het hield zich niet bezig met de bespreking van toekomstige ontwikkelingsproblemen van onze cultuur, maar met haren stand in het heden en in meer of minder verwijderde tijdperken van het verleden. Het gaf voordrachten op het gebied der archeologie, geschiedenis, taal- en volkenkunde van Java en Bali, die uiteraard — het was immers geen bijeen-

komst van uitsluitend vakkundigen, doch een congres, dat juist in ruimen kring, onder de leeken belangstelling voor de genoemde wetenschappen beoogde te wekken — geen of weinig aanleiding gaven tot discussies.

Beide congressen gingen uit van daartoe bijeengekomen comité's, die wel persoonlijke verbindingsschakels hadden, maar toch niettemin afzonderlijke comité's waren, elk voor een eigen doel.

Sedert kwam het in die dagen reeds gewenschte Java-Instituut tot stand, dat zoowel de bestudeering als de bevordering van de inheemsche beschaving van Java, Madoera en Bali tot doel nam. Hiermede is een lichaam geschapen, dat niet alleen de twee in de gehouden congressen tot uiting gekomen strevingen vereenigt, maar ook voor het organiseeren van congressen blijvend dienst kan doen. Voor het eerste congres van dit lichaam zijn wij nu bijeen.

Dat wij de in 1918 aangevangen beweging voortzetten, kan blijken uit de keuze van de plaats. Na de twee in Solo gehouden, achtte het Bestuur van het Java-Instituut het gewenscht om eens in West-Java belangstelling voor de inheemsche cultuur op te wekken. En waar kan dit beter geschieden dan hier in Bandoeng, het centrum van de Pasoendan, waar bovendien de gezindheid van den Regent jegens de Soendaneesche cultuur bij voorbaat zekerheid gaf van eene volledige medewerking zijnerzijds?

Dat dit congres in strekking eene synthese is van de zoo straks medegedeelde, te Solo in 1918 en 1919 aan den dag getreden strevingen, is voorts uit het programma te demonstreeren. Aanstonds zullen aan de hand van de uitgebrachte prae-adviezen de discussies worden begonnen over de vraagpunten aangaande de verspreiding en bevordering van de kennis der Javaansche geschiedenis, morgen over die betreffende de ontwikkeling der inheemsche toonkunst. Ook in de keuze dier vraagpunten ligt eene voortzetting van het Solosche cultuurcongres van 1918. Was toen het onderwerp het aangeven in het algemeen van de richting, waarin de ontwikkeling der Javanen met eigen en uitheemsche cultuur tot grondslag geleid zou moeten worden, thans gaat het over de kennis en de bevordering van een paar bepaalde onderdeelen der Javaansche cultuur. De formuleering

der vraagpunten moest ook nu zoo ruim mogelijk gesteld worden, ten einde gelegenheid te geven de zaak in kwestie breed en van alle kanten te bezien om voorts de discussies te doen kristalliseeren in meer begrensde en scherper omlijnde congresresoluties, waarop het Instituut dan verder kan voortwerken.

Naast de bespreking dezer onderwerpen geeft het programma — en dit ligt meer in de lijn van het congres van 1919 — eene voordracht over Soendaneesche muziek, met demonstratie der instrumenten, die wij gisteren van den Heer Kunst reeds hebben gehoord, en voorts eene tentoonstelling van Javaansch houtsnij- en draaiwerk, die door den Heer Moojen in eene lezing nader zal worden toegelicht.

Hiermede meen ik het congres voldoende te hebben ingeleid en rest mij thans nog den aangenamen plicht te vervullen getuigenis te geven van de erkentelijkheid van het Bestuur voor de bescherming, den steun en de medewerking, die het bij zijn arbeid heeft mogen ondervinden.

In de eerste plaats betuigen wij onzen eerbiedigen dank aan Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, die niet alleen het Haar aangeboden beschermheerschap over het Java-Instituut wel heeft willen aanvaarden, maar straks ook de opening van de houtsnijwerk tentoonstelling en de opvoering van den Loetoeng Kasaroeng met Hare tegenwoordigheid wil vereeren, en aldus aan het congres luister zal bijzetten.

Onze eerbiedigen dank wensch ik voorts te betuigen aan Zijne Hoogheid den Soesoehoenan van Soerakarta en Zijne Hoogheid den Sultan van Jogjakarta voor den ondervonden steun ten einde dit congres te kunnen doen slagen. Dat H. H. belangstellen in het streven van het Java-Instituut, wordt door het Bestuur van het Instituut hoogelijk gewaardeerd. Voor een ieder zichtbaar is die belangstelling aan de talrijke inzendingen, die uit Solo en Jogja voor de tentoonstelling zijn binnengekomen.

Dan dient gememoreerd te worden het belangrijke aandeel, dat de eere-voorzitter van het Java-Instituut, P. A. A. P. Prangwadana, in dit congres heeft gehad. Hiervoor betuig ik hem namens het Bestuur van het Java-Instituut mijn eerbiedigen dank.

Herhaald moge worden de gisteren uitgesproken dankbetuiging aan de Commissie van Ont-

vangst, gepatroniseerd door den Resident als eere-voorzitter en geleid door den Burgemeester. Thans sluit ik hierbij nog aan de uitdrukking van onze erkentelijkheid aan den Gemeenteraad van Bandoeng voor de ondervonden tegemoetkomingen.

Veel dank zijn wij verschuldigd aan den Regent van Bandoeng en de Raden Ajoe, die niet alleen hun huis en erf, maar ook hunne geheele persoonlijkheid ten dienste hebben gesteld tot het welslagen van het congres. Met algeheele toewijding, zonder eenige terughouding hebben zij het hunne bijgedragen, en wanneer wij op het congres mogen terugzien als op een welgeslaagd congres, dan moeten wij het voor een niet onbelangrijk deel toeschrijven aan den Regent en de Raden Ajoe. Mogen zij zelf alsdan de voldoening smaken van met volledig succes bekroonden arbeid en toewijding! Het Bestuur van het Java-Instituut kan wat zij hunnerzijds gegeven hebben slechts met gevoelens van diepe erkentelijkheid vergelden.

Dit moge hier ook gezegd worden ten aanzien van de personen en commissies, die het congres met de resultaten van hun arbeid opluisteren. Vooreerst de Feestcommissie, onder het voorzitterschap van de Raden Ajoe van Bandoeng, aan welker arbeid met name de Heer Kiewiet de Jonge gewichtig deel nam. Als Gij hedenavond de opvoering van den Loetoeng Kasaroeng bijwoont, dan zult Gij kunnen realiseeren, welk een arbeid de Heer Kiewiet de Jonge op het geheel nieuwe gebied van het ten tooneele opvoeren eener inheemsche legende heeft gepresteerd. Met erkentelijkheid moet hierbij ook worden gewaagd van de medewerking van den Heer en Mevrouw Gerber, van de spelers alsook van het Departement van Oorlog, het Departement van Burgerlijke Openbare Werken en van electriciteitsmaatschappij. Aan P. A. Soerjadi-ningrat zijn wij in het bijzonder dank verschuldigd voor de wajang-wong-voorstelling, die morgenavond zal worden gegeven.

Dan de commissies voor de tentoonstelling, de verschillende gewestelijke commissies en de hoofdcommissie onder leiding van den Heer Moojen, naast wien nog bijzondere vermelding verdienen Mevr. Moojen, die haren echtgenoot met toewijding bijstond, en de Heer Batenburg, die met eene belangrijke inzending geheel uit Palembang is overgekomen. Hun allen alsook

den inzenders breng ik thans openlijk dank voor hunne medewerking.

Een woord van erkentelijkheid mag ik hier ook niet achterhouden voor den Heer en Mevr. Ottolander, door wier welwillende bemoeienis wij gelegenheid hebben gekregen met de Banoewangische gandroengdans en muziek kennis te maken, en voor den Heer Kunst, die met zijne belangwekkende en boeiende voordracht over de Soendaneesche toonkunst zoo passend heeft ingezet hetgeen het congres te leeren en te genieten geeft.

Verder dient in het bijzonder genoemd te worden de Secretaris van het Java-Instituut, de Heer Koperberg, die, gelijk hij steeds doet, wanneer hij zich eenmaal aan iets geeft, met algeheele toewijding het leeuwenaandeel in de voorbereidingen van dit congres op zich heeft genomen. Aan hem zijn wij — ik als voorzitter in de eerste plaats — dank verschuldigd voor den allesomvattenden arbeid van de organisatie van het congres.

Eindelijk, in de laatste plaats het best te noemen als geleidelijke overgang tot de te houden beraadslagingen: de prae-adviseurs. Het Bestuur is hun zeer erkentelijk voor hunne bereidwilligheid om de gevraagde medewerking te verleen, en het doet ons leed, dat niet allen van hen aanwezig kunnen zijn. Moge hun arbeid, die tot het essentiele van het congres behoort, beloond worden met levendige belangstelling, zich uitende in deelneming aan de discussies.

En gij allen ten slotte, die door Uwe tegenwoordigheid bij dit congres blijk geeft van Uw interesse. Gij draagt hierdoor in stellig niet onbeduidende mate bij tot het welslagen van het congres. Hiervoor breng ik U mijn dank. Mocht ik nu niet afzonderlijk gememoreerd hebben, die aparte vermelding verdient, zoo hoop, ik, dat het verzuim mij vergeven zal worden.

Dames en Heeren, ik verklaar dit eerste congres van het Java-Instituut geopend!

INLEIDING VAN HET PRAE-
ADVIES VAN MEVROUW
FRUIN-MEES DOOR MR. TER
HAAR.

Mijnheer de Voorzitter, Dames en Heeren.

Een eenigszins eigenaardige gewaarwording is het, hier voor U op te treden als een soort incarnatie van de teleurstelling. U allen toch

zult — niet minder dan ik zelf — teleurgesteld zijn door het feit, dat Mevrouw Fruin het door haar geschreven prae-advies niet in eigen persoon kan komen inleiden en verdedigen. Mevrouw Fruin toch, die niet alleen eigen ervaring op onderwijs-gebied bezit, maar die zich door haar „Geschiedenis van Java” juist op het terrein der besprekingen van hedenmorgen in wijden kring een — zoozeer verdienden — naam verworven heeft, behoort tot de eersten, die op dit congres aanwezig hadden moeten zijn.

Zij heeft, nu een reis naar Menado haar overkomst naar Bandoeng onmogelijk maakte, mij verzocht als haar wakil op te treden, en ik doe dat gaarne, vooreerst omdat ik de door Mevrouw Fruin ontvouwde zienswijze ten volle onderschrijf en voorts in de hoop, dat diegene onder U die mogelijk opmerkingen tengevolge van de afwezigheid van de praeadviseur van plan waren te onderdrukken, die thans toch zullen uitspreken.

Mevrouw Fruin heeft in haar praeadvies een beantwoording der derde vraag achterwege gelaten en wel omdat die gedeeltelijk zou samenvallen met de beantwoording der vorige vragen, en voor het andere deel — betreffende de wijze van geschiedvorsching — buiten haar beoordeelingbevoegdheid ligt. Hoe meer men op het rijke Java zoekt, des te meer men er vinden zal, doch het opstellen van een handleiding voor geschiedvorschers zij overgelaten aan de deskundigen van den Oudheidkundigen Dienst.

Slechts zeer kort behoef ik U den gedachtengang in het praeadvies neergelegd in herinnering te brengen; wie het prae-advies las, zal hij nog duidelijk voor den geest staan.

Java — Indië — strevende naar zelfstandigheid heeft behoefte aan kennis van eigen verleden, aan geschiedenis. De handleidingen op de scholen te gebruiken bij het onderwijs in die geschiedenis moeten voldoen aan twee eischen: Zij moeten bevatten *I n d i s c h e* geschiedenis, een uiteenzetting der gebeurtenissen, bezien vanuit het standpunt der Indonesiërs zelf, waarbij dus het tijdperk voor de komst der Hollanders in belangrijkheid niet achter staat bij dat na de 16de eeuw, en — tweede eisch — zij mogen slechts mededeelen hetgeen in werkelijkheid tot het verleden behoort. Geschiedenis is de leer van wat geschied is, verhalen met symbolische beteekenis mogen niet als werkelijk

plaats gehad hebbende gebeurtenissen, als inderdaad bestaan hebbende toestanden en verhoudingen inhoudende, worden gedaan. Uit de babad mag alleen worden gebezigd, datgene wat aan andere gegevens kan worden getoetst en juist bevonden wordt. Tot heden was de op Java onderwezen geschiedenis — naar de karakteristieke uitdrukking — Compagnies geschiedenis met een enkele den regel bevestigende uitzondering. Hoe daarin verbetering kan komen, wordt vervolgens in het prae-advies uitvoerig uiteengezet. In veel sterker mate dan tot nog toe het geval was, moet het onderwijs aanschouwelijk worden gemaakt (wandplaten enz.) terwijl eenvoudig gestelde geschiedverhalen op gemakkelijke wijze in handen der kinderen moeten kunnen komen. Vooral ook moeten behoorlijke leerboeken worden gemaakt — liefst twee, één voor een hoogere en één voor een lagere onderwijscategorie — waarin de geschiedenis van het indonesische volk beschreven is. Mevrouw Fruin geeft vervolgens aan op welke wijze — door het uitschrijven van twee prijsvragen, voor elk boek één — het Java-Instituut kan meewerken bij het tot standkomen dier voor de kennis der Javaansche cultuur zoo belangrijke leerboeken, en ik eindig met het uitspreken van den wensch, dat het congres met dat idee zijn instemming betuigen zal en dat zoodoende iets blijvens zal voortkomen uit de hier te voeren besprekingen.

INLEIDING VAN HET PRAE-
ADVIES GESCHIEDENISON-
DERWIJS DOOR DEN HEER
R. SOETATMO SOERIOKOE-
SOEMO.

Als korte toelichting op mijn prae-advies, wensch ik alsnog het volgende te zeggen. Het is in hoofdzaak hetzelfde, doch hier slechts verkort; en eene herhaling van dat, waar het tenslotte op neerkomt.

Reeds in mijn voorwoord gaf ik te kennen, dat (het nuchtere verstand mij maar weinig bekoort. Daaruit zou men de conclusie kunnen trekken, dat practische zin bij mij afwezig is. Gelukkig kan ik hier zeggen, dat juist het tegendeel daarvan bij mij het meest overweegt, dat slechts door practische overwegingen ik werd geleid, als ik in dit bijzonder geval practisch wil zijn.

En practisch is geschied-onderwijs alleen te

verstaan, als het in verband staat met de zedelijke opvoeding en vorming van ons karakter. Direct nut voor het maatschappelijk leven heeft de geschiedenis niet, tenzij de kennis daarvan wordt verwerkt tot basis van ons innerlijk leven.

Het moet geen algemeene ontwikkeling zijn, die den doorslag geeft, als het onderwijs in geschiedenis in het leerplan wordt opgenomen. Algemeene ontwikkeling toch is slechts een soort van verstands-oefening; niet door algemeene ontwikkeling verkrijgt men inzicht in het leven. Het is door overpeinzing en door denken, door het geoefend verstand, dat inzicht wordt verkregen in alle mogelijke levensverschijnselen en geestes-stroomingen.

Voor verstands-oefening zijn er intusschen genoeg andere leervakken, die in aanmerking komen en er ook aanspraak op maken. Maar de geschiedenis maakt juist haar aanspraken, gelijk „Kunst en Letteren”, op de moreele zijde van het leven.

Het heeft geen zin, wat eenmaal tot het verleden behoort, weer op te rakelen om slechts onze feiten-kennis te vermeerderen. Feiten en nog eens feiten brengen ons op een dwaalspoor, als wij er niet voor oppassen, en bovendien hebben wij nu niet reeds dagelijks te maken met feiten? Kunnen wij uit de feiten van het heden geen voldoende gegevens putten om de toekomst op te bouwen? Het is immers onzinnig om dat voor een oogenblik slechts te willen aannemen. Neen, wij moeten niet alleen omkijken naar de feiten in het verleden, noch mogen wij ons blind staren op het verleden als een schoon feit, want het heeft absoluut geen zin!

Terecht merkte de heer Stokvis op in zijn derde stelling, dat de kennis van het schoone verleden eerst haar volle waarde krijgt, als zij het besef bijbrengt, wat dit verleden voor de toekomst beteekenen kan, welke de ontwikkelingskansen zijn en hoe die kansen zijn waar te nemen. Ik zou het nog korter kunnen zeggen: als het ons b.v. de overtuiging schenkt, dat een gouden eeuw in het verleden recht heeft op een gulden toekomst.

Tenslotte is het de overtuiging, waar het op aankomt, de overtuiging van de idealisten, van de sterkeren en moedigen, van de hervormers, die de wereld heeft vooruitge-

bracht en niet die van de nuchteren, die eigenlijk van niets zijn overtuigd, behalve van hun blakende nuchterheid.

Alleen in overtuiging kunnen wij waarlijk iets grootsch tot stand brengen, hetzij ten goede of ten kwade.

Wij dienen eerst van onszelf overtuigd te zijn, dat wij alles kunnen volbrengen, wat eens werd volbracht. Wat het voorgeslacht eens tot stand wist te brengen, zal ons het vertrouwen schenken, dat ook wij minstens die hoogte kunnen bereiken; doch men wachte zich hier voor zelfoverschatting.

Zelfvertrouwen is geen zelfoverschatting, noch wordt daarmee bedoeld het moordend beleid van den voorzichtige, die doodsbenauwd is, als men zijn woorden soms verkeerd mocht uitleggen. Zelfvertrouwen bezit hij, die zijn ideaal heeft aanschouwd van aangezicht tot aangezicht.

Nu kan de kennis van het eigen, groote verleden, althans de mogelijkheid daartoe is groot, ons het zelfvertrouwen in eigen kunnen weer teruggeven, en bovendien zal de nationale eenheid door de kennis der geschiedenis van het voorgeslacht ten zeerste worden bevorderd.

Het gaat dus om den groei van het nationale idee en den karakteropbouw, als ik op geschiedenis-onderwijs aandring.

Het is dus niet voor de algemeene ontwikkeling in hoofdzaak, noch om inzicht te verkrijgen van den geleidelijken overgang van het eene feit naar het andere; het is ook niet om oorzaken en gevolgen na te speuren uit pure liefhebberij of nieuwsgierigheid. Ik vraag om geschiedenis-onderwijs slechts voor het nuttig effect en dat is m.i. alleen te zoeken in den groei der nationale idee en die van ons zedelijk bewustzijn.

De voogd, die in de verre toekomst ziet en begrijpt, hoe de algemeene wetten in de menschelijke evolutie van rassen en volkeren werken, zal dezen eisch kunnen waardeeren en rechtvaardigen. Men behoeft hier niet te vreezen voor eene onevenwichtigheid in de evolutie, voor een bedenkelijken stand der balans; een onnatuurlijk chauvinisme zal voldoende tegenwicht vinden in ons zedelijk bewustzijn.

Nu willen de meesten, als ik het wel be-

grijp, enkel de waarheid, de zuivere waarheid van het verleden kennen. En ik vraag me af, waarom moeten wij juist de waarheid in het verleden zoeken, kunnen wij ze in het heden niet meer terug vinden? Als wij de paedagogische waarde der geschiedenis alleen aan de waarheid moeten ontleenen, dan doen wij verstandiger ze niet te zoeken in het verleden, doch in het heden. Waarom moeten wij dooden tot studie-object maken van onze gloeiende waarheidsliefde; zijn wij dan soms bang voor de levenden, omdat zij ons eventueel voor de justitie kunnen trekken?

Niet op de waarheid van het verleden moet de nadruk worden gelegd, doch op de strekking van de waarheid. Immers van alle waarheden, die wij kennen, is er geen één, die absoluut is, die het kennen werkelijk waard is. Maar de strekking van elke waarheid is het kennen wél waard, want die wijst ons de richting uit, waar de Eene Groote Waarheid moet worden gezocht.

Jarenlang heb ik mij bezig gehouden met het zoeken van de Waarheid en de man van het materiele vindt mij zeer onpractisch en nu, nu het er op aankomt om de Javaansche geschiedenis te geven, die eveneens nog gezocht moest worden onder de puinhopen van het verleden, nu hindert het niet meer als men het alleen om de waarheid doet, terwijl per slot van rekening deze waarheid op zich zelf geen waarde heeft, tenzij daardoor diepe gevoelens van overtuiging worden wakker geroepen.

Intusschen is het niet alleen de waarheid, die ons eene overtuiging schenkt, ook onze illusie's en idealen kunnen gevoelens in ons wakker roepen, die nagenoeg dezelfde betekenis hebben van een gevestigde overtuiging.

Aldus kom ik hier tot de conclusie, dat oude, gevoelige waarheden, mythen en legenden op zich zelf waardeloos zijn, als zij ons niet beter konden maken, als zij ons niet konden helpen in ons streven naar een schooner bestaan.

Geschiedenis — best! Doch zij moet er één zijn, die ons verheft en veredelt, ons staalt voor het pionierswerk, dat op ons wacht. Want zoo alleen worden de kansen voor onze toekomst het best gediend!

Ik heb gezegd!

Mijnheer de Voorzitter! Dames en Heeren!

„In het verleden ligt het heden, in het nu wat komen zal”. Ziet daar, een Hollandsch woord, waard om motto te wezen van dit congres. Het is door mij dan ook met onverdeelde instemming en met vreugde begroet, dat in het laatste decennium zooveel aandacht is geschonken aan het verleden van het volk, waartoe ik behoor, een verleden, de kennis waarvan te lang is verwaarloosd, ofschoon het anders rijk genoeg is, om er een ernstige studie aan te wijden.

Wanneer wij ons voornemen onze vaderlandsche geschiedenis te populariseeren, gemeen eigendom te maken, dan rijst haast van zelf de vraag, welk tijdperk dier geschiedenis daarvoor in aanmerking komt.

Tijdens de Hindoesche overheersching, toen Hindoe-Javaansche vorsten hier ten troon zaten, ten tijde van Madjapait, Toemapel, Daha, Singosari, moet hier hebben geheerscht een zekere mate van beschaving en economische welstand. Kunsten en wetenschappen, deze laatste in haar Oostersche editie, dus niet exact, moeten hier hebben gebloeid, wat moge blijken uit de producten van de beeldbouw- en bouwkunst (in de verschillende tjandi's) en uit de heldendichten (Bharatajoeda en Rama) op het gebied van de schoone letteren. Slechts beschaving en welstand maken het mogelijk, dat zulke schepingen worden voortgebracht.

Wat weten wij echter van die glansperiode van de Javaansche geschiedenis af? Er moet een zeker kaste- of standstelsel hebben geheerscht, zegt men. De afscheiding van de bevoorrechte kasten, die van de Brahmana en Ksatrija, moet streng zijn geweest van die der Waisja's en Soedra's. Aldus is de voorstelling, die wij ons maken van het grijze verleden.

Doch is die opvatting wel bestand tegen een enigszins deskundige en diepgaande critiek? Op grond van wat wij merken op Bali en Lombok, waar men het Hindoeïsme en Buddhisme trouw is gebleven, moet het antwoord op die vraag ontkennend luiden. Want daar zien wij, dat in de desa- en soebakvereeniging de ksatrija als gelijke plaats neemt naast den waisja, of

omgekeerd, die waisja naast den ksatrija. Terwijl de ksatrija geen stem heeft, die meer gewaardeerd wordt alleen op grond van de hogere kaste, waartoe hij behoort.

Er moet hier een absolutisme hebben geheerscht. Is dat zoo geweest? Hebben wij in deze uitspraak weer geen bewijs te zien, dat het dogmatisme van den schoolmeester zich vrij dikwijls door schijn meer laat leiden, dan dat het door degelijker onderzoek zich reenschap geeft van de waarheid?

Op de schoolbanken heb ik mij laten vertellen, dat het Javaansche volk is een landbouwend volk en ook geen hogere ontwikkeling ooit heeft bereikt dan die van een agrarisch volk. Reeds een oppervlakkige kennis van de geschiedenis leert ons echter, dat ten tijde van Madjapait en ook voor dien Javaansche schepen de zeeën bevoeren, dat de Javaansche handelaar geen onbekende figuur was in Voor- en en Achter-Indië, vermoedelijk zelfs in China. Terwijl de tot heden ten dage bewaard gebleven tjandi's toch ook pleiten tegen het agrarisch karakter van het volk.

Ziedaar allemaal twijfel, niet aan de waarheidsliefde van den schoolmeester, maar aan zijn kennis zoodra het gaat om Java's grijs verleden.

Nu kan het wel waar zijn, dat toen Cornelis Houtman hier voet aan wal zette, het Javaansche volk in hoofdzaak zijn levensonderhoud zocht en vond in landbouw. Doch dit beteekent natuurlijk niets, aangezien dat volk toen reeds in zeker verval was, ook in kunsten en wetenschappen de decadentie met den vinger aan te wijzen was.

Hoewel ik voor mij dus zeer veel voel voor de beoefening der geschiedenis van de Hindoesche periode van ons volksbestaan, omdat toen viel de bloeiperiode van ons volk, omdat naar menschelijke berekening juist uit de geschiedenis dier tijden leeringen waren te trekken voor het tegenwoordig levend geslacht, ben ik niet blind voor de bezwaren, die verbonden zijn aan de populairisering daarvan. Immers, kennis over deze periode van onze historie hebben wij niet, althans niet veel; zij bepaalt zich alleen tot algemeenheden. Wij weten, dat het volk toen stond op een vrij hoogen trap van ontwikkeling, dat de krissen en andere wapens uit dien tijd nog hun wedergade niet vinden tot heden ten dage, dat de beeldhouwkunst alge-

meene beoefening vond, doch meer weten wij niet. Wij weten, dat Praboe Hajam Woeroek op voorbeeldige wijze rust en orde heeft kunnen bewaren in zijn uitgestrekt rijk. Doch zoodra wij antwoord trachten te geven op de vraag „hoe”, dan begeven wij ons op het gebied van hypothesen, waarheen het volk te voeren mij niet erg wenschelijk toeschijnt.

Er zijn aanwijzingen, dat Gadjahmada en Kanaka figuren van eenige beteekenis waren op het gebied der rechtspraak. Doch vraagt men naar de finesses van die rechtspraak, dan moeten wij naar analogie van wat wij op Bali vinden, zeggen, dat de Javaan toen reeds in het genot was van een gecodificeerd recht. Naar alle waarschijnlijkheid moet men toen de wetten van Manoe als een dogma hebben beschouwd, durfde men er niet van af te wijken. Daardoor was het vermoedelijk verre van af, dat het recht leefde, dat het een proces van groei vertoonde, groei, welke in nauw verband moet staan met de wisselende inzichten van het volk! Doch tot zekerheid daaromtrent kunnen wij ook hier niet komen. Wij tasten alweder in den blinde, missend, als wij doen, voldoende gegevens om het verleden naar behooren te reconstrueeren.

Om mij te bekorten en tevens om in enkele woorden mijn beschouwingen over het Hindoe-tijdperk samen te vatten, wij weten van de toenmalige Javaansche beschaving en cultuur veel te weinig af, om de illusie te kunnen koesteren, dat een populariseering dier periode onzer geschiedenis mogelijk is. Dat verleden is zelf voor hen, die schoolonderricht hebben genoten een geheim achter zeven zegelen. Een poging om het eigendom te doen worden van „the man in the street” zou gedoemd zijn tot mislukking.

Stappen wij af van de Hindoe-periode onzer geschiedenis, om aandacht te wijden aan het Islamitisch tijdperk en wat dit voor populariseerbaars mag hebben opgeleverd, dat dienstig kan zijn voor ons doel.

Ik heb wel eens de stelling hooren verkon-digen, dat de Islam doodend heeft gewerkt op onze energie, op ons scheppingsvermogen en op onze dadenkracht.

Ik kan met deze uitspraak niet medegaan. Ontegenzeggelijk is het een feit, dat een zekere steriliteit viel en valt waar te nemen gedurende het islamitisch tijdperk. Dit geeft echter n.m.

b.m. ons nog niet het recht te besluiten tot een post hoc, ergo propter hoc.

De Islam immers heeft hier zijn intrede gedaan, toen het degeneratie-proces van ons volk reeds in vollen gang was. Men zegt nu wel, dat alleen het zwaard in staat is gebleken, den godsdienst van den profeet hier vasten voet te doen verkrijgen, doch een andere verklaring van dat succes van den Arabischen eeredienst is ook zeer wel aannemelijk.

Het volk was in decadentie, in de laatste jaren of decennia van Madjapait was een zekere verwildering van het volk zeer goed waarneembaar. Een nieuwe kris was toen reeds voldoende aanleiding tot een moord op den openbaren weg, om het nieuwe wapen in zijn innerlijke kwaliteit te onderzoeken. Tot trouw aan het eens gegeven woord achtte men zich niet verplicht.

Dat onder die omstandigheden het volksleven leed, en ernstig leed, behoeft niet nader te worden aangetoond. En dat het volk toen zekere voorbeschiktheid toonde voor nieuwe leeringen, wereld- en levensbeschouwingen, wanneer zij maar een gelukkiger aardsch hiernamaals beloven, zal meen ik, evenmin bestrijding vinden. De dewa's waren vertoornd, sloegen het volk met plagen of wel waren zij niet in staat des volks levensvoorwaarden gunstiger te maken. Welnu, de Islam zou wel de gewenschte verbeteringen aanbrengen.

Aldus stel ik mij voor, dat de bekeering van het Javaansche volk tot den Islam gemakkelijk in haar werk moet zijn gegaan.

Dat het zwaard heeft mede geholpen daar, waar zachtere wegen niet tot het doel leiden, durf ik niet tegen te spreken.

Toch moet dezerzijdsch opgemerkt worden, dat de ingevoerde Islam niet dien zegetocht zou hebben gemaakt, wanneer de bodem hier niet een zekere voorbeschiktheid toonde om het zaad uit Arabië gunstige groeivoorwaarden te bieden. De Christelijke zending in Indië met haar minder dan geringe kans de bevolking in haar geheel te kerstenen, spreekt boekdeelen.

Om kort te gaan: Ik vind genoeg aanleiding om te meenen, dat zoo in het Islamitisch tijdperk het Javaansche volk niet die productieve kracht heeft getoond als in de daaraan voorafgaande Hindoesche periode, zulks toegeschreven moet worden aan het degeneratie-proces, toen aan den gang, eerder dan aan den invloed van den Islam als zoodanig.

Dit standpunt van mij vindt ook steun hierin, dat buitengewone figuren niet zijn voortgebracht door het Javaansche volk na den ondergang van Madjapait. Men moet deze uitspraak cum grano salis opvatten. Gelijk overal elders bij andere volkeren is ook bij ons de dorre woestij van het degeneratie-proces afgebroken door oases, van tijd tot tijd zien wij figuren optreden, die ons in den waan laten, dat het tijdperk van Madjapait is teruggekeerd.

In dit verband noem ik slechts Panembahan Senapati en diens zoon Soeltan Agoeng, die, welke gebreken zij overigens mochten hebben, welke fouten hun mochten aankleven, dit op hun creditzijde hadden, dat zij van Mataram een rijk van beteekenis konden maken.

En toch, zelfs deze buitengewone figuren op den troon van Mataram hebben niet kunnen maskeeren den achteruitgang van innerlijke qualiteit van het Javaansche volk. Mataram vermocht zich niet buiten Java te doen gelden. Het zijn Javaansche vorsten met een bevolking in hetzelfde degeneratie-proces begrepen, waarover het kon zegevieren, terwijl het bloedig het hoofd stootte tegen de Hollandsche compagnie, wier rijkje Jacatra minder dan onbeteekenende beteekenis nog had.

Nu kan men hiertegen wel aanvoeren, dat de Hollandsche soldeniers groote krijgsmansdeugden had, getraind als zij waren in en door den tachtig-jarigen oorlog tegen Spanje in patria. Doch als men bedenkt, dat Mataram alles voor zich had: overmacht, klimaat enz. dan rest ons niets anders dan aan te nemen, dat door het proces van verval sinds Demak, de Javaansche pradjoerit slecht vechtmateriaal was.

Het zij nog eens herhaald: Soeltan Agoeng was onder de Mataramsche vorsten een van de grootste. Toch was zijn grootte niet dan betrekkelijk. Hij was slechts groot onder zijn soortgenooten. In zijn aanrakingen met de buitenwereld toonde hij klein te zijn.

Veel duidelijker lieten zijn opvolgers de degeneratie-verschijnselen zien. Mangkoerat I en diens zoon Mangkoerat II hadden Nero-eigenschappen in te groote mate, dan dat zij zich zouden kunnen handhaven zelfs bij het zachtaardigste volk ter aarde.

Een kleine opmerking moge hier plaats vinden. De gele pers in Indië in haar pogingen ons te intimideeren, heeft de hebbelijkheid deze bei-

de vorsten voor te stellen als prototype van den Javaanschen potentaat. Zij heeft ongelijk. Want wij Javanen, hebben wel degelijk een poging gewaagd, ons den zwaren last van een ont-aard vorst van den hals te schuiven onder aanvoering van Troenadjaja. En het zou Troenadjaja zeker gelukt zijn, den Javaanschen troon te veroveren, ware de Compagnie niet tusschenbeiden gekomen, die eigen voordeel — in den vorm van landstreken en realen — hooger stellende dat het volksgeluk, Troenadjaja bevocht voor Mangkoerat, dezen op den troon herstelde, dezen vorst, van wien het nageslacht en ook de Hollandsche chauvinistische journalist zegt, dat hij een beestmensch was, nimmer in staat te achten het volksgeluk te bevorderen, in eigen gemak en geluk als hij opging.

Dit echter slechts als intermezzo. Laten wij terug keeren tot de Javaansche geschiedenis.

Nadat het Hollandsche gezag voor goed de hegemonie heeft veroverd hier op Java en in heel Indië, heeft onze geschiedenis zich gekenmerkt door een rustige rust, een gelijkmatigheid, welke geen geschiedschrijving mogelijk maakt. Zelfs de groote Javaansche oorlog onder aanvoering van Diponegoro moet naár zich deze laat beoordeelen, nu ongeveer een eeuw na dato, niet dan oppervlakkig het Javaansche volksleven hebben beroerd. „Een gelukkig volk heeft geen geschiedenis”. Ziedaar een wijsheid waar wij ons mede kunnen troosten. Een schrale troost, omdat daarmede tegelijkertijd is ingeluid het passieve tijdperk van ons volksbestaan, waarin het degeneratie-proces al meer om zich heen grijpt.

Ongemerkt zijn wij nu genaderd tot de geschiedenis van de twintigste eeuw. De twintig jaren, welke deze eeuw nu telt, zijn wel in staat ons meer hoop te geven in onze toekomst.

Er zijn verschijnselen waar te nemen, die ons zeer veel beloven. Men schijnt tegenwoordig de onafhankelijkheid, politiek en economisch, hoog te schatten, en haar waarde als geestelijk goed te erkennen. Er zouden in verband daarmede namen zijn te noemen, namen, die, mij althans, met dankbaarheid en eerbied vervullen. Doch die ik ongenoemd zal laten uit deferentie voor de gevoelens van hen, die ons Vaderland niet anders vermogen te zien dan als een kolonie, hoogstens een vazalstaat van het land tusschen de Eems en de Schelde. De geschiedenis teekent alles op. Haar ontgaat niets. Laten wij

daarom aan haar, en aan het nageslacht overlaten het eindoordeel over der Javanen en der Indiers voormannen en leiders, die nu nog aan den arbeid zijn.

In grove trekken heb ik U geschetst de geschiedenis van Java.

Men zal mij toegeven, dat daaruit weinig leering te trekken valt. In het Hindoesche tijdperk waren er wellicht ridderlijke daden en daden van zelfopoffering te boeken, doch er veel van weten, doen wij niet. En waar het voor mij vooral op aan komt, de beschavingsgraad en ontwikkeling op moreel en intellectueel gebied in die glans-periode van ons volksbestaan zijn voor ons geheimen achter zeven zegelen, welke nog op ontcijfering wachten door den historicus van professie.

Onze kennis van het Islamitisch tijdperk is wellicht wat meer. In elk geval zooveel, dat zij ons in staat stelt de geschiedenis te doceeren in de verschillende inlichtingen van onderwijs, zij het, dat daarbij ons critisch vermogen verdichting van waarheid moet weten te onderscheiden.

Doch daartegenover staat, dat het Islamitisch tijdperk is een decadentieperiode onzer geschiedenis. Een meening welke ik reeds eerder gedocumenteerd heb verkondigd. Van de decadentieperiode van een geschiedenis valt niet veel te leeren, tenzij dan de negatieve les, hoe men het niet moet doen.

Rest nog te bespreken de laatste kwart eeuw, waarin wij nu leven. Er vallen nu gelukkig onmiskenbare symptomen waar te nemen, die er op wijzen, dat het Javaansche volk is ontwaakt uit zijn lethargischen slaap van 5 eeuwen. Doch ook deze allerjongste periode leent zich niet tot schoolsch onderricht of populariseering, aangezien ons oordeel over de verschijnselen nog niet bezonken, onze waardeering der handelende personen nog zoo beheerscht wordt door subjectieve gevoelens en gevoeligheidjes.

Het is alweder aan het nageslacht om in dezen in hoogste instantie een vonnis te vellen.

Men ziet, hoe pessimisme alleen grondtoon kan wezen van mijn praeadvies. Toch ook weer niet puur pessimisme. Wanneer men onder geschiedenis niet alleen verstaan wil de veroveringen van elkander opvolgende vorsten, de histoire intime van de prinsessen, dan valt er zeker genoeg te populariseeren. Wapensmeedkunst

met de fraaie pamor-motieven, toonkunst, bouwkunst, hoevele nu haast vergeten kunsten wachten nog slechts op aanmoediging der overheid, om weder een bloeitijdperk tegemoet te gaan. Er is in dezen periculum in mora. Bedoelde kunsten hebben geslapen een droomloozen slaap van vele eeuwen. Zoo'n slaap is den dood nabij. Men kan nu, mits scherp oplettende, verschijnselen van ontwaking constateeren. De regeering zij er als de kippetjes bij, om de omstandigheden zoo gunstig mogelijk te maken voor de herleving. Het weder indutten zou eens de dood kunnen beteekenen, waaruit geen ontwaken meer mogelijk is.

Wat de populariseering van de geschiedenis in engeren zin van het woord betreft, ik meen mij veilig bij hetgeen door Mevrouw Fruin is aanbevolen, te kunen aansluiten. In zooverre verschil ik van haar in opzet van de schoolsche behandeling der geschiedenis, dat ik de desaschool in haar huidigen opzet daarvan verschoond wil zien. Behalve toch dat de twee of drie jaren welke de cursus daar duurt, brood en broodnoodig zijn voor het aanleeren van de kunst van lezen, schrijven en rekenen, meen ik, dat de desa-onderwijzer niet direct de aangewezen persoon is, om geschiedenis te doceeren. Ook niet wanneer de handboekjes door Mevrouw Fruin gewenscht, er reeds zullen zijn.

Doch dat is ook niet de eenige manier, waarop geschiedenis gemeen eigendom kan worden gemaakt, ik bedoel in de school. Te weinig aandacht is door mijn mede-inleiders geschonken aan de bioscoop als demonstratie middel. De bioscoop, welke haar diensten reeds bewijst bij lezingen, voordrachten en demonstraties. Waarom zou zij ook hier niet aangegrepen kunnen worden? En wanneer de filmindustrie hier te lande nog niet die hoogte heeft bereikt, om mogelijk te maken de vervaardiging van het noodige aantal films, waarom zou men zich niet tevreden kunnen stellen met stilstaande lichtbeelden

En wanneer men dit moderne demonstratiemiddel accepteert, dan zie ik ook niet in, waarom de desajeugd niet verwezen kan worden naar de bioscoop samen met de volwassenen.

Aangestelde wandelleeraren, die tekst en uitleg geven aan het geprojecteerde op het doek, zijn als wegwijzers allicht beter te prefereeren dan de 16-jarige desaonderwijzer in de gemeenteschool.

Doch het meest principieele verschil tusschen mijn mede-inleiders en mij meen ik hierin gevonden te hebben, dat ik hooger dan de geschiedenis der verschillende dynastieën die hier hebben geheerscht, meen te moeten stellen de beschavingsgeschiedenis van dit volk. Ik zou heel gaarne het volk ingelicht willen hebben over de hier in verschillende tijdperken der historie geheerscht hebbende beschavingsvormen, ik zou de staatsinrichting willen kennen tijdens het rijk van Madjapait en voor en na dien, ik zou wat meer willen weten over het kastestelsel en verhouding tusschen volk en vorst enz. enz. Ik meen dat van dat alles wat meer te leeren valt dan van veroveringen, van hofintrigues en liefdegeschiedenissen der diverse heerschers.

En dan zou ik bovendien als iets van groote waarde op het programma der volksopvoeding in Indië gebracht willen zien het weder doen ontwaken van de kunstvaardigheid van ons volk. Bouw- en beeldhouwkunst slapen den slaap van Doornroosje, echter niet van een enkele eeuw, doch van honderden jaren achter elkander.

INLEIDING VAN HET PRAE-
ADVIES GESCHIEDENISON-
DERWIJS DOOR DEN HEER
DWDJOSEWOJO.

Mijnheer de Voorzitter, Dames en Heeren!

Het is een vermetele daad van mij geweest het Bestuur van het Java-Instituut te durven beloven een prae-advies over de noodzakelijkheid van Geschiedenis-onderwijs uit te brengen, toen genoemd Bestuur mij daartoe aanzocht. Want eerlijk gezegd is mijn kennis van de Geschiedenis van Indië niet voldoende te achten om ermee een behoorlijk prae-advies uit te brengen. Desniettemin heb ik getracht het eenmaal gegeven woord gestand te doen door het gepubliceerde prae-advies aan te bieden. Daartoe heb ik gebruik gemaakt van een pædagogisch boekwerk, dat niet meer in mijn bezit is en waarvan de titel en schrijver ik nu vergeten ben. In mijn prae-advies heb ik alleen een gedeelte van 't vraagstuk behandeld, n.l. de vraag, of het onderwijs in de Geschiedenis op de Inl. lagere school in Indië wenschelijk is, en zoo ja, in welke klasse en op welke wijze

dient het gegeven te worden. De strekking van dit prae-advies is in het kort als volgt:

a. Daar Geschiedenis een voornaam onderdeel van de algemeene ontwikkeling is, welke voor het leven onontbeerlijk moet worden geacht, moet de eerste vraag bevestigend beantwoord worden. Dit is trouwens ook door alle vijf prae-adviseurs erkend, hoewel ze niet eenzelfde methode voorstaan.

b. Opdat het onderwijs in de Geschiedenis vrucht zal opleveren, dient het in de hogere klassen gegeven te worden, daar de leerlingen der lagere klassen van de Inl. lagere scholen de noodige kennis om het op te nemen nog niet bezitten. Men beginne met dit onderwijs in de 4e klasse van de Inl. 2e kl. en in de 5e kl. van de H. I. school.

c. Men dient te beginnen met de behandeling der belangrijke feiten uit de staatkundige en de daarmede nauw samenhangende krijgsgeschiedenis, maar daarnaast mag de beschavingsgeschiedenis niet worden verwaarloosd. Men moet dus daden en handelingen geven en in verband daarmede het een en ander uit de beschavingsgeschiedenis.

d. Wat de leergang betreft, beveel ik voor een vier- en vijfklassige 2e kl. school den concentrischen aan, opdat alle leerlingen, die een 2e kl. school doorloopen hebben, bij het verlaten der school een afgerond geheel van kennis meenemen. Voor de Holl. Inlandsche en, zoodra de 2e kl. school uit 6 klassen bestaat, ook voor deze, verkies ik den synthetischen boven den concentrischen leergang.

e. De Geschiedenis worde dus over 3 leeryaren verdeeld, zooals ze in 't prae-advies is aangegeven.

f. Wat de methodische behandeling betreft, wordt de concrete leerstof eenvoudig, duidelijk en beknopt door den onderwijzer medegedeeld. Over den loop der gebeurtenissen en over zekere toestanden moet de leerling eerst zijn gedachten zeggen, dan komt de onderwijzer verbeterend en aanvullend te hulp. Na afloop van de opneming der leerstof volgt de geregelde reproductie. Eindelijk heeft de leerling zelfstandig te werken: dit bestaat in het geven van beschrijvingen, het maken van overzichten, de vervaardiging van opstellen, de toepassing op eigen gezindheid en gedrag. Voor de methodische behandeling zijn van zeer veel nut uitstapjes

ter bezichtiging van historische monumenten, museums van oudheden, en verder wandkaarten en platen.

g. Ten slotte zou ik het Bestuur van het Java-Instituut gaarne in overweging willen geven een zeer aanlokkelijke prijsvraag uit te schrijven voor de samenstelling van een geschikt geschiedkundig leerboek voor de school over Indië, dat, zooals Mevrouw W. Fruin-Mees bedoelt, op Indisch, speciaal Javaansch, standpunt gesteld en onttrokken is aan de heerschende Koloniaal-Hollandsche opvatting der Indische geschiedenis.

INLEIDING VAN HET PRAE-
ADVIES GESCHIEDENISON-
DERWIJS DOOR DEN HEER
Z. STOKVIS.

Alvorens de door mij geponeerde stellingen nader toe te lichten, wensch ik het bestuur van het Java-Instituut, in overeenstemming met den heer Soetatma, mijn dank te betuigen voor de gelegenheid, die het mij geboden heeft mijn denkbeelden omtrent het onderwijs in de Javaansche geschiedenis nader op dit congres uit een te zetten.

Zooals de voorzitter reeds gezegd heeft in zijn openingsrede, is dit congres eigenlijk een voortzetting van het Javaansche cultuurcongres te Solo in 1918 gehouden, een congres, dat voor hen, die eraan hebben deel genomen, onvergetelijk zal blijven door het élan en den geestdrift, waarmee het bezielde was.

Op dit congres werd het vraagstuk besproken in hoeverre de Westersche methoden en wetenschappen van invloed mogen en kunnen zijn op de Javaansche ontwikkeling.

In mijn preadvies voor dit congres noemde ik ook de geschiedenis, als een wetenschap, die voor de ontwikkeling hier te lande volgens Westersche methode zal beoefend moeten worden. Bij deze gelegenheid heb ik reeds met den heer Soetatma de degens gekruist. De heer Soetatma vond het toen goed, dat de Hollanders hier de wegen verhardden, sluizen en bruggen maakten, kortom techniek en comfort brachten maar de Javaansche cultuur moest door hen onaangeroerd blijven. Ik heb mij toenterlijd tegen deze opvatting verzet en doe dit nog. Wij Hollanders hebben hier nog een andere taak dan verbetering in de techniek te brengen. Evenals er onder ons zijn, die met gretigheid

de schoonheid van het Javaansche in ons opnemen en openstaan voor alles, waarmee we ons geestelijk bezit kunnen verrijken, zoo mogen we het beste, wat het Westen geven kan niet angstvallig achter houden.

Alvorens over te gaan tot een toelichting op mijn stellingen, wensch ik even de aandacht te vestigen op een artikel van de hand des heeren Karsten in een der laatste afleveringen van „De Taak” waarin genoemde heer een beschouwing levert over de voor dit congres opgestelde prae-adviezen. De heer Karsten noemt mij daar mijn opvatting omtrent de geschiedenis *rationeel*, tegenover die van den heer Soetatma, die hij *ethisch religieus* acht. Ik zou willen opkomen tegen het woord *rationeel*, hetwelk ik in dit verband min of meer een scheldwoord acht. Ik ben noch uit overtuiging, noch van temperament *rationalist* en ik vind, dat het oordeel van den heer Karsten op een misvatting berust. Men behoeft nog geen *rationalist* te zijn, als men het niet eens is met de denkbeelden van den heer Soetatma. Ik heb opzettelijk mijn eerste stelling zeer ruim gehouden. Daarom spijt het mij, dat de heer Karsten mijn stelling: „de geschiedenis is de wetenschap van de ontwikkeling der menschen in hun onderlinge verhoudingen”, het woord *ontwikkeling* heeft weggelaten, want daarop komt het juist aan. Daarom ook heb ik in de copy aangegeven, dat het woord *ontwikkeling* moest gespatieerd worden, maar er rustte geen zegen op dit woord, want ook dit is nagelaten! Ik wil de verbeelding niet uit de geschiedenis bannen, maar die verbeelding moet opbloeien uit sterke kennis der feiten. Ik wijs in dit verband op de stelling door den heer Kiewiet de Jonge verkondigd in zijn toelichting op de Loetoeng Kasaroeng op blz. 26 — 27 van het programma voor dit congres: „De fantasie zij niet in strijd met hetgeen binnen de grenzen der wetenschap vaststaat. Zij worde echter nimmer binnen die grenzen opgesloten. Alleen zou ik het woord *fantasie*, dat in ons taalgebruik een onserieuze schakeering heeft gekregen, willen vervangen zien door het woord *verbeelding*. Objectiviteit in den zin van vlakke weergave, daarvan ben ik een tegenstander. De goede geschiedschrijver is als de kunstenaar, die een portret schildert. Ver-

gelijkt men een goede fotografie van een persoon met zijn door een kunstenaar geschilderd portret, dan zal men begrijpen wat ik bedoel. De kunstenaar heeft door zijn zeer bijzonderen kijk op het gelaat, maar uitgaande van dit gelaat, het door hem als wezenlijk gespeurde er in kunnen weergeven en aan anderen doen verstaan, terwijl de fotograaf de gelaatstreken zonder meer weergeeft.

Ik zal thans overgaan tot de bespreking van de stellingen.

In mijn eerste stelling zeg ik: „Bij het geschiedenisonderwijs in het algemeen en dus ook bij dat van Java gaan wij uit van de stelling, dat de geschiedenis is de wetenschap van de ontwikkeling der menschheid in hunne onderlinge verhoudingen”.

Ik heb deze stelling opzettelijk zeer ruim genomen, om niet partij te kiezen voor een bepaalde geschiedbeschouwing; met deze stelling kunnen ook bijv. de historisch-materialisten accoord gaan. In de menselijke verhoudingen spelen ook godsdienst, beschaving, nationaliteit, productieverhoudingen hun rol. Het woord ontwikkeling toont in zijn etymologie, wat ik bedoel, het is: het ontdoen van wikkels, d.w.z. ruimte laten voor groei, het van kind tot man worden.

II. De tweede stelling luidt: Bij de behandeling der Javaansche geschiedenis hoede men zich in het bijzonder voor een eenzijdig historisme, dat de werkelijke of vermeende pracht en schoonheid van het verleden zonder meer tot voornaamsten inhoud van het onderwijs zou maken.

Het woord historisme is, meen ik, van Nietzsche. Hij gaf daarmee te kennen het angstvallig vasthouden aan het verleden, waardoor toekomst en heden verwaarloosd worden. Er bestaat bij enkele Inlanders en ook Hollanders een streven om toch vooral het verleden geen afbreuk te doen. Dit is de juiste manier om de ontwikkeling te remmen. Dit blijkt vooral uit het preadvies van den heer Soetatma, die het verleden idealiseert. Ook uit de geschriften van enkele Hollanders heb ik den indruk gekregen, dat toch alsjeblief niets veranderd mag worden van de Javaansche oudheid. Zij willen Java liefst als een curiositeit behouden, een openlucht museum op groote schaal. Alsof op die manier de Javanen ooit een groot en krachtig

volk kunnen worden in staat zich op elk gebied zelf te beleeren. De voorliefde voor het verleden mag niet worden een tegenhouden der ontwikkeling.

III. In de volgende stelling staat: De kennis van het schoone verleden van een volk als het Javaansche, dat vooruit wil streven, krijgt eerst haar volle waarde als zij het besef bijbrengt, wat dit verleden voor de toekomst beteekenen kan, welke de ontwikkelingskansen zijn en hoe die kansen zijn waar te nemen.

Deze stelling heeft tot mijn genoegen ook de sympathie van den heer Darna Koesoemo kunnen verwerven. Uit deze stelling blijkt, dat het voor Indië nog de zoogenaamde pragmatische geschiedschrijving noodig acht, d.w.z. die wijze van beschouwen, welke vooral let op het nut, dat uit de studie der geschiedenis getrokken kan worden.

IV. De vierde stelling luidt: Uit het voorgaande volgt, dat men bij het onderricht in de geschiedenis (van Java) met nauwgezetheid en waarachtigheid de feiten heeft mede te deelen, den onderlingen samenhang heeft aan te duiden, hun gevolgen heeft te constateeren of te voorspellen. Al wat legende, mythe, zal onverbiddelijk als zoodanig moeten worden aangewezen, zonder te kort te doen aan hunne waarde als legende, mythe.

Ook deze stelling heeft de instemming van den heer Darna Koesoema. In het verleden ligt het heden, in het heden de toekomst. Bij het onderwijs in de Javaansche geschiedenis moeten we uitgaan, van datgene, wat als vaststaande feiten moet worden aangemerkt. Men heeft dit standpunt n u c h t e r genoemd. Men vergeet echter, hoe uit een trouwe bestudeering der feiten een diep inzicht kan opbloeien omtrent het wezenlijke in den samenhang der gebeurtenissen. Ik zou hier willen wijzen op den prachtige arbeid van den grooten socialistischen geschiedschrijver Jean Jaurès: de geschiedenis der Fransche revolutie. Volgens de kenners heeft hij uitgebreider en dieper bronnenstudie gemaakt van dit tijdvak dan eenig ander geschiedschrijver, maar het heele boek is doorglansd van zijn eigen innige overtuiging. En dan het werk over hetzelfde onderwerp van den Engelschman Thomas Carlyle. Voorts vestig ik de aandacht op de inleiding op een der werken van den beroemden Franschen historicus Augustin Hierry, die jaren lang de stoffige papieren der Fransche

archieven heeft doorsnuffeld. Hij geeft daar uiting aan zijn groote geestelijke vreugde, als hij uit die dorre, onwillekeurige gegevens de gestalte van het gebeurde ziet oprijzen.

Terecht noemt de heer Darna Koesoema de ware kennis van het verleden de springplank voor de toekomst.

Zeër zeker kunnen uit de mythen en legenden waardevolle gegevens worden geput, doch ze zijn slechts van secundaire waarde. Zij geven er een kijk op, hoe de tijdgenoot of de later komenden zich bepaalde feiten g e d a c h t hebben. De verhalen die wij Hollanders vroeger hoorden over de daden van Jan van Schaffelaar of over de laatste woorden van Willem den Zwijger zijn later herhaaldelijk gecorrigeerd. Toch zijn ze leerzaam daarom, omdat ze ons inzicht geven omtrent wat men van hen mogelijk achtte. En daarom mogen dergelijke verhalen niet verwaarloosd worden. Ik wijs ze slechts hun juiste plaats aan.

V. Mijn vijfde stelling begeeft zich op netelig terrein. In een overheerscht land als Java zal eveneens bijzondere aandacht behooren gewijd te worden aan de geschiedenis van aanraking, botsing, wederzijdsche beïnvloeding van overheerschers en overheerschten. Dit geschiedt van weerzijden zooveel mogelijk zonder ergernis en heftigheid ook niet met de partijloosheid, die de voorliefde niet kent, maar met die objectiviteit welke het kenmerk is van wijde waarheidsliefde, die zich paart aan diep inzicht in den samenhang der feiten en hun werkelijke of mogelijke gevolgen.

De geschiedenis van de overheersching van de Oost-Indische Compagnie moet in samenhang met de Javaansche geschiedenis zoo nauwkeurig mogelijk worden behandeld, doch zooals opgemerkt is: zonder heftigheid. De behandeling van dit tijdvak is derhalve geen gemakkelijke taak. Van beide zijden bestaan ernstige grieven. Ik zou hier willen herinneren aan de kernachtige woorden van den Romeinschen geschiedschrijver Tacitus, die zich voornam zijn werk te schrijven *sine ira et studio*, welke woorden ik in mijn stelling heb trachten weer te geven. De geschiedschrijver van het Javaansche volk zal niet alleen de gewelddaden der indringers hebben te beschrijven, maar ook hoe het mogelijk is geweest, dat de vreemdelingen hier dien invloed hebben kunnen krijgen.

Men zal elkaar hier hebben te ontzien om tot begripen te kunnen komen.

VI — VII. Mijn zesde stelling: De geschiedenis van Java worde onderwezen op alle scholen van algemeen vormend onderwijs te beginnen met de Inlandsche scholen 2e kl. en op die vakscholen, welke door haar aard zelf aangewezen zijn (kweek- en normaalscholen, Osvia's, Inlandsche rechtsschool) — en de zevende: op vakscholen als de technische scholen, Stovia, Nias, Middelbare Landbouwschool, Veeartsenij-school enz. zij de geschiedenis van Java vooralsnog geen verplicht leervak. Voorzooover deze scholen voorbereidende afdelingen hebben, worde de geschiedenis van Java daar onderwezen deze beide stellingen kan ik gecombineerd behandelen.

In tegenstelling met Mevr. Fruin-Mees meen ik, dat de desascholen niet tot die scholen moeten behooren, waar geschiedenis onderwezen zal worden, aangezien de opleiding der desaonderwijzers geen waarborg geeft dat het vak goed tot zijn recht zal komen. Het vertellen van tafereelen uit de geschiedenis is inderdaad geen gemakkelijk werk. Geschiedenis toch is een wonderlijk vak. Aardig en leerzaam als het kan zijn, als het goed onderwezen wordt, even saai en zelfs gevaarlijk kan het zijn, als het door ongeschikte leerkrachten onderwezen wordt. De kinderen, zouden er al gauw b o s e n van worden! Daarentegen acht ik het zeer wenschelijk dat Javaansche geschiedenis leervak worde op de 2e kl. Inlandsche scholen, normaalscholen, kweekscholen, enz., wijl men hier kan verwachten, dat de onderwijzers genoegzaam voorbereid zijn voor het les geven in dit vak.

De vakscholen zonder ik speciaal uit, aangezien het zou kunnen gebeuren, dat het geschiedenisonderwijs op deze scholen te veel tijd zou afnemen van het eigenlijk vakonderwijs, het leerplan dier scholen immers eischt veel van de leerlingen. Wel zou ik het aardig vinden als voor de leerlingen dier scholen voordrachten — met lichtbeelden — gehouden werden over belangwekkende geschiedkundige onderwerpen en dan buiten de eigenlijke schooluren. Het buitenschoolsche onderwijs heeft voor de leerlingen altijd iets aantrekkelijks!

VIII. In de buitengewesten worde de geschiedenis van Java onderwezen voorzooover die van belang is voor het eigen gebied.

In de buitengewesten zal ook een eigen nationaal geschiedenisonderwijs moeten zijn, onderwezen zooals bijv. in Holland naast de vaderlandsche de algemeene geschiedenis behandeld wordt d.w.z. zooveel mogelijk in verband met de eigen geschiedenis.

IX. In de negende stelling beweer ik, dat het onderwijs in de Javaansche geschiedenis zooveel mogelijk verlevendigd moet worden door goed aanschouwingsmateriaal, historische platen, en door het bezoeken van historische merkwaardigheden.

De zelfwerkzaamheid der leerlingen, bij dit vak moeilijker te bevorderen dan bij eenig ander, worde geprikkeld door het te lezen geven van historische lectuur, het laten houden van voordrachten naar door den onderwijzer aangegeven materiaal. Bij dit alles zij rekening te houden met leeftijd en gehalte der leerlingen.

Als er een vak goede hulpmiddelen bij het onderwijs nodig heeft, dan is het wel geschiedenis. Alles moet hier b i j g e b r a c h t worden. Bij de wis- en natuurkundige vakken kunnen de kinderen, eenmaal in het bezit van de kennis van eenige grondbegrippen zelf w a t v i n d e n, ze kunnen c o m b i n e e r e n. Anders bij geschiedenis „je kunt tegen een kind niet zeggen: hier heb je Napoleon in 1803; wat zal hij doen in 1810. Formules kunnen we niet geven. Wij moeten zoeken naar zulk een suggestieve wijze van voorstellen, dat we bij de kinderen enkele uitgangspunten voor de herinnering vastleggen. Ik zou willen wijzen op het nut van lichtbeelden, die bij dit vak beter dan de bioscoop, met haar onrustig flikkeren en snellen gang dienst kunnen doen. Lichtbeelden geven bovendien het voordeel dat ze niet zoo snel behoeven af te wisselen als het bioscoopbeeld. Een kleine historische bibliotheek zou zeer wenschelijk zijn. Daaruit kan de leerling de toelichting halen, bij hetgeen de leeraar verteld heeft. Ook zouden daarin moeten worden opgenomen korte levensgeschiedenissen van groote mannen, korte geschriftjes over de ontwikkeling van de kunst en vooral veel platen. In Europa gaat zulks allemaal veel gemakkelijker dan hier. Iedere stad van beteekenis heeft daar een museum of andere historische verzameling. Zoo woonde ik in 1914 een geschiedenisles bij op een H. B. S. in Dresden, waar de leeraar de leerlingen telkens

herinnerde aan bezoeken door hen aan een of ander museum gebracht: Weet je nog wel, dat zagen we hier, en dit heb ik jullie daar verteld!” Dergelijke dingen zijn hier zoo veel moeilijker, 1e door de groote afstanden, 2e door de weinige musea en de geringe verscheidenheid der monumenten.

Ik herinner me drie jaar geleden een tocht naar de Boroboedoer gemaakt te hebben onder leiding van Dr. F. D. K. Bosch, Chef van den Oudheidkundigen dienst, die bij die gelegenheid een alleraardigste voordracht hield over dit bouwwerk. Wanneer dit voor volwassenen, die niet zoo gemakkelijk meer onder de charme van het vertellen komen al zoo boeiend was, hoeveel meer zullen kinderen dan kunnen genieten van dergelijke uitstapjes.

X. En nu de laatste stelling: Voor goed onderwijs in de geschiedenis is noodig, dat de geschiedvorsching in het betrokken land op hoog peil staat. Dit hooge peil kan bereikt of hooger opgevoerd worden, ten eerste door regeeringscolleges, waaraan de studie van historische bronnen is opgedragen, 2e door vanwege de Regeering moreel en financieel gesteunde particuliere corporaties, die de geschiedenisstudie hetzij partieel, hetzij in volle omvang tot doel hebben, 3e door een historisch philologische faculteit aan de Indische universiteit. Maar deze georganiseerde vorsching zal geschraagd moeten worden door den sterken wensch uit den boezem der bevolking zelve naar kennis van datgene in het verleden, dat haar verlangen naar, hoop op een betere toekomst kan vermeerderen.

Deze stelling spreekt voor zich zelf. Voor de wetenschappelijke bestudeering der geschiedenis moet een school worden opgericht, niet alleen een school in de enge beteekenis van het woord, maar een school in de beteekenis van een groep vorschers, die een richting aanduiden, een school vormen. Er moet een inrichting zijn waar men zich bekwamen kan voor het vak, waar de middelen aanwezig zijn, die dit kunnen vergemakkelijken, waar diepgaande bestudeering mogelijk is volgens westersche methode, van waaruit de verworven kennis zich zal kunnen verspreiden.

En dit tot den heer Soetatma: men mag niet uit piëteit vasthouden aan de meeningen der voorouders. Gesteld dat Uw voorouders van

meening waren dat $2 \times 2 = 5$. Dan zou dit U toch niet mogen beletten te zeggen: neen, het lijkt mij juister te zeggen $2 \times 2 = 4$. Ten slotte: geschiedenis mag niet blijven een wetenschap van vorschers alleen, een soort elite-kennis; neen wat de vorschers als waar hebben erkend moet tot de menigte komen. De wensch der menigte moet een prikkel voor de wetenschap zijn.

DEBAT VAN DEN
HEER FOURNIER.

Wanneer ik hier het woord vraag, dan is het niet zoozeer om aan het debat deel te nemen, dan wel om den nadruk te leggen op enkele feiten in verband met de geschiedenis, waar naar mijne meening te weinig nadruk opgelegd is. De heer Stokvis heeft terecht gezegd dat er 2 stroomingen merkbaar zijn. Die methode, door den heer Stokvis naar voren gebracht, en de moreel-paedagogische methode van den heer Soerikoesoemo. Nu kan ik mij, wanneer ik mij plaats op het standpunt van de inlandsche geschiedenis, met een van beide methodes geheel vereenigen. Mythen en legenden staan niet los van den Indische geschiedenis. Zij zijn er steeds geheel mee doorweven geweest, doch de waarde daarvan is door den heer Soeria Koesoema overschat en te veel naar voren gebracht. Ze staan naast, en niet achter de vastgestelde historische feiten, en hebben zoo buitengewoon ingegrepen in het leven van den Indiër, dat naar mijn idee de geheele geschiedenis van het Indische volk er door beïnvloed is geworden. Naar mijne meening nemen de mythen en legenden een plaats in naast het wetenschappelijk vastgestelde materiaal, waaruit de geschiedenis zal moeten worden opgedolven. Men kan het een niet boven het ander stellen. De Indische geschiedenis kan niet verklaard worden zonder de diepe kennis van de oude mythen en legenden. Men moet ze schatten naar hun onderling verband, omdat dit verband onweerlegbaar is. Mevrouw Fruin-Mees en de heer Stokvis hebben de waarde van de mythen en legenden te veel op den achtergrond geschoven, Soeria Koesoema te veel naar voren gebracht. Men moet ze m.i. gelijkwaardig houden om de navolgende reden. Wil men werkelijk de paedagogische waarde van de geschiedenis naar voren brengen, wil

men uit de geschiedenis lessen putten voor het volk, dan zal men bij de behandeling van geschiedkundige gebeurtenissen zich er rekenschap van moeten geven, dat de leerlingen zijn groot gebracht met mythen en legenden. De groote nationale helden hebben ook dien invloed ondergaan, hun karakter is daarmee gevormd. Wil men dus dit karakter naar voren brengen, dan moet men zich daarin inleven, daarin kan de geschiedenis pas worden onderwezen. De voedingsbodem is hier de oude cultuur en bij het onderwijs moet dan de helden een groote plaats worden toegekend. Het heden is opgebouwd uit het verleden, en wij moeten het verleden leeren kennen. Ik ben het met den heer Stokvis eens, dat wij dit materiaal moeten zien, zooals het werkelijk is. Wij moeten het opbouwen, wanneer wij weten op welken bodem het gevonden wordt. De geschiedenis van elk land heeft een groote lijn. En die lijn is ook in de Indische geschiedenis merkbaar. Wanneer de heer Darna Koesoema zegt, dat die lijn voor het volk gedurende zijn vervalperiode geen groote waarde heeft, zou ik die meening willen omkeeren. De heer Darna Koesoema heeft op bekwame wijze geschetst hetgeen vroeger in het volk leefde, zijn vervalperiode, doch hij is, evenals de Europeesche prae-adviseurs, te snel heengelopen over het overheerschingstijdperk, waaraan eveneens zeer groote waarde moet worden toegekend. Daaruit kunnen we een groot verband opbouwen, en blijkt ons, hoe groot het Inlandsche volk was, zelfs in zijn afwaartsche periode. Als wij nagaan hoe het geworsteld heeft met een Westersch handelsvolk, zijn daaruit vele lessen voor de toekomst te leeren.

Volgens de heer Darna Koesoema heeft de tijd van verval geen reële waarde. Volgens mij zeer zeker. Men moet zich de moeite geven zich juist in dien vervaltijd in te leven in de psyche van het volk en uit die conclusie de toekomst opbouwen.

DEBAT VAN DEN HEER
R. Ng. POERBATJARAKA.

Dames en heeren.

Ik treed hier op als iemand, die zich bezig houdt met het Oudheidkundig en Historisch onderzoek van Java in het bijzonder en van Ned. Indië in het algemeen.

Zooals U uit het prae-advies van den heer R. M. Soetatma kunt opmaken, maakt hij, in plaats van de vragen door dit Congres aan hem gericht zakelijk te beantwoorden, een heele tjerita omtrent de manier waarop het historisch onderzoek volgens zijn inzichten geschieden moet.

Hoewel de prae-advieseur het daarmee niet uitdrukkelijk tegen ons, geschiedvorschers, heeft, wil ik om misverstand eenigszins te voorkomen, het volgende zeggen, zij het ook zeer in het kort.

Het wetenschappelijk historisch onderzoek van Java is begonnen minstens sedert 30 jaar geleden, o.a. door Prof. Kern, Holle en Brandes, om van andere niet minder verdienstelijke namen te zwijgen. In dien tamelijk langen tijd heeft het onderzoek dus reeds ervaringen achter de rug, ervaringen die dan het richtsnoer vormen voor de werkwijze van de opvolgers der genoemde heeren. Behalve de ervaringen die hier in Ned. Indië zijn opgedaan, worden de Engelsche en Fransche onderzoekingen over hetzelfde onderwerp, respectievelijk in Voor-Indië en in Indo-China, geregeld geraadpleegd en als voorbeeld genomen, waar het zaken geldt die wij hier in toepassing kunnen brengen. Het is dus naar ik hoop duidelijk, dat onze manier van onderzoeken, hoewel streng wetenschappelijk, niet zoo maar te veroordeelen is, daar ze toch niet alleen op ervaringen, maar ook op vergelijking berust. Bovendien kan men zich van de resultaten van ons onderzoek overtuigen door b.v. het Tijdschrift van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen na te slaan. Verder de verslagen en rapporten van den Oudheidkundigen Dienst. Wanneer deze resultaten én de moeite én de kosten niet waard waren, dan zouden de beoefenaars er immers al lang mee van geworden zijn en hun werk gestaakt hebben. Trouwens de aanleiding tot de door dit congres gestelde vragen aangaande de geschiedenis is toch, als ik mij niet vergis, het boek van Mevrouw Fruin geweest. We zullen hier maar niet verder op ingaan, want anders raken we verdwaald in het rijk van de pedanterie.

De aanwijzigingen en opmerkingen van R. M. Soetatma nu zijn voor ons even onpractisch als onvoldoende, om niet te zeggen onbruikbaar. Dat men bij het onderzoek van de ge-

schiedenis moet gelooven aan de wonderen van de ouden ja, wat zal ik zeggen. De wetenschap gelooft zulke dingen niet maar ontkent ze evenmin. Alleen wat de wetenschap doet is: trachten ze te verstaan en zooveel mogelijk te verklaren; en als dit niet lukt, dan worden dergelijke dingen in het midden gelaten onder het woord *non liquet*.

Wat betreft onze babads, enkele hiervan, voorzoover zij betrekking hebben op het historische tijdperk van vóór de Islamietische periode, kunnen ons belangrijke gegevens verschaffen, in dezen zin althans dat degene die zich van de babads bedient een ruime blik dient te hebben op de Oud-Javaansche geschiedenis en op den waarschijnlijksten gang van zaken hiervan, zoodat hij een analyse van de babads kan geven ten einde de historische elementen van de fictieve te kunnen apart houden. Voor degenen echter, die die noodige kennis niet bezitten, zijn alleen twee dingen mogelijk; óf blindelings gelooven óf roef-roef ter zijde leggen. Het blindelings gelooven aan de babads nu is m.i. even foutief als het roef-roef ter zijde leggen daarvan. En wij, menschen van de wetenschap, doen geen van beide. Wij nemen altijd, zooveel mogelijk althans, den voorzichtigen middenweg. Anders is het echter gesteld met gevallen, waarbij wij precies weten dat het een of ander Javaansch werk een fictie is, niets meer en niets minder. In zulk een geval zeggen wij met beslistheid: **d a t i s e e n f i c t i e**. Om een voorbeeld te noemen. De Paramajaga, een Nieuw-Javaansch verhaal van de Indische goden, die afstammelingen zouden zijn van Adam en Eva, is, behalve de namen der goden, die nog niet eens allemaal in orde zijn, van a tot z uit den duim gezogen. Bijna precies hetzelfde is de beroemde Poestakardja van Ranggawarsita. Dit werk, bestaande uit minstens 8 uitgegeven deelen en een aanmerkelijk nog niet uitgegeven vervolg, is „minstens 9/10 fictie” zegt Holle. En dit gezegde van Holle onderschrijf ik zonder aarzelen, voorzoover betreft de localisering, de jaartallen en een groot gedeelte van de fabels daarin vermeld.

Dat wij op deze wijze onze voorouders tot leugenaars maken, ja wat zou ik hiervan zeggen. Tot mijn groote spijt moet ik U, mijn landgenooten, nu er aanleiding daartoe bestaat, zeggen dat zij met hun babads — de nieuwe babas strikt genomen — hetzij bewust, hetzij

onbewust ons om den tuin hebben geleid. Vooral met hun verklaringen van de steeninscripties. Ik zou toch naar aanleiding hiervan eens willen vragen: wat is beter, dat wij weten dat we misleid zijn en verder den goeden weg zelf trachten te vinden, of dat wij totaal niet weten, dat wij gefopt worden of wel dat wij weten, dat wij gefopt worden en toch blindelings volgen. Wie gezond redeneert, kiest natuurlijk het eerste.

Nu het drie-ledig karakter van onze taal, dat men in acht moet nemen bij de geschiedvorsching — tusschen haakjes laten we aannemen dat de indeeling van onze taal in drie soorten door R. M. Soetatma een goede is; want uit het woord saloka hier in dien zin gebruikt, blijkt dat R. M. Soetatma nog nooit kennis heeft gemaakt met de ware beteekenis van dat woord en zijn begripsovergang. — Hieromtrent kan ik U meedeelen dat wij niet alleen rekening houden met het drieledig karakter van onze taal, maar ook met de Oud-Javaansche taal in haar verschillende stadia, met het z.g. Middeljavaansch met zijn eigenaardig karakter en dan nog met het Sanskrit, om niet te spreken van de andere talen van den Archipel, die ons van dienst kunnen zijn. Hiermee wil ik niet zeggen dat de geschiedvorschers van Java al die talen practisch kennen; dit hoeft trouwens ook niet.

De wajang acht R. M. Soetatma als het geschikte middel voor de opvoeding der jeugd. Zeer zeker zit in de wajang een opvoedende kracht; maar wie durft het momenteel op zich te nemen de rol van een dalang, een opvoeder in den uitgebreiden zin van het woord, te vervullen. Want zoowel met de historische als met de literaire kennis van de tegenwoordige dalangs, ook van die van de hoven, is het in het algemeen genomen, zeer droevig gesteld, laat staan nog de paedagogische. Wil soms R. M. Soetatma zelf als dalang optreden? Ik zou toch gaarne de heele voorstelling willen volgen.

Dus de dalangs, die de jeugd zullen opvoeden met hun vertooningen, moeten ook nog eerst gevormd worden.

Ik zal maar hiermee mijn woord eindigen Dames en Heeren, want verder onzen geachten prae-adviseur het onaangenaam maken is voor mijzelf ook onaangenaam. Het boven gezegde moge voldoende zijn om aan te toonen dat het prae-advies van Raden Mas Soetatma een is van

iemand, die een volslagen onkundige blijkt te zijn op het gebied van de geschiedvorsching en aanverwante vakken.

Ten slotte wensch ik U nog ernstig op het hart te drukken, mijn landgenoten, dat U, wanneer U de werkwijze van R. M. S. volgt, beslist niet zult opschieten met de ontwikkeling van ons land en volk.

Ik heb gezegd.

DEBAT VAN DEN
HEER MOOJEN.

Mijnheer de Voorzitter, Dames en Heeren.

Ik had aanvankelijk anders willen beginnen dan ik nu doe! Ik verander mijn opzet naar aanleiding van de woorden door mijn voorganger gesproken. Ik stond hem vijf minuten af van mijn spreektijd, men moet een tegenstander de volle maat geven! Ik moet mij daardoor echter zeer bekorten!

Het is wel merkwaardig, dat, waar de eene Javaan, R. Poerbatjaraka, staat tegenover den anderen Javaan, R. Soetatma, dat daar tusschen in te vinden is de heer Stokvis, een Westering.

De heer Poerbatjaraka is het voorbeeld van een wetenschappelijk ontwikkeld man, volgens de exacte methode van het Westen. Een methode, waarbij in hoofdzaak spreekt het v e r s t a n d en die een groot deel van ons Westeringen zelf, niet meer wenscht te aanvaarden. De heer Soetatma is de man van ontwikkeling, wel volgens Westersche methode, doch die zijn Oostersch gemoed daarbij een groote, zoo niet de voornaamste plaats laat innemen. Ziet daar het conflict!

De heer Poerbatjaraka wil de geschiedenis doen doceeren alleen volgens de wetenschappelijke methode; hij vergeet daarbij echter, dat het geven van geschiedenis o n d e r w i j s heel wat anders is dan de b e s t u d e e r i n g en het v e r z a m e l e n van materiaal voor het geven van onderwijs in de geschiedenis! Dit onderwijs moet volgens R. M. Soetatma in de eerste plaats strekken tot de vorming van het karakter der leerlingen.

Tusschen deze beide meeningen in staat de heer Stokvis die daarbij niet zoover staat van den heer Soetatma!

Na het gloedvolle betoog van den heer Stok-

vis van heden morgen kan ik niet anders dan mijn spijt betuigen, dat de heer Stokvis thans inspecteur bij het onderwijs is en geen leeraar in de geschiedenis. Hij toch zou in staat zijn om de leerlingen het mooie van geschiedenis en het onderling verband der feiten levendig voor oogen te brengen.

De heer Stokvis meende te moeten opmerken, dat de zuivere feitenkennis, met verwerping van al wat niet positief vaststaat, tot een objectieve weergave kan leiden. Mythen en legenden moeten worden verworpen! Volgens hem laten velen zich verleiden tot het geven van alleen het mooie van het verleden en droomen zij over dien gouden tijd, daarbij de kracht missende voor het maken van een toekomst!

Iets objectief weergeven is niet alleen heel moeilijk doch m.i. is het onmogelijk! Wij zien reeds hoe moeilijk het is de feiten, die om ons heen gebeuren objectief te beschouwen, het is dus wel niet mogelijk om die van wat zoover achter ons ligt objectief weer te geven! Wij kunnen hoogstens trachten het te doen!

Alleen het mooie te laten zien is verkeerd, ook het leelijke moet worden getoond! Doch voor hen, die strijden voor den opbouw van een nieuwe cultuur op wat eens is geweest, kan meer kracht en voorbeeld worden geput uit wat goed, wat schoon was, dan uit datgene wat niet goed, wat leelijk was!

Dit leelijke worde alleen getoond om het schoone des te meer te kunnen belichten! Wij wenschen dus het onderwijs in de geschiedenis niet alleen voor de wetenschappelijke, doch in hoofdzaak voor de zedelijke verheffing van deze volken!

Wij allen, zooals wij hier zijn, en wij Westelingen in de eerste plaats, zijn slachtoffers van de zuiver wetenschappelijke opleiding; als wij ons boven het verstandspeil uitgewerkt hebben, dan ligt dat niet aan onze leeraren, doch dan danken wij dit aan eigen gemoedskracht!

Wij allen, willen aan den opbouw van een nieuwe maatschappij medewerken. Moeten wij dit dan doen volgens methoden, die ons zelf niet meer bevredigen of moeten wij trachten volgens nieuwe wegen den leerlingen datgene mede te geven bij de opvoeding, wat wij bij onze opleiding steeds hebben gemist.

De heer Soetatma wil vorming van karakter en gemoed en daarom vindt hij mij aan zijn zijde!

Trouwens wij zijn met het Java-Instituut zelf reeds op den goeden weg! Sinds het eerste Cultuurcongres in Solo kunnen wij dien gunstigen invloed op het gemoed van hen die dat congres meemaakten, reeds bespeuren.

Ik noem hier, als voorbeeld, den heer Darna Koesoema! Als men niet wist wie de heer Darna Koesoema was, in welke kringen hij thuis behoort, dan kan uit de rij van nationale helden van dezen tijd, die hij in zijn praeadvies opnoemt, reeds blijken uit welk politiek milieu hij komt.

Het verheugt mij zeer in den heer Darna Koesoema zulk een oprecht strijder te kunnen begroeten voor de belangen van de geschiedenis en de beschaving van dit land en ik hoop, dat hij zich in onze kringen, die zich met de bevordering en de ontwikkeling van de Cultuur van deze landen bezighouden, bij voortduring, goed thuis zal mogen gevoelen. Wellicht dat dan bij een volgend congres de lijst van nationale helden uitgebreid kan worden met de namen van hen, die ook hun land dienen, al is het buiten het strijdperk der politiek!

Tot slot, dames en heeren, deze samenvatting: het onderwijs in de geschiedenis moet niet zijn een weergave van feitenmateriaal, doch het moet zijn een machtig middel voor den wederopbouw van deze maatschappij in den volsten zin van het woord!

DEBAT VAN DEN HEER
OTO ISKANDAR DI NATA.

Het ligt niet in mijn bedoeling met de praeadviseurs in debat te treden, aangezien ik een leek ben op het gebied der geschiedenis. Wat ik echter nader wensch te bespreken is een passage in het prae-advies van Mevrouw Fruin-Mees, waarin zij woordelijk zegt: „de kleine Oosterling is bepaald imperialistisch van strekking. Men leest er bijna niet anders dan van de heldendaden en de knapheid der Hollanders”. Ik ben het in dit opzicht geheel met Mevr. Fruin-Mees eens. Het is inderdaad niets anders dan een lekkermakerij der Hollanders en een in de modder dompeling der Javanen. Tot staving mijner bewering wensch ik enkele zinnen voor te lezen uit een geschiedenis diktaat, waarin het volgende staat te lezen: „dat in 1628 Coen den vijand met een l e g e r t j e tegemoet trok” en „Dipatioekoer het h a z e n p a d koos

en zich schuil hield in het gebergte". Op deze en dergelijke wijze wordt dus het karakter van onze voorouders geschetst. Ik meen hier- tegen als nakomeling van Dipatioekoer te moeten protesteeren. Bovendien valt nog te bezien of Dipatioekoer zich inderdaad gehouden heeft, zooals zoo juist werd geschetst.

In „de Prijangan" van Dr. de Haan toch vindt men i.z. Dipatioekoer een heel andere verklaring. Volgens Dr. De Haan vluchtte Dipatioekoer niet, ja, nam zelfs niet deel aan den strijd. Als landshoofd van de Westerlanden wilde Dipatioekoer zich namelijk bevrijden van de Mataramsche overheersching.

In de „Babad Tanah Djawi" kan men ook lezen dat Dipatioekoer niet aan den strijd deel nam; daartoe bestond voor hem ook allerminst reden, aangezien hij door de gezanten van Mataram schandelijk werd behandeld. Vandaar dan ook dat hij niet mee vocht en zich terug trok in de Goenoeng Loemboeng. Het terugtrekken van Dipatioekoer moet derhalve allerminst aan lafhartigheid worden toegeschreven.

Een ander bewijs van lekkermakerij der Hollanders en in de modder dompeling der Javanen, vindt men in de volgende zinsnede van hetzelfde dictaat: „Voor sultan Agoeng was die mislukking een les. Met zijn duizenden onderdanen was hij niet opgewassen tegen duizend blanken. Nogmaals, Mevrouw Fruin-Mees heeft groot gelijk wanneer zij zegt, dat de bestaande geschiedenisleerboeken imperialistisch van strekking zijn. Daarbij komt nog de omstandigheid, dat indien een Indiër zich schaarde aan de zijde van de Compagnie, hij dadelijk voor een dapperen en braven man werd uitgekreten. Schaarde hij zich daarentegen aan de zijde van het recht, dan was hij ineens een bandiet. Als voorbeeld hiervan noem ik de „beruchte" Soerapati; let wel, de beruchte, niet de beroemde of de bekende!

Ja, ja in het verleden ligt het heden. Wou men vroeger beroemd worden, dan moest men zich scharen aan de Compagnie en wil men „heden" een rechtschapen bezadigd en braaf man genoemd worden, wordt maar bijv. lid van de P. E. B.

DEBAT VAN DEN
HEER VAN BERGEN.

Ik wensch een enkele opmerking te maken over geschiedenisonderwijs in het algemeen.

Zooals op school geschiedenis wordt onder- wezen is het geen wetenschap; de feiten hangen soms als droog zand aan elkaar. Waar vinden we in onze boeken wetten genoemd? In de natuurkunde en scheikundeboeken worden ze vermeld en door verschijnselen geïllustreerd. Waar vinden we in de geschiedenis de wetten geïllustreerd? De illustratie is er wel, maar de wet ontbreekt. Ik heb indertijd colleges in de geschiedenis bij Dr. Hekker bijgewoond en heb toen enkele van die wetten hooren noemen. Een er van was „er zijn geen godsdienstoorlogen". En de tachtigjarige oorlog dan, zult U vragen? Dr. Hekker toonde aan dat het geen godsdienstoorlog was; o.a. was tijdens het begin van den opstand 90% der bevolking nog katholiek. De 30-jarige oorlog was er evenmin een. Hier stre- den sommige protestanten met den keizer, som- mige katholieken tegen den keizer. En hier in Indië, waar zoovele godsdiensten zijn, acht ik die wet van belang.

Een andere wet is: „een politieke misdaad is een politieke fout". Om U een voorbeeld te noemen. Toen eertijds Engeland overheerscht werd door de Noormannen, hebben de Engel- schen het er op een goede keer op toegelegd ze uit te moorden. Doch kwamen de Noorman- nen in veel grooter getale terug. Door de poli- tieke misdaad van de Engelschen was de toe- stand veel erger geworden dan eertijds.

Een andere politieke misdaad is de moord op Willem den Zwijger en op Hendrik den derde. Voor Indië zou ik als voorbeeld willen noemen den moord op den regent van Soerabaja ge- pleegd te Kartasoera aan den ingang van den kraton. Deze laatste moord had niet het ge- wenschte gevolg, aangezien nog veel meer on- geregelheden volgden.

Men noemt de geschiedenis de leidster voor volken en koningen. Dat moet ze zijn, doch ze is het niet.

Om een voorbeeld te noemen: wanneer ge- durende de laatste tien jaren de politieke lei- ders in de verschillende landen beter met deze wetten op de hoogte waren geweest, zouden er zeker niet zooveel fouten gemaakt zijn, waar- onder de menschheid thans moet lijden.

DEBAT VAN DEN HEER
HASAN SOEMA DI PRADJA.

Ik acht het een voorrecht hier het woord te mogen voeren, ik doe zulks echter met een

zekere vrees en beklemming, omdat ik daartoe niet ben voorbereid en slechts een kleine opmerking wil maken. Ik heb aanvankelijk gedacht en gehoopt hier als prae-adviseur te zullen spreken. Het onderwerp, waaromtrent mij door het bestuur van het Java-Instituut werd verzocht een prae-advies samen te stellen, is zoo uitermate belangrijk, dat daarvoor een ernstige studie noodig was, en voor deze studie uiteraard veel tijd. Door omstandigheden was ik evenwel verhinderd aan dit verzoek te voldoen, waarvoor mijne beleefde verontschuldiging.

Ook ik zie de noodzakelijkheid in van het samenstellen van geschiedenisleerboeken.

Waar er hier evenwel duidelijk twee uitgesproken stroomingen merkbaar zijn, vrees ik dat het uiterst moeilijk zijn zal om tot een overeenkomst te komen.

Echter hoop ik, dat men in dit opzicht tot eensgezindheid zal kunnen komen.

DEBAT VAN DEN HEER VAN DUINEN.

Ik wensch hier enkele opmerkingen te maken, die uit de praktijk zijn gegrepen. Een der vorige debaters heeft gesproken over lekkermakerij van de Hollanders en in den modder dompelarij der Inlanders. Ik wil gaarne toestemmen, dat het wel eens is voorgevallen, en nog wel eens gebeuren zal. Toch moet ik tegen deze beweringen opkomen, aangezien het in het algemeen niet de manier is, waarop de Hollandsche onderwijzers het onderricht in de geschiedenis geven. Ik zelf bezit reeds een jarenlange praktijk als onderwijzer. Ik zou hier weer in de eerste plaats als voorbeeld willen nemen Dipatioekoer; waarom zijn wij omtrent die geschiedenis van Inlandsche zijde niet beter ingelicht. Dit is het grootste bezwaar, waarmee wij hier hebben te kampen. Ik wil heel graag geschiedenis-onderwijs van de Soendalanden geven, doch hoewel ik overal heb gesnuffeld, kon ik maar weinig vinden. Ik zou zoo graag willen, dat ons onderwijzers van Inlandsche zijde voorlichting werd gegeven. Laat iemand, die daartoe bekwaam is, ons helpen. Wanneer wij de geschiedenis verkeerd voorstellen, dan kan men ons dat niet kwalijk nemen, omdat wij niet beter geleerd hebben en van Soendaneesche zijde niet beter ingelicht zijn. Er is gezegd: Dipatioekoer stond met 100.000 onderdanen te-

gen 1000 Nederlanders! En dit is dan, volgens een vorige spreker, het bewijs van een in den hoek duwen van den Inlander. Maar hoe komen we aan dat groote getal. Wij hebben dit uit Inlandsche bron. Laten dus de Soendaneezen ons bij de samenstelling van leerboeken helpen. Waarom moeten de Hollanders dat alleen doen?

Ik kom nu nog op een ander punt. Wij moeten zeer veel nadruk leggen op het geschiedenis-onderwijs op de lagere school. Voor het onderwijs is een eerste vereischte dat het de belangstelling wekt van de kinderen. En die belangstelling bereik ik wanneer ik hen vertel van hun voorvaderen; zulke vertellingen leven voor hen. Wij moeten dan ook bij het geven van geschiedenis-onderwijs in de eerste plaats in hun eigen omgeving blijven en in de Soendalanden niet te veel spreken over de helden uit de omstreken van Soerabaja.

Er moet op de lagere school onderwijs worden gegeven in de geschiedenis van geheel Java, doch in de eerste plaats uit de streek, waar zij wonen. Laten ontwikkelde Inlanders ons bijzonderheden geven. Ik zal gaarne een verhandeling schrijven over de verschillende hoofdpersonen, indien ik bronnen heb, waaruit ik de gegevens kan putten.

Nog een enkele opmerking over de moeilijkheden, door den laatsten spreker aangevoerd, n.l. de objectiviteit in het geschiedenis-onderwijs.

Ik heb steeds zooveel in mijn vermogen was, de gebreken opgenoemd, zoowel van de Hollanders, als van de Inlanders. „Mijn voorouders hebben ook heel vaak verkeerd gehandeld”, heb ik mijn kinderen geleerd. En dit heeft mijn positie tegenover hen nooit geschaad en dat zal niemand schaden. Ik vertel ook van de fouten van de Inlanders, naar dan zeg ik niet: „Kijk eens, die voorouders van jullie waren zoo wreed”, evenmin als ik vertel, dat de mijne alleen zoo goed waren. Als we de geschiedenis aan de kinderen op deze wijze voorleggen, hebben we kans de juiste verhouding te verkrijgen tusschen Oost en West, de verhouding van onderlinge waardeering. De gebreken zijn aan beide zijden, die waren er vroeger, en zijn er nu nog. Maar aan beide zijden staan ook de goede eigenschappen, en laten we die dan ook van beide kanten bekijken.

Ik herhaal nogmaals mijn vraag aan de ont-

wikkelde Inlanders: helpt ons zooveel jullie kunt. Ik wil de geschiedenis bij mij in de klas vertellen, wanneer jullie ons aan de noodige stof helpt". En ik betwijfel niet, of het zal van de zijde van het kind niet aan belangstelling ontbreken.

DEBAT VAN DEN
HEER DR. RADJIMAN.

Naar mijne meening moeten bij de behandeling van de geschiedenis twee deelen van elkaar onderscheiden worden n.l. de geschiedvorsching en het onderwijs in de geschiedenis.

Wat de geschiedvorsching betreft, ben ik het geheel eens met den heer Ter Haar, waar deze zegt dat de geschiedenis een wetenschap is van wat geschied is. In deze geschiedenisvorsching, als boven opgevat, kan de wetenschap dan ook niet anders dan nuchter zijn. Toch ligt in nuchterheid van verstand reeds een opbouwende factor voor de menschvorming. Inhaerent met den mensch is immers het verstand en een scherp verstand is noodig voor de juiste vaststelling van een daadwerkelijk gebeuren door den mensch.

Dit is het, wat ik als leemte wil beschouwen in het praeadvies van den heer Soetatma.

Wat evenwel de vraag betreft, op welke wijze het onderwijs in de geschiedenis moet gegeven worden moet ik mij echter geheel aan de zijde van den heer Soetatma scharen. Een feit moeten wij niet uit het oog verliezen, d.i. dat het geschiedenisonderwijs, welke de Javaansche psyche uit de babads ontvangt, in een bijzonderen vorm gegoten is. Dit feit is niet te ontkennen.

De Javaansche schrijvers in de oudheid hebben een eigenaardige methode van schrijven, n.l. dat veel in bedekte termen wordt beschreven.

De omschrijving der Godheid bijvoorbeeld kan niet naar waarheid gedaan worden. Feiten, welke beschamend (vernederend voor het zelf-respect) voor de Vorsten of de bevolking of omgeving (nl. de lezers der boeken) zijn, worden niet gewoon, doch bedekt (in andere bewoordingen dus) in de boeken vastgelegd. Zoo zou ik als voorbeeld willen noemen, de zoo populaire „Semoet ireng anak anak sapi enz", waarin de geschiedenis van Java van af de Madjapaitsche periode tot aan den overgang van de

Kraton Kartasoera naar Soerakarta in enkele zinnen weergegeven wordt.

Bij het gebruik dezer: „pasemontaal" doorleeft de mensch een heel ander proces dan het nuchter denken alleen.

Ik vraag mij nu af, of dit psychisch proces zoo direct maar zonder meer overboord gegooid moet worden. Zou het misschien niet beter zijn, om eerst te onderzoeken of dat proces voor de menschheid in hare ontwikkeling voor- of nadeelig is.

Zoolang wij echter nog niet weten, waar de menschelijke ontwikkeling heen zal gaan, naar het Oosten of naar het Westen, moeten wij voorzichtig zijn met het be- of veroordeelen van menschelijke eigenschappen, welke zoo van elkaar kunnen verschillen in uitingen al voor de plaats en omstandigheid.

Het overboord gooien van psychische eigenaardigheden in een bepaald volk zonder vooraf nauwkeurig onderzoek, kan een verlies voor de menschheid beteekenen. Om deze reden dan ook meen ik dat bij het geschiedenisonderwijs rekening moet gehouden worden met de psyche van het Javaansche volk. Doet men dit niet, dan bestaat de gegronde vrees, dat het gestelde doel niet zal worden bereikt. Ik hoop hiermee, dat de zwaarden, die door de heeren Soetatma en Stokvis tegen elkaar gekruist worden, in een brug worden getransformeerd, die over de klove tusschen beide heeren wordt gespannen.

DEBAT VAN DEN
HEER KARSTEN.

Het lag niet in mijn bedoeling om over geschiedenis-onderwijs te spreken, daarvoor sta ik te ver buiten dit onderwerp; de aanval van den Heer Stokvis op mijn artikel in „De Taak" dwingt mij er echter toe.

Wanneer de heer Stokvis heeft gemeend dat ik met het woord rationalist een scheldwoord bedoelde, dan is dat een geheel onjuiste opvatting. Wanneer wij b.v. een administrateur in de suiker of een dergelijke bedrijfschef karakteriseeren als idealist, dan kan hij dat ook als een uitschelden voelen, maar daarom is idealist toch geen scheldwoord.

Ik elk geval heb ik het karakteriseeren als rationalist allermintst als een uitschelden bedoeld, dat spreekt van zelf. En wat de heer Stokvis nu bij zijn inleiding heeft aangevoerd,

geeft mij geen reden hem anders te beschouwen, integendeel, ook daarin sprak het rationalisme duidelijk. Onder meer daaruit, dat volgens hem het hier te geven onderwijs voor alles moet steunen op feiten en dat deze feiten het primaire en voor alles belangrijke zijn; en wanneer hij nadrukkelijk zegt, dat de fantasie opbloeit uit de feiten, dan lijkt mij dat voor de Westersche en rationalistische mentaliteit karakteristiek. Ik heb de overtuiging, dat voor den Indonesiër immers niet de feiten en de realiteit het primaire en het belangrijkste zijn, doch de verbeelding en het innerlijke leven, omdat bij hem dan ook niet de fantasie opbloeit uit de feiten. Zijn gevoelsleven bouwt hij, meen ik, niet op de kennis der realiteit, op de materiele ervaring, doch op de innerlijke ervaring, en de realiteit spreekt dan tot hem niet door een omweg der feitenkennis, doch door het direkte voelen en aanvoelen. De feiten zijn hem dus niet grondslag doch illustratie; zij zijn als de vruchten en bloemen van den innerlijken opbouw van de wereld, welke laatste als het primaire moet worden erkend. Bovenal voelt hij dus de wereld als een religieuze, als een innerlijke eenheid, en de geschiedenis is voor hem in de eerste plaats een uiting van die eenheid, het zich-voltrekken van een religieuze noodzakelijkheid, die als zoodanig eerst en vooral moet worden gevoeld en niet gekend.

Het lijkt mij echter, dat voor de beide hier verdedigde opvattingen, die van de heeren Soetatma en Stokvis plaats is bij het onderwijs en de populariseering der geschiedenis. Den jongeren kinderen is in het bijzonder de grondbeteekenis der geschiedenis bij te brengen, dus door het doen aanvoelen, niet in de eerste plaats door feitenkennis. Op deze basis kan dan bij het verdere onderwijs de feitenkennis — zooals boven gezegd als de illustratie van de wereld-ontwikkeling worden uitgebreid. Ook is de methode door aanvoeling de aangewezen voor populair geschiedenis-onderwijs aan de massa der volwassenen, waarnaast het wetenschappelijk onderzoek wederom de rationalistische methodes kan gebruiken.

Nu ik genoodzaakt ben even het woord te voeren, wilde ik gaarne nog twee korte opmerkingen maken.

De eene is deze. Het is mij opgevallen dat in

geen enkel prae-advies is gewezen op het verband dat bestaat tusschen de Inlandsche en de Aziatische geschiedenis.

Naast de „vaderlandsche” staat immers de „algemeene” geschiedenis: het houdt voldoende verband met het kongresonderwerp hierover te mogen opmerken dat deze hier te lande niet mag zijn Europeesche geschiedenis, doch moet zijn algemeene geschiedenis van geheel Oost-Indië.

Mijn tweede opmerking betreft een groep van openbare lichamen, die ten aanzien van de voorstellen tot verbetering van het onderwijs die hier zijn gedaan, aangewezen lijken om te moeten voorgaan, en wel de gemeenten. Het gouvernementsonderwijs is te uitgebreid om het invoeren van dergelijke veranderingen snel te kunnen doen plaats hebben. Voor de gemeenten die eigen H. I. en andere Inlandsch onderwijs hebben zijn de omstandigheden veel gunstiger en schijnt een pionierstaak weggelegd, waarbij zich later ook het gouvernement kan aansluiten.

DEBAT VAN DEN
HEER ABDUL RIVAL.

Allereerst zou ik kunnen opmerken dat ik mij met de eerste en tweede stelling van den heer Stokvis kan vereenigen. In deze beide stellingen zegt de heer Stokvis dat voor de ontwikkeling van den mensch of liever van een volk, de kennis der geschiedenis noodig is. Deze geschiedeniswetenschap kan naar mijne meening echter eerst tot haar recht komen, indien die beoefend wordt door lieden, mannen zoowel als vrouwen, die daartoe wetenschappelijk zijn opgeleid. Hiervoor is in de eerste plaats noodig een cultuurcentrum, een Indische universiteit en in verband hiermede wensch ik de aandacht van het congres te vestigen op het feit, dat indertijd door het bestuur van het 2e Koloniale Onderwijscongres in 1919 in den Haag gehouden, een commissie werd benoemd, die tot taak had rapport uit te brengen over den opzet der universiteit in Nederlandsch-Indië. In die commissie hadden zitting bij de indiening van hun verslag de heeren prof. dr. H. Rovink, prof. mr. G. W. J. Bruins, prof. dr. G. A. J. Hazeu, prof. dr. Kohnstamm, prof. dr. N. J. Krom (die als prae-adviseur optrad en het rapport samenstelde), dr. Tehupeiry, dr. Lumentut, dr.

C. J. Vinkesteyn en Mr. C. van Vollenhoven. Ik heb van de commissie deel uitgemaakt tot mijn vertrek naar het buitenland mij tot uit-treding dwong.

Het rapport door die commissie uitgebracht, acht ik van genoegzaam belang om het ter kennisname van het congres te brengen. Dat rapport luidt als volgt:

(Spreker leest genoemd rapport voor). (Zie bijl.).

Ik zou derhalve den voorzitter van het Java-Instituut willen verzoeken het vorenstaande wel in extenso in de verhandelingen van dit congres te doen opnemen, om degenen die in het rapport belangstellen in de gelegenheid te stellen, daarmede kennis te maken.

REPLIEK VAN DEN
HEER MR. TER HAAR.

Slechts zeer weinige opmerkingen waren speciaal gericht tegen het prae-advies van Mevrouw Fruin, zoodat mijn repliek kort kan zijn.

Moge het al van belang zijn kinderen door vertellen van mythen en legenden levenswijsheid bij te brengen — die kwestie is thans niet aan de orde. Onderricht in g e s c h i e d e n i s moet zijn het doen zien van toestanden, stroomingen en verhoudingen uit het verleden gebaseerd op feiten en gebeurtenissen zooals die in werkelijkheid waren. Hebben babads waarde voor de geschiedvorsching en wellicht als symptoom bij de literatuurgeschiedenis van een bepaald tijdvak, haar inhoud mag de kinderen nimmer als directe vermelding van historie worden meegedeeld.

Liever van hierop nader in te gaan wil ik er op wijzen dat ook op dit congres, wel degelijk gebleken is van bij de Javanen zelf bestaande behoefte aan kennis van de werkelijkheid van het verleden.

Zoo heeft b.v. de heer Darnakoesoema in zijn prae-advies twijfel geopperd aan het juiste inzicht van Mevrouw Fruin in de Javaansche psyche, omdat zij de hypothese zou hebben opgeworpen dat Hajam Woeroek indertijd met een uitgebreid spionnenstelsel werkte. Zulks is echter allermint een hypothese, maar een door den dichter der Nagara Krtagama meegedeeld geschiedkundig feit — de al of niet werkelijkheid waarvan naar men merkt voor den heer Darnakoesoema voor de psyche van zijn volk van veel belang wordt geacht.

Dan heeft de heer Iskander met zijn dictaat als wapen betoogd dat — tot zijn groote verontwaardiging — over den terugtocht van Dipati Oekoer verkeerde voorstellingen zijn gegeven, en om zelf tot beter inzicht te komen, getroost hij zich de moeite het boek van den Nederlandschen geschiedvorschier Dr. de Haan te bestudeeren, en komt tot de zoo verkregen resultaten. Een z.g. geschiedenisonderricht op de basis der babads had dezen Jong-Javaan toch stellig onbevredigd gelaten.

De heer Van Duinen heeft welsprekend uiteengezet hoeveel belang zijn leerlingen stellen in de geschiedenis van Java, vooral van hun eigen streek. Ook daarin zit een element van verlangen naar kennis der werkelijke gebeurtenissen — immers waar op Java verzonnen verhalen spelen, kan van weinig belang zijn.

Men heeft nog gezegd, dat onopgesmukte geschiedenis niet boeit — vervelend is. Nu heeft echter de heer Van Bergen gezegd een leerling — en een enthousiast leerling — van Dr. Hecker te zijn en hij had niet gedacht dat ook ik les kreeg van dien geschiedenisleeraar. Samen kunnen we dus vaststellen — twee getuigen zijn immers genoeg voor wettig bewijs — dat onderricht in wat men tot nu toe onder geschiedenis verstond, boeiend in plaats van droog zijn kan.

REPLIEK VAN DEN HEER
SOETATMA SOERIAKOE-
SOEMA.

Het doet mij leed, dat particuliere redenen mij reeds hedenavond uit Bandoeng wegroepen. Ik heb mij daardoor voor de beantwoording der debaters niet kunnen voorbereiden. Ik heb evenwel niet veel te zeggen.

In zijn schitterende rede heeft de heer Moojen reeds gezegd wat ik had willen zeggen, en ook Dr. Radjiman dank ik voor zijn uitstekende verdediging.

De heer Stokvis heeft het cultuurcongres van 1918 aangehaald, om aan te toonen, dat ik vijandig sta tegenover de Westersche cultuur. Dit is niet juist, ik erken de superioriteit der Westersche wetenschap en wensch haar zelf over te nemen, evenwel op de basis der Oostersche levensleer.

Ik ben in het geheel geen onverzoenlijk tegenstander van de wetenschap, doch zeer be-

treur ik de uitlating van den heer Poerbatjaraka, die den laatsten grooten poedjangga tot een leugenaar maakt. Kan de heer Poerbatjaraka met zijn wetenschappelijke studie een prestatie noemen, die daartegenover kan worden gesteld?

Ik wil den wetenschappelijken zin niet onderschatten; hij heeft natuurlijk zijn nut in de maatschappij, maar daar de maatschappij geen wetenschap is, moet de heer Poerbatjaraka zich daar niet in bewegen, aangezien hij daar niet thuis hoort.

REPLIEK VAN DEN HEER
DARNA KOESOEMA.

't Zij mij vergund nog eenige kanteekeningen te maken, naar aanleiding van het gisteren door eenige heeren debaters in het midden gebrachte.

De heer Fournier zou ik willen wijzen op een misverstand, als zoude ik het bestaande materiaal voor geschiedenisonderwijs versmaden en als waardeloos op zij leggen. Zoowel in mijn prae-advies als in mijn nadere toelichting heb ik gewezen op het nut daarvan. Zelfs de geschiedenis van een decadentie-periode, waaruit wij slechts de negatieve les kunnen putten hoe wij niet moeien doen, is mij welkom.

Ook werd ik beticht van te snel te willen loopen. Ik meende de wetenschappelijke rem genoeg te hebben aangehaald bij het bespreken van de waarde der mythen en legenden, getuige mijn voorstel tot een gemengd huwelijk tusschen Oost en West, waarmede ik niets anders bedoelde dan dezelfde brug van Dr. Radiman over de schijnbare kloof tusschen de heeren Stokvis en Soetatmo. Deze brug zullen wij, naar ik hoop, met vereende krachten slaan.

Den heer Mooyen wensch ik hierbij mijn hartgrondigen dank te betuigen voor de waardeerende woorden te mijnen opzichte, aan een persoon, die aan prae-advies gemakkelijk te herkennen is als te behooren tot de uiterst link-sche partij. Waaruit ik met genoegen concludeer dat het Java-Instituut zich stelt boven alle politieke partijen en overal gegevens verzamelt om tot het beoogde doel te kunnen geraken, n.l. het erlangen van de Indische geschiedenis, die later zoo min mogelijk correcties behoeft.

Nogmaals dank ik het bestuur van het Java-Instituut voor het vereerend verzoek om een prae-advies te schrijven, aan mij, die de twijfelachtige eer geniet, van wege mijn politieke over-

tuiging geen onbekende te zijn bij het parket van Justitie. Zodoende mij in de gelegenheid te hebben gesteld ook een woordje te mogen meespreken over geschiedenisonderwijs op Java, een kwestie, die in zoo teere verhouding staat tot de politiek in Indië.

Voorts wil ik de aandacht van het congres vestigen, naar aanleiding van de voorstellen om een prijsvraag uit te schrijven over geschiedkundige werken, op het werk, dat thans verschijnende is van de hand van Dr. E. F. E. Douwes Dekker, en welk werk wetenschappelijk de geschiedenis van Indië behandelt, beschouwd van het Indisch nationaal standpunt.

Ook ben ik de heer van Bergen zeer dankbaar voor de verkondiging van de geschiedkundige wet, dat een politieke misdaad is een politieke fout. Zooals gebleken is bij den moord op Willem de Zwijger, de Regent van Soerabaja, enz., enz., waarbij dus politieke tegenstanders door de aan het bewind zijnde regeering werden uit den weg geruimd. Werd in die tijden door de moreele hoogte waarop de maatschappij stond, een uit den weg ruiming alleen mogelijk geacht door het vermoorden van de betrokken personen, tegenwoordig doet men zulks door de verwijdering van die personen uit een bepaald gebied. In elk geval, zij worden uit den weg geruimd. En daarmede wordt dus ook een politieke misdaad begaan. Het lijkt mij niet ondienstig in dit verband op dit congres op deze belangrijke kwestie te wijzen.

REPLIEK VAN DEN
HEER STOKVIS.

Het zal niet noodig zijn, om alle sprekers over de toelichting op mijn stellingen afzonderlijk te woord te staan.

Voorop wil ik stellen dat de heer Soetatma en ik niet zoo dicht bij elkaar staan als de heer Moojen wel meent. Waarom ook zouden we de verschillen niet erkennen. De heer Soetatma en ik bouwen beiden een brug; aan elken kant van de te overbruggen kloof zijn we begonnen te bouwen, maar het tusschenstuk is er nog niet, daar gaapt nog een opening. Intusschen ben ik blij, dat de heer Soetatma het in enkele opzichten met mij eens is.

In de sprekers, die het niet met mij eens zijn, ontdek ik een gemeenschappelijken trek: zij willen vorsching en onderwijs van elkaar

scheiden. Dit nu vind ik, is niet geoorloofd. Het beste wat de vorsching heeft opgeleverd moet in den daarvoor passenden vorm aan het kind worden gegeven. Geen onderwijs, dat los staat van wat de wetenschap moeizaam gevonden heeft. Laten zij eens een ander voorbeeld nemen, de cosmografie. Zouden we bij het onderwijs in dit vak de ontdekkingen van de groote mannen dier wetenschap op zij moeten laten liggen en alleen de cosmogenieën, die de voorouders aannamen, als waar erkennen, tot onderwerp van het onderricht in dit vak moeten maken? Immers neen. En hier is toch ook sprake van een levensbeschouwing.

Ik houd mij aan het trotsche woord van Plato: vóór alles de Waarheid.

Nog iets over het sympathieke woord, van den heer Van Duinen. Hij bevestigt wat ik in mijn 10 stellingen beweerde. De groote schare moet ons helpen. De vorsching moet zijn sanctie krijgen door den wensch der menigte.

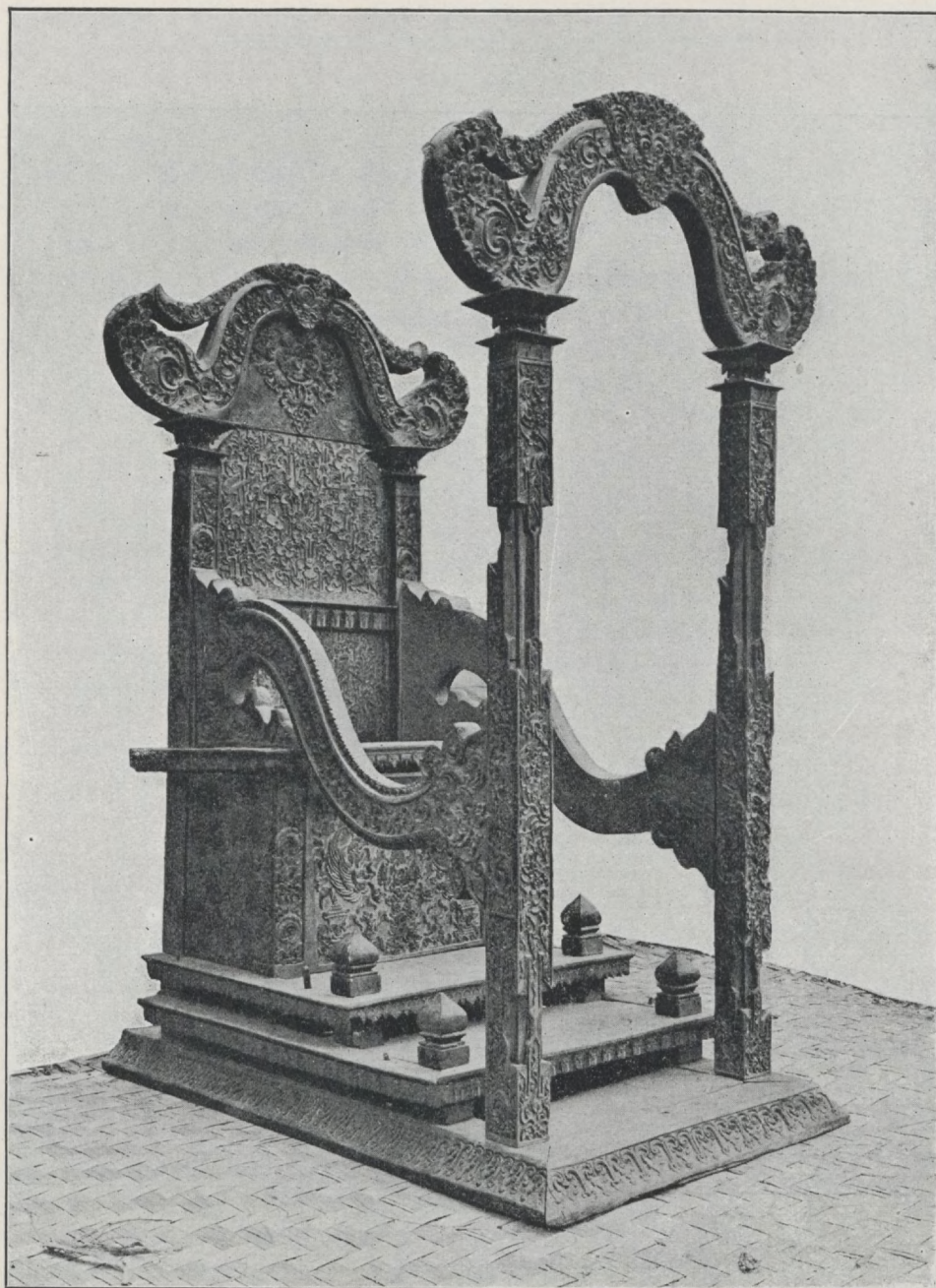
NABETRACHTING DOOR DEN
VOORZITTER VAN DE BE-
RAADSLAGINGEN INZAKE GE-
SCHIEDENISONDERWIJS.

Ik wensch, alvorens over te gaan tot het aan de orde stellen van het tweede onderwerp, waarover prae-adviezen zijn uitgebracht, eerst eenige opmerkingen te maken, betreffende het onderwerp geschiedenisonderwijs. Ondanks de vele meeningsverschillen, die daaromtrent door

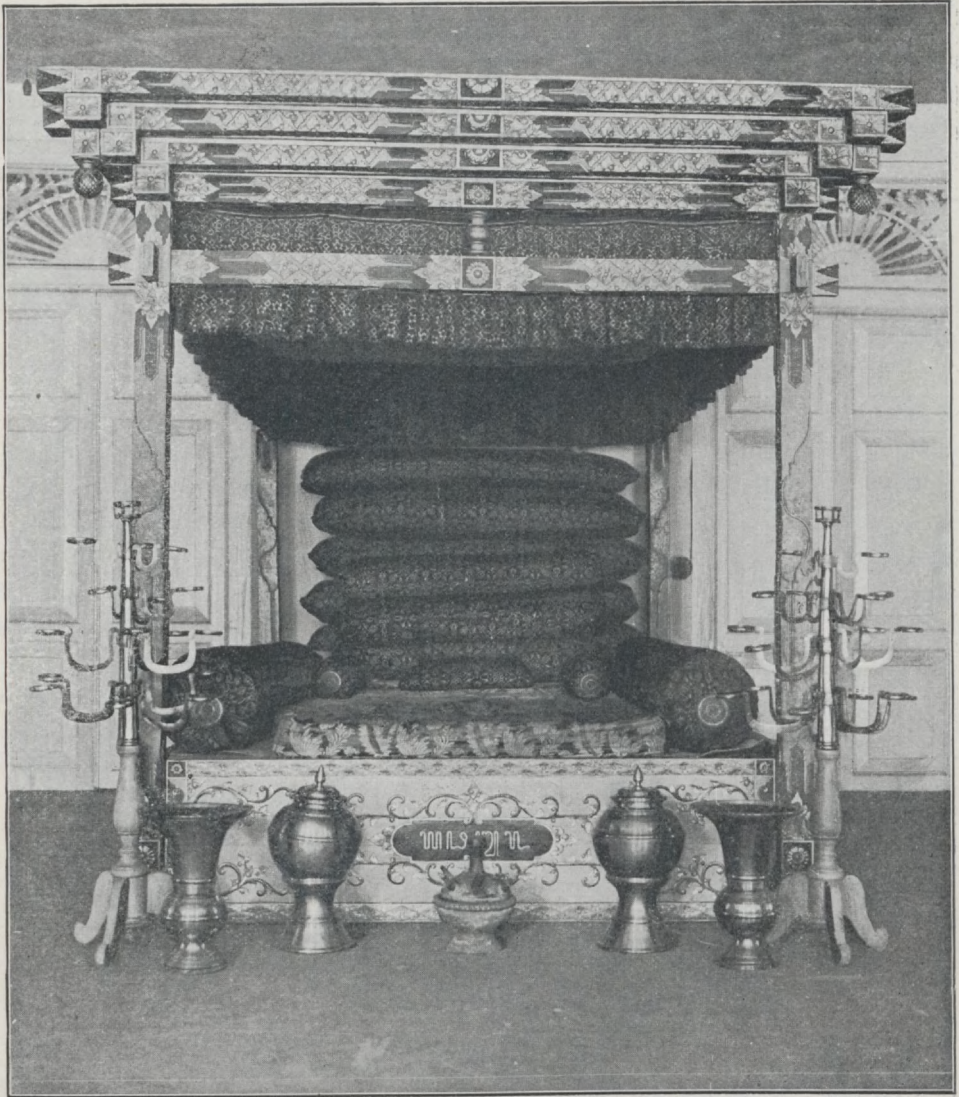
de verschillende sprekers zijn naar voren gebracht, kan toch worden geconstateerd, dat men het over één punt eens is, n.l. de wenschelijkheid van geschiedenisonderwijs, te geven op de Inlandsche scholen, althans voor zoover het betreft die scholen, waar nog geen geschiedenis wordt onderwezen; en dit wel beschouwd van het standpunt van Indië zelf. Naar aanleiding hiervan wil het mij dan ook voorkomen dat het aan den dag getreden verschil van meening tusschen de diverse sprekers, voortgesproten is uit een misverstand, hetwelk zoo goed als bij elk debat heerscht. Om deze reden is het dan ook dat in het vuur van het debat enkele sprekers niet vrij te pleiten waren van eenige heftigheid, welke beter ware achterwege gebleven. Ik heb echter gemeend alle sprekers gelegenheid te moeten geven om zich ten volle te uiten. In dit verband verzoek ik de aanwezige Hollandsche toehoorders bij de beoordeeling van de diverse redevoeringen niet uit het oog te verliezen dat de Hollandsche taal voor ons, Inlanders, een vreemde taal is en debat wel eens uitdrukkingen gebruikt zullen blijft, zoodat het alleszins begrijpelijk is, dat de Inlandsche debaters in het vuur van het hebben, welke door Hollanders waarschijnlijk niet gebezigd zouden zijn.

Wat de formuleering van de resultaten der discussies betreft, deze zou ik gaarne uitstellen tot aan het einde van het congres.

Preekstoel (Mimbar) uit den Kraton Mesjid Pâramâsânâ te Solo.

Bruidsbed (Kolongan) uit den Kraton van Jogjakarta.

OPENING VAN DE HOUTSNIJWERKTENTOONSTELLING

OP ZATERDAG 18 JUNI DES NAMIDDAG 5.30 UUR

REDE VAN DEN HEER P. A. J. MOOJEN TER GELEGENHEID VAN DE OPENING DER HOUTSNIJWERKTENTOONSTELLING.

Nadat Z. E. de Gouverneur-Generaal om half zes ontvangen was door het Bestuur en het Tentoonstellingscomité was voorgesteld opende de Heer P. A. J. Moojen de houtsnijwerktentoonstelling met de volgende rede.

Excellentie, Dames en Heeren.

Als voorzitter van het Comité voor de tentoonstelling van houtsnijwerk, welke verbonden is aan het congres van het Java-Instituut, valt mij de eer te beurt de beteekenis en het doel van deze tentoonstelling nader in het kort voor U uit een te zetten.

Het schrijven van een geschiedenis der kunst van Java en van de eilanden, die tot op zekere hoogte onder dezelfde invloeden eenzelfde ontwikkelingsgang volgden of in hun betrekkelijken stilstand nog zijn een beeld van het verleden, Madoera en Bali, is het neerschrijven van de geschiedenis van het leven der volkeren dier landen, want moge voor den oppervlakkingen beschouwer alle kunst staan buiten het leven en zij slechts zijn een uiting van het idealisme van enkelen, veelal sterk individualistisch gestemden, een kunst, zooals zich hier ontwikkeld heeft, vertoont zulk een innigen samenhang met al wat er leeft en denkt en peinst, dat zij een getrouwe afspiegeling der zeden en gewoonten is in de verschillende tijden waarin zij bloeide of kwijnde.

Zij is een volkskunst, een gemeenschapskunst bij uitnemendheid. Moge dit in zijn algemeenheid gelden voor de kunst dezer landen, waar zij zich geeft met grootsche allure in de bouwkunst van tempels en vorstengraven, in muziek en in dans, uit de kleinere uitingen van bouwen en gebruikskunst spreken de geest, de gaande en komende invloeden der tijden toch ook wel

met zoo'n duidelijkheid en beslistheid, dat men den gang der geschiedenis de eeuwen door met klaarheid volgen kan.

Een studie van de ontwikkeling der Javaansche woning en van de invloeden die daarop hebben gewerkt of welke van oudsher, zij het in gewijzigden vorm, zijn gebleven, zou niettegenstaande de moeite en uitgebreiden arbeid, die er aan gepaard gaan, zeker meer dan loonend zijn door de resultaten, die ongetwijfeld voor de cultuurgeschiedenis dezer landen van groot belang zouden zijn. Want niet alleen uit een kunst-, doch ook uit volkenkundig en sociologisch oogpunt zou deze studie haar groote waarde kunnen hebben. Is niet de woning, de behuizing van het gezin, en was niet steeds het gezin de grondslag van den staat? Welke perspectieven opent dan niet de studie van het leven van dit gezin in verband met dat van den staat? Dit leven en denken spreken zich uit in de woning en in de voorwerpen voor feestelijk en voor dagelijksch gebruik, die deze woning vullen en versieren. Wij hebben getracht op deze, aan het congres van het Java-Instituut verbonden tentoonstelling, een overzichtelijk geheel te geven van die voorwerpen, welke van hout vervaardigd, bewerkt en besneden, niet alleen als voorwerp van kunst, doch ook als verschijnsel van tijd van belang zijn. Met dit te zamen kunnen wij dan trachten ons een beeld te vormen van de cultuur dezer landen in betrekking tot het verleden en het heden, opdat de ontwikkeling in de toekomst ons duidelijker en beter voor den geest kan komen te staan. De tijd van voorbereiding voor den arbeid, die het Instituut zich op de schouders heeft gelegd, doch welks omvangrijkheid wellicht niet ten volle werd overzien, was niet voldoende om de bijeengebrachte verzameling zoo overzichtelijk te kunnen samenstellen als wel gaarne was gewild; doch blijven er in dit opzicht nog wenschen, een collectie van dien omvang en van

zulk een belangrijkheid was wel nimmer te voeren bijeen. Aan het doel, dat er mede wordt beoogd, beantwoordt zij dan ook voldoende.

„Een van de belangrijkste en toch nog weinig bekende vormen van Javaansche kunstnijheid is het houtsnijwerk”. Het is een volksuiting bij uitnemendheid, een volkskunst: „par droit de naissance”, want geboren kunstenaar is het volk, dat de eeuwen door, vreemde invloeden ten spijt, zijn eigenheid wist te bewaren, zijn kunst nog niet verloor. Een volkskunst ook, omdat het niet alléén de vorsten waren, hoewel zij wel voornamelijk door voorbeeld aanspoorden, die hunne tempels en paleizen versierden, doch ook het volk zelf gaf uiting aan zijn lust tot verfraaiing van de dingen bestemd voor den arbeid, voor feest, muziek en dans en met liefde en toewijding werden deze versierd en besneden, tot zij ook dingen waren van schoonheid. En mag dit voor sommigen aan gerechten twijfel onderhevig zijn, gezien den toestand van lusteloosheid, ja van bijna volslagen onverschilligheid en verval, waarin wij op Java nu verkeerden, het Bali van heden kan gelukkig nog voldoende aanwijzingen geven, hoe de verhoudingen en toestanden in dit opzicht ook hier moeten zijn geweest.

Zooals in Europa de bloeitijden der kunst steeds samenvielen met die der kerkelijke of wereldlijke hiërarchiën, zoo waren die ook hier steeds afhankelijk van het wisselend spel van kerkelijke of wereldlijke macht of van de invloeden, die van buiten daarop inwerkten. Zoo was de komst der Hindoes niet alleen van invloed op den tempelbouw, doch ook in de kleine kunst kan men dien invloed gemakkelijk aantoonen.

Hoe was echter het karakter der kunst hier te lande vóór hun komst? Was er een kunst en was die Indonesisch? Eenige foto's van houtsnijwerk uit een woning in het Tenggergebergte kunnen wellicht een antwoord geven op deze vragen en eenige besneden planken, door mij in een oud tempeltje op Bali gevonden, doch die helaas niet konden worden tentoongesteld, wijzen in dezelfde richting.

Hoe ver werd het Indonesisch element bewaard en hoe heeft het gedurende de eeuwen tot heden ten dage stand gehouden?

Vragen, die door het stellen alleen niet kunnen worden opgelost, doch die zeer zeker door

hunne beantwoording zouden kunnen bijdragen tot het leeren kennen van veel wat belangrijk is voor de kennis van de bevolking dezer landen.

Want wijzen de uitingen der vorstelijke kunst op een bijna zuiver verwerken van Hindoesche motieven, niet alleen in de symbolische vormen der godsdienstige emblemen, waarmede nu nog de draagstoelen zijn versierd, doch óók in de ornamentiek van kolommen, deuren en planken, in de kunst van den kleinen man vindt men meer terug de versieringsvormen der primitieve Indonesische kunst, vormen ten deele gebleven tot in de statige wanden der woningen van eenvoudige visschers op Madoera en in Oost-Java.

Welke was de invloed van den Islam na uitdrijving van het Hindoeïsme naar Bali? Was het van stonden aan met de kunst gedaan? Is die uitdrijving zoo te vuur en te zwaard geschied als men veelal geneigd is aan te nemen, of heeft de geestelijke verovering zich slechts langzaam, ja zelfs nú nog niet geheel voltrokken?

De feiten-geschiedenis spreidt daarover onvoldoende licht. Waar lontars en geschriften geen voldoende uitkomst geven daar kan de bestudeering van kunst en cultuur wellicht verheldering brengen.

Waar het geschreven woord te kort schiet, daar kan de taal van den kunstenaar met beitel en mes, het gesneden woord, het feitenmateriaal wellicht aanvullen of toelichten.

Op de tentoonstelling is door groote welwillendheid van Z. H. den Soesoehoenan van Solo aanwezig een mimbar, een preekstoel voor een Mohamedaansch geestelijke. Is dit feit reeds vermeldenswaard, het zou niet zoo'n groote betekenis hebben voor ons, als deze „mimbar” niet een beeld gaf van den geest des tijds, waarin zij ontstond, zoo geheel afwijkend van dat wat wij ons daarvan hebben gevormd.

De bouw toch van dezen preekstoel is niet alleen volgens het klassieke vormenstel der Hindoes, doch ook de gedachte, volgens welke de schepper hemel en aarde schiep, is geheel volgens de traditioneele Hindoesche opvatting, daarop in beeld gebracht. De lotus, het symbool van leven; bosch en berg, verbeeldend de aarde; de wateren in regelmatigen golfvorm; de booze geest als hoeder; het alziend oog of de vliedende geest, hoog aan den achterwand en het geheel als met Hindoe-ornamentiek bestrooid!

DE BLAASROERSCHUTTER EN LOETOENG KASAROENG

Hoe kwam het dat deze Hindoesche opvatting en symboliek zich uitten in een Islamitisch spreekgestoelte en een plaats vond in een Mohamedaansch bedehuis? Is hier weer sprake van het syncretisme der Godsdiensten, zooals het zoo vaak bij het Boeddhisme en het Ciwaisme op Java en Bali tot uiting kwam? Of is hier een aanwijzing, dat de leer van Mohamed niet te vuur en te zwaard werd opgedrongen, de dwang op het geestelijk leven denkbeeldig is geweest en dat slechts langzaam aan het oude Hindoeïsme zijn goden-namen en uiterlijken eeredienst deed plaats maken voor dien van Allah en zijn Profeet? Is het slechts een verandering van namen en niet van gedachte-richting geweest voor velen?

Ook andere voorwerpen op deze tentoonstelling wijzen hierop.

De fraaie „kobongan” (bruidsbed), die door groote welwillendheid van Z. H. den Sultan van Jogjakarta kon worden tentoongesteld, herinnert aan gebruiken, die nog steeds in Midden-Java worden in eere gehouden. Gebruiken, die nog ten nauwste in verband staan met de verschillende vormen van aanbidding van de godin der vruchtbaarheid, Dewi Sri, en die zoo oud zijn dat de oorsprong ervan in der eeuwen loop verwaagt.

In de „kobongan”, die in het voornaamste deel van de Javaansche woning is geplaatst, viert de versieringsgeest zijn lusten uit en in de woningen van gegoeden en zelfs in die van eenvoudigen is zij dikwijls een voortreffelijk staal van houstsnijkunst en zijn de wanden, kasten en kisten, in de onmiddellijke omgeving, veelal voorbeelden van de gaafste volkskunst. Is dit bruidsbed een kenmerkend iets, meer speciaal voor Midden Java, in Palembang bestaat het ook nog heden ten dage; het is daar zelfs tot een geheele bruidskamer uitgegroeid.

Of daar nog ritueele gebruiken aan verbonden zijn, zoo ja, in hoe verre stemmen zij dan overeen met die van Midden-Java?

De invloed van den Islam die in de beelding van het menscheffig, vooral in de krisheffen en de wajang, van groote beteekenis is geweest, een inzending uit Cheribon op deze tentoonstelling wijst dit ook uit, en die aan de Javaansche kunst in dit opzicht het meer fijne en aristocratische heeft gegeven in vergelijking met de oudere voorbeelden en met die van Bali, welke

meer het grosteske van den Hindoeaard vertoonen, heeft overigens op de kunst door zijn afwijzen van versiering van bedehuis en al wat daarmee samenhang eerst een nivelleerenden, daarna een vrijwel doodenden invloed uitgeoefend. Een verschijnsel na de hervorming ook in Europa waargenomen en dat naar wij hopen ook hier door een minder puriteinsch denken en doen langzamerhand in een betere verhouding tot de Islamitische kunst van andere landen zal worden gebracht.

Kort na den Islam kwamen de Europeesche zeevaarders. En kan men wellicht de eerste paar honderd jaar, toen handel alléén het doel was, niet van cultuurinvloeden spreken, langzamerhand, misschien het eerst langs het hof van den Sultan van Madoera, vindt het Hollandsch-Indische huis zijn weg door Midden-Java en zien wij zijn invloed in de woningen der vorsten en gegoeden. De ornamentiek der Renaissance en die van het Barok treden naast, ja verdringen zelfs hier en daar het Hindoesche element. Het sierlijke, soms gezwollen fantastisch romantische, doch steeds smaakvolle ornament ontstaat, dat de bovenlichten en vullingen van deuren en ramen, zelfs nu nog, versiert en dat men op Bali terugvindt in het ornament, dat den naam „patra olanda” draagt. En ook nu, hoewel zoo sterk beïnvloed, is dit ornament tot een eigenheid, tot een geestelijk bezit van den werkman geworden.

Hoe verbaasd en verheugd waren wij toen, oude patricierswoningen. Dáár en hier getuigen slechts luttele jaren geleden, de statige pracht der wanden en schutsels der overigens armelijke woningen van de eenvoudige bewoners van de kustdesa's in Oost Java bekend werd. Wand en deftige schoonheid herinnering wekkend aan de stemmingsvolle wandbetimmeringen onzer van de kracht, de welvaart en den kunstzin van een zeevarend volk. Want het is de varende Madoerees, zich vestigend langs de kust, die daar zijn woningen bouwde en ook versierde. En de zee met de kleurige en blanke prauwen en het gebergte met zijn bont besneden huizen stralen van den vroolijken en krachtigen levenslust, den Madoerees eigen.

Het onderwerp is boeiend en de tentoonstelling geeft aanleiding tot het stellen van meerdere vragen:

Hoe was de invloed der Chineez en op deze volkskunst?

Hoe waren en wanneer werkten de invloeden van Java op Bali, Madoera en Palembang en wellicht ook omgekeerd?

Vragen, niet gemakkelijk op te lossen en die te moeilijker worden, waar de houtsnijkunst voor een groot deel ook traditioneel en conventioneel was en is, en er zelfs nu nog motieven worden gebruikt van eeuwen her.

Is de beantwoording dezer vragen voor de cultuurgeschiedenis dezer landen van groote beteekenis, zij kan in deze inleiding niet worden gegeven. Slechts het stellen ervan doet zien welk terrein hier voor onderzoek nog open ligt.

Plaatsen wij ons nu echter in het Heden en voor de Toekomst en vragen wij: wat is er van deze volkskunst over en wat zal er van haar worden?

De Heer Batenburg schreef in zijn inleiding voor de verzameling uit Palembang: „Houtsnijwerk aan de stijlen van huizen is niet meer in gebruik. Men heeft zelfs zoo weinig gevoel voor dit vroeger zoo waardevolle snijwerk, dat men bij het verbouwen van oude huizen de besneden oppervlakten van de balken afzaagt en deze bij allerlei rommel onder het huis opbergt. Zoo vond ik prachtig oud snijwerk in een modderpoel. Ook zag ik met schitterend houtsnijwerk versierde balken gebruikt als neuten voor een nieuw gebouwde woning, dus half boven, half onder den grond. Hieruit blijkt wel, dat 't oude houtsnijwerk voor den Palembang vrijwel waardeloos is. Zoo worden thans de keurig uitgesneden kasten, kastjes en kisten niet meer gemaakt en zullen deze over niet al te langen tijd tot de zeldzaamheden gaan behooren. Oud Palembangsche bedden met houtsnijwerk versierd zijn thans reeds zeldzaam en men ziet daar nog slechts enkele exemplaren van.

Het eenige wat heden ten dage nog gemaakt wordt zijn grafzuilen, grof zaagwerk voor paneelen en bovenstukken van deuren en vormen voor 't maken van gebak."

Dit voor Palembang, en voor Java? Ook hier nog de grafzuil! Véél meer dan de armoedige rest bleef ook hier niet. De frissche, blijde versieringskunst van den Madoerees bleef bestaan en nog steeds viert diens sierlust op zijn vaarttuig zijn vroolijk feest. Maar ook hem trof het noodlot!

Zijn zoo hoog geprezen betimmeringskunst werd geknakt en gedood. Niet door eigen schuld!

Toen voor enkele jaren de pest intree deed en de dood waarde alomme, ging de bestrijding door het land, bleek voor de volkskunst haast erger dan de zóó gevreesde ziekte voor den mensch.

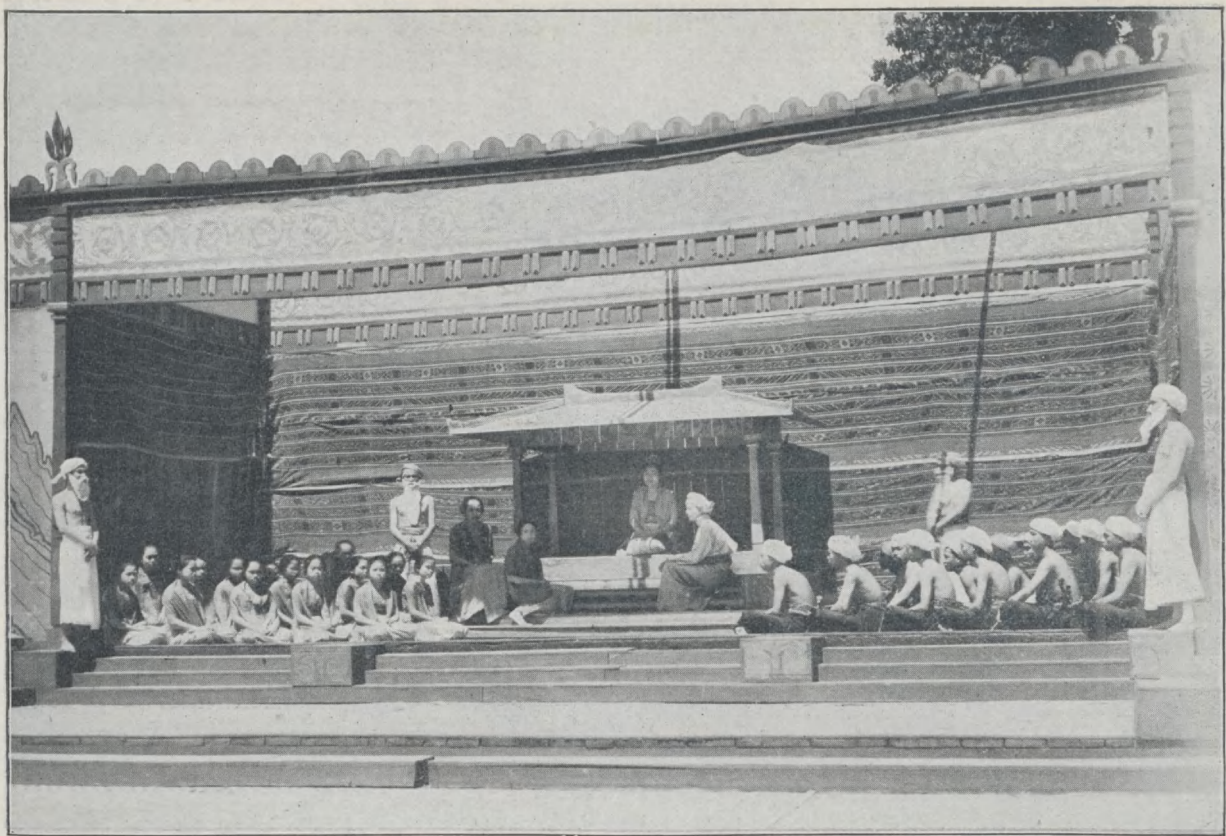
Tientallen, ja honderdtallen woningen werden op last van den geneeskundigen dienst afgebroken, ook in de stranddesa's, en het werd bevolen, wegens pestgevaar, de deftige, waardevolle en kunstvolle wanden af te breken. En vele kwamen óók in den modderpoel terecht en van daaruit dikwijls in handen van kunstminnenden, doch ook vele vergingen, werden tot brandhout gehakt of in stukken verspreid. Zoo verdwenen karren vol en de ornamenten en paneelen, de statige, breede stijlen maakten plaats voor schamele bamboezen wanden!

Waar zóó de toch reeds zeer verslachte zin voor eigen schoon en kunst werd ondermijnd, daar verwondert het niet, dat de toch door den tijdgeest reeds zoo onevenwichtige gedachten nog meer worden verstoord en den gouden band met het verleden zoo onbedachtzaam wordt verbroken.

Is het niet ontmoedigend, dat, waar door velen onzer zoo moeizaam wordt gewerkt om het cultuurbezit te bevestigen en te versterken tegen den fnuikenden invloed in van import van minderwaardige fabrieksgoederen, tegen den storenden en ontreddeering brengenden invloed der bioscopen, tegen kortom de uitingen van den geestelijken zelfkant der Westersche samenleving, dat een nog levende volkskunst zoo onbedachtzaam kon worden getroffen in haar bestaan?

En kan het dan verwonderen, dat men een bewoner vindt, die zich schaaft voor den bezoeker van zijn huis en zich verontschuldigt, dat het zoo mooie houtwerk „toch zoo oud is?"

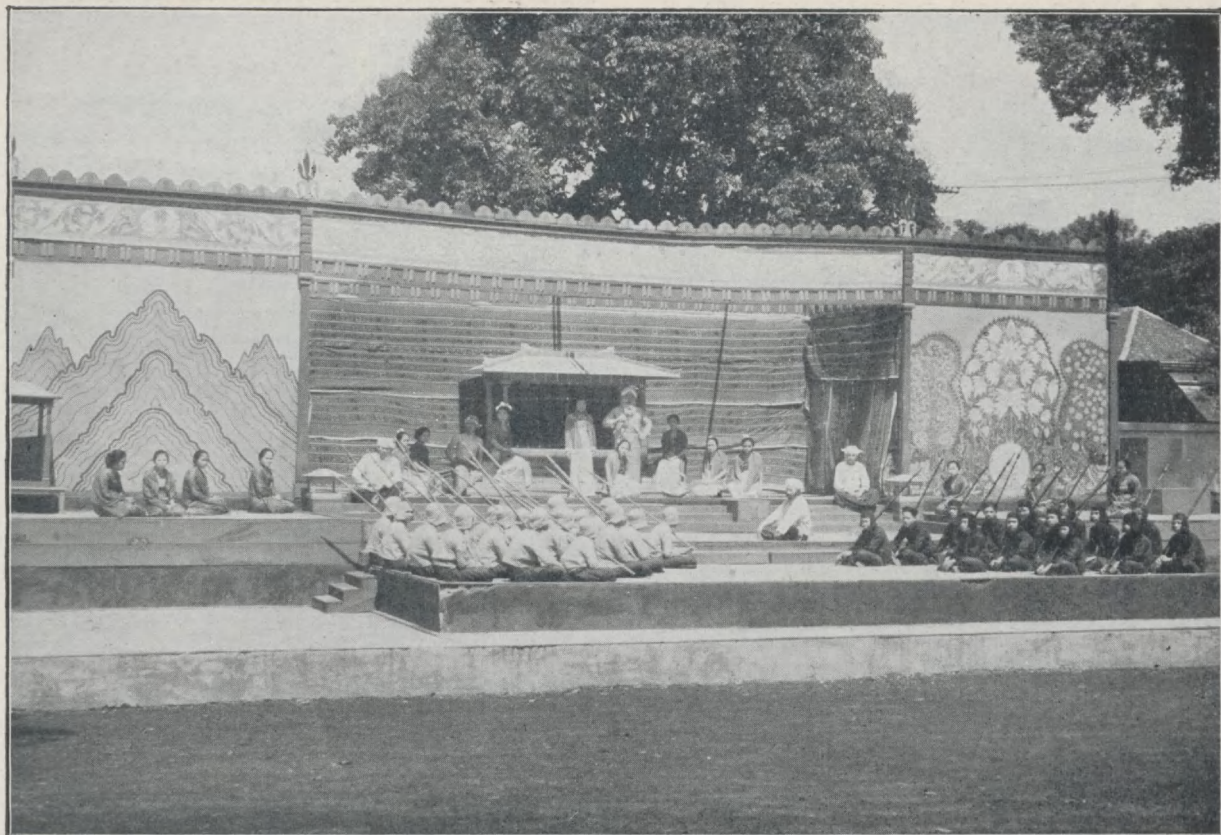
Hoe weinig bewust men is van hetgeen men nog bezit, hoe weinig meer de geest in staat is invloeden van buiten te beoordeelen en te verwerken, de bewijzen zijn op deze tentoonstelling voor het grijpen; want wees ik hier vóór op invloeden van buiten op de kunst dezer landen en mocht ik toen met vreugde aanstippen, dat deze invloeden van goeden huize op eigen wijze werden verwerkt tot eigen geestelijk bezit, de tentoonstelling zal u ook helaas voor-

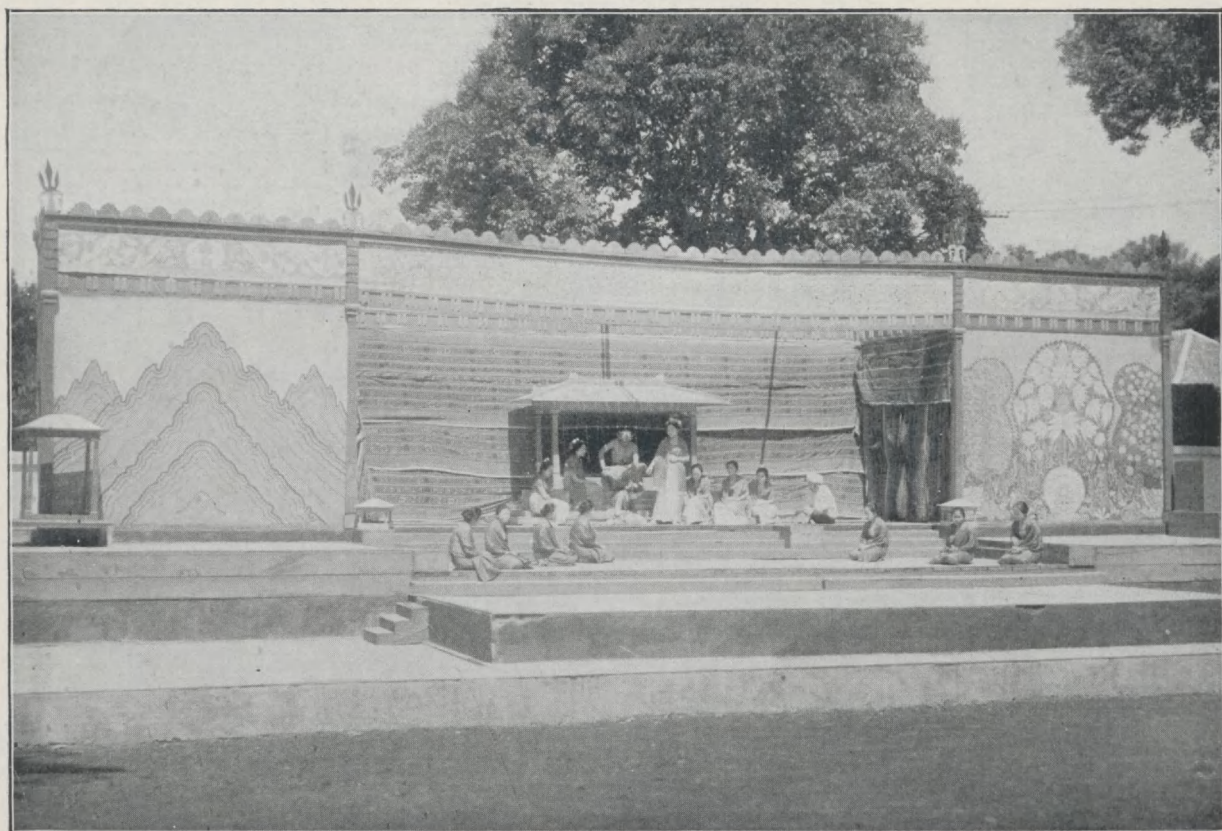
DE OPPERGODIN SOENAN AMBOE MET DE HEMELINGEN EN HAAR ZOON GOEROE MINDA.

DE OPPERGODIN SOENAN AMBOE NU MET GOEROE MINDA IN DE GEDAANTE VAN EEN LOETOENG.

DE VORST VAN PASIR BATANG OMRINGD DOOR ZIJN DOCHTERS, HOVELINGEN EN PIEKENIERS.

HET VERJAGEN VAN POERBASARI VAN HET HOF VAN PASIR BATANG.

beelden te over kunnen geven in meubels en gebruiksvoorwerpen, waarin duidelijk wordt de juiste keuze deed en dat van een omzetting kenbaar gemaakt dat geen zelfstandig oordeel in eigen geestelijke sfeer geen sprake meer was.

De kunstenaar, of die hem leidt, is het denken verleerd. Hij is het trotsche bewustzijn van het bezit van eigen schoonheid kwijt en een doode navolging van slechte voorbeelden nam de plaats in van eigen gedachte-leven. En toch, ook in den Javanan leeft nog steeds de zin voor deze kunst en sluimert zijn drang tot versieren. Doch waar aan dien drang gelegenheid tot uiting wordt gegeven is de leiding meestal in handen van onbevoegden of wordt zij vrijwel slechts uitsluitend gericht op het vermaak van den toerist. Hoe geheel anders op Bali! Daar leeft en bruist nog het kunstenaarsbloed, daar tintelt en sprankt nog de kunstenaarsgeest en vaardig is nog de hand om de gedachte den vorm te geven!

Maar ook dáár zelfs dreigt het gevaar!

De geschiedenis van het Westen bewees, dat de kunst door de kerkelijke en wereldlijke overheid losgelaten, zich niet kon verheffen boven een zuiver individueele, tot een groote gemeenschapskunst. De laatste eeuw is daarvan het overtuigend voorbeeld. Wat voor de Westersche kunst fnuikend bleek, zal dit des te meer nog zijn voor die van het Oosten.

Stéeds was het de overheid hier, die niet alleen belangstelling toonde, doch ook voorging.

Haar houding en haar gezag was geldend, ook op het gebied der kunst.

Tot voor kort was dit nog zoo op Bali. En het gemis aan belangstelling en aan voorgang van onze Regeering en Bestuur, die de Balische overheid vervingen, is nog niet zoover ingewerkt, dat de toestand voor verval nog niet te behoeden is. Toch is ook daar reeds verworping te bespeuren.

Hoe belangrijk de Balische cultuur en de nog levende geest dier cultuur alleen reeds voor de kennis en ook voor de ontwikkeling van Java zijn, heeft de Regeering reeds getoond ten volle te beseffen.

Het ligt niet in het korte bestek dezer inleiding te spreken over de wenschen en verlangens die wij hebben, en over hetgeen wij noodig achten ter bevordering en ter ontwikkeling der houtsnijkunst. Wij willen hier slechts de hoop uitspreken, dat het der Regeering gegeven moge zijn door het treffen van oordeelkundige maatregelen het bewustzijn van eigen kunnen en kennen der bevolking te bevestigen en te verhoogen, opdat ook deze volkskunst niet verder zal gaan op den weg van verval, doch dat zij weer zal worden de spiegel van het economisch en geestelijk welzijn der bevolking.

Na het beëindigen dezer rede werd Z. E. uitgenoodigd het tentoongestelde in oogenschouw te nemen.

De Gouverneur Generaal bleef met gevolg geruimen tijd en toonde zeer veel belangstelling.

Eerste opvoering op het openluchttheater in de Kaboepaten te Bandoeng

OP 18 JUNI 1921
DES AVONDS 9 URE

van de Tjarita Loetoeng Kasaroeng in tegenwoordigheid
van Z. E. den Gouverneur-Generaal van Ned.-Indië.

BERAADSLAGINGEN VAN DE ONTWIKKELINGSMOGELIJKHEDEN VAN DE MUZIEK OP JAVA.

ZONDAG 19 JUNI, DES MORGENS 8,30 URE.

INLEIDING VAN HET PRAE-
ADVIES JAVAANSCH MUZIEK
DOOR DEN HEER BRANDTS
BUYS.

Mijnheer de Voorzitter!

In de 18de eeuw leefde er in Peking aan het Chineesche hof een goede Fransche pater-missionaris, die veel hield van muziek. Amiot heette de man. Hij heeft later een uitstekend boek geschreven over de Chineesche muziek.

In het begin gaf hij zich veel moeite om de Chineezzen te interesseeren voor de Europeesche muziek. Hij speelde hun de beste stukken voor van de Fransche componisten. Maar hij merkte al gauw, dat zijn Chineesche toehoorders naar hem luisterden, beleefd, maar met koele en verstrooide gezichten.

Hij begreep daar niets van, en het duurde lang, eer hij iemand vond, die het hem wou uitleggen. Maar op het laatst was er een geleerde Chineesche doctor, en die zei hem: De melodiën van onze Chineesche muziek dringen door onze ooren tot in ons hart, en door ons hart tot in onze ziel. De Fransche, die u gespeeld heeft, bereiken ons hart en onze ziel niet.

Mijnheer de Voorzitter, ik zie u denken: wat gaan ons hier de oude Amiot en zijn Chineezzen aan? Ik zal het u zeggen: De Chineesche doctor was beleefd genoeg, om alleen maar te beweren: Fransche muziek ontroert niet het Chineesche hart. Hij zal ook te verstandig geweest zijn, om in het algemeen te zeggen: de Fransche muziek is buitenstaat om het menschelijk hart te ontroeren. Maar niet ieder is zoo verstandig en zoo beleefd. Onlangs heeft in den Volksraad iemand de meening verdedigd, niet: de gamelanmuziek ontroert mijn hart niet, — ook niet: de gamelanmuziek ontroert het Westersche hart niet, doch: de gamelanmuziek is onbekwaam, het menschelijke hart te ontroeren, en mist daardoor alle opvoedende kracht.

Ik denk, niemand der hier aanwezigen zal die meening beamen, of ook maar overwegen. De

Javaansche muziek is nog steeds innig populair bij een volk van vele millioenen. Ze kan dit alleen zijn doordat ze, zooals ze nu is, de uiting is van het Javaansche volkshart.

Ik zou even goed kunnen beweren, dat de zon niet meer van den hemel schijnt, dat de regen niet meer neervalt, en dat zon en regen de aarde niet meer vruchtbaar maken, als dat de Javaansche muziek het Javaansche hart niet meer ontroert.

Maar zal ze dit blijven doen, ook in de toekomst?

Het feit, dat de ontwikkeling en het behoud van de Javaansche muziek tot een punt van bespreking zijn gemaakt op dit congres, beduidt een **abnormale positie**.

In het Westen denkt niemand er over zulke vragen te stellen over de Westersche muziek. Er is daar een voortdurende productie, en samen daarmee ook een voortdurende vorming. Als we de muziekgeschiedenis nade hervormers, zoowat een halve eeuw van gaan, dan staan daar de groote componisten, elkander. Ja, het komt vrij nauwkeurig uit, iets van vijftig jaar. Op Java is de toestand heel anders. De muziek, en ook verschillende andere kunsten zijn daar sinds een halve eeuw of langer tot stilstand gekomen. Bij de oude gendings zijn er genoeg, die ook ons Westerlingen ontroeren. Maar we nemen geen productie van belangrijk nieuwe muziek waar. En de Javanen zelf plegen de nieuwe stukken onbeduidend of onoorspronkelijk te vinden. Maar juist nu, op dit oogenblik, zien we overal teekenen van nieuwe beweging. Niet alleen in de muziek, maar in het heele Javaansche geestesleven. Waarschijnlijk is de Westersche overheersching de hoofdoorzaak geweest van de verlamming der kunsten. Het is volstrekt nog niet gezegd, dat ons hierkomen een zegen is geweest voor deze volken. Maar we mogen wel zeggen, dat datzelfde Westen nu ook de impuls geeft voor die nieuwe beweging. Daar ligt een gevaar in, dat de aanstoot grootendeels van

buiten af komt, en maar voor een deel van binnen uit.

Er is gisteren uitvoerig over gesproken, wat hier in de geschiedenis en het onderwijs moet overheerschen: de Westersche of Oostersche methode. Ik voor mij ben nog niet overtuigd, dat de invoering van Westersche denkgewoonten heilzaam zijn zal.

Maar in de wetenschap en de techniek is het overnemen van Westersche methoden en hulpmiddelen niet te vermijden. De kans is groot, dat wie deze bewondert, nu ook in de kunst het Westen gaat navolgen. Maar in de kunst, en vooral in de muziek is die navolging veel gevaarlijker dan in de wetenschap.

Niet alleen in den geest, maar er is ook een diep onderscheid tusschen de elementen, de technische bestanddeelen van de Westersche en van de Oostersche, en speciaal de Indonesische, de Javaansche muziek. Het toonstelsel, de toonladder, de intervallen, het karakter van de meerstemmigheid verschillen enorm. Ze zijn in veel opzichten diametraal tegengesteld. Ja, die tegenstellingen zijn zoo enorm, dat tusschenvormen onmogelijk zijn. Laten wij de Westersche en Oostersche muziek vrij op elkander los, dan worden de technische bijzonderheden van de Oostersche eenvoudig vernietigd, en daarmee ook haar innerlijk wezen. Daar blijft niets van over. Toch zijn er bij de Westersche muziek dingen, waarvan iemand voor de beschouwing van de Oostersche leeren kan. De ontwikkeling van de Westersch muziek maakt sommige voorstellingen mogelijk voor de Oostersche.

U moet dat niet verkeerd opvatten. Ik zeg niet, dat de Westersche muziek hooger ontwikkeld is dan de Javaansche. Allebei zijn hoog ontwikkelde, lang gecultiveerde kunstvormen. Allebei hebben ze een ontwikkeling van meer dan duizend jaren achter zich. Maar ze zijn langs parallelle lijnen ontwikkeld, niet langs gelijke. Het punt waar de Javaansche muziek nu is, ligt niet achter ons, maar ergens ter zijde.

Maar er is iets anders. Er bestaat een nauw verband tusschen maatschappelijke verschijnselen en verschijnselen in de kunst. U moet mij niet verkeerd verstaan. Ik zeg niet, dat de geestelijke verschijnselen afhankelijk zijn van de maatschappelijke. Over het verband, over de diepere oorzaken, zijn ook andere meeningen mogelijk. Maar in ieder geval, wanneer we

sterke omzettingen in de kunst waarnemen, dan vinden we die ook in de maatschappij, en omgekeerd. De kenmerkende geestelijke eigenschap van de Westersche kunst, van de muziek is haar individualisme. In de middeleeuwen hadden wij veel meer een gemeenschapskunst.

De Inlandsche maatschappij vertoont allerlei eigenaardigheden, die de onze in de middeleeuwen ook had: Er zijn veel overblijfselen van een primitief communisme, collectivisme. Ook resten van feodalisme. In overeenstemming daarmee is, dat de Inlandsche kunsten veel meer het karakter van gemeenschapskunst hebben behouden, dan de onze. De denkbeelden, idealen van het tooneel, de wajang, komen ook nauwkeurig overeen met die van onze middeleeuwsche literatuur. Ze zijn religieus en ridderlijk. De ideale wajangfiguur is de ridder-kluizenaar.

Maar als het waar is, dat de Inlandsche samenleving in hoofdzaak nog middeleeuwsch is, dan moeten we er toch bij zeggen, dat ze dit niet lang meer zal blijven. Onze Westersche, moderne, industrialistische, mechanistische dringt er zich snel in. En nu mogen we verwachten, dat net zooals bij het eind van de Middeleeuwen in het Westen, ook hier een omzetting van volkskunst naar individualistische geschieden zal. Het is niet de vraag of dit beter is. Het zal eenvoudig onvermijdelijk zijn. En in ieder geval toonen zich de individualistische uitingen reeds duidelijk. Mijnheer Soorjo Poetro klaagt dat de oude Javaansche gamelan niet in staat is de individueele lyrische gevoelens te uiten. Ook anderen zeggen dat.

Wanneer ik iets meer technisch worden mag, constateer ik, dat er hoofdzakelijk bezwaar wordt gemaakt tegen de vele slaginstrumenten in de gamelan. Eigenlijk geloof ik dat dat een vergissing is. Wij Westerlingen waren altijd gewoon ons gevoel te uiten in geblazen, gestreken of gezongen klank. Maar dat bewijst heelemaal niet, dat geslagen klank daar niet voor deugt.

Wat dat betreft is de Balische muziek een openbaring voor me geweest, bij het huwelijk van Pangeran Adipati Prang Wadana. Van de Javaansche gamelan krijgen wij Westerlingen werkelijk den indruk van een zekere onbewegelijkheid. Maar het Balische orkest demonstreert, hoe geweldig bewogen die zelfde slaginstrumenten kunnen klinken. Dat golft en kookt.

Dat is niet onverstaanbaar, maar geweldig expressief. Wild en daemonisch. Een woest demonisme.

Nu weet ik wel, dat die Balische expressies niet individueel zijn, doch dat ze gemeenschappelijke gevoelens, een gemeenschappelijke bezetenheid uitdrukken.

Maar met die zelfde sterk ontwikkelde expressiemiddelen, snel toe- en afnemen, versnellen, vertragen, zouden even goed persoonlijke aandoeningen kunnen worden geuit.

Ik weet zeker, als een goed modern Westersch componist een gamelan kreeg, als die maar Westersch gestemd was, zou hij zich er geheel mee kunnen uiten.

Ik voor mij houd dus de bezwaren tegen den gamelan eigenlijk voor fictief.

Maar dan komt er weinig op aan, wat ik er van vind, en of ik daarin gelijk heb.

Als de Javanen, terecht of niet er ontevreden mee zijn, dan zullen ze het orkest natuurlijk veranderen. Maar hoe? Dat is van het grootste belang. Ontwikkelen, dat willen zeggen: uit iets halen wat er al in zit. En niet, er dingen in brengen, die er niet in zitten of passen. Dus geen Westersche instrumenten in een Oostersch orkest.

Wanneer een oud instrument onvoldoende lijkt, dan moet het vervormd worden volgens zijn eigen principes. Vaak zal het goed zijn, naast het vervormde instrument het oude te behouden. Wil men uitbreiden, meer instrumenten erbij nemen, dan moet men bij verwante volkeren zoeken. De Balische lange fluiten met hun holle hongerige, duivelsche geluid, zouden prachtig gebruikt kunnen worden. Of de onbeschaafde, boersche instrumenten hier uit het land kunnen worden verbeterd. Die zelfde Soendasche scherpe schalmey, selomporet, die we hier eergisteravond gehoord hebben — ik geloof in het Oosten heet het overeenkomstige instrument poewi-poewi — in dat zelfde snerpemde ding daar zitten prachtige effecten in. U kunt vooral ook nagaan, of er bij de instrumenten die aan het verouderen zijn, geen zijn, die bij de bestaande, klassieke gamelan kunnen worden gevoegd. Bijvoorbeeld de angkloeng. Die mag niet te loor gaan. Dat is werkelijk een hemelsch geluid! Het zou heel goed bij de gamelan passen.

Het komt er maar op aan, hoe die er bij gevoegde instrumenten worden gebruikt. Ze kun-

nen niet aldoor mee spelen. Ze moeten met verstand, bewust worden gebruikt. U weet, in het Westen behandelen we ons orkest heel anders dan de gamelan. Daarin is immers in hoofdzaak eene bepaalde combinatie voor hard, en ééne andere voor zacht spel. Maar wij zetten onze klanken telkens anders, soms met kleine likjes, van contrasteerende kleuren. Dit bewuste instrumenteeren zal zich waarschijnlijk hier ook ontwikkelen.

Dit brengt me op iets anders. Zoo'n bewuste instrumentatie moet natuurlijk worden vastgelegd, opgeschreven. Hiervoor is een notenschrift noodig.

Ook nog om andere redenen. Op het oogenblik hebben we in de gamelan een veelklankig orkest waarin veel wordt overgelaten aan de willekeur of liever aan de fantasie van de spelers. Vele lijnen, partijen worden door de spelers vrij gevarieerd. In het algemeen denkt men dat de Westersche kunst méér vrijheid laat aan het persoonlijk gevoel. Ze is immers individualistisch.

Maar dit is maar half waar. De uitvoerders, spelers zijn in het Oosten veel vrijer. In het Westen krijgt iedere speler zijn eigen partij voor zich en heeft te spelen wat er staat. En bij de zang net zoo. Iedere noot is vastgelegd. Bij het zingen van Javaansche tembangs heeft de zanger, zooals u weet, bijna een onbeperkte vrijheid. Vroeger waren in Europa de uitvoerders ook veel vrijer dan nu. En we moeten verwachten, dat in het Oosten, met het toenemend individualisme van den componist, de persoonlijkheid van den zanger of speler veel meer wordt ingeperkt.

De individualistische Javaansche componist van de toekomst zal waarschijnlijk de gamelan-instrumentatie, de veelstemmigheid etcaetera geheel regelen en kan dan met de oude of eenigszins verruimde hulpmiddelen nog geheel nieuwe effecten bereiken.

Vragen we nu, welke praktische hulpmiddelen we kunnen toepassen ter ontwikkeling en handhaving der Javaansche muziek, ik moet nog opmerken, dat waar ik van de Javaansche muziek spreek, bijna altijd ook de Soendasche muziek bedoeld is, en het vaak ook geldt voor de Indonesische muziek in het algemeen of groote groepen daarvan.

Maar dan vinden we:

Ten eerste: Het vaststellen van een al-

gemeen gangbaar muziekschrift. Dit is noodig voor het vastleggen, het codificeeren der bestaande gendings in partituren. Verder voor het muziek onderwijs aan de intellectueelen, die niet alles uit hun hoofd kunnen kennen zooals de nijogo's. Verder voor de notatie der nieuw te componeeren toonstukken.

Hier is nu toevallig eens iets, waarbij het Oosten bepaalde Westersche elementen zonder gevaar kan overnemen. Ik bedoel het muziekschrift. Ons Europeesche notenschrift is zonder meer voor Javaansche muziek niet bruikbaar. Maar allerlei onderdeelen wel. Speciaal de rhythmische aanduidingen. Dit komt omdat toevallig hierin, in de rhythmiek en de metriek er groote overeenstemming van Javaansche en Westersche muziek bestaat. In verschillende der nieuwe Javaansche notenschriften, bijvoorbeeld dat van mijnheer Soorjo Poetro, en in dat van Mevrouw Hofland en mijnheer Djajadipoera zijn die elementen dan ook overgenomen.

Dan hebben we verder als tweede middel, — of dit is eigenlijk nauwelijks een middel, doch eer een wenschelijkheid —: Er moeten enkele plaatsen zijn waar de oude gamelanstukken door het gamelanorkest in zijn oude samenstelling regelmatig worden uitgevoerd. Van zelf zijn daarvoor de Hoven aangewezen. Experimenten met gewijzigde gamelans kunnen beter elders worden beproefd. Maar dan wordt het vaste punt van uitgang bewaard. Als de vernieuwers verdwalen kunnen ze daartoe terugkeeren.

Ten derde is het noodig, dat er een wetenschappelijk onderzoek wordt ingesteld naar de huidige eigenaardigheden van de Javaansche muziek, en naar haar geschiedenis. De Javanen zijn natuurlijk praktisch het best op de hoogte van hun muziek, beheerschen haar praktijk. Maar ze zijn van nature nu eenmaal geen theoretici. Dus is hun theoretisch inzicht in hun eigen muziek bij lange na niet volkomen. En zonder een goed theoretisch begrip kunnen er geen goede leerboeken voor muziek geschreven worden, die op den duur zullen noodig zijn.

Een juist inzicht in de theorie is niet mogelijk zonder een begrip, hoe die muziek geworden is zooals ze is. Dus van de Javaansche muziek-geschiedenis. Dit is ook noodig, omdat uit de afgelopen ontwikkeling het best de toekomstige is te voorspellen.

Maar van de geschiedenis der muziek op Java

weten we in werkelijkheid tot nu toe volstrekt niets.

Ten vierde. Het is noodig dat de vereenigingen, zooals er bijvoorbeeld een in Semarang bestaat, die de Javaansche muziek, tooneel en dans willen beoefenen en bevorderen, zoo veel mogelijk worden gesteund en vermeerderd.

De eigenlijke drijfkracht en de leiding moet daarbij komen van de Javanen. De Europeanen kunnen daarbij alleen financieele en administratieve leiding geven.

Ten vijfde moeten er als centra van Javaansch muzikleven muziekscholen komen in de Vorstenlanden, Solo en Djocja, als dat op het oogenblik nog niet kan, dan toch zoo gauw mogelijk. Trouwens de muziek- en dansvereenigingen in Djocja en Solo zijn zelf eigenlijk al zulk een school. De aard van het onderwijs in gamelanspel en in zang moet geheel overgelaten worden aan de Javanen zelf. De Europeanen moeten ook niet de theoretische methode willen influenceeren. Voorloopig zal dat onderwijs, zooals van ouds, bijna uitsluitend practisch zijn. Later moet zich de theorie van zelf vormen. Aan mannen als Mijnheer Djaja di Poera kunnen wij dit alles gerust overlaten. Zelf, en het Gouvernement, kunnen we alleen weer financieel en administratief steunen.

Natuurlijk moet er ook een systematisch muziekonderwijs worden ingevoerd aan de verschillende soorten van Inlandsche volks- en vakscholen.

Maar over de Inlandsche school en de muziek zal mijnheer Kats straks het noodige zeggen.

Ten slotte. Ik heb, in wat ik vandaag gezegd heb, en vroeger al in mijn prae-advies, uitvoerig verdedigd, dat de Javaansche muziek zich moet ontwikkelen uit zich zelf, en verder in verband met de andere vormen van Indonesische muziek, bijvoorbeeld de Soendasche, de Balische. Of ook met andere Oostersche muziek, de nieuwere Hindoesche, de Achter-Indische zelfs als dat mogelijk is. Alles liever en beter dan Westersche invloeden.

Dit kan kunstmatig schijnen. Of men kan hierin vinden een gebrek aan moed, een bewijs van zwakte. Waarom niet het goede nemen dat vlak bij ligt? Waarom niet toegankelijk zijn voor mooie Europeesche muziek?

Eenvoudig hierom: Omdat volgens mijn innige overtuiging, als de Javanen niet leeren, systematisch de Europeesche invloeden af te

weren voor hun muziek, de Javaansche muziek verloren zal gaan.

En veel vlugger dan u nu denkt.

Wij, ik zeg dat heel gek, want ik bedoel met „wij” de Javanen, — de Javanen moeten leeren de Europeesche muziek buiten te sluiten. Buiten hun huis en buiten hun hoofd.

Ik heb in mijn prae-advies gevraagd, maar ik heb geen antwoord gekregen, en ik vraag het nu weer, al verwacht ik geen antwoord: Noem mij één enkel geval van een Oostersche kunst, die door een nieuwe Westersche gunstig is beïnvloed, en niet vernietigd.

U kunt het hier in Indië zelf zien. Daar is geen jaar, of de Westersche invloed vermoordt hier een Inlandsche kunst. Dan is het een streek waar vroeger mooi houtsnijwerk werd gemaakt, maar nu niet meer. Dan is het een of ander mooi weefwerk dat uitsterft.

Primitieve kunstvormen dikwijls. Maar daarom niet minder mooi of minder betreuenswaardig. De Javaansche muziek kan gered worden, omdat ze niet primitief is, kan zich verder ontwikkelen, omdat ze al hoog ontwikkeld is. Maar alleen als ze leert afweren.

Eigenlijk is er dus voor dit behoud niet zoo veel nodig. Als ik er goed over denk maar één ding. Wij allemaal, niet alleen de Inlanders, maar vooral ook de Hollanders, moeten inzien, dat de Westersche muziek hier een betrekkelijk onbelangrijk verschijnsel is, er niet zoo veel op aankomt. Maar dat de Inlandsche muziek recht heeft op liefde en op zorg; omdat ze is: de eigen kunst van het eigen land.

INLEIDING VAN HET PRAE-ADVIES JAVAANSCH MUZIEK DOOR DEN HEER DJADJADI-POERA.

(De in het Javaansch uitgesproken rede is vertaald geworden door den heer Sastrawidjana).

Ik wensch allereerst een fout, welke in mijn prae-advies is geslopen, te herstellen. In dat prae-advies staat n.l., dat de gamelan vervaardigd wordt uit een mengsel van drie metalen, t.w. rood koper, geel koper en tin. Zulks is niet juist, en moet zijn rood koper en tin, dus zonder geel koper, er mag juist volstrekt geen ander metaal bij dat mengsel worden gebezigd. Als ten nauwste verband houdende met de studie over de gamelan acht ik het voorts noodzakelijk,

dat ook studie wordt gemaakt van alles dat met zang, dans en wajang in verband staat. Wat de andere takken van kunst betreft b.v. het houtsnijwerk, de wapensmeedkunst, e.d., het spreekt welhaast van zelf dat ik gaarne zou zien, dat ook daarvan studie wordt gemaakt. Doch mijn onderwerp zal hier alleen de gamelan, zang, dans, en wajang zijn.

Wat de gamelan betreft, ik mag het zeker als bekend onderstellen, dat die een grooten invloed kan uitoefenen op de psyche van den mensch; daarom acht ik de diepere studie van de gamelan zeer gewenscht.

Ik heb de beoefening van de danskunst ook aanbevolen omdat daardoor de gezondheid van den mensch bevorderd wordt, terwijl zij evenals de gamelan een opwekkenden invloed op het gemoed kan hebben en ook omdat de dans ongetwijfeld ten goede komt aan houding en lichaamsbouw. De wajang is mijns inziens van veel belang, omdat men door studie der lakons de daarin vervatte zedelessen leert kennen, en vooral ook, omdat het geregeld zien van de mooie vormen der wajangpoppen den kunstenaar van aanleg tot leerschool strekt en hem aanzet tot het zelf vormen van schoone voorwerpen.

Ik mag aannemen dat het bekend is, dat er twee verschillende soorten van gamelans bestaan, n.l. de salendro en de pélog. Ik vind het zeer logisch dat die twee soorten van gamelan bestaan, evenals het niet meer dan natuurlijk is dat er een dag en een nacht, een man en een vrouw bestaan, enz.

Ik meen eveneens naar voren te moeten brengen de kwestie omtrent het patetstelsel, welke aangelegenheid reeds uitvoerig in mijn prae-advies is beschreven. Naar mijn meening is het bestaan van het patetstelsel een noodzakelijk iets. De drie patets toch zoowel bij salendro als bij de pélog-gamelan staan in verband en komen overeen met drie gemoeds-gesteldheden van den mensch, n.l. opgewektheid, neerslachtigheid en misnoegdheid (boegah, soesah, moering). Het behoeft geen betoog, dat ik in verband met het vorenstaande, het streven van o.a. de heeren Brandts Buys en Kats, tot bevordering van de Javaansche muziek, ten zeerste toejuich. Een gelukkig omstandigheid acht ik het, dat de heer Soeripoetra, die zich momenteel voor een ander doel in Holland bevindt, toch niet bij anderen achterblijft wat

betreft het in studie nemen van de Javaansche muziek. De resultaten van zijn studie zijn mij echter onbekend, zoodat ik daarover geen oordeel kan uitspreken. Evenals bij alles is bij deze aangelegenheid voorzichtigheid geboden, en moet m.i. gezorgd worden dat de Javaansche muziek haar eigen aard blijft behouden. Ik heb volle bewondering voor de Europeesche muziek, maar dit neemt toch niet weg dat ik de Javaansche muziek haar eigen aard wensch te laten behouden. Men zij derhalve voorzichtig met het streven naar bevordering en ontwikkeling der Javaansche muziek en deze niet ten koste van haar aard onder den invloed te doen komen van de Westersche.

Ik eindig met de hoop uit te spreken, dat het aan het Java-Instituut gelukken moge de Javaansche gamelan te behouden en de Javaansche toonkunst te ontwikkelen.

INLEIDING VAN HET PRE-
ADVIES JAVAANSCH MUIZIEK
DOOR DEN HEER J. KATS.

Na alles wat er reeds gezegd is over de Javaansche muziek en de ontwikkelingsmogelijkheden daarvan, behoef ik daar niet verder op door te gaan, daar ik in hoofdzaak onderschrijf, wat de vorige sprekers gezegd hebben. In mijn prae-advies heb ik enkele punten naar voren gebracht, waar verschil van meening over is, wat vooral bij een zoo weinig concreet onderwerp als muziek, waarbij het op de opvatting aankomt, wel te verwachten was.

De Javaansche muziek is voor mij een hooge uiting van fijngevoelde kunst; muziek als de Soendaneesche digoeng, het koor en de solozangers van gisteravond, zijn voor mij van ontroerende schoonheid.

Wanneer wij aannemen dat de Javaansche muziek op het oogenblik een hoog standpunt heeft bereikt, moet de hoofdzaak zijn: hoe kunnen we dat standpunt behouden, wat kunnen we doen om het gevoel voor de Javaansche muziek aan te kweeken bij de Javanen. Ik bedoel hiermee zoowel Javaansche als Soendaneesche muziek. Hoe kunnen we daarvoor de mogelijkheid voor ontwikkeling scheppen. Hoofdzaak zal zijn dat de Javaansche muziek niet wordt ontwikkeld onder den invloed van Europeesche kunst.

Welke maatregelen moeten genomen worden,

om de Javaansche muziek in het leven te houden? Er is gezegd: door de invoering van muziekschrift. Zeer zeker acht ik dat een voornaam middel om vast te leggen wat reeds bestaat, om te bewaren. Doch dit raakt alleen het uiterlijke van de zaak. Het doel moet blijven de ontwikkeling van de kunst, wat ook zonder muziekschrift kan gebeuren. De Javaansche kunst, die heel primitief begonnen is, heeft nu een hoogte bereikt, waardoor ze gerangschikt kan worden onder de hoogste kunstuitingen, en dat heeft ze bereikt zonder muziekschrift. Daarom behoeft dit niet verworpen te worden, maar men mag er niet te veel aandacht aan schenken, en daardoor meer urgente zaken over het hoofd zien.

De heer Brandts Buys heeft aangetoond, dat de Javaansche muziek gemeenschapskunst is; was deze vroeger noot voor noot vastgelegd, dan was ze misschien verstaend en was er weinig van terecht gekomen. Iedere zanger heeft vrijheid zich te bewegen naar zijn eigen gevoel; bij de wajang vinden we hetzelfde; ook daarin heeft de vertooner vrijheid, zijn eigen uitdrukking te leggen. Wordt de geheele handeling te veel vastgelegd, dan loopen we gevaar dat de wajang zijn oorspronkelijk karakter verliest en in verstaende vormen overgaat. Ook de Javaansche muziek moet niet te veel vastgelegd worden; ik wijs daarom met nadruk op het voordeel, dat het niet-vastleggen in schrift tot nu toe heeft gehad. In de letterkunde vinden we hetzelfde: oude zangen werden vroeger nooit opgeschreven, doch door de ouderen aan de jongeren overgebracht; pas in den laatsten tijd is men begonnen ze op schrift te stellen. Ze werden van geslacht op geslacht overgeleverd en zijn er niet slechter op geworden.

Het ligt niet in mijn bedoeling om de pogingen, die in die richting aangewend worden, af te breken, doch ik wil waarschuwen voor het gevaar, daarin de hoofdzaak te zien.

Ik wensch hier nu niet verder op in te gaan; het is voor mij van meer belang de vraag te beantwoorden, welke maatregelen er genomen moeten worden om de kennis van en het gevoel voor de Indische muziek te behouden en te vergrooten. Zooals ik reeds gezegd heb, er zijn daarvoor twee hoofdzaken noodig, n.l. het uitvoeren van goede muziek en het bevorderen van het onderwijs daar-

in. Ook in Holland tracht men de volkskunst te bevorderen, door uitvoeringen te geven voor het volk. Men brengt goede muziek ten gehoor voor weinig geld. Ook het onderwijs is een machtig middel: wanneer men een zekere kennis onder het volk wil verspreiden, beginne men op de scholen. Daarvoor zijn onderwijzers noodig. Men zal op de opleidingscholen voor onderwijzers, de kweekscholen, het muziekonderwijs meer naar voren brengen. Daarvoor zal hier te lande, evenals in Holland, aan de kweekscholen door musici les moeten worden gegeven. Verder reikt De Maatschappij tot bevordering van Toonkunst in Holland diploma's, uit, die recht geven op het geven van onderwijs in de muziek.

Wordt er in Indië ook al iets op dat gebied gedaan? Op de Indische kweekscholen is een onderwijzer voor taal- en teekenonderwijs, maar geen voor muziek. Tot nog toe is van officieele zijde niets gedaan om die kunst te bevorderen. Gelukkig hebben de leerlingen zelf het bezwaar en gevaar daarvan ingezien, en hebben zij onder elkaar orkesten en vereenigingen opgericht, waar zij de muziek beoefenen. Doch het oprichten van dergelijke vereenigingen hangt geheel af van de leerlingen en dikwijls ook van het verkrijgen van een goed onderwijzer. Ook op andere inrichtingen, b.v. artsenschool, bestaan dergelijke vereenigingen, al naar mate er leerlingen zijn, die voor muziek voelen. Het lijkt mij een groote fout dat de muziek niet meer op den voorgrond wordt gebracht. Ze bekleedt in het Indische leven een zoo groote plaats; ze is geen middel tot genot alleen, doch in vele opzichten een levensbehoefte, een schoonheidsuiting.

Het is dus in de eerste plaats noodig, dat aan de kweekscholen een muziekleeraar wordt aangesteld, en dat het muziekonderwijs daar onder de leervakken wordt opgenomen. Bij de jongelui zal er zeker animo voor bestaan.

Er moeten daarvoor leeraren zijn, doch van waar? Ik zou mij willen aansluiten bij den heer Brandts Buys, die ze uit de centra van Javaansche kunst wil halen; er zijn daar reeds enkelen, die een zekere hoogte hebben bereikt, deze zouden als onderwijzers kunnen worden aangesteld. Ook moeten er bepaalde muziekscholen worden opgericht; misschien in een nog verwijderde toekomst, maar het moet er toe komen, en wel voor Java en voor de Soendalanden. Wil men

op beide soort scholen Javaansche en Soendaneesche muziek onderwijzen, zooveel te beter. Door die muziekscholen zouden diploma's moeten worden uitgereikt. Zolang deze nog niet bestaan, zou er een commissie kunnen worden benoemd, die de examens afneemt, doch het zou een commissie moeten zijn, aan wier diploma's waarde wordt gehecht.

Welke onderdeelen van de muziek op de kweekscholen beoefend moeten worden, zal naar behoefte worden geregeld. In de eerste plaats komt zang, daar hiervoor geen instrumenten zijn aan te schaffen. Van de aanwezige gamelans kan gebruik gemaakt worden voor instrumentale muziek, de daarmee nauw samenhangende dans en combinaties van zang en muziek.

Als op de kweekscholen de onderwijzers eenmaal muzikaal gevormd zijn, kunnen zij het muziekonderwijs op de lagere scholen brengen, indien mogelijk ook op de desa-scholen, waardoor de kennis van muziek algemeen verbreid zal worden. Het lijkt me noodzakelijk dat een vast uur op de lesrooster wordt uitgetrokken voor zang (muziek). Het zangonderwijs (tembang) zou in de hoogste klassen van de Inl. school gecombineerd kunnen worden met taalonderwijs.

Het lijkt mij gewenscht, zoo weinig mogelijk theorie te geven, slechts zooveel om het allernoodigste te begripen.

Hiermee heb ik het voornaamste gezegd over wat m.i. noodig zou zijn om de kennis der Javaansche muziek onder de landskinderen te bevorderen. Wij staan daarbij voor dezelfde moeilijkheid als bij de bevordering van de Inlandsche letterkunde: er is nog niets of slechts zeer weinig gepubliceerd. En evenals door de Commissie voor de Volkslectuur de schrijvers moeten worden aangemoedigd, zullen ook op de een of andere wijze de Inlandsche musici tot productie moeten worden gebracht. Van regeeringswege zal zeker veel tot bevordering van de kennis en den beoefening der Inlandsche muziek kunnen worden gedaan, maar hoofdzaak zal steeds blijven: de medewerking der betrokkenen zelf. Wordt van Javaansche zijde in deze richting niets of weinig gedaan, dan kan geen commissie of ander lichaam de kunst er bovenop helpen.

Met nadruk wordt daarom deze zaak in de belangstelling van Javanen en Soendanezen aanbevolen.

Wanneer ik hier nog even het woord voer, na hetgeen ik den eersten congres-avond mondeling, en reeds eerder schriftelijk in „Djowo”, te berde heb gebracht, doe ik zulks om nogmaals te onderstrepen het gevaar, dat er voor de Javaansche muziek schuilt in den invloed daarop van de Westersche muziek. Het gevaar is zooveel te grooter, omdat de Javaansche muziek, om zoo te zeggen, nog mist de innerlijke kracht om zich met succes te verzetten tegen den invloed van de Westersche. De Westersche en de Oostersche muziek zijn twee geheel van elkaar verschillende muziekvormen; ik zou het nog sterker willen uitdrukken: zij zijn als water en vuur, men houde ze derhalve zoo ver mogelijk uit elkaar.

Naar aanleiding van wat de heer Soerja Poetra in zijn prae-advies heeft gezegd omtrent de patet-traditie, zou ik nog het volgende willen vragen. De heer S. P. zegt daarin woordelijk: „De patet-traditie is eene harmonische betrekking tusschen de toonhoogte van een muziekstuk en de trillingen van de atmosfeer op bepaalde tijdstippen van den dag of den nacht”. Dit mystieke, om niet te zeggen mysterieuse, verband zou ik gaarne nader toegelicht willen zien. Wellicht dat een der aanwezigen bereid is mij de noodige inlichtingen te geven?

Voorts zegt de heer S. P., naar aanleiding van de Europeesche concertprogramma's, dat deze hem o.a. dáárom niet bevredigen, omdat zij op een avond stukken geven die in verschillende toonsoorten staan. Ook hier zou hij een soort van patet-traditie gehandhaafd willen zien. De consequentie van dezen eisch is natuurlijk, dat, a fortiori, in één compositie geen modulaties naar andere toonsoorten zouden mogen voorkomen. Het wil mij voorkomen dat uit deze uitslating geconcludeerd mag worden, dat de heer S. P. zich nog niet voldoende in het wezen van de Westersche muziek heeft kunnen inleven. Want de verwezenlijking van dezen wensch zou de Europeesche muziek van een harer meest karakteristieke en sterkste uitdrukkingsmiddelen berooven. Nog eens: men vergeet toch nimmer het groote verschil tusschen de beide muziken: wat voor een van beide juist of wenschenswaardig is, is het daardoor dikwijls volstrekt niet voor de ander.

Aangezien ik mij houden moet aan den door den voorzitters vastgestelden tijd voor de debaters, kan ik slechts kort zijn.

Ik dank den heer Brandts Buys voor al het wetenswaardige, dat hij ons over de Javaansche muziek heeft medegedeeld.

Ik kan mij voorstellen, dat de heer Br. B. die een gemeenschapskunst wil, zich hier te lande in het paradijs waant. Ik zou echter den heer Br. B. eenige vragen willen stellen, die in een debat vaak de beleefde vorm van aanmerkingen zijn! De heer Br. B. heeft gesproken over de overheersching van de Hollanders op het gebied van de kunst. Er is hier staatkundige en economische overheersching geweest maar ook een kunstoverheersching? Die beroemde 300 jaren hebben wij ons bitter weinig met de kunst bemoeid. Dat de muziek hier in verval is geraakt kunnen wij toch heusch niet in alle opzichten aan de overheersching wijten.

Er zijn overheerschte volken die tegen allen druk in een schoone kunst behouden hebben. Geen onderdrukking was erger dan die van de Polen door de Russen, juist op het gebied der taal, en juist op dit gebied hebben de Polen onsterfelijke werken voortgebracht.

Moet hier steeds gemeenschapskunst blijven zooals die nu is? Er is een gemeenschapskunst mogelijk die beïnvloed wordt door sterke individueele kunstenaars. De ontwikkeling van het individu kan hier van grooten invloed zijn. Daarom deed het mij zooveel genoegen uit den mond van een man als de Regent van Japara te hooren (in den Volksraad) dat ook hij ontwikkeling van het individu hier te lande zoo noodig acht. De regent zei dit naar aanleiding van het communaal grondbezit.

In Europa, in Holland, zien we de waarlijk vruchtbare beweging van „Kunst aan het Volk” waarbij het volk opgevoed wordt tot het begripen van de schoone kunstwerken der groote kunstenaars. Ik herinner mij hoe prettig het mij aandeed in Amsterdam een man, die achter een appelenkar liep, het adagio uit de 5e Symphonie van Beethoven te hooren fluiten!

Heeft de heer Brandts Buys wel in het oog gehouden, dat de invloed, die hier de Europee-

sche muziek heeft uitgeoefend altijd een funeste is geweest, de invloed van de ronzebons en het bioscoopstrijkje? Nog nooit is ernstig naar gestreefd van het beste van de Europeesche muziek aan de Javanen te brengen. Daarom kan ik mij de vrees van den heer Brandts Buys c. s. wel begrijpen, waar ze alleen den invloed van Europeesche schundwaar op gebied van muziek kennen. Er zou eens onderzocht moeten worden wat van de goede Westersche muziek wel geschikt zou zijn voor de Javanen. Ik geloof zeker, dat de resultaten verrassend zouden zijn. Het zorgvuldig afsluiten der Javaansche muziek voor buitenlandsche invloeden lijkt mij toch niet mogelijk.

DEBAT VAN DEN HEER MOOJEN.

Allereerst wensch ik degenen, die denken dat ik over muziek wil spreken, gerust te stellen. Ik zal dat niet doen! Waar ik het wel over wil hebben, dat is over de kunst in het algemeen!

Ik wil daarover thans het woord voeren en wel in het bijzonder naar aanleiding van wat door den heer Brandts Buys in zijn prae-advies is gezegd. In verband daarmee zou ik, indien het geoorloofd is een diagnose te stellen over de levensbelijdenis van een prae-adviseur willen zeggen, dat de heer Brandts Buys is een gedachten-Communist op historisch-materialistischen grondslag. Niet een communist in de Russische, maar in de goede Indische betekenis van het woord. De heer Brandts Buys toch heeft aan het congres zooveel van zijn schatten uitgedeeld, dat ik me ^{veel} als een Westersch proletariër, die hoegenaamd niet weet wat met het goud aan te vangen, waarmee men hem in de laatste jaren heeft overstroomd. In dezen toestand verkeer ik, na de door den heer Brandts Buys gegeven kwistige uiteenzettingen over de muziek.

Uit dien overvloed van gedachten wil ik er slechts één naar voren halen, namelijk die, volgens welke de ontwikkeling der Javaansche muziek zal moeten plaats vinden.

De heer Brandts Buys heeft gezegd, dat de ontwikkelingsgang der kunst in het westen is geweest die van een gemeenschaps- maar een zuiver individuele kunst. Ik ben het daarmee volkomen eens. Maar nu komt de historisch-materialistische zijde van de heer Brandts Buys. Hij meent, omdat zulks in het Westen het

geval is geweest, dat dit in het Oosten dan eveneens zoo behoort te zijn. Ook de heer Stokvis is deze meening toegedaan. Deze zienswijze nu kan ik niet onderschrijven. Ik vraag mij af, waarvoor dat noodig zou zijn. Wil men dan tenslotte hier dezelfde geestelijk onevenwichtige toestanden als in Europa? Ik vind, dat men zich bij het streven naar veredelen en opbouwen van de kunst dezer landen niet moet blindstaren op wat in andere werelddeelen heeft plaats gegrepen en dan te meenen, dat de ontwikkelingsgang noodwendig ook hier zal moeten zijn, zooals hij daar is geweest. Toestanden, die men daar als ongewenscht en verouderd wenscht te veranderen, kan men toch niet meer verlangen en toelaten voor deze landen?

De kunstenaar is de krachtige persoonlijkheid in de gemeenschap. Hij is het, die den geest, de gevoelens, de levensidealen dier gemeenschap uitdrukt in zijn werk. Spreekt hij als individu zijn eigen individuele denken en voelen, dan zal zijn werk niet boven den persoon uit treden en niet zijn van alle tijden. En daarom zal, omdat het individu in het Westen zoo op den voorgrond treedt, daar thans geen sprake kunnen zijn van het bestaan van gemeenschapsidealen. Een volslagen verwarring heerscht in Europa! Ik ben eerst kort geleden van daar teruggekomen en ik heb gedurende mijn verblijf de ervaring opgedaan, dat daar een groote, ook geestes-onevenwichtigheid heerscht. Men tracht echter weder zijn evenwicht te herwinnen. Het individualisme, waaraan de Westersche kunst dreigde te gronde te gaan, tracht men daar nu te overwinnen door weer te komen tot een gemeenschapskunst. Wat men daar verloren heeft, bezit men nog hier, want de kunst dezer landen is nog ten volle een gemeenschaps-, een volkskunst. Zou men dan eerst hier, zooals de heer Brandts Buys wil, het individualisme moeten brengen in de kunst, terwijl men van te voren weet, dat men het later weer zal uitwerpen? Ik vraag mij af hoe het mogelijk is dat men zich zoo iets zelfs maar kan voorstellen!

De heer Brandts Buys heeft als een voorbeeld van de richting van het individualisme genoemd den heer Soerjapoetra. Ik heb het genoeg gehad tijdens mijn verblijf in Holland den heer Soerjapoetra verscheidene malen te ontmoeten. Hij heeft het door hem ingezonden prae-advies

met mij besproken en ook bij andere gelegenheden mocht ik met zijn inzicht en streven nader kennismaken. Ik meen dat ik den heer Soerjapetra eenigszins ken. In zie in hem echter niet het type van den individualist als door den heer Brandts Buys bedoeld.

Ik zie in hem meer de persoonlijkheid met de kenmerken van zijn ras, op en top Javaan en Javaansch! Ik waardeer dit ten zeerste in hem en het is daarom dat ik hoop dat hij iets voor de ontwikkeling van de Javaansche muziek zal kunnen beteekenen.

De heer B. B. sprekende over de Balische muziek, zegt dat deze demonisch is. Ik wijs er hier op dat dit demonische iets zuiver Hindoesch is en dat het ook zijn uiting vindt in de Balische beeldende kunst.

Ten slotte wil ik nog even spreken over den invloed van de Westersche muziek op de Javaansche. De heeren Brandts Buys, Kats en Kunst zijn beangst voor dien invloed. En terecht! Ik ben nu ook tegen de beïnvloeding door Westersche muziek, maar toch bestaat er tusschen die heeren en mij verschil van meening.

De heer Kats b.v. zegt dat de Javaansche muziek niet mag worden doodgedrukt door de Westersch import-kunst. Als hiervoor maar gezorgd wordt, dan zijn we klaar, luidt het! Maar ik vind, dat wij dan pas aan het begin zijn en juist nog heelemaal niet klaar. Gezorgd moet worden, dat de Oostersche kunstenaar doordrongen wordt van de eigen waarde van zijn kunst. Allereerst dient dus vastgelegd te worden, wat die kunst is en tot wat zij in staat is. Zijn wij eenmaal zoover, dan moet de Javaan gereed zijn om de inwerking van de wereld-gemeenschap te ondergaan. Dan dient hij sterk genoeg te zijn en moet hij in staat zijn er voor te zorgen, dat hij elk element uit de Westersche kunst met voordeel in zijn eigen kunst kan gebruiken en verwerken. Als dit niet bereikt kan worden, zullen al onze pogingen, ten deze gedaan, tot niets dienen. Dan is de Javaansche kunst ten doode gedoemd, want geen cultuur en geen kunst kunnen leven blijven, indien zij niet de bevruchtende invloeden ondergaan van de cultuur van andere volkeren. Het hoofddoel moet dus zijn, bij den Javaan de bewustheid van eigen kunnen en kennen te vestigen en stevig te maken. Hij moet sterk genoeg worden om zon-

der gevaar invloeden van buiten te kunnen ondergaan. Op dit oogenblik is de Javaan daarvoor nog te zwak!

Wij dienen hem daarom bij te staan en wel in de eerste plaats door het zooveel mogelijk weren van invloeden, die hij nog niet kan verwerken. De heer Brandts Buys beweert, dat de Westersche invloeden voor den Javaan slecht zijn. Ik geef dit dus tot op zekere hoogte volkomen toe! Dat die invloeden zoo slecht zijn als zij zijn, komt echter niet alleen, omdat de import-goederen en de „import-kunst” doch ook de hierheen komende menschen dikwijls niet van de besten zijn! De Europeanen hier te lande dienen, als vertegenwoordigers van de Westersche cultuur, alles in het werk te stellen, om slechts het goede van het Westersche kunnen en kennen naar voren te brengen. Doen zij dat; dan geloof ik dat men over twintig jaar de Westersche kunst gerust, zonder eenig gevaar voor de ontwikkeling der inheemsche kunst, den Javaan kan voorhouden. Ik concludeer, dat er geen stilstand mag zijn, eerst bewustwording en dan: de vrije verbinding met de wereldkunst als hoofddoel, dat voor oogen moet worden gehouden!

DEBAT VAN DEN HEER WREKSODININGRAT.

Ik bied mijn verontschuldiging aan dat ik, als zijnde de Hollandsche taal niet voldoende machtig, zal spreken in de Maleische taal. Ik zal deze taal, en niet de Javaansche gebruiken, opdat ook mijn Soendaneesche toehoorders mij kunnen begrijpen.

Met het voorstel om een muziekschool in het leven te roepen kan ik mij volkomen vereenigen maar er moet voor gezorgd worden, dat het specifiek Javaansche in de gamelan blijft bestaan. Ik heb in „De Taak” gelezen, dat mevrouw Linda Bandara en heer Soeriapoetra reeds notenschrift hebben gemaakt. Dit is natuurlijk toe te juichen, maar ik geloof toch dat er lieden zijn, die de meening huldigen, dat het beter is, indien het notenschrift zuiver Javaansch blijft, dus door Javanen zelf wordt gemaakt. Mijn vader heeft indertijd ook een dergelijk notenschrift gemaakt, hetwelk door de niaga's wordt gebruikt. Dit is echter niet voldoende voor de meerdere ontwikkeling der Javaansche muziek. Er ontbreekt nog te veel aan om de Javaansche muziek om zoo te zeggen voor het

geheele menschedom bereikbaar te maken. Het notenschrift voor de Javaansche muziek behoort zoo te zijn, dat het voor iedereen te begrijpen is.

De heer Kunst heeft beweerd dat de salendro 7 en de pélog 5 toonschalen telt. Zulks is echter niet juist; beiden hebben 5 toonschalen.

De Westersche muziek zal hier natuurlijk wel ingevoerd kunnen worden, doch ik geloof dat ze bij de Javanen nooit populair zal worden, daar ze te weinig klassiek is.

Ik eindig met de hoop uit te spreken, dat het bestuur van het Java-Instituut bereid zal worden bevonden om een commissie te benoemen, tot taak hebbende naar middelen te zoeken, in het belang van de bevordering der Javaansche muziek.

DEBAT VAN DEN
HEER VAN BERGEN.

Ik wensch even een opmerking te maken over de vraag, of de Javaansche muziek de capaciteit heeft van te spreken tot ons oor en ons hart. De meesten zullen op die vraag ja zeggen, anderen neen. Mij is het zoo gegaan. Om de Indische muziek te waardeeren als iets dat tot ons doordringt, moet er een zekere bewustzijnsverandering plaats hebben. „Je moet een picol rijst op hebben, voor je je Javaansch gaat voelen”, is een bekende spreekwijze. Zoo ging het mij ook. Eerst nadat ik jaren in Indië geweest was, ging ik de Javaansche muziek ten volle waardeeren, en begrijpen. Maar ik kan me indenken, dat zulks voor een kunstenaar niet noodig is.

Er werd eens een concert gegeven in de pendapa van den Prins van Pakoe Alam door de twee bekende kunstenaars Mirsvitch en Piastro. Men speelde om beurten Europeesche en Indische muziek. Beide kunstenaars waren zeer aangetrokken tot de Indische muziek. Een hunner merkte op: „Wij moeten zooveel moeite doen, om met onze muziek de harten te pakken, terwijl het met de Indische vanzelf gaat”.

De heer Kats heeft gezegd, dat op de scholen voor voortgezet onderwijs moet begonnen worden met het muziekonderwijs. Ik was zelf langen tijd onderwijzer aan de kweekschool te Jogja; daar werd iederen Zaterdagavond door de leerlingen gedanst bij gamelan muziek. Zij kregen zodoende practische les en namen de kunst van anderen over. In 1913 hebben eenige jongens getracht die danslessen af te schaffen,

omdat ze verplicht waren van die vereeniging lid te zijn, en er niet voor voelden. Ik heb mij daartegen verzet, en gelukkig zijn ze dan ook voortgezet. Vroeger werd er 1 opvoering per jaar gegeven, later kwamen er meer, vaak voor liefdadige doeleinden, en tenslotte is daaruit gegroeid de vereeniging, die hedenavond zal optreden. De onderwijzers hebben deze kunst beschermd (niet bevorderd, dat kunnen we niet), en gelegenheid gegeven, niet uit te sterven.

In 1913 werd in de schoolvergadering aangenomen om ook les te geven in zang in een extra les. De jongens deden het graag. Het gouvernement heeft later het zangonderwijs op de Inlandsche scholen veroorloofd, doch niet verplicht. Wanneer de onderwijzer er ambitie voor heeft, en hij is er voor geschikt, dan wordt hij in de gelegenheid gesteld de zanglessen te geven. Gelukkig wordt er hoe langer hoe meer gebruik van gemaakt.

De gamelan is zeer kostbaar; bij de oprichting van nieuwe scholen werd het gouvernement vaak gevraagd een gamelan te mogen aanschaffen, doch het antwoord was steeds; dat dit te duur was. Nu heeft de Directeur van Onderwijs verleden jaar een circulaire rondgestuurd, waarin hij mededeelt, dat het nut van de gamelan voor een Inlandsch internaat zoo duidelijk is gebleken, dat de aanvragen om een gamelan gunstig zullen worden ontvangen. U ziet dus dat het Hollandsche gouvernement niet is een dooddrukker van de Indische kunst, doch genegen is die kunst in bescherming te nemen.

De wensch van den heer Kats is dus reeds vervuld. Op de normaalscholen is zelfs het onderwijs in de muziek al voorgeschreven. Op deze scholen wordt ook onderricht gegeven in Europeesche muziek. Het is een feit dat de Inlander graag Europeesche muziek zingt en leert spelen. Bizonder mooi zingen de Batakkers onder den invloed van de zending.

Ik wil niet zeggen dat de Inlander de Europeesche muziek moet overnemen, en zijn eigen muziek verwaarloozen, doch alleen even opmerken, dat hij vatbaar is voor Europeesche muziek en die kan begrijpen.

DEBAT VAN DEN
HEER VAN LEEUWEN.

Ik wil een enkel punt aanstippen dat naar mij dunkt misschien iets te weinig op den voor-

grond is gebracht. Vergeten wij niet, dat, waar hier allerwege sprake is van herbouw eener cultuur, dat 't niet mogelijk is een enkel detail daaruit te nemen zooals b.v. de muziek en te verwachten dit in zijn geheelheid door musici en muziek-autoriteiten te kunnen doen behandelen en afhandelen. In de cultuur hangt alles zoo organisch aaneen, dat zulk een proces daar al even onvermijdelijk op ontwrichting en op zielloos en levenloos specialiseeren moet uitloopen, als de poging om in het bestudeeren van de afzonderlijke ledematen van een lijk de oorzaken te vinden waarom het leven gevloeden is en de middelen om het in elk der deelen terug te brengen in den hoop dat de ziel opnieuw daarin zal wonen.

Ik meen, dat het streven om de muziek als cultuuruiting te doen opleven, op een mislukking zal uitloopen, als men alleen de muziek beschouwt. Al even verkeerd zal de poging zijn om op die wijze de danskunst of dichtkunst, of religie, filosofie of wat dan ook, dat wij kennen als cultuuruiting, te reconstrueeren. En al even onmogelijk zal het zijn dit te bereiken door die verschillende uitingen aan elkaar te passen.

Cultuur is niet de som van een aantal cultuuruitingen, evenmin als een mensch de som is van al zijn verschillende ledematen en organen.

Cultuur is de ziel van alle kunst, van alle religie, van alle filosofie. Van kunstvorm mischien wel het allermeeleste.

Zonder twijfel is het lofwaardig de ontwikkeling en de zinning van de defecte, of verschrompelde kunstvorm ter hand te nemen, zonder twijfel zal een door veel belangstelling opgewekte liefde voor de kunst, die kunst ten goede komen, maar vergeten wij niet dat er aan al deze dingen een binnenkant is, een innerlijke kant, de esoterische zijde om het zoo te zeggen. Zoo is de cultuur de vrucht van tweeërlei kracht, van de persoonlijke natuur in den mensch en de geestelijke natuur in de Kosmos, in de omstandigheden die niet alleen tot op groote hoogte, maar die tot in details zelfs, onze cultuur evolutie zullen blijken te bepalen.

En een bekend filosoof, Dr. Bierens de Haan citeerende:

„De persoonlijkheid, die haar ware geestesleven in zich zelf uitoefent, is nooit en nergens los van de gemeenschap als van de natuurbasis,

waarop zij is geboren, zoodat haar geestelijke activiteit van concentratie tegelijk tot expansie d.i. tot een cultuurleven overgaat”.

Dat is helder bepalend gezegd, wat elk der prae-adviseurs ook bedoeld heeft te zeggen. Als de Javaansche muziek wat worden wil, dan moeten er Javaansche componisten komen die voor alles Javaan zijn en Javaansch voelen en denken.

De kunstenaar is de persoon in wien de gemeenschapsnatuur die onbewust werkzaam is in alle individuen van die gemeenschap tot bewustzijn komt, wakker wordt gemaakt. Bedoelt de Hr. Brandts Buys iets anders als hij zegt dat men dit volk moet doen ontwaken voor de schoonheid van eigen kunst, de droomend en passief-ondergaande Javaansche kunst nimmer tot bezinning moet trachten te brengen?

De groote bezinners zijn tevens groote cultuurscheppers geweest, organen der gemeenschap. Wezenlijk hebben zij voor zichzelf of uit persoonlijke inspiratie geleefd, maar bij hun werk werden zij gedreven uit een gemeenschapsbesef. Een eenzame zwerver als Dante blijft tegelijk door zijn geheele Divinia Commedia Florentijn en voert telkens weer het woord tot of tegen de Florentijnsche burgerij, waarvan hij zich te meer lid gevoelt, sinds hij door verbanning uit haar midden werd verdreven. Aeschylus, Sofokles, Euripides voeren in zichzelf hun gedachten en schoonheidsleven, maar in hun verband met de Athensche samenleving zijn zij de groote scheppers der tragedie en de vertolkers van hetgeen omgaat in het volks-gemoed. Zij raken in zichzelf den gemeenschappelijken geestesinhoud en heffen deze op het hooger plan van hun eigen geestelijkheid.

Zonder de innerlijke ontvoering geen Phidias, maar zonder de gemeenschapsfeer van de Grieksche traditie geen kunstwerk, waaraan Phidias zijn roem ontleent.

Het genie is de arbeider, die krachtens de behoefte der menschheid en ten nutte van hare cultuur komt. Hij verstaat de verlangens van zijn tijd en vervult ze; geen grootere weldaad voor een volk dan dat het genieën heeft, tot haar geleide en voorlichting. In het zich uiten is het genie de sprekende mond, die het hart der gemeenschap verkondigt.

Ook hier op Java zal het genie geboren moeten worden dat straks de ziel van Java verkondigen zal, op de wijze als Tagore dat voor

Hindoestan deed. Het is (zooals ik reeds zeide) gunstig, hem, het a.s. genie, reeds nu het pad te effenen door technisch volmaakte notenschriften, door volmaakte instrumentatie, door volmaakte musici, maar wie het hart van dit volk niet wederom weet te doen kloppen met het oude verve als voorheen, die zal geen stof weten te geven om uit te zingen of uit te zeggen. In zulk een volk blijft zelfs het genie stom of stamelt men in imitatie wat grooteren het voorgezegd hebben.

Nog klopt het hart in Java's boezem, maar weinigen helaas nog zijn Java's zonen, die bewust meegaan in het rythme van polsslag. Wat is Java's hart, wat is het ideaal dat onbewust in elk kind van dit groote ras leeft? Wat is voor elk volk het ideaal?

Het is de Held!

Bestudeer elke traditie en de Held treedt U tegemoet. Heldendichten zijn eeuwiger en onovergankelijker dan tempels en paleizen, in 't volkshart leven zij hun oneindigheid. Ontneem een volk zijn helden, zij het in geschiedenis, in myfologieën of in religie en gij zult het weg zien kwijnen om ten slotte neer te gaan tot vergetelheid en vernietiging.

Men heeft Indië vroeger zijn historische helden ontnomen en toen getracht daar Hollandsche er voor terug te geven. Daar maakt geen Javaan cultuur van, daar zijn geen lakons die men onder kunst rangschikt, daar zijn alleen parodieën op. Wie er wel eens de wajang koelit of wajang golek poppen gezien heeft die Jan Pieterz. Coen voorstelden of een spoortrein of een moderne Hollandsche soldaten-ridder zal nooit gelooven dat deze figuren ooit tot kunstvormen voor de Wajang zullen uitgroeien. En nooit zal een symphonie, tenminste geen Oostersche, zich wennen aan zulke helden.

Maar — de mythische Helden leven nog hier op Java! Vraag elk desakind of het Ardjoena kent, of Gatotkatja, of Karna, of Bisma en zij kunnen U heele geschiedenissen verhalen. Maar als helden, als idealen om er naar te streven, leven deze figuren niet in het denken van de intellectueele Javanen, al zien zij uren lang de wajang koelit aan, al dansen zij in wajang wong, al lezen zij de poerwa's. Maar vraag hen eens de beteekenissen? Vraag hen de kom waaruit zij die historie kregen. Vraag hen in hoeverre die figuren historische of reële-occulte, d.i.

mystieke innerlijk waarde hebben en zij zwijgen. Vraag hen in hoeverre er filosofie is, in hoeverre diepe wijsheid, religie, psychologie en wetenschap in de Mahabharatam en het Ramayanam en zij zwijgen. Hoe wil men verrukking verwachten, wanneer men geen werkelijkheid gelooft achter die leeren poppen, het zal altijd even gekunsteld en valsch blijven als de onware moderne gedichten die vol staan van Grieksche godennamen. Maar wanneer voor die intellectueelen de sluier wordt opgeheven, dan zullen de Javanen gaan zien hoe de macht van hun cultuur ligt in de mystiek en het scentihisme van hun wajang. De muziek is niet primair. De muziek, en alle kunst, is er niet terwille van de kunst. De leuze „l' Art pour, l' Art" is geen leuze.

De kunst is er om het ideaal tot uitdrukking te brengen.

Het ideaal van het volk. En dat ideaal is de Held. Toont het volk zijn helden en het zal zelf zijn cultuur scheppen. Heeft het zijn cultuur dan zullen zij genieën van zelf geboren worden.

DEBAT VAN DEN HEER
DARNA KOESOEMA.

Ik wensch niet in debat te treden, daarvoor ben ik een te groote leek in de muziek. Ik wil alleen mijn instemming betuigen met het streven van het Java-Instituut om er ons aan te herinneren dat wij ook kunst hebben. Ik moet met weemoed constateeren hoe weinig belangstelling betoond wordt voor eigen muziek en kunst. De vrees is werkelijk niet denkbeeldig, dat Soendaneesche muziek gemakkelijk te verdringen is door Europeesche.

Er bestaat te Bandoeng een volledig muziek-orkest van Soendaneezen, die Europeesche muziek spelen. Maar ik betwijfel ten zeerste of ze onze instrumenten kunnen bespelen, of onze dansen dansen.

De kaboepatens waren vroeger het centrum van dans en muziek. In den laatsten tijd verdwijnen die een voor een. Aan gamelan e.d. wordt weinig meer gedaan; wat we te zien krijgen van den dans is allerbedroevendst weinig.

Ik hoop dat het streven van het Java-Instituut niet zal blijken te zijn: „De stem eens roepende in de woestijn". Vooral voor ons jongeren, de intellectueel ontwikkelden.

DEBAT VAN DEN
HEER SOEMITRA.

Ofschoon leek zijnde op het gebied der muziek, ben ik toch genoodzaakt om het woord te vragen, omdat ik bijzonder getroffen ben door hetgeen zooeven door den heer Brandts Buys in het midden werd gebracht. De heer Brandts Buys heeft o.m. verklaard, dat hij het ten zeerste toejuicht, dat er in Holland enkele lieden zijn, die zich voor de Javaansche muziek interesseeren, daarmee, naar het mij wil voorkomen, in het bijzonder den heer Soeripoetra bedoelende.

Dan heeft de heer Brandts Buys gesproken over het gevaar van den invloed van de Europeesche muziek op de Javaansche, en als zijn meening te kennen gegeven, dat de beïnvloeding van de Javaansche muziek door de Europeesche zoo veel mogelijk moet worden tegengegaan. Als ik mij niet vergis heeft ook de heer Moojen zooeven over dezelfde kwestie gesproken. Naar mijn meening had men die kwestie beter onaangeroerd kunnen laten, aangezien men daaraan toch niet kan ontkomen. Daarom ben ik het volkomen eens met den heer Moojen, waar deze de Javanen allereerst zoo sterk wenscht te maken, dat zij zonder gevaar dien invloed kunnen verdragen.

In verband hiermede is het noodzakelijk dat er een kunstschool wordt opgericht.

De Javanen behoeven niet te angstvallig te wezen voor het invoeren van hervormingen. Ook de meening, als zouden, indien er voor de Javaansche muziek een notenschrift bestond, de beoefenaars dier muziek te veel aan dit schrift gebonden zijn, acht ik niet juist. Het reeds door vele groote Europeesche toonkunstenaars voortgebrachte versterkt mij in mijn meening.

Ik treed niet als deskundige op muzikaal gebied op, en meen het hierbij te moeten laten. Ik dank het bestuur van het Java-Intituut voor het schoone en leerzame, dat in dit Congres door zijn initiatief te genieten werd geboden.

DEBAT VAN DEN
HEER KARSTEN.

Het is mij opgevallen dat de heeren, die muziek onderricht willen geven, allen over verder gevorderde scholen spreken. Waarom wordt niet gesproken over de Hollandsch-Indische

school, waar het even goed noodig en mogelijk is. Ik sprak gisteren over hervorming van gemeentescholen in verband met het geschiedenis-onderwijs. Hetzelfde zou voor muziekonderwijs toegepast kunnen worden.

DEBAT VAN DEN
HEER BOEKE.

Ik wil slechts even vragen of er Oostersche muziekinstrumenten bestaan, geschikt voor afzonderlijke bespeling en of daarvoor muziek is. Het wil mij namelijk voorkomen dat een belangrijke oorzaak van de verdringing van Oostersche door Westersche muziek gelegen is in het individueele karakter der Westersche muziekinstrumenten, die afzonderlijke bespeling toestaan. Ook de Oostersche muziek en muziekinstrumenten zullen moeten worden geïndividualiseerd.

REPLIEK VAN DEN
HEER KATS.

Ik begin met de opmerkingen van de heeren Moojen en Soemitra, dat er wellicht elementen in de Europeesche muziek zijn, die ten bate van de Javaansche zouden kunnen worden benut. Ik heb daar uiteraard geen bezwaar tegen, mits gebleken is dat de Javaansche kunst die kan opnemen, en er niet door doodgedrukt wordt. Ik ben het ook eens met de meening, dat de Javaansche kunst door overneming van elementen uit de Westersche kunst zich verder zou kunnen ontwikkelen. De Westersche kunst heeft zich ook ontwikkeld met behulp van de kunst van andere landen. Tegen het van elkander leeren heb ik derhalve geen bezwaar.

De heer Van Bergen heeft gezegd, dat op de kweekscholen het gamelanspel wordt beoefend: ik meen zulks ook reeds opgemerkt te hebben. Ook heeft de heer Van Bergen gezegd, dat op de kweekschool te Jogja aanvankelijk gevaar bestond dat de beoefening van het gamelanspel nagelaten zou worden. Dit gevaar werd echter gelukkig door hem bezworen. Uit dit geval blijkt al weer, hoe noodig het is, dat deze zaak afdoende wordt geregeld door de beoefening van Inlandsche muziek onder de verplichte leervakken op te nemen, waarbij dus niet alles voor een groot deel afhangt van de meer of mindere belangstelling van den directeur der school. Ik ben van meening dat ook

op de Stovia en de A. M. S. het gamelanspel dient te worden beoefend. Het departement van Onderwijs is niet tegen de aanschaffing van gamelans, zegt de heer Van Bergen. Het lijkt mij zeer gewenscht, dat het departement een stap verder gaat en maatregelen neemt, om nu ook voor het gamelanspel goede leermeesters aan te stellen.

Wat de H. I. S. betreft, toen ik zooeven hierover sprak en een wenk van den voorzitter kreeg, om niet verder te gaan, wilde ik alleen zeggen dat naar mijn meening op de H. I. S. meer nog dan op de andere Inlandsche scholen, het gevaar voor vernederlandsching der leerlingen bestaat. Ik zou daarom willen zien dat op de H. I. S. minstens een uur per week bestemd werd voor het onderwijs in de tembang (taal-onderwijs verbinden aan muziekonderwijs).

Wat de heer Soemitra gezegd heeft omtrent het notenschrift, ook daarmee ben ik het eens. Alleen zou ik willen waarschuwen tegen overschatting van de waarde van het notenschrift voor de waardeering der muziek.

REPLIEK VAN DEN
HEER KUNST.

In antwoord op de vraag van den heer Boeke zou ik, wat de Soendalanden betreft, de kětjapi willen noemen als uitstekend geschikt voor individueele muziekbeoefening, en voor Midden-Java de gambang, het instrument zooeven reeds door den heer Van Bergen genoemd.

REPLIEK VAN DEN
HEER DJADJADIPOERA.

Na al hetgeen reeds door de verschillende sprekers is te berde gebracht, wensch ik nog even als mijn meening te kennen te geven dat het mij zeer gewenscht wil voorkomen om een commissie in het leven te roepen, welke tot taak heeft de onderwerpelijke kwestie nader te bestudeeren.

Het behoeft voorts geen betoog, dat ik een voorstander ben van meerdere beoefening en ontwikkeling der Javaansche toonkunst.

Ten aanzien van de ten beste gegeven beschouwingen i.z. het notenschrift als middel tot ontwikkeling der gamelan moet ik verklaren dat ik momenteel daaromtrent nog geen oordeel kan vellen.

Mijnheer de Voorzitter!

De verschillende debaters hebben me zoo met vragen overladen, bovendien hoor ik daarnet een van de Bestuursleden achter me zeggen: „kort”, en verscheiden van die vragen raken zulke diepe overtuigingskwesties, dat, ging ik naar mijn hart te werk, ik liever in het geheel niets zei. Ook heb ik het gevoel, dat ik niet overal heelemaal ben begrepen.

Mijnheer Stokvis heeft gezegd, dat andere overheerschte volkeren, toch wel een sterke cultuur behielden. Polen bijvoorbeeld onder Rusland. Ik accepteer, wat hij zelf opmerkte, dat er tusschen die twee een rassengemeenschap bestaat, die tusschen Oosterlingen en Westerlingen ontbreekt. Ik bedoelde niet, dat de overheersching de éénige oorzaak was van de verlamming der muziek. Dat blijkt ook uit mijn prae-advies.

Mijnheer Moojen heeft gezegd, dat ik ten onrechte de Javaansche kunst precies op dezelfde manier wilde laten loopen van gemeenschapskunst naar individualisme, als de Westersche. Maar dat heb ik niet beweerd. Ik heb alleen gesteld, dat er a n a l o g e verschijnselen zijn op te merken en er zich vermoedelijk nog meerdere analogieën in de Oostersche en Westersche evolutie zullen vertoonen.

Mijnheer Soorjo Poetro ken ik niet persoonlijk. Ik zeg dus ook niet, dat hij een gewone individualist van Westersch type is. Maar wel dat hij in zijn opstellen allerlei individualistische dingen beweert. Overigens kan zijn psyche zeer wel Oostersch genuanceerd zijn.

Sommige van de debaters hebben er op geoeld, dat er op de gangbare individualistische Westersche kunst een omslag tot een nieuwe gemeenschapskunst kan volgen. Of dat zich bij de Oosterlingen, uit het oude communistische, collectivistische gemeenschapsgevoel, een nieuw zou kunnen ontwikkelen, en dus ook een nieuwe gemeenschapskunst, zonder individualistische tusschenperiode.

Hierop kan ik alleen zeggen, dat, wat Europa betreft, ondanks alle pogingen van socialistische kunstenaars, voor zoo ver ik weet, nog n i e t s van een nieuwe gemeenschapskunst is geschapen. Tenminste, ik ken ze niet.

En in het Oosten zie ik géén meerdere teekens van een nieuw gemeenschapsgevoel dan in het Westen.

Ik wil die dingen graag gelooven; als ik ze maar eerst zie.

Iemand heeft gevraagd, ik meen, mijnheer Van Bergen, waarom we de goede Westersche muziek niet aan het volk zouden brengen. Maar dat is niet mogelijk. Volksconcerten bereiken overal maar een beperkt publiek van liefhebbers. Ook in Europa. Daar worden er veel gegeven. Maar de massa bereikt men er niet mee. De werkelijke muziek van de massa, en dat zijn volstrekt niet alleen de armen, maar de groote meerderheid van de zoogenaamde beschaafden, dat is in Europa de vulgaire, de slechte muziek.

Hier in het land is de oorspronkelijke eigen muziek van het volk, van de massa niet vulgair; wel naief, maar niet vulgair.

Maar ze wordt door de gemeene Europeesche muziek verdrongen. Als ze verloren gaat zal het zijn door de bioscoopmuziek, de strijkjes, de grammoffoon, de ordinaire Amerikaansche dansen, de waardelooze Europeesche blaasmuziek. Door het introduceeren van Bach, Beethoven of Debussy en Mahler compenseert, verbetert u dat volstrekt niet.

Trouwens op de gratis symphonieconcerten van het Muziekverbond in Batavia zitten er al genoeg jonge Inlandsche intellectueelen. U krijgt dan eenvoudig den toestand dat in de laagte de Europeesche straatmuziek de inheemsche muziek dooddrukt, en omhoog Bach en Wagner.

Een der debaters heeft gezegd, dat het geen zin had, aan de Javanen afweer van de Westersche

tersche muziek aan te raden. De invloed van den bioscoop was toch niet te stuiten.

Neen. Dat hoeft men mij niet te zeggen. Als ik het voor het zeggen had, dan waren morgen alle bioscopen gesloten.

Maar ik heb het niet voor het zeggen, en heb niets te sluiten.

En juist daarom beroep ik mij op de Javanen, om ze te waarschuwen.

De invloed van de Westersche muziek is op geen andere manier buiten te sluiten, dan doordat gij er uw hoofd en uw hart voor sluit. Doet ge dat, dan behoudt ge uw eigen muziek. Hebt ge daar de kracht niet toe, dan is geen macht op de wereld in staat om uw muziek te redden.

Dat alleen heb ik u willen zeggen, en daarom alleen heb ik u opgeroepen tot verzet.

SLUITING DOOR
DEN VOORZITTER.

Ik zeg in de eerste plaats dank aan de diverse prae-adviseurs en debaters, voor al hetgeen zij ten beste hebben gegeven. Het ligt in de bedoeling van het bestuur om in de hedenmiddag te houden bestuursvergadering mede een onderwerp van bespreking te doen vormen de door de diverse prae-adviseurs en debaters betreffende het geschiedenisonderwijs en de muziek gegeven beschouwingen, ten einde te kunnen komen tot practische concrete voorstellen dienaangaande.

Van de gehouden discussies heeft het bestuur de volgende korte samenvatting opgesteld, welke bereids de goedkeuring heeft van de betrokken prae-adviseurs.

Ten aanzien van de Javaansche muziek heeft het bestuur een samenvatting der gehouden besprekingen opgesteld, welke als volgt luidt:

Het Congres van het Java-Instituut gehouden te Bandoeng op 17 — 19 Juni 1921.

Gelezen de prae-adviezen en gehoord de inleidingen en de debatten betreffende de Javaansche muziek.

Overtuigd zoowel van de groote beteekenis der Javaansche muziek in vergelijking met andere muziek, als van hare bijzondere waarde voor de nationale kultuur,

inzijende dat de maatschappelijke omstandigheden voor die muziek allengs gevaren hebben doen ontstaan, die hare aesthetische hoedanigheid, hare kultuurwaarde en hare verbreiding bedreigen,

spreekt uit de mogelijkheid en de wenschelijkheid van maatregelen om deze gevaren tegen te gaan, en stelt vast dat naar algemeen inzicht de volgende daartoe reeds thans in aanmerking komen:

- 1e. oprichting resp. ondersteuning van muziekscholen onder inheemsche leiding in de muzikale centra;
- 2e. bevordering der muziekbeoefening ook in andere plaatsen in breedten kring door plaatselijke samenwerking of organisatie;
- 3e. bevordering der beoefening van Javaansche muziek in het onderwijs van jongens en meisjes door muziekonderricht, schoolgamalans enz;
- 4e. ondersteuning van de pogingen om te geraken tot een passend muziekschrift;
- 5e. wetenschappelijke bestudeering van de muziek, de instrumenten en de muziekgeschiedenis;
- 6e. geldelijke en moreele ondersteuning door het gouvernement en door alle andere overheden van deze en andere maatregelen en verzoekt het Java-Instituut zooveel mogelijk mede te werken tot de tot stand koming dezer maatregelen.

Ik geloof wel dat het bovenstaande de instemming van het congres zal wegdragen.

Wat het geschiedenisonderwijs betreft, kan ik het congres de volgende mededeeling doen. Ter tegemoetkoming aan den wensch van mevrouw Fruin-Mees, in haar prae-advies neergelegd, heeft P. A. A. P. Prangwedana zich bereid verklaard om een zeker bedrag ter beschikking van het bestuur te stellen, ten behoeve van het uit-

schrijven der prijsvragen, als door mevrouw Fruin-Mees bedoeld.

Van de beschouwingen over het onderwerp geschiedenisonderwijs heeft het bestuur gemeend de volgende korte opsomming te moeten samenstellen, welke eveneens de goedkeuring mocht wegdragen van de betrokken prae-adviseurs.

(De voorzitter leest de motie voor:)

Het Congres van het Java-Instituut gehouden te Bandoeng op 17 — 19 Juni 1921.

Gelezen de prae-adviezen en gehoord de inleidingen en de debatten betreffende het onderwijs in de geschiedenis van Java.

Stelt vast als algemeen ten congresse heerschende en tot uiting gekomen overtuiging:

- 1e. dat het onderwijs in de geschiedenis van Java noodzakelijk deel behoort uit te maken van het op Java in het bijzonder aan Inlandsche leerlingen verstrekte onderwijs, althans van de 2e klasse school af, en deze ingesloten.
- 2e. dat in dat onderwijs ook de cultuurgeschiedenis ten volle tot haar recht moet komen.
- 3e. dat daarnaast een intensieve geschiedvorsching noodzakelijk is, welke door de overheid met alle middelen is te bevorderen.
- 4e. dat de geschiedenis moet worden onderwezen met gebruikmaking der resultaten van de geschiedvorsching en volgens methoden en met middelen, die zich zoo goed mogelijk aanpassen aan het bevattingsvermogen van de Javaansche jeugd en die in overeenstemming met de hoogte der onderwijs-categorieën dienen te worden bepaald.

Verzoekt het Java-Instituut maatregelen te beramen en te nemen, die kunnen strekken tot verwezenlijking dezer inzichten;

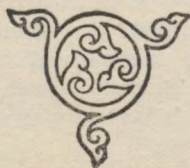
en juicht ten zeerste toe de daad van den eerevoorzitter van de vereeniging P. A. A. P. Prangwedono waardoor het uitschrijven van een prijsvraag wordt mogelijk gemaakt.

Mij rest thans nog den leden van het Java-Instituut en andere congressisten de dank te betuigen van het bestuur voor de ondervonden hulp en belangstelling voor dit congres. Niet alleen toch aan de gehouden feestelijkheden werd volle belangstelling betoond, maar ook aan de beraadslagingen, en het meest verheugend feit is, dat aan deze laatsten door velen

werd deelgenomen.

Hedenavond zal, nadat op de voorafgaande avonden Banjoewangische en Soendaneesche dansen zijn opgevoerd, een opvoering worden gegeven van de Javaansche danskunst. Ik vertrouw dat ook voor de Javaansche dans de belangstelling groot zal zijn.

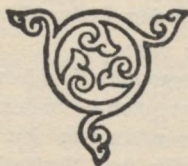
Hiermede sluit ik het congres.

Prijsvraag inzake een Javaansch muziekschrift.

- Art. 1. Het Java-Instituut schrijft een prijsvraag uit tot het verkrijgen van een practisch bruikbaar schrift voor vocale en instrumentale Javaansche muziek, waarbij de volgende voorwaarden worden gesteld.
- Art. 2. a. Deelnemers kunnen zijn zij, die geboren zijn in of ingezetene zijn van Nederlandsch-Indië.
b. Een inzending kan geschieden door meerdere personen tezamen; waar in het volgende van een inzender wordt gesproken, worden in zulk een geval bedoeld de tezamen inzendende personen.
- Art. 3. a. Het gevraagde muziekschrift mag door den inzender zijn ontworpen, dan wel mag het zijn een reeds bestaand muziekschrift niet of wel gewijzigd. In het laatste geval zullen de in het bestaande muziekschrift aangebrachte wijzigingen, aanvullingen enz. moeten zijn aangegeven.
b. Het muziekschrift moet in een eenvoudig en overzichtelijk stel teekens en woorden, den zang of de instrumentale muziek nauwkeurig en volledig kunnen weergeven.
- Art. 4. a. De inzending moet omvatten;
I. een beschrijving van het muziekschrift, inhoudende een nauwkeurige omschrijving van de waarde en het gebruik der verschillende teekens;
II. de wedergave van een volledig Javaansch muziekstuk in het muziekschrift (partituur) één salendro en één pelog in de volledige Gamelanbezetting, en wel van een der volgende: Salendro: Montro, Diradameta, Gambirsawit; Pélog: Kombang mara, Loeng gadoeng, Pangkoer.
III. een fragment van een partituur van een pelogstuk, indien voor II een salendro-stuk gekozen is, of omgekeerd;
IV. een fragment van een zangstuk, indien dit niet in II of III is opgenomen.
b. De beschrijving onder I kan gesteld zijn in het Hollandsch Javaansch of Maleisch; de tekst van het muziekschrift zelve en de daarin voorkomende aanduidingen moeten gesteld zijn in het Javaansch, met gebruikmaking hetzij van Javaansche, hetzij van Hollandsche letterteekens.
c. De omvang van de fragmenten genoemd onder III en IV moet zoodanig zijn dat daaruit de praktische bruikbaarheid van het schrift voor de betr. gevallen blijkt.
d. De beschrijving moet onder meer aangeven de wijze waarop de paraphraseerende stemmen in de Javaansche muziek, waarbij tot nog toe aan den speler een zekere vrijheid pleegt te worden gelaten, in het muziekschrift worden behandeld.
e. De schriftelijke toelichting moet zijn getikt of met duidelijk handschrift zijn geschreven; de partituren moeten duidelijk zijn geschreven; alle bladen slechts aan één zijde worden beschreven.
- Art. 5. De inzendingen moeten voorzien zijn van een motto (woord of spreuk), welk motto op al de deelen der inzending volgens art. 4 moet worden herhaald.
- Art. 6. De inzendingen moeten vergezeld gaan van:
1e. een korrespondentie-adres; dit korrespondentie-adres mag niet het adres zijn van den inzender;
2e. een gesloten en gezegelde enveloppe, aan de buitenzijde vermeldende het motto behoorende bij de inzending, en inhoudende naam en adres van den inzender, resp. de inzenders.
- Art. 7. a. De inzending moet geschieden uiterlijk op 1 September 1923. Inzendingen van buiten Ned. Indië moeten één maand eerder geschieden. Als tijdstip van inzending geldt de poststempel van de plaats van afgifte.
b. De inzendingen moeten goed verpakt worden verzonden als aangeteekend document aan den Secretaris van het Java-Instituut te Weltevreden; op den omslag moet vermeld zijn het motto van de inzending, benevens „Inzending prijsvraag muziekschrift”.
- Art. 8. De inzendingen mogen geen aanwijzingen hoegenaamd dragen van den naam of kwaliteit der inzenders, ook niet op den omslag, waarin zij worden verzonden. De inzenders mogen zich als zoodanig noch aan de juryleden noch in het openbaar, bekend maken.
- Art. 9. Het Java-Instituut stelt beschikbaar een eerste prijs van f 1000.— een tweede prijs van f 500.— en een derde prijs van f 250.—
- Art. 10. De beoordeeling en de bekroning geschiedt door een jury bestaande uit de Heeren: J. S. Brands Buys, J. Kats, Mr. J. Kunst, Pangeran Soerja Koesoemo (Solo) R. M. Ng. Soedjonopoero (Solo) Djocja.
- Art. 11. a. De beoordeeling zal geschieden zoowel naar de bruikbaarheid van het schrift, ook voor den wijderen kring van Javaansche muziekliefhebbers, als naar de mate waarin het het karakter der Javaansche muziek weergeeft.
b. De jury kan de prijzen anders verdeelen, mits het bedrag van den eersten prijs niet worde verhoogd; zij kan ook prijzen niet of slechts gedeeltelijk toekennen.
c. Behalve dat de jury de prijzen kan toekennen, kan zij ook inzendingen eervol vermelden.
d. Inzendingen, waarvan de inzenders hebben gehandeld in strijd met art. 9, of waarbij op andere wijze bedenkelijke mate van de prijsvraagvoorwaarden is afgeweken, kunnen door de jury ter zijde worden gelegd.
- Art. 12. a. De jury opent onmiddellijk na hare beslissing de verzegelde couverts bevattende de namen der

- bekroonde en der eervol vermelde inzenders, en deelt ten spoedigste den uitslag der prijsvraag aan het Dagelijksch Bestuur van het Java-Instituut mede, dat dien uitslag onmiddellijk publiceert.
- b. Binnen drie maanden na hare beslissing biedt de jury aan het Dagelijksch Bestuur een verslag aan, met een beredeneerde waardeering van de inzendingen, in een omvang evenredig aan hunne hoedanigheid. Het verslag kan desgewenscht vergezeld gaan van algemeene beschouwingen. Het wordt ten spoedigste in het orgaan van het Java-Instituut volledig openbaar gemaakt.
- c. Niet gekroonde of eervol vermelde inzenders kunnen na bekendmaking van den uitslag doch vóór de openbaarmaking van het verslag zich aan de jury bekend maken, waarna hun naam in het verslag zal worden vermeld.
- Art. 13. a. De inzendingen worden uiterlijk een half jaar na de openbaarmaking van het verslag aangetee-
kend en franco aan de inzenders, resp. aan de korrespondentie-adressen teruggezonden.
- b. Het Java-Instituut is niet aansprakelijk voor het in het ongereede raken of verloren gaan van inzendingen.
- Art. 14. a. De inzenders blijven in het bezit der wettige auteursrechten op hunne inzendingen.
- b. Het staat het Java-Instituut vrij afschriften en, wat betreft de toelichtingen, vertalingen van de inzendingen voor zich te houden, en die geheel of gedeeltelijk in zijn orgaan te publiceeren onder mededeeling van den naam der bekroonde en eervol vermelde of zich na den uitslag bekend maakt hebbende inzenders.
- c. Indien vanwege of met medewerking van het Java-Instituut een der inzendingen geheel of gedeeltelijk zou worden uitgegeven, zal dit niet anders mogen geschieden dan in overleg met den inzender.
- Art. 15. a. Inlichtingen betreffende de prijsvraag kunnen worden gevraagd aan den Secretaris van het Java-Instituut.
- b. De inlichtingen zullen driemaandelijks worden beantwoord door een publicatie in het orgaan der vereeniging, de laatste maal in het nummer van het 2e kwartaal 1922; nadien kunnen geen inlichtingen betreffende de prijsvraag meer worden verstrekt.

Prijsvraag inzake Geschiedenis-Onderwijs.

- Art. 1. Het Java-Instituut schrijft een prijsvraag uit om het verkrijgen van handleidingen en leerboeken ten behoeve van het onderwijs in de geschiedenis van Java, aan de scholen voor de Inlandsche jeugd op Java.
- Art. 2. a. De inzendingen kunnen geschieden in het Hollandsch, Javaansch, Soendaneesch en Madoereesch; inzenders kunnen zijn zij die geboren zijn in dan wel ingezetenen zijn van Nederlandsch-Indië onverschillig van welken landaard.
b. Een inzending kan geschieden door meerdere personen tezamen; waar in het volgende van een inzender wordt gesproken, worden in zulk een geval bedoeld de tezamen inzendende personen.
- Art. 3. a. Een inzending moet betreffen een bepaalde categorie van het onderwijs, bijv. de 2e kl. Inl. School, de H. I. S., de Osvia, Kweekschool of daarmee gelijk te stellen scholen; de categorie is door den inzender aan te geven; zij moet minstens een geheel schooltype omvatten, niet lager dan de laagste en niet hooger dan de hoogste genoemde scholen, doch mag ook meerdere schooltypen insluiten.
b. Een inzender kan meerdere inzendingen doen voor verschillende categoriën als bovenbedoeld.
- Art. 4. a. Een inzending moet omvatten:
1e. Beschrijving van de onderwijs-methode en van alle daarbij te gebruiken middelen;
2e. Een toelichting of handleiding voor den onderwijzer ten aanzien van de geschiedenisstof, voor zoover zij bij het geven van het onderwijs noodig is;
3e. Voor zoover betreft de H. I. S., de Osvia en de daarmee gelijk te stellen inrichtingen: een beknopt leerboek ten behoeve der leerlingen.
b. De stof welke is te verwerken in de onder 2e en 3e gevraagde boeken, moet omvatten de geschiedenis van Java van de oudste tijden tot heden, daarbij ingesloten de cultuurgeschiedenis, in een mate van volledigheid zooals die voor de betreffende schoolcategorie passend is.
- Art. 5. De inzendingen moeten zijn getikt, dan wel met duidelijk leesbaar handschrift zijn geschreven, en wel op foliopapier; het papier mag slechts aan één zijde beschreven zijn; de verschillende onderdeelen der inzending volgens art. 4 moeten duidelijk als zoodanig zijn gekenmerkt.
- Art. 6. De inzendingen moeten voorzien zijn van een motto (woord of spreuk), welk motto op al de deelen der inzending volgens art. 4 moet worden herhaald.
- Art. 7. De inzendingen moeten vergezeld gaan van;
1e. een korrespondentie-adres; dit korrespondentie-adres mag niet het adres zijn van den inzender;
2e. een gesloten en gezegelde enveloppe, aan de buitenzijde vermeldende het motto der bijbehorende inzending, en inhoudende naam en adres van den inzender, resp. van de inzenders.
- Art. 8. a. De inzending moet geschieden uiterlijk op 1 Januari 1923; inzendingen van buiten Ned. Indië moeten één maand eerder geschieden. Als tijdstip van inzending geldt de poststempel van de plaats van afgifte.
b. De inzendingen moeten, elk afzonderlijk, goed verpakt als aangeteekend document worden verzonden aan den Secretaris van het Java-Instituut te Weltevreden; op den omslag moet vermeld zijn het motto van de inzending, benevens „Inzending prijsvraag geschiedenis-onderwijs”.
- Art. 9. De inzendingen mogen geen aanwijzingen hoegenaamd dragen van den naam of de kwaliteit des inzenders, ook niet op den omslag, waarin zij worden verzonden. De inzenders mogen zich als zoodanig noch aan de juryleden noch in het openbaar bekend maken.
- Art. 10. Het Java-Instituut stelt beschikbaar:
drie eerste prijzen elk à f 500.—, elk voor een der hoofdcategorieën van het onderwijs genoemd onder art. 3.,
drie tweede prijzen elk à f 250.—, idem.
- Art. 11. De beoordeeling en de bekroning geschiedt door een jury bestaande uit de Heeren: M. Boediardjo, R. A. Dr. Hoessein Djajadiningrat, Ir. Thomas Karsten, P. A. A. P. Prangwadono, Dr Radjiman (R. T. Wediodiningrat), R. Stokvis, J. Vermeulen, Mevr. W. Fruin Mees.
- Art. 12. a. De beoordeeling zal geschieden zoowel naar de paedagogische en naar de praktische waarde der inzendingen als naar de mate waarin daarbij de thans algemeen toegankelijke hulpbronnen zullen zijn verwerkt.
b. De jury kan de prijzen anders verdeelen, mits het gezamenlijk bedrag der eerste prijzen niet wordt verhoogd; zij kan ook prijzen niet of slechts gedeeltelijk toekennen.
c. Behalve dat de jury de prijzen kan toekennen, kan zij ook inzendingen eervol vermelden.
d. Inzendingen, waarvan de inzenders hebben gehandeld in strijd met art. 9, of waarbij op andere wijze in bedenkelijke mate van de prijsvraagvoorwaarden is afgeweken, kunnen door de jury ter zijde worden gelegd.
- Art. 13. a. De jury opent onmiddellijk na hare beslissing de verzegelde couverts bevattende de namen der bekroonde en der eervol vermelde inzenders, en deelt ten spoedigste den uitslag der prijsvraag aan het Dagelijksch Bestuur van het Java-Instituut mede, dat dien uitslag onmiddellijk publiceert.
b. Binnen drie maanden na hare beslissing biedt de jury aan het Dagelijksch Bestuur een verslag

aan, met een beredeneerde waardeering van de inzendingen, in een omvang evenredig aan hunne hoedanigheid. Het verslag kan desgewenscht vergezeld gaan van algemeene beschouwingen. Het wordt ten spoedigste in het orgaan van het Java-Instituut volledig openbaar gemaakt.

- c. Niet bekroonde of eervol vermelde inzenders kunnen na bekendmaking van den uitslag doch vóór de openbaarmaking van het verslag zich aan de jury bekend maken, waarna hun naam in het verslag zal worden vermeld.

Art. 14. De inzendingen worden uiterlijk een half jaar na de openbaarmaking van het verslag franco aan de inzenders, resp. aan de korrespondentie-adressen teruggezonden.

Art. 15. a. De inzenders blijven in het bezit der wettelijke auteursrechten op hunne inzendingen, behoudens het bepaalde in de navolgende leden van dit artikel.

- b. Het staat het Java-Instituut echter vrij afschriften en of vertalingen van de inzendingen voor zich te houden, die naar zijn wensch ter kennis te brengen van autoriteiten, en ze geheel of gedeeltelijk in zijn orgaan te publiceeren onder mededeeling van den naam der bekroonde en eervol vermelde of zich na den uitslag bekend gemaakt hebbende inzenders.

- c. Indien vanwege of met medewerking van het Java-Instituut een der inzendingen geheel of gedeeltelijk zou worden uitgegeven als handleiding, leerboek enz., dan wel voorbereidingen worden getroffen om daartoe te geraken, zal dit niet anders mogen geschieden dan in overleg met den inzender en op de voor zulke uitgaven gebruikelijke voorwaarden, geheel zonder mederekening van den eventueel voor die inzending toegekenden prijs.

- d. Omwerkingen van inzendingen om tot een dergelijke uitgave te komen mogen vanwege of met medewerking van het Java-Instituut ook niet geschieden dan door of in overleg met den inzender.

Art. 16. a. Inlichtingen betreffende de prijsvraag kunnen worden gevraagd aan den Secretaris van het Java-Instituut.

- b. De inlichtingen zullen periodiek worden beantwoord door een publicatie in de dagbladen en in het orgaan van het Java-Instituut.

- c. Inlichtingen betreffende de verkrijging van boekwerken over het onderwerp van de prijsvraag kunnen mede worden gevraagd aan hetzelfde adres; deze inlichtingen worden persoonlijk beantwoord, en kunnen worden gevraagd tot aan den termijn van inzending.

OVER HET CULTUURCONGRES TE BANDOENG.

Wanneer de titel van deze paar brieven over 't congres van het Java-instituut te Bandoeng dit een „cultuurcongres” noemt, dan lijkt daar inderdaad alle reden toe, al is die uitdrukking tot nu er niet voor gebruikt. Immers wat het cultuurcongres heette, was tot nu toe dat befaamde congres in Solo in Juli 1918, die eerste groote bijeenkomst, waar de wederopbouw der Javaansche cultuur het onderwerp was, en waarvan ieder die het meemaakte den levendigsten indruk hield, vooral door het enthousiasme en de intensieve belangstelling waarvan de groote massa der inheemsche deelnemers blijk gaven.

Wanneer ik dan ook dit te Bandoeng een cultuurcongres noem, dan is dat mede gerechtvaardigd door zijn slagen in een dergelijken zin als bij het Solosche. Waar ook het congres van Taal-, Land- en Volkenkunde van Kerstmis 1919 te Solo de belangstelling in hoofdzaak van dezelfde groepen, tenminste bij de Inlanders, trok en het Bandoengsche dus reeds het derde in betrekkelijk korten tijd was, kon het niet hebben die spontaniteit, die uitbundige frischheid, die het eerste bij uitstek kenmerkte. Maar daarvoor bleek dan nu de meerdere vastheid, bleken zelfs reeds eerste resultaten, die aantoonen hoe het toen voor 't eerst uitgestrooide zaad ontkiemde, bleek het interesse in de Soendaneesche kringen niet kleiner dan in de Javaansche, al waren ook deze in Bandoeng goed vertegenwoordigd, bracht het, óók in zijn opzet, belangrijke prestaties, niet alleen door beraadslaging, maar ook door verwezenlijking.

Het zijn dan ook deze, die zoo ten volle het recht geven van een waarlijk cultuurcongres te spreken. Cultuur is geest en stemming, cultuur is kwaliteit in doen en laten, — cultuur is slechts in veel minder belangrijke mate zaak van overweging en beraadslaging. Wanneer dan ook nu duidelijk de avondvoorstellingen, die de morgen- en middagdebatten afwisselden, nog meer den eigenlijken stempel op het congres drukten, dan de beide vorige malen, dan blijkt daaruit, dat al doende en als vanzelf, voor deze bijeenkomsten de juiste vorm wordt benaderd: de juiste vorm, die niet is, als bij zooveel andere dergelijke vergaderingen, dat het praten de kern en de hoofdzaak is, en het andere meer divertissement en ontspanning, maar dat bespreken en doen een onverbrekkelijk geheel vormen, gelijkwaardig zijn, en eerst door elkan- der, hun volle beteekenis krijgen. Nu was dit nog slechts in beginvorm aanwezig; de demonstratie van Soendaneesche muziek op den openingsavond was wel dubbel belangrijk, omdat muziek een der onderwerpen van de debatten was, doch werd daarin nog

niet naar mogelijkheid en waarde betrokken, en zoo was er meer. Maar toch is het na dit congres voor- goed duidelijk, hoe de praktische demonstraties van inheemsche cultuur voor deze bijeenkomsten niet slechts een passende opluistering zijn, maar essen- tieel mee een hoofdzaak naast de beraadslagingen.

Dat geeft mij ook het recht, om het eerst te schrij- ven over twee dezer avondprestaties: de merkwaardige opvoering van Loetoeng Kasaroeng en de wajang- wong voorstelling, waarvan juist ook de vergelijking zoo uitermate leerzaam is.

Merkwaardig en belangrijk, inderdaad, was de Loetoeng Kasaroeng-avond, en het zou mij niet verwonderen, als in de herinnering der congres- sisten het dit programpunt is, dat de andere op den duur gaat overschaduwen — niet omdat het 't belang- rijkste maar wijl het 't belangwekkendste was. Het is een gebeurtenis, die op het inheemsche, spe- ciaal Soendaneesche tooneel zeer verreikende invloed kán hebben, die daarvoor onverwacht geheele nieuwe verschieten opent. Hierin ligt ook vooral haar be- teekenis, in haar cultuurwaarde dus, en hoe verleidelijk het ook ware haar enkel te bezien als zelfstandige aesthetische prestatie — het is van een algemeener standpunt dat zij het recht heeft beoordeeld te wor- den, wat zij, door toelichting in het program, trou- wens ook pretendeert.

Daarvoor is het goed even de omstandigheden, waaruit zij opgroeide, te schetsen.

Een vroolijk, teeder en begaafd volk, het Soenda- neesche, met in talrijke richtingen uitingen van eigen diepgewortelde cultuur — volksgewoonten, kleeder- dracht en textielwerk, woningbouw, muziek, verhalen — maar dat door allerlei omstandigheden, doch in den grond vermoedelijk vooral door 't verspreid wonen in bergland, die cultuur niet of zelden opvoerde tot werkelijk groote en doorwerkte uitingen, tot zulke intensieve samenvattende prestaties, als de Javanen wisten voort te brengen, wier wonen in matig-groote vruchtbare vlakten juist zulke concentratie bij uitstek mogelijk maakte, met name aan de vorstenhoven. Dan, als tweede gegeven, het jonge Soenda, dat, nu het in groote steden van zelf gelegenheid kreeg tot massa- vermaak, uitgesproken voorliefde voor tooneel, voor schouwspel — daardoor ook voor de bioscoop — aan den dag legde, geheel overeenkomstig zijn aard, die niet zonder innigheid, maar expansief en mededeel- zaam is, niet zonder bespiegeling, maar toch vol lust aan werkelijkheid. En zoo werd ook vaak door dilet- tanten tooneel gespeeld — op zijn Europeesch, want

ander voorbeeld was er niet en de Europeesche tooneelvorm, de eenig beschikbare, lokte er toe uit.

Hier leken mogelijkheden van opbloei eener nieuwe eigen cultuur in kiem aanwezig en het is de groote verdienste van ir. Kiewiet de Jonge bij deze gelegenheid dit te hebben gezien, de reeds aanwezige elementen, waarop die ontwikkeling kon baseeren, te hebben samengebracht, en ze te hebben gekombineerd met zulke nieuwe, als onmisbaar leken, — waarbij dan de beide Regenten van Serang en van Bandoeng hun uiterst waardevolle en vaak doorslaggevende medewerking verleenden.

Als eerste en voornaamste element is er een oud en heilig verhaal, nog immer bij inwijding van nieuwe huizen als ceremonie verteld, en dan ook door heel Soenda overbekend: 't verhaal van Loetoeng Kasaroeng, van den godenzoon die zijn aardse louterings-tijd als aap, Loetoeng Kasaroeng, moest doorbrengen, vaak vernederd, maar toch steeds vol mystieke macht; van de prinses Poerba Sari, Asschepoester, die, naar de bergen verbannen, zich over den aap ontfermde en daarvoor beloofd werd met een waardigen staat in hare eenzaamheid; van de beproevingen, die de prinses toen van hare booze zuster moest ondergaan, en hoe de aap haar hielp — en van het blijde einde: Loetoeng Kasaroeng ontpopt als godenzoon, één van hart en zin met Poerba Sari en de booze zuster vernederd.

Daarnaast dan Soendaneesche muziek, met veel moeite te zamen gebracht van hier en daar, oorspronkelijk zonder veel verwachting, maar blijkend van een verscheidenheid van middelen en instrumenten, van een muzikaliteit in klank en rythme, — al is zij nog betrekkelijk zeer eenvoudig — die haar reeds nu volkomen geschikt blijkt te doen zijn voor een gevarieerd, fijn en stemmingsvol, zij 't soms nog wat te zwak accompagnement van tooneelspel.

Dan de buitengemeen belangwekkende vondst van nauwkeurige beschrijving van oud-Soendaneesche gewoonten en gebruiken in de verhalen der Badoeis, de volkomen afgescheiden kleine volkstam, rest van oud-Soenda, die in de Bantamsche bergen leeft. En hierdoor was het mogelijk, om in alle hoofdzaken van kleding en requisieten en in enkele opzichten van tooneelschikking alle individueele pretentie van spel-leiders te ontgaan, en op traditioneelen grondslag verder te werken.

Als nieuw element, evenwel was noodig het tooneel zelve, met de ensceneering. Want was eenerzijds vanzelf, als volkomen met de oude elementen in strijd, uitgesloten de opvoering in een Europeesch theater, — ook die in een pendopo bleek niet te verwezenlijken. Immers de eenig beschikbare, die van den regent, was noodig voor de congresvergadering, was bovendien bij een stijlzuiver gebruik wel wat klein, en zou een herhaling van de opvoering later moeilijk mogelijk gemaakt hebben. Hier nu zetten invloeden in van de jonge Westersche tooneelbeweging, die door haar idealen een toenadering tot het Oostersche tooneel die technisch natuurlijk hemelsbreed aan het laatste vooruit is, maar wier ervaringen toch wellicht zonder verbreken der stijleenheden zouden kunnen verwerkt worden. En zoo grepen de Europeesche spel-leiders —

van wie, in dit verband, ook Ir. Jan Gerber genoemd moet worden — naar het openluchttheater, en werkten dat, in aanpassing tot de omstandigheden van het terrein, op het voorerf van den kaboeptan, uit in een vorm die eenerzijds in de Europeesche groote steden evengoed denkbaar zou geweest zijn, anderzijds in sommige hoofdzaken voor het Soendaneesche spel uitnemend geschikt bleek. De blijvende, zeer eenvoudige aanleg, is een breed tooneel, dat uit niet anders bestaat dan uit drie opeenvolgende circa 25 M. breede en elk eenige meters diepe terrassen, elk volgend een paar treden hooger dan 't daarvoor liggende, en waarvan het achterste aansluit tegen de grensmuur van het erf. Een zeer flauwe glooïng van het terrein rondom, dus vóór en terzijde van de terrassen, biedt, op matten, zitplaats zonder stoelen; daaromheen, en a. h. w. als afsluiting, volgen dan in een halven kring, eenige rijen stoelen; terwijl de geheele ruimte wordt ingesloten door enkele, nog te weinige, hooge boomen.

Bleek deze aanleg uitermate gelukkig, in staat de voor alle Indonesisch spel zoo karakteristieke eenheid van tooneel en toeschouwers werkelijk mogelijk te maken, en toch aan zeer velen, er waren eenige duizenden, goede plaats te bieden, — zoo leek mij wat verder ter ensceneering was gedaan, bij alle waardeering van de Leistung onder de moeilijke omstandigheden van zeer beperkte tijd en middelen, niet zoo volkomen geslaagd. Op het achterste terras namelijk, was uit tijdelijk en aardig geschilderd materiaal, een soort van „tooneel” opgebouwd, met een breede open middenruimte, waarvan de wanden met rustige Soendaneesche weefsels waren bekleed; links en rechts, op de eenige meters breede penanten, gaven decoratieve schilderijen aan resp. een gebergte en een bosch, om de daarvóór gelegen deelen van het tweede terras als zoodanig te karakteriseeren. Deze geheele wandensamenstelling was dan bekroond met een vrij hoog, recht en tamelijk rijk geornamenteerd fries, dat dus het tooneel over zijn volle breede aan de bovenzijde afsloot.

Als gezegd, leek mij deze opbouw niet geheel juist, afgezien van enkele goede bizondere kwaliteiten. In de eerste plaats — en ook dit is Westersche ervaring! — is het bekend hoe gevaarlijk alle niet echt of tijdelijk materiaal, waaraan een schijn van echtheid is gegeven, is in een openluchttheater, hoe licht zulke dingen blikkerig en arm worden in een omgeving; waar men de boomen, den hemel en de wolken ziet. Dit was ook hier 't geval; want wel was, en op zeer handige wijze, de temporaire bamboe-en-bilikconstructie tot een kleurige, echtuitziende tooneelwand opgewerkt — maar het uithouden tegen de zuivere echtheid van de maneschijn, van de voorstelling en van het spel, dat kon zij niet. Bovendien werkte zij de eenheid van spel en toeschouwers tegen, — zij maakte van de speelruimte tot op zekere hoogte een „tooneel”, trok a. h. w. de voorstelling uit de toeschouwers naar zich toe. Zij had echter, als alle omlijstingen, vooral voor de scènes die zich in of onmiddellijk vóór de middenruimte afspeelden, nog een gevolg: zij nam de diepte-afmeting van het spelen weg. Het is bekend hoe dit voor het Europeesche zaal-

theater een voortdurend vraagstuk vormt: ook daar maakt de omlijsting het spel tot een beweging in een vlak, niet in een ruimte; wat men óf aanvaardde, óf poogde op te heffen door overmatige diepte of kunstmatige perspectiefversterking. Hier in Bandoeng, waar de heele hoofdaanleg deed voelen hoe inderdaad een spelen in de ruimte en niet in een vlak was bedoeld en nagestreefd, veroorzaakte de omlijsting daardoor bepaaldelijk, bij sommige scènes, een verbreking van de stijleenheid, die natuurlijk onjuist is.

Is dit onderdeel dus in de eerste plaats als poging om tot een oplossing te komen, hoogelijk te waardeeren, zoo had het ook meer, dat, afgezien van de totaalwerking, bijzondere vermelding verdient. Met name de beide schilderijen links en rechts, die ik boven al noemde, zijn uitermate opmerkenswaardig. Geïnspireerd op Balische en Javaansche teekeningen, doch ontwikkeld in een richting van monumentaliteit en decoratie die tot nu voor 't inheemsche tekenwerk volkomen ongebruikelijk is, lijkt dit werk van twee jonge Javanen belangrijker dan alle naturalistische schilderijen naar Europeesch model, zooals zij tot nu veelal door Inlandsche schilders gemaakt worden en werden, te zamen. Hier blijken, geheel onverwacht, nieuwe mogelijkheden! Want de kwaliteit, als onpersoonlijk, sterk decoratief schilderwerk, was opzichzelf goed en zou menig jong Europeesch schilder die in dezelfde richting zoekt en worstelt, maar, gevangen in naturalisme, weinig bereiken kon, tot wanhoop brengen.

Het was ten slotte de verlichting, die met den algemeen aanleg en den tooneelopbouw vormde het aandeel van de Europeesche spel-leiders. En, waar Westelingen vooral goed kunnen organiseren, maar in het vormgeven, vooral bij de tooneelkunst, minder geoefend zijn, ook minder traditie hebben — die de Europeesche organisatie wel kent! —, is het niet te verwonderen dat van deze drie factoren de algemeen aanleg, die gelukkig de eenige meer definitieve is, beter slaagde dan de beide andere: want ook de verlichting leek mij zwak. Zwak in de eerste plaats door sterkte en hardheid: want de drie zoeklichten, welwillend door de genie afgestaan, die van drie richtingen vanaf hun torens het tooneel bespeelden — bij elke scène op wisselende wijze — gaven een technisch hard wit, geconcentreerd en soms waanzinnig scherp licht, dat eigenlijk bij de geheele speelstijl in geen enkel opzicht paste. Bovendien werd ook hierdoor de eenheid van de toeschouwersruimte die donker bleef, en het schelle tooneel, verbroken; al poogde de heldere maneschijn dit gebrek te herstellen: op een donkeren avond zou 't nog veel sprekender zijn geweest. En ook het licht, vooral dat recht tegenover 't tooneel, werkte een zien van het spel in de ruimte, van zijn derde afmeting, tegen. Tenslotte werd door dit systeem van verlichting een verleiding geopend, waar men zoo nu en dan vlot ingeloopt is: het bereiken van romantische en sterke, maar een weinig te sterke, en daardoor niet geheel zuivere „effecten”. Een sterk verlichte groep, kleurig mooi, tegen een volkomen verdonkerden achtergrond, een donkere silhouet tegen een lichten grond, en zoo meer, — zij

gaven tooneleffecten, die het „deden”, die Rooyaards en Reinhardt naar de kroon staken; maar die, als alle effect, de werkelijke wijding schonden, die even valsch klonken, die ook weer met den spelstijl strijdig leken.

En het was dit, het spelen zelf, dat mij van deze opvoering juist mee het allerbelangrijkste leek, vooral nadat ik mocht vernemen, hoe de regie is gevoerd. Want merkwaardig is het geweest, hoe hierin, naarmate de repetities, die meerdere maanden zeer intensief gehouden werden, voortschreden, hoe hierin de eigen doch gemeenschappelijke wensch der spelers, onder leiding van enkelen hunner, vooral van R. Kartabrata, zoomede van Bandoengs regent, zich ontplooidde en uitsprak. Wanneer men dan eenerzijds bedenkt hoe de regie in wezen niet Westersch is beïnvloed, behalve door de theatervorm en door wat men in andere schouwburgen had gezien, — anderzijds hoe uitgesproken eigen het spel was, zonder dat hiervoor eenige traditie bestond, een hoe volkomen éénheid alle spelers vormden, hoe zoo goed als geen er uitviel of te veel naar voren kwam, — dan is het een zeer merkwaardig bewijs hoe sterk de potentie van gemeenschappelijke kunst, dus van volkskunst, ook nog in het intellectuele jonge Soenda leeft. Een dergelijke stijleenheid van meer dan honderd menschen op een voor hen geheel nieuw gebied, bereikt, niet door een autokratischen wil, maar door voortdurend onderling overleg, kan alleen ontstaan wanneer in allen hetzelfde begrip leeft, wanneer zij het werk op dezelfde wijze aanvoelen, wanneer zij niet op de individualistische, doch op de gemeenschappelijke wijze kunst maken.

Dat dit, als gezegd, op nieuw gebied, door jongens en meisjes die alle onder Westerschen invloed zijn opgevoegd, toch vlot mogelijk blijkt, — dat is verheugend. En het mag als een illustratie gelden van het betoog dat een der sprekers, de heer Moojen, bij het muziekdebat hield, tegen de opvatting alsof een ontwikkeling van Indonesische mentaliteit en gevoel in individualistische richting onder de Westersche invloeden onvermijdelijk zou zijn. Natuurlijk — zooals die debater toen ook opmerkte — is er een sterker ontwikkeling der persoonlijke gevoels- en verstandseigenschappen hier noodig, maar niet, zooals het de laatste eeuwen in Europa ging — nu groeit daar de reactie tegen — door het individu los te maken uit de gemeenschap, door hem op eigen houtje te laten zoeken en worstelen: want dan winnen het slechts weinigen, en verarmt innerlijk de groote massa. Neen: in het volksverband, met de traditie als uitgangspunt binnen het gemeenschappelijk denken en voelen ontwikkelde zich het individu, — niet tot de eenzame persoonlijkheid, die alle anderen ver achter zich laat, maar tot den zuiverste, den edelste, den kundigste onder zijns gelijken. Alle Oostersche cultuur, die altijd, in den breedten zin, volkscultuur was, bloeide op deze wijze; dat deze geest in de Loetoeng Kasaroeng, onder de gegeven omstandigheden, een zoo sterke en onverwachte uiting vond, bewijst dat zij ook hier nog springlevend is: niet alleen, misschien zelfs niet zoo zeer in het bewustzijn, maar — en dat is belangrijker — in gevoel en intuïtie, die ten slotte de cultuurbouwers zijn.

Het programma weerspiegelde dezen geest in zoverre ook geheel, als persoonsvermeldingen daarop niet voorkwamen; en, in gedachten een voorstelling als deze vergelijkende met dergelijke in Europa, voelt men inderdaad sterk, hoe zeer de enkele figuren, die de hoofdpersonen verwerkelijkten, daarbij gedragen werden door actie en stemming der andere spelers, hoe allen naar den geest in dit — gewijde — spel zich één moeten hebben gevoeld. In dit verband is het dan ook niet te verwonderen, dat enkele dier hoofdrollen, der individueele uitbeeldingen dus, tegenover de gemeenschappelijke, tot de zwakkere deelen van het spel behoorden.

Niet geldt dit voor de prinses, Poerba Sari, wier rol, naar Europeesche opvatting zeer zwaar is immers vol passieve, telkens terugkeerende treurnis, en bijna zonder actie: alleen speelbaar direkt uit 't hart. Toch was juist deze figuur zéér mooi; individueel mooi geheel op de wijze als boven aangeduid, de schoonste bloem eener plant; volkomen eenvoudig, zonder eenig „spel”, expressief door innerlijke echtheid.

Minder was de andere hoofdrol, een meer actieve, die van Loetoeng Kasaroeng, de heilige aap, zelve. Zij is ook buitengewoon moeilijk, omdat de uitdrukking bereikt moet worden met de bewegingen die binnen het karakter liggen van den overigens rustiggeaarden zwarten aap als dier. Dit karakter nu werd goed volgehouden, met een bewonderenswaardige lenigheid, en vaak met geest; dikwijls zelfs met een neiging tot realisme, die voor deze, toch zeer gewijde figuur, misplaatst leek. Men miste dan ook te vaak naast dit karakter dat der heiligheid: men zou vergeten dat de aap godenzoon was. De combinatie is moeilijk inderdaad; maar vanuit het zuiver voelen van de figuur lijkt zij toch wel bereikbaar.

Naast deze — en enkele andere, alle goed bezette — gewijde rollen, waren er ook meerdere die, evenals in het Javaansche theater, op lager, aardscher plan gehouden waren, en die dan ook vanzelf realistischer, persoonlijker en pittiger gespeeld mochten worden. Er waren er kostelijke bij; zoo de dienaar en bode Mama Lengser, vooral ook 't wijf van den blaasroerschutter met haar twaalf spruiten, in haar kijvende wanhoop en vreugde.

Ook door het gebruik dezer scènes nu toonde de regie, die als gezegd tot op zekere hoogte een gemeenschappelijke geweest is, haar zeer goede kwaliteiten.

Want de geheele opzet van het spel deed het bijzonder moeilijk lijken, om tegelijkertijd het gewijde karakter te behouden, aan de volkstümliche uitvoerigheid van het verhaal recht te doen wedervaren, en toch te blijven boeien.

In het Javaansche tooneel is men hierin óók volkomen geslaagd, — doch daar wordt de uitvoerigheid gevuld met de gedragen en gestyleerde bewegingen der spelers, die een voortdurend aesthetisch genot geven. Hier, in de Soenda-landen, waar dit „dansen” geen traditie is, kon dit middel niet worden gebruikt. Toch is voor alle gewijde scenes hetzelfde zéér langzame speeltempo aangehouden, dat ook de wajang

wong, in tegenstelling tot alle huidige Westersche tooneel, eigen is, en dat voor den indruk dier wijding ook inderdaad onmisbaar lijkt. En de scènes waren voor wie met open hart keek, toch zoo goed als nooit leeg of vervelend: zij bleken als gespannen door de intensieve stemming, door de monumentale groepeerings, door de stille en fijne muziek, door 't gave spel der hoofdpersonen. Een enkel maal kon men aan invloeden van het verwante tooneel denken, als in deze langzame tooneelen bewegingen werden gerythmeerd en gestyleerd; maar het is volkomen juist dat bij een dergelijke éérste opvoering dit nog maar in embryo aanwezig was: eerst langzaam kan 't van binnen uit gevoelde spel zich verdichten, zich kristalliseeren in strengen en gebonden vorm. Hoe echter in deze richting ook voor den Soendanees prachtige mogelijkheden liggen, bleek bij de aangrijpende scene van het rijstplanten — door hemelingen, die dit den menschen leeren —: met de allereenvoudigste bewegingen, de sembah, hurken, schrijven, door meerderen in rythmisch doch zeer langzaam tempo uitgevoerd, werd een indruk verkregen die velen lang zal bijblijven: de duizenden toeschouwers waren muisstil.

Maar met wijze menschenkennis werden deze scènes dan ook afgewisseld — overigens geheel aan de hand van het oude verhaal — met andere, levendige, soms druk-vroolijke, als bij de vischvangst, soms koddige, als die met 't dessawijf; de menigte herademde, lachte, applaudiseerde — de Soendanees is gul met een kort, salvo-achtig applaus.

Zonder dat van een bouw en van een climax in den zin van het westersche tooneel gesproken kon worden, werd zoo toch in het spel een groote lijn gebracht, soms stijgend en soms dalend, soms strak dan weer grillig — maar die de aandacht bleef boeien, en de deelen van het stuk zeer vast aaneenbond. Zoo werd sterk niet slechts de impressie van de vele onderdeelen, die bij deze opvoering belangrijk en opmerkenswaard waren, maar ook even goed de totaalindruk, de herinnering aan de voorstelling, aan het verhaal als gehéél: een schoone, zachte avond vol wondermooie beweging, woord, kleur en klank — en ook vol diep-eenvoudigen zin.

Zou de Javaansche dans-avond, die op Zondag, den volgenden dag gegeven zou worden, 't daartegen uithouden?

Het waren slechts fragmenten; naar een niet geheel onbedenklijke gewoonte der laatste jaren immers, ongetwijfeld ontstaan door den zeer langen duur der volledige Javaansche voorstellingen, worden slechts gegeven enkele kern-scenes uit verschillende stukken. Zou de diepere zin, die ook in dit spel ligt, door die verbrokkeling niet lijden?

En het waren slechts jonge dansers en dilettanten; wel geschoold onder leiding van het Djokjasche hof, maar toch natuurlijk niet van de kwaliteit der hofdansers zelve. Zou wat zij daar onvolledig aan traditioneerle kunst brachten, opwegen tegen de wel traditioneerlooze, maar door naïveteit en frissche overgave pakkende prestatie der Soendaneesche jongelui? Zou bij

het dansen in de pendopo, door veel congressisten reeds meermalen gezien, de verfijning en verdieping in lange traditie gewonnen, stand houden naast het boeiende en pakkende van geheel nieuw spel?

Het léék mij een vraag!

Maar nauwelijks hadden van de kostelijke en volledige Djokjasche gamelan geklonken de eerste slagen van de openingswijze, machtig en glanzend van inwendigen luister, — nauwelijks zaten de eerste dansers, wachtend in vroom-gebogen houding terneer, — nauwelijks begon het zielvolle spel der wonderlijk verfijnde bewegingen, — of, één voor één, waren de vragen geen vragen meer.

Volk naast volk: elk gaf het zijne.

Was de eerste avond boeiend geweest door onverwachtheid, probleemstelling, door den intensieven wil naar diepste schoonheid, — de tweede was zeker even waardevol, maar dan door het bereikte, door de probleemoplossing, door de monumentale aanwezigheid dier schoonheid. Maar de sterke Indonesische artistieke begaafdheid, het zien der realiteit als symbool, de innerlijke rust, het langzame rythme — die hadden zij gemeen, en die getuigden van de essentiele verwantschap, tegenover het Westen, van oud en van jong mooi, van Midden Java's en Soenda's kunst.

Vertoonde dan wellicht de Javaansche prestatie geen teekenen van ouderdom, van verval, tegenover de fouten der jeugd in de Soendasche?

En in dat verband is in de eerste plaats op te merken, hoe het een betrekkelijk jonge vereeniging is, waar deze jongelui in Jogja hun kunst leerden, een cursus, waarvan wel de leiding in handen der Jogjasche prinses ligt — vooraan P. Soerjadingrat — maar waar jong-Java van alle rang uit de scholen aldaar, in de zeer fijne en zeer precieuzes danskunst wordt opgeleid, wordt doortrokken van deze prachtige tradities, wordt voorbereid om, wanneer het later afgestudeerd, door heel Java uitzwermt, die in wijderen kring te blijven cultiveeren en te verbreiden. Daarom paste ook deze voorstelling zoo goed bij het congres; want zij bracht wel traditie, maar verjongd en vol leven.

Niet alleen bleek zoo hoe ook de Javaansche jongere generatie door deze kunst weder volkomen geboeid wordt — er is een periode geweest, waarin dit de vraag leek — maar ook hoe zij volkomen de capaciteiten, de prachtige fijne lichamen en den zin voor schoonheid en symbool bezit, die er onmisbaar bij zijn.

Was er geen zwakheid, geen weifeling?

Voor zoover ik de kwaliteit kan beoordeelen, leek zij mij goed, deels zelfs zeer goed; grime en kostuums, de laatste prachtig gedekt van kleur, stonden ten volle op de hoogte. Een enkele maal leek er neiging naar een te groot realisme, — o.a. in den eersten strijd, bij 't in-elkaar-zakken der strijders na den ontvangen slag; maar dat bleef hooge uitzondering. De zwakke punten der voorstelling lagen elders. Allereerst storend deed aan de Europeesche tafelbel, waarmee, tusschen de gamelan door, de spelers door een dalangheler werden opgeroepen. Indien al een

dergelijke waarschuwing noodig is, kan er dan niet een meer passend instrument, of ten minste een fijner-klinkende bel — de Baliërs maken er nog prachtige! — gebruikt worden? En onbegrijpelijk leelijk was de wijze waarop een zeer schoone gedachte werd verwezenlijkt: in een der gevechten gebruikt de eene kamper, Narasama, tegen den anderen, Dewajana, zijn toovermiddel, waarvan de emanaties, terwijl Narasama stil blijft staan, worden voorgesteld door een aantal kleine dansertjes, die zijn tegenstander omcirkelen. Deze jongetjes nu, wier dans zelf nog wat onhandig, maar niet slecht was, droegen een soort van blauw-en-witte padvinderskostuum met oranje sjerp, dat niet anders dan zeer misplaatst, ja, smakeloos moet genoemd worden. Een klein misstapje! maar dat bewijst hoe groot de fouten kunnen worden, wanneer de regie zich te ver van traditie en scholing af waagt. Wil men in een zóó eenheidliche kunst vooruitgang, vernieuwing, — goed: maar dan in de eerste plaats waken voor stijlzuiverheid.

En ten slotte moet mij nog de opmerking van het hart dat het Java-instituut bij een dergelijke voorstelling had behooren te waken voor een meer passende verlichting. Nu hingen er weer zeer sterke, geheel onbeschermdes lampen zóóveel te laag boven de spelers, dat zij steeds binnen het gezichtsveld van den toeschouwer bleven, waardoor natuurlijk een vermoeienis en verblinding ontstaat, die het behoorlijk waarnemen van vorm en kleur zeer bezwaart. Bovendien was het harde van 't licht in hooge mate onaesthetisch en stemmingsloos. Juist waar deze fout in zoo menige Javaansche pendopo gemaakt werd, waar gas of electrisch licht in werd aangebracht, behoorde op de cultuurcongressen een goed en niet een fout voorbeeld te worden gegeven!

Waar de behandeling der beide eigenlijke onderwerpen van het congres, het nationale geschiedenis-onderwijs en de Javaansche muziek, reeds uitvoerig in de bladen is gevolgd, door de wedergave der praeadvies en door het verslag der debatten, mag ik mij hier bepalen tot een samenvatting van wat mij de belangrijkste resultaten der besprekingen lijken.¹⁾

En dan mag men wel allereerst de behandeling van het geschiedenis-onderwijs in bijzondere mate geslaagd noemen.

De keuze van dat onderwerp is inderdaad een zeer gelukkige geweest. Zoover ik weet nog nooit in het openbaar besproken, had het toch reeds in beperkteren kring veler belangstelling gaande gemaakt, vooral sedert en door de verschijning van 't eerste deel van mevr. Fruin's boek. De leemte, die te dezen aanzien

1). Men leide hieruit niet af, dat het verslag m.i. een juist beeld der debatten gaf; hoewel het naar ik vernam, met medewerking van de congresleiding door Aneta is samengesteld, is het hier en daar volkomen onbegrijpelijk en verwacht het vaak meer de herinnering aan het gesprokene voor hem die het hoorde, dan die te verfrischen.

het onderwijs aan de Javaansche jeugd aanwees, was verder zóó evident, dat het Java-instituut bij zijn vragen aan de prae-adviseurs mocht vooropstellen de „wenschelijkheid en mogelijkheid” om de kennis der eigen geschiedenis ten bate der volksoontwikkeling te doen strekken, zonder dat zich daartegen één stem verhief — het N. v. d. D a g dan daargelaten. Zoo was de zaak bij uitstek geschikt voor openbare bespreking: op den grondslag van den gemeenschappelijken wensch kon de algemeen aanwezige belangstelling zich uiten door nadere preciseering en door nadere voorkeur, en tevens door bespreking hoe nu praktische resultaten zouden zijn te verkrijgen. Het systeem der veelvuldige prae-adviezen — totaal vijf — werkte hier uitstekend: om de gemeene kern: noodzakelijkheid van geschiedenis-onderwijs en populariseering, groepeerden zich de belangrijke inzichten omtrent praktijk, methode, doorvoering en materiaalverzameling, waarover vruchtbaar debat mogelijk was.

Het was hoogst merkwaardig ten eerste, hoe daarbij dergelijke principieele meeningsverschillen over Javaansche kultuurontwikkeling naar voren kwamen, als op het 1e Cultuurcongres te Solo, — ten tweede uit welke groepen de verschillende inzichten voortkwamen. De principieele vraag zal een twistpunt blijven, zoolang als het Westen hier met zijn enorme voor-sprong in intellectueel en technisch opzicht en met zijn ongebreidelde energie in het Oosten staat: de vraag naar de rol der Europeesche beschaving in de Aziatische ontwikkeling; in welken omvang is haar invloed onvermijdelijk, in welken wenschelijk; is zij dus te versterken of te bekampen?

De alleruiterste inzichten vinden, het spreekt van zelf, op deze congressen geen verdedigers: de starre Javaansche conservatief komt er niet, omdat het Java-instituut ontwikkeling voor de cultuur wil, de Nederlandsche imperialist niet omdat het die ontwikkeling op nationalen grondslag wil. En zoo konden ook ditmaal, en ter zake van het bijzondere onderwerp der bijeenkomst, de tegenstanders elkaar in bepaalde opzichten naderen: de heer Soetatma Soeriakoesoema, de overtuigde verdediger van de Oostersche levensleer als blijvende grondslag voor Java's innerlijken wederopbouw, erkende volmondig de waarde, de onmisbaarheid daarbij van den Westerschen geestesarbeid, i. c. van het nuchter wetenschappelijk onderzoek en de exacte feitenkennis, — mits op genoemden grondslag. En de heer Stokvis, de traditioneele en niet minder overtuigde verdediger van 't beste der Europeesche cultuur, die zijn als prae-advies geldende stellingen had geformuleerd, alsof geschiedenis-onderwijs slechts, volgens één, de Westersche op het intellect gerichte methode, mogelijk was, erkende de noodzakelijkheid om het onderricht aan de Javaansche psyche te doen aansluiten.

Spraken de andere prae-adviseurs zich over deze beginselvraag niet alle zoo nadrukkelijk uit — toch schaarde de heer Darna Koesoema zich naast den heer Soetatma, en was het duidelijk dat mevr. Fruin en de heer Dwidjasewaja de denkwijze van den heer Stokvis volgden —, zoo groepeerde het debat zich

voor een belangrijk deel wel om dit punt. Naast den verdediger der Oostersche denkwijze, plaatste zich speciaal ten aanzien van den geest van het onderwijs, als belangrijkste medestander Dr. Radjiman, die overigens, volkomen juist, geschiedvorsching en geschiedonderwijs als twee geheel verschillende onder-deelen uit elkaar hield; een merkwaardig spreker is het, die er, hoewel men hoort dat Hollandsch hem nog altijd een vreemde taal is en naar letterlijken zin zijn woord soms duister klinkt, toch vaak in slaagt — en ditmaal in bijzondere mate — zijn auditorium te doordringen, het lijkt wel meer langs den Oosterschen weg van suggestie en gevoel dan langs dien der intellectuele opname, te doordringen van zijn bedoelingen. Maar tegenover den heer Stokvis stelden zich ook Europeanen: tegenover dien typischen vertegenwoordiger van de Westersche geestesbeschaving op haar hoogtepunt, van de 2e helft der vorige eeuw, kwamen jongeren getuigen van die Europeesche stroomingen, die de onjuistheid van het alleen-zaligmakende der rationeele denkwijze aan eigen lijf en ziel beleefd hadden, en die op grond hunner Westersche ervaring het Oosten waarschuwden: zooals de Kunstkringbonds-voorzitter Moojen in een gloedvol en sterk inslaand betoog, de theosoof van Bergen en anderen.

Maar ook de heer Soetatma kreeg een landsman als hartstochtelijk tegenstander: de verdienstelijke vorsch-er van den Oudheidkundigen Dienst, de heer Poerbatjaraka, uiterste voorbeeld van den Westersch geschoolden Javaan, doortrokken van de onmystieke exactheid, die hem bij het eigen werk zoo goed te stade komt, wierp hem de oud-Javaansche verhalen bijna in letterlijken zin als leugens, ten minste als onbruikbare en schadelijke fictie voor de voeten! Dit echter werd vrij algemeen als een eenzijdige overdrijving van het eene standpunt gevoeld; andere medestanders van den heer Stokvis verdedigden met takt, zooals ook hij zelve, de waarde dier verhalen tenminste als legende, en erkenden de mogelijkheid dat zij, bij ont-cijfering der verborgen beteekenissen, ook exacten zin kunnen hebben.

Naast dit beginselpunt, kwamen verschillende onderwijs-technische vragen naar voren, die nu niet zoo markant leken, maar op den duur ongetwijfeld belangrijk blijken; ik kan er hier niet op ingaan. Wel wil ik er nog op wijzen, hoe de meening van den Soendaneeschen prae-adviseur Darnakoesoema, die het Hindoe-Javaansche tijdperk voorloopig veel te onvoldoende bekend achtte om het in het onderricht te betrekken, blijkens vele uitlatingen — zij 't niet blijkens direkte bestrijding — geen steun vond. Doch vooral ook daarop, hoe, naast de noodzakelijkheid van historie-onderwijs überhaupt, ook die der geschiedvorsching, en het belang der cultuurgeschiedenis naast de politieke, communis opinio bleken. Het moet de congresleiding dan ook niet moeilijk gevallen zijn, in een resolutie het gemeenschappelijke willen vast te leggen; er was daar te meer reden toe, waar door de zeer toe te juichen toezegging eener gift van den eerevoorzitter, P.A.A.P. Prangwedana, het uitschrijven eener prijsvraag mogelijk is gemaakt, en het Java-instituut daardoor de zaak

van het historieonderwijs op den grondslag der resolutie ook in direkt praktisch opzicht zeer wezenlijk kan bevorderen.

Dat, als geheel, van de behandeling der Javaansche muziek niet met zooveel voldoening kan worden gesproken als over die der geschiedenis vindt zijn oorzaak zeker in geen enkel opzicht in het mindere belang van het onderwerp noch in de minder juiste voorbereiding. Integendeel, de demonstratie van Soendaneesche muziek op de openingsavond, toegelicht door mr. Kunst, bewees eenzijdig hoe alles in het werk was gesteld om ook dit onderwerp tén volle recht te doen wedervaren, anderzijds hoe uitermate waardevol de Javaansche muziek is — zelfs die Soenda-tak, die zich nooit hooger verhief dan tot 't peil eener verspreide en nergens tot intensieve bloei uitgegroeide volkskunst. Groot, inderdaad, bleek het artistiek en suggestief vermogen ook van deze muziek. Eén enkel der vele verschillende instrumenten, zoo dun van klank als een fijn kinderstemmetje, ja, nauwelijks hoorbaar, dwong meermalen de stikvolle pendopo tot volkomen luisterstille; en niet een sekonde klonk zijn geluid, of voor de verbeelding zonken menigte, schelle verlichting en voordrachtstemming weg, om even het visioen te laten verrijzen van dit teedere en innige geluid in de omgeving die het behoeft, van een kostelijk fijn Preangerlandschap met blinkkende sawahterrassen tegen een grilligen berg, of van een welverzorgde stille desa, om schemertijd, met de gedempte dorpsgeluiden tusschen de muziek door

Toch lijkt mij achteraf, dat ook deze avond zich kenmerkte door wat bij de prae-adviezen en de debatten nog sterker voelbaar werd: hoe een te energieke, en vooral een te ongeduldige doorgronding van deze zeer diep in 't gemoed wortelende kunst, haar nooit goed, en eerder kwaad kan doen. Het feit dat deze muziek naar Westersche opvatting, vooral voor den muziektheoreticus of historicus, uitermale „interessant” is, is van niet het minste wezenlijke belang; ook niet, dat ongetwijfeld Parijs, Londen en New-York bereid en rijp zijn — uit overrijpheid! — haar misschien zelfs wel eenige seizoenen lang toe te juichen. Van belang — van uit 't Java-instituut-standpunt — lijkt mij vooral voor hare techniek en hare instrumenten het niet-verloren-gaan, van haren economischen grondslag de versterking (wat dus alleen neerkomt op bevordering en vergemakkelijking van hare beoefening, ook in het onderwijs en dg.); en daarnaast, ten opzichte van haren geest, het zich-bewust worden van haren ethischen en aesthetischen aard door de beoefenaren, dus de Javanen zelve. Gaat men veel verder, laat men de Europeesche energische nieuwsgierigheid op deze kunst los, zoo loopt men het gevaar der smakeloosheid, waartoe de Soendaneesche avond bijna dreigde te leiden — door het brengen van intieme dorpsmuziek in een op applaus ingestelde drukbezochte receptie-avond — het was een stap in de richting der gamelan op de Parijsche tentoonstelling. Of men loopt het ge-

vaar, zooals met het prae-advies van den heer Brandts Buys gebleken is, mede te werken tot hoogst „interessante”, uitvoerige, misschien zelfs belangrijke publicaties, die echter alléén in de bibliotheek of het Westersche studeervertrek waardeering zullen vinden, maar voor hier weinig beteekenis zullen hebben. De opmerking van den heer Van Bergen, dat de leek hier minstens zijn pikoel rijst gegeten moet hebben, om te kunnen aanvangen de Javaansche muziek te waardeeren, doch dat de kunstgevoelige Westerling daar veel eerder toe in staat is, moge juist zijn, — ook deze kunstgevoeligen doen toch wellicht goed, indien zij die muziek niet alleen willen genieten, doch ook vooruitbrengen, te bedenken dat de beteekenis van hun werk stijgt met de intensiteit en den duur van hun contact met land en volk.

Moest mij dit van het hart — ik wil daarnaast niet nalaten te erkennen dat in verschillende prae-adviezen, ook in het reeds genoemde, niet slechts interessante gegevens, doch ook belangrijke inzichten naar voren komen, en dat, hoewel door de prae-adviezen voor het debat minder duidelijk dan bij de geschiedenis de groote lijnen waren getrokken, ook daarin toch waardevolle dingen zijn gezegd.

In de eerste plaats is door enkele prae-adviseurs en debaters een kernvraag aangeroerd, wier behandeling ten slotte toch oppervlakkig bleef, hoewel hare beantwoording ook vele der praktische kwesties sterk beïnvloedt: de vraag naar de ontwikkeling van het individualisme in de Javaansche muziek. Door den prae-adviseur Soerja Poetra — die jammer genoeg in Holland moet blijven werken — werd zij uitdrukkelijk gewenscht, door den heer Brandts Buys onvermijdelijk geacht, door den heer Moojen bestreden, tenzij in een vorm die de volkskunst intact laat; doch de ver gaande consequenties, die het individualische na zich sleept, tenminste zoodra het de vorm aanneemt van een intense ontwikkeling van eenzame individuen boven de massa uit, vonden onvoldoende doorgronding, noch ook de praktische gevolgen van de houding die men daar ten opzichte van aanneemt, en die het notenschrift, de onderwijsmethode enz. zeer zullen beïnvloeden.

Van de praeadviseurs bleek alleen de heer Kats een weinig huiverig t.o. van een notenschrift, en wel om het gevaar van de vastlegging der thans vrije begeleidende stemmen. Doch overigens was men over de urgentie en de onvermijdelijkheid hiervan unaniem, en de bezwaren van den heer Kats, die ook in Javaanschen kring weerklink vinden, lijken niet onoplosbaar. Even algemeen werd gewenscht, dat de pogingen, thans van verschillende zijden tot samenstelling van een notenschrift gedaan, niet zouden leiden tot het ontstaan van meerdere soorten en tot verwarring. En inderdaad, hierin samenwerking voor te bereiden, lijkt een kiesche maar belangrijke taak voor het Java-instituut, die geen ander zou kunnen verrichten.

Verbljvend was de wijze, waarop van verschillende zijden het licht werd geworpen op het muziek-ondericht, zoowel op de eigenlijke muziekscholen, waarvan

er al een in Jogja is, doch waar er meerdere van moeten komen, met overheidssteun, — als op het muziekonderwijs aan de gewone scholen, minstens vanaf H. I. S. tot op de hogere vakscholen. Reeds is er in deze richting, speciaal aan de Kweekscholen, goed werk gedaan; nog echter hangt het te zeer af van de neigingen van het schoolhoofd of de inspectie; pijnlijk steelt daarbij alleen af, hoe de Javaansche meisjes op de Kartinscholen bijna overal Europeesch in plaats van Javaansch zangonderwijs ontvangen!

Zoo kon het congres toch ook ten aanzien der muziek nuttig werk doen, door in een besluit ook te dien aanzien de gemeenschappelijke wenschen vast te leggen. Principieel is het niet, maar 't geeft enkele praktische richtlijnen; en over den geest der muziek laat zich ook weinig „besluiten”.

Wanneer ik thans van de houtsnijwerk tentoonstelling, die ter gelegenheid van het congres tezaamgebracht was, slechts met weinige woorden melding kan maken, is dat niet omdat zij belang miste — integendeel, zij moet velen een openbaring geweest zijn —, maar omdat de congresdagen zoo vol waren, dat ik geen gelegenheid vond haar rustig te bekijken, te meer waar zij slechts gedurende de vergaderuren open was. Gelukkig zij, die langer in Bandoeng konden blijven (de expositie bleef deze week open) en aandachtig met ruimte van tijd het zeer vele en verscheidene bezien. Want ook de wijze van exposeeren bevorderde de snelle kennisname niet, wijl het meeste uit de verschillende gewesten door elkaar stond, en niets van opschriften was voorzien. Hier wreekte zich een te veel aan, overigens prijzenswaardige, energie; de tentoonstelling had, rustiger en grondiger voorbereid, langer gehouden, beter beschreven, nog veel meer betekenis gekregen — al was zij een jaar of een paar jaar later gekomen. En voor een tweede maal krijgt men zoo'n collectie, met vele inzendingen der Vorstenlandsche en Balische hoven en der musea, natuurlijk niet licht meer bij elkaar.

De eerste opmerking, die de vluchtige indruk mij wel veroorlooft te maken, is hoe het opvalt dat speciaal het Midden-Javasche en het Balische werk niet alleen door hun snijkunst, maar ook, ja vooral, door hun algemeene vormen en verhoudingen expressief zijn. Zoowel het Japarasche als het Palembangsche — beide meer bekend — zijn daarin niet sterk; bij de inzendingen uit Solo, Jogja en Bali echter waren er zeer vele die in de eerste plaats boeiden door vorm en lijn, en waar het snijwerk dan een wel prachtige, maar aan den algemeenen vorm toch ondergeschikte verrijking beteekende: de juiste verhouding. Zoo a.o. bij de oud-Islamitische preekstoel, de rood-met-zilveren kleerderkist (beide door den Soesoehoenan ingezonden), de prachtig-fijn gevormde Balische draagstoel,

meerdere der fantastische prauwkoppen enz. Ook den woningwanden uit Oost-Java was dit zuivere karakter sterk eigen, — een reden te meer om de vernieling van dit werk door de Pestbestrijding, waar de heer Moojen in zijn openingsrede in tegenwoordigheid van den Landvoogd nog eens ter dege de aandacht op vestigde, te betreuren!

En de tweede, en laatste, opmerking moet betreffen dat wat men als „tegenvoorbeelden” kan aanduiden. De Oostersche takt zal het misschien vooralsnog onmogelijk maken tentoonstellingen te organiseeren zooals „Kunst aan 't Volk” te Amsterdam vaak met succes deed, waar naast het goede het verkeerde, als zoodanig aangeduid, ter publieke opvoeding aanwezig was. Op deze tentoonstelling had men het onaangeduid te accepteren; maar dat is dan ook een reden dat het openlijk gecritiseerd mag worden! Er waren stoelen, zoo model-voorgalerij van elk tweederangs hotel, recht en strak, zij 't wat wrak — en deels overdekt met snijwerk, dat er volkomen misplaatst was. Er waren gesneden poppen, groot en klein, zoo expressieloos en zoo „echt”, dat alleen een zeer platte of zeer misleide smaak er behagen in kan scheppen; er waren, last not least, zekere beroemde ameublementen uit Solo, met rijk „Javaansch” snijwerk op fauteuils van onderwetsch Europeesch model, die wel een maximum beduiden, niet slechts van onbruikbaarheid, want zij zijn hoogst ongemakkelijk, maar ook van stijl en smaakverwarring: „Zóó niet!”, — had er eigenlijk op een bordje bij moeten hangen!

Het omgekeerde, gelukkig: zoo was 't goed, — mag van deze congresdagen 't samenvattende oordeel zijn. De beraadslagingen waren in 't algemeen belangrijk; waar zij vooral boeiden in 't algemeen de hogere Javaansche intellectueelen en de Europeanen, werd de massa van den middenstand, waarmee het Java-instituut 't contact niet mag verliezen, getrokken door de zeer geslaagde cultuuravonden en door de tentoonstelling, die voortdurend druk bezocht was. Dat alles vlot verliep, ook bij de hoog te waardeeren bezoeken van den Landvoogd, dat elk en een ieder tot zijn recht kwam, het mag de congresleiding tot groote voldoening strekken; waar in deze artikelen enkele namen genoemd zijn, moge hier, naast die van den voorzitter, R. Hoessein Djajadiningrat, niet ontbreken die van den secretaris, den heer Koperberg, wiens daadkracht het congres droeg; de groote gastvrijheid van den Regent en de Raden Ajoe van Bandoeng, die het congres in den nieuwen kaboeipaten een waar-dig home boden, gememoreerd.

Thans volge voor het Java-instituut een periode van werk, niet naar buiten, maar naar binnen, en van propaganda; doch niet van rust!

THOMAS KARSTEN.

CONGRES VOOR JAVAANSCHЕ CULTUUR-ONTWIKKELING.

te Solo 5—7 Juli 1918.

(Uit „de Locomotief”)

Solo, 5 Juli 1918.

Naar de letter genomen, zijn tot van de uit-
hoeken van Java de congres-gangers naar Soerakarta
opgekomen. Ontmoetten er elkander niet de regenten
van Serang en Banjoewangi! Men kon wel zeggen
dat al wie, Oosterling of Westerling, behooren tot
de actief-belangstellenden in de Javaansche bewe-
ging, tegenwoordig waren. Ter reunie in de societeit,
in den vooravond, vond men de hoofdmannen der
beweging bijeen, veel vertegenwoordigers van den
hoogen adel, tal van bekende mannen uit West-
Java, oudheidkundigen, kunstbelangstellenden, onder-
derwijsspecialiteiten, figuren uit het politieke koloniale
leven. Het was daar een levendig beweeg van elkander
ontmoetend Oosten en Westen, in wijden halven cirkel
geschaard om de open ruimte, waar, tegen donker
achterdoek, bij klankrijke gamelanmuziek, de bekende
Wirengdansen onder algemeen bijval werden uitge-
voerd.

Het was slechts een kort uur tot inleidende kennis-
making en kennishernieuwing, waarbij de aanwezig-
heid van vele vrouwelijke congressisten, ook uit de
Javaansche wereld, de aandacht trok.

Om 9 uur, klokslag, zou het eigenlijk congres be-
ginnen in de Kepatihan Mangkoenegaran. Het was
daar een verrassende aankomst. De wijde pendapa
was met prachtige Indische doeken, die als vlaggen
neerhingen of wijd uit tegen wanden waren gedra-
peerd, tot een voor dit congres wel zeer passende
feesthal gemaakt. Fraaie voorwerpen van kunst, ko-
peren lampen, sierlijke lansen en pieken, kleurden
wondermooi tegen de voorname tinten der doeken.
Er waren portretten opgehangen van mannen, die veel
voor de Javaansche cultuur-ontwikkeling hebben ge-
daan: men zag er een Raden Saleh, Raden Adjeng
Kartini, en ook mannen als Van Deventer, Brandes,
Veth.

Op een verhevenheid, tegen een fond van fraaie
doeken, stond de bestuurstafel, waaraan hadden
plaatsgenomen P. A. A. P. Prang Wadana, de eere-
voorzitter en initiatiefnemer, R. Sastrowidjana, de
president, S. Koperberg, secretaris, P. A. Hadiwidjaja,
R. M. A. Woerjaningrat en dr. Radjiman. De pers-
tafels boden nauwelijks plaats voor de talrijke
kranten-vertegenwoordigers zoowel van de Europee-
sche als Inlandsche pers, daaronder enkele, die men
wel nimmer op zulk een congres had verwacht en
wier aanwezigheid bewijst hoe de tijden veranderen;
want kwamen zij al niet uit louter belangstelling, zij
kwamen dan toch, omdat de Javaansche ervaring niet
meer te miskennen valt en ook hun aandacht gebie-
dend opeischt.

Welkomstrede.

Toen de pendapa zich gevuld had — met de non-
tonners buiten moeten er wel een paar duizend men-
schen zijn geweest — sprak Raden Sastrawidjaja
met flinke luide stem de welkomstrede uit, die wij
belangrijk genoeg achten om hier woordelijk weer
te geven:

Dames en Heeren.

Het is mij een groot voorrecht u allen namens het
comité voor Javaansche Cultuur-ontwikkeling hier
van harte welkom te heeten, in het bijzonder u, ver-
tegenwoordiger van de regeering en u, resident van
Soerakarta.

Wij stellen dit blijk van belangstelling van re-
geeringswege in ons streven op zeer hoogen prijs
en wel vooral waardeert ons comité ten eerste het
ons geworden schrijven van den Algemeenen Secre-
taris in opdracht van den Landvoogd, waarin Z. E.
sympathie en belangstelling met ons streven uit-
spreekt.

(Hier deed spr. voorlezing van het zeer hoffelijk
en aanmoedigend gesteld landvoogdelijk schrijven).

Het spreekt van zelf, dat wij meer dan in bijzon-
dere mate gevoelen de beteekenis, die dit schrijven
voor ons heeft.

In aansluiting van dit vereerend schrijven kan
medegedeeld worden, dat de regeeringscommissaris
dr. Hazeu, van wiens warme sympathie in ons streven
wij overtuigd zijn en de directeur van het Departement
van O. en E. zoowel als de resident van Jogjakarta
hun leedwezen betuigden dit congres wegens zeer
drukke ambtsbezigheden niet te kunnen bijwonen.

Naast deze bewijzen van belangstelling van re-
geeringswege mocht ons comité op vele medewer-
king rekenen. Het past ons hier een woord van op-
rechten dank uit te spreken, aan Z. H. den Soesoeho-
enan van Soerakarta, die zoo welwillend is geweest
het beschermheerschap van dit congres te aan-
vaarden en aan de andere Inl. Vorsten van Midden-
Java die van hunne groote belangstelling blijk gaven.

Het is ons voorts een behoefte hierbij te vermelden,
dat het initiatief tot het houden van dit congres is
uitgegaan van onzen Eere-Voorzitter Prins Prang
Wadana.

Ten slotte mag hier nog een woord van openlijken
dank worden uitgesproken voor de groote gastvrij-
heid, waarmede de heer R. M. T. Mangoen Koesoema,
aan ons zijn pendapa heeft ter beschikking gesteld.

Het Javaansche volk, dat nog kortelings geheel
terneer geslagen leefde onder den druk der historisch

gegreede omstandigheden, waarbij het geestelijk en intellectueel peil zoover was gedaald, dat een onzer niet dan bij hooge uitzondering de groote en omvangrijke beteekenis onzer eigen historie kende, is thans voor een klein deel politiek ontwaakt en mede geroepen om aan de economische en politieke opheffing van deze landen mede te werken.

Hoe ook deze opleving bij onze landgenooten verheugenis wekt, niet zonder bedenking is dit nog kinderlijk optreden gade te slaan. Immers bij de politieke scholing komt de westersche democratie in aanraking met veel, dat met het gevoels- en gedachteleven van het Javaansche volk niet overeenstemt. Was dit volk bewust doordrongen van zijn eigen grootsch verleden, in zooverre het kunsten en wetenschappen betreft, met gelatenheid zou het samentreffen van Westersche democratie en Oostersche beschaving af te wachten zijn. Thans evenwel, nu het Javaansche volk onder den drang der tijdsomstandigheden genoodzaakt is de Westersche wetenschappen te verwerven, opdat het eenmaal in staat zal zijn om een waardige plaats in de rij der beschaafde volkeren in te nemen, terwijl de eigen cultuur nog steeds onbewust in de massa voortleeft, moeten er middelen beraamd worden om het evenwicht tusschen Westersche en Oostersche invloeden tot stand te brengen.

Ons Comité heeft zich dan ook op het standpunt gesteld, dat de tijd aangebroken is om los van elk politiek streven de eerste stappen te doen om elke bevolking op te wekken zich bewust te maken, dat naast economische en politieke opheffing een volk eerst dan een nationaal bestaan kan voeren, indien het steunt op historie en overlevering. Eigen cultuur is een der eminentste vormen, waarin het nationaal zelfbewustzijn en volkskarakter tot uiting komen. Dat te veronachtzamen en niet te letten op wat eigen voorouders aan edels en schoons, aan weten en kunnen hebben gewrocht, is elk opkomend volk onwaardig. Vandaar dan ook, dat ons Comité gemeend heeft deze eerste en bescheiden oproep te moeten doen om het volk van Java, zonder onderscheid van zijne groepeerings, hetzij Soendanees, Madoerees of Midden-Javaan, samen te brengen ter bespreking van de vraag, in welke banen de ontwikkeling van ons volk in het huidige tijdsgewricht zal moeten worden geleid.

Met volle waardeering voor het vele goede in de Westersche cultuur, waarvan wij voor onzen vooruitgang zoo groote voordeelen kunnen trekken, meende ons comité thans het oogenblik aangebroken om de lijnen van ontwikkeling, waarlangs onze eigen cultuur zal worden geleid, aan te geven.

Het is verheugend, dat bij dit streven niet alleen van onze eigen zijde zoo'n groote belangstelling is betoond, maar ook van Europeeschen kant viel groote waardeering ons ten deel, een waardeering die zich uitte niet alleen in aansluiting van verschillende Europeesche vereenigingen en personen bij ons congres, doch die zich daadwerkelijk toonde door het uitbrengen van prae-adviezen of op andere wijze.

Van eigen zijde is het verblijdend te mogen vermelden, dat wij van een vijftigtal vereenigingen, die het welzijn van de bevolking dezer landen behartigen,

zoo veel bijval mochten verwerven. Dit moge wel niet anders mogelijk zijn, daar het heil van land en volk ons aller streven is, toch wenschen wij met waardeering te gedenken, dat wij dit doel in zoo 'n groote samenwerking kunnen trachten te verwezenlijken.

Dames en heeren, ik kan deze rede niet eindigen zonder de hoop uit te spreken, dat de uitgebrachte prae-adviezen en de te houden besprekingen naar aanleiding daarvan ons eenigszins nader zullen brengen tot de oplossing van de vragen door ons Comité ter beantwoording aan de prae-adviseurs voorgelegd. Want wel zeker zijn wij er van overtuigd, dat dit congres ons niet de geheele oplossing zal brengen van het groote vraagstuk, door ons aangeroerd, doch wij hopen, daarmede te zullen hebben bereikt, dat de belangstelling voor de eigen cultuur, al zij het nog slechts in geringe mate, bij ons volk weer zal worden opgewekt, opdat na geleidelijke ontwikkeling ook wij eenmaal weer in staat zullen zijn onze plaats tusschen beschaafde volken geheel te kunnen innemen.

Dames en heeren, hiermede verklaar ik het congres voor Javaansche Cultuur-ontwikkeling voor geopend.

Groet van den Soenan.

Hierna werd het woord gegeven aan prins Koesoemadinigrat, afgeant van den Soenan, die in 't Javaansch een groet van den Soenan aan 't congres overbracht. Deze liet zijn dank betuigen voor de aanbieding van 't beschermheerschap van het congres, dat hij tot zijn spijt verhinderd was bij te wonen. De soenan had de Javaansche beweging gevolgd en ook hem had het getroffen, dat het Javaansche volk niet meer belangstelling toonde voor de eigen cultuur, welke het niet kon ontberen. Hij wenschte het congres daarom succes met zijn streven.

De Voorzitter beantwoordde de toespraak van den pangeran in 't Javaansch en vertolkte deze daarna in 't Nederlandsch.

Hierna werden door den secretaris, den heer Koperberg, telegrammen en brieven van hulde en sympathie voorgelezen, ingekomen van de heeren dr. Hazen, dr. Koningsberger, resident Canné, den kroonprins van Jogja, het hoofdbestuur van den Prinsenbond, nationalistische comité's in verschillende plaatsen, het Volksraadslid Schumann, enz.

Den prae-adviseurs was elk een kwartier ter inleiding toegestaan.

De prae-adviezen.

De heer Mühlendorf was de eerste inleider, die enkele hoofdpunten van zijn betoog iets sterker wenschte te belichten. Spr. achtte het noodig, dat het Javaansche volk de verbroken verbinding met het verleden zou herstellen en wierp nogmaals een korten blik in de bloeiende voormalige Javaansche maatschappij. Hierna beschouwde spr. het streven van S. I. en Insulinde, welks goede kanten hij huldigde, terwijl hij verzekerde velen der voormannen tot zijn vrienden te rekenen. Hij staat dan ook niet vijandig tegenover

deze organisaties; terwille van de oeconomische en politieke actie, moest bij deze bonden vanzelf de intellectuele ontwikkeling achterblijven, en deze heeft Boedi Oetomo toen weder opgevat. Slechts op den bodem van het verleden kan de nieuwe cultuur worden opgebouwd. Kennis van het verleden sterkt zelfvertrouwen. Men moet zich daarbij vooral inprenten, dat de invloed van de Hindoes veel geringer was dan wel wordt gemeend. De Javanen kenden reeds tal van kunsten en bedrijven vóór de komst der Hindoe's, van wie zij ook nimmer slaafs overnamen. De Javanen der Middeleeuwen wisten de beschaving der Hindoe's te waardeeren en hebben daaraan dan ook veel ontleend.

Het is niet waar, dat het Javaansche volk altijd is overheerscht. Kennis van de geschiedenis is voor deze wetenschap noodig. Onverdedigbaar is daarbij verwaarloozing van de landstaal, al zal het Hollandsch nog noodig blijven om Westersch weten aan te voeren. Behoeft aan een meer algemeene *lingua franca* zal in de toekomst wellicht tevens noodig blijken, hetzij het Engelsch of een andere wereldtaal. De landstaal dient zoo spoedig doenlijk geschikt te worden voor het onderwijs in al zijn geledingen, waartoe dan een centrale organisatie noodig zal blijken, een instelling van Oostersche wetenschappen te Solo, in aansluiting aan de te stichten Indische middelbare school, een instelling, welke ook aan omliggende volken nut zal kunnen doen.

Vooral dient er naar gestreefd te worden, dat er goede studielectuur in 't Javaansch ontstaat. Men hoede zich intusschen voor chauvinisme. Spr. herhaalde vervolgens zijn opmerkingen over de praktische inrichting van het onderwijs, zooals hij die in zijn prae-advies heeft ontwikkeld. Hij beval opnieuw verdraagzaamheid ten opzichte van andere godsdienstige gezindten aan. Boven alle geschillen moet uitgaan het streven naar herstel van de éénheid der Javaansche natie. Men volge daarbij niet slaafs het Westen na, hetwelk zich in dezen oorlog aan zelfvernietiging te buiten ging. Al is het niet noodig het Madjapaitsche rijk terug te willen, een herleving van de oude Javaansche cultuur is zeer goed mogelijk. Spr. trachtte door voorbeelden aan te toonen, hoeveel uit den ouden tijd ook heden ten dage nog bruikbaar is. Er heerscht omtrent dat verleden al te veel misverstand. Spr. wil Balineezen, Soendaneezen en Madoereezen niet uitsluiten. De vier volken vormen een natuurlijke saamhoorigheid. Men herstelle de gemeenschappelijke tradities van het verleden in eere. Met de andere volkeren moet dan een federatieve verhouding tot stand komen.

Tweede inleider was de heer Tjipto Mangoenkoesoemo, die met luid applaus werd begroet. Spr. meende, dat de kwestie der cultuurontwikkeling nooit tot oplossing kon worden gebracht, zonder dat men zich goed rekenschap geeft van de beteekenis en het karakter van deze cultuur, welke door sommigen wordt ontkend en miskend, bewijs van onwetendheid en oppervlakkigheid. Dr. Brandes heeft de groote vroegere hoogte der Javaansche cultuur aangetoond. Spr. wees op wajang en gamelan, onovertroffen kunsten, den natten rijstbouw, geen ge-

schenk van de Hindoe's, doch een echt Javaansch bedrijf, de oude Javaansche rechtspraak, waarvan nog merkwaardige vonnissen zijn overgebleven. Dat de Hindoe's zich tot Java voelden aangetrokken, moge bewijzen, dat het Javaansche volk geen barbaarsch volk kon wezen. De eene overweldigder vóór, de andere ná, ontnam van Java eigen karakter en eigen welvaart. Door de overheersching verloor het volk vanzelf zijn energie.

Spr. kan geen positief antwoord geven op de vraag of de toekomstige Javaansche cultuur moet stoelen op de oude cultuur of het nieuwe van andere overnemen. De waarheid zal wel in 't midden liggen. Spr. constateert in elk geval een manco in de Javaansche cultuur, welke het volk niet kon behoeden voor zijn onafhankelijkheid. Met verwijzing naar Duitschland, waarschuwt spr. de Jong-Javanen ten ernstigste tegen chauvinisme, hetwelk leidt tot daden gelijk Duitschland tegenover België heeft bedreven. Tegen den prijs van zulk nationalisme zou spr. geen Javaansche cultuur wenschen.

Spr. werpt nog een terugblik in 't verleden met zijn vele schoons en bewonderenswaardigs. Er ontbrak echter iets: de beoefening van de exacte, speciaal de technische wetenschappen. Slechts speculatieve en humanitaire wetenschappen werden beoefend. Daarom verloor het Javaansche volk zijn onafhankelijkheid. Het volk moet nu voortaan zich meer toeleghen op de materie. Niet stare men zich blind op het mooi verleden, zonder zich van de veranderde omstandigheden rekenschap te geven. Het prae-advies van Soetatma achtte hij dan ook in vele opzichten naïef. Deze nam te veel schitterschijn van het verleden als waarheid aan.

Het Javaansche volk zal een andere richting moeten inslaan. Java is geen landje meer op zich zelf, het is een deel van de verdere wereld. De Javaan zal zich tegenover andere volken moeten sterken in zijn verdediging. Spr. ontkent dat er van ouds een sterke afscheiding van kasten zou hebben bestaan; het adelsstelsel is door den overheerscher bevorderd en kunstmatig bestendigd. Dadendrang en energie zijn noodig. Spr. droomt van een toekomstige volkeren-unie, kan zich overigens 't best met het prae-advies van den heer Stokvis vereenigen.

Spr. betreurt het dat geen Soendanees is uitgenoodigd tot het geven van een prae-advies.

Ten slotte ontwikkelt spr. nog enkele denkbeelden over het onderwijs, waarbij hij er op wijst, dat men niet de studie van de Westersche wetenschappen op den achtergrond dringe terwille van een cultuur die zichzelf heeft overleefd.

Hierna sprak de heer Van Hinloopen Labberton. Deze bepaalde zich tot het bespreken van zijn conclusies. Hij wenschte vooraf een feit vast te stellen: dat heel Indonesie, en niet enkel heel Java, een cultuureenheid vormt, hetgeen hij met enkele historische opmerkingen toelichtte. De Javaansche cultuur is echter de krachtigste in Indonesie, zij heeft daarom een historische roeping ten opzichte van andere volkeren. Daarom moeten de Javanen zich Westersche wetenschap eigen maken. De Javaan heeft de beide

goeroe's Doerna en Darawati, het Westen en het Oosten, noodig, Oostersche bespiegelende en Westersche technische wetenschap. Zoowel in de breedte als in de diepte moet de Javaansche cultuur zich ontwikkelen. Er moet ontstaan een cultuurcentrum en daarnaast een ontwikkeling in de breedte door bestrijding van het analfabetisme. De desascholen zijn daartoe onvoldoende; iedere eenigszins ontwikkelde Javaan verspreide zijn kennis in zijn omgeving. Dan zal de Javaansche cultuur gemeengoed worden. De Westersche cultuur zij daarbij slechts hulpmiddel. Men volge in dat opzicht Japan na, dat de Westersche cultuur transposeerde in 't Japansch. Het Javaansche volk behoude zijn eigen innerlijk wezen.

Overigens bepleitte spr. het voeren van één Indische politiek; het ware daarom verkeerd de eenheid van godsdienst te verstoren. De Islam van Java kan zich gerust met elke andere levensbeschouwing meten. Eenheid van politiek naast vrijheid van godsdienst, waardoor Indonesië de toekomst tegemoet zal gaan, welke zij waardig is.

Na een korte pauze krijgt dr. Satiman het woord. Hij wijst op het algemeene streven van het Oosten naar zelfstandigheid, teneinde met Europa af te rekenen, dat zoovele ongerechtigheden op zijn geweten heeft. Europa verdient een duchtige kastijding (hilariteit). Het eerst bracht Japan Europa den kaakslag toe. Sedert de Europeanen voet aan wal zetten, was er een streven merkbaar om hen er weer uit te drijven

De voorzitter merkt op dat het hier niet gaat over de politiek.

Inleider vervolgt, dat hij zijn opmerkingen slechts als inleiding gebruikte. Aanvankelijk trachtte men met allerlei primitieve kunstmiddelen de Europeanen weg te jagen. Het resultaat was nihil. Anders waren vereenigingen als Boedi Oetomo nimmer tot stand gekomen.

Japan heeft begrepen dat, „wilde het de Europeanen een kopje kleiner maken”, het gebruik moet maken van Westersche wapenen. De Javaansche wapenen zijn echter niet meer te gebruiken.

Spr. beschouwde dit congres als een natuurverschijnsel, een verjongingskuur. De Javaan wil den rechtaardigen aard van zijn natuur toonen en hij wil den Westerling niet bestrijden met Westersche wapenen, doch met het wapen van het intellect. Daarom moet het onderwijs worden geschoeid op Westersche leest. Alle Westersche wetenschappen moeten worden overnod. De Nederlandsche taal is daartoe onontbeerlijk. Later zullen de Inlandsche talen boven de Nederlandsche taal moeten komen. Immers, nooit zal de Nederlandsche taal tot het geheele volk kunnen doordringen.

De Javaan behoeft niet te vreezen, dat hij zijn cultuur zal verliezen, welke hem toch is aangeboren; te eeniger tijd komt zij toch weer te voorschijn. Het beste bewijs is, dat Javanen van hoge Westersche ontwikkeling dit congres hebben georganiseerd.

De Javanen moeten toonen, dat de drie-honderdjarige slaapperiode niet anders heeft gediend dan om uit te rusten.

Hierna spreekt de heer Rottier. Spr. heeft met teleurstelling vernomen, dat hij in zijn praeadvies niet sprak van Soendanezen of Madoerezen. Maar er was in de vragen van het comité alleen sprake van Javaansche cultuurontwikkeling. Er was dan ook geen sprake van het stellen van een politiek strijdprogram, doch van een paedagogischen zet. Immers, wat hij over den Javaan zeide, geldt ook voor Soendanees en Madoerees. Het is dan ook niet waar, dat spr. b.v. tegenover Insulinde zou staan. Wel is spr. tegen zoodanig Indische éénheid, waarbij niet ieder volk zijn eigen leven zou kunnen leiden. Zoo mogelijk samengaan, doch desnoods alleen, wanneer dit noodig ware. Het volk moet daarom krachtig worden en dan is 't noodig, dat de bespiegelende Oosterling meer leert de praktische werkelijkheid te zien. Men beginne dus met het lager onderwijs, dat aanraking bevordert met het praktische leven en dat leert werken. Natuurlijk zijn er klimatologische invloeden, welke verschillen tusschen Oosten en Westen kweeken. Ook andere factoren hebben invloed, vooral op 't gemoed. Men houde echter zijn aandacht gevestigd op 't intellect, daarbij, alleen daarbij, heeft men het Westen noodig, in 't bijzonder bij de natuurwetenschappelijke en technische vakken. Toename van intellect zal indirect terugwerken op 't gemoed. De Javaan zal weliswaar iets meer materialistisch worden.

Het Nederlandsch is noodig om de Westersche ontwikkeling te brengen, is tevens noodig voor de aanraking met de andere Indische volkeren, een taak overigens, uitsluitend aan de intellectueelen op te dragen. Voor deze intellectueelen is mede het Engelsch noodig voor de aanraking met de volkeren buiten Indië. Het Nederlandsch dient bovendien om de eigen taal te verrijken, opdat deze later de eenige voertaal zal kunnen worden. De studie van 't Maleisch zou het onderwijs tevens langdurig maken, met 't gevolg, dat de Javaan ten achter zou raken.

Godsdienst en levenswijze zijn andere factoren van ontwikkeling, doch deze behooren niet thuis in de school. Wel de literatuur en de muziek. De literatuur leert zoowel de fouten als de groote daden van het volk. Het kunstonderwijs moet uiteraard beperkt zijn. Literatuur en kunst zullen bezieling geven aan het hedendaagsche geslacht.

De heer Soetatma Soeriakoesoema is de volgende inleider. Spr. definieert het wezen der cultuur als gebaseerd op zelfkennis, het wezen van den mensch. Hier neemt hij aan, dat de Oostersche vooral is gegrond op de wetten van het goddelijk leven, de Westersche op de natuur. Vandaar, dat hij de Javaansche cultuur ziet gaan in de richting van vergeestelijking. De opvoeding van het kind geschiede daarom buiten de school en de individualiteit van het kind blijve onaangetast; dit is spr.'s begrip van democratie.

Spr. pleit voor erkenning van een goddelijk recht, voor humanitair en altruïsme, in plaats van egoïsme. Zulk een recht zal niet aan vaste vormen kunnen worden gebonden, het zij een recht, dat zich aanpast aan de omstandigheden. Maar dan zij er alvast eerst eenheid van recht; het dubbele recht is de vijand van

de Javaansche cultuur. Schoonheid, die macht beheerscht, is ten slotte spr.'s ideaal.

Dr. Radjiman, met geestdriftig applaus begroet, noemt het te verleidelijk om heden-avond niet een stukje geschiedenis te vertellen. Maar hij is gedwongen zich te bekorten. Spr. weersprekt, dat de grondgedachte van de Javaansche cultuur is uitgeleefd. Wel is de cultuur diep ingezonken, maar de overblijfselen bleven tot heden behouden in allerlei kunsten en ook in de Javaansche maatschappij zelve. De cultuur is op religieuse sociologie gebaseerd; de overtuiging van een verbinding tusschen de godheid en de wereld is de basis voor de cultuur. De verbastering van het gods-begrip in de Javaansche volkspsyche vervormde de cultuur. Het Javaansche volk had in de oudheid eenheid van cultuur, er was een doelbewust streven. Vooral door aanraking met andere volkeren werd die eenheid verbroken, echter niet geheel; er is ook nu nog kans op een gemeenschappelijk volksstreven, nieuwe vermogens ontwikkelen zich, doch deze dienen in overeenstemming te zijn met de ontwikkeling van het volkskarakter. Niet alleen verstandelijk, ook naar 't gevoel, moet het Javaansche volk worden ontwikkeld. Het Javaansche volk moet zijn individualiteit hervinden; eerst dan zal het zijn plaats kunnen innemen onder de meest gecultiveerde volkeren (langdurig applaus).

Laatste spreker is de heer Z. Stokvis, die het congres beschouwt als een schoon na-spel op de indrukwekkende Volksraadsdagen. Misschien is het waar, dat Westen en Oosten elkaar nooit zullen ontmoeten, maar ook is 't waar, dat de brug wordt gebouwd.

Spr. is nog al nuchter geweest in zijn prae-advies, dat slechts is een uitvoerige raadgeving aan den Javaan, nl. om met behoud van het beste in zich Westersche wetenschap en Westersche methode aan te leeren. Het volk blijve niet een sociologische rariteit, doch worde een krachtig volk.

Spr. merkt op, dat tal van prae-adviseurs bang schijnen voor de Westersche cultuur, waarvan zij alleen wenschen de techniek. Wat zegt men b.v. van een vergelijking tusschen wajang en bioscoop? Men mag de wajang alleen met producten van de Westersche dramatische kunst vergelijken. Er is uit 't veel versmadelijke Westen nog wel iets anders te leeren. Er is ook nog een geestelijke Westersche beschaving. Waarom toch die groote vrees daarvoor, terwijl de beschavingen in de wereld elkaar steeds gunstig hebben beïnvloed. Spr. vergt als Westering eerbied ook voor 't beste van de Westersche kunst, en dit geldt ook voor sommige Hollanders. Wanneer de Javaan zijn oogen voor de kunst van 't Westen sluit, zal verjonging van de Javaansche kunst achterwege blijven. Niet enkel door overheersching bleef de kunst ten achter. De Polen voerden bij veel erger overheersching hun kunst op. De Javaan sluitte zich toch niet geestelijk af. Het Westen heeft hem nog veel te geven. De Javaan hoede zich dan voor de nationale zelfgenoegzaamheid, welke deze in 't Westen zelf zoozeer afkeurt.

Spr. teekent hierna nog uit de beteekenis van de nieuwe Indische middelbare school. De H.B.S. deugde niet als voorbereidend hooger onderwijs voor de Javanen. Zij is met huid en haar uit Holland overgenomen. Vandaar dat zoovele Javanen weinig succes hadden met hun H. B. S.-opleiding. De nieuwe middelbare school zal in 1919 een daad worden. Zij sluit aan bij de Mulo, en splitst zich dan in een Oostersch-litteraire, een Westersch-litteraire en een wiskundige afdeling. Deze Oostersch-litteraire afdeling zal eerst bestaansrecht kunnen toonen wanneer er leerlingen komen uit Javaanschen kring, die daarna hun kennis meedeelen aan hun landgenooten. Soort over soort! Dán zal er gelegenheid komen tot verfrissching van taal en cultuur, opdat zij weer worde een levende factor in de maatschappij.

Het zal noodzakelijk worden, dat Indische taal en cultuur hier te lande worden bestudeerd, opdat de oude cultuur weder die jonkheid krije, welke noodig is voor een krachtig en vrij volk.

Tenslotte zegt de voorzitter, dat het streven voorzit de besprekingen zoo nuttig en aangenaam mogelijk te doen zijn. Eventuele minder aangename uitdrukkingen hadden dan ook geen andere bedoeling dan te helpen de betoogen te versterken.

Hierna is er gelegenheid zich op te geven als debaters.

Te 12 uur sluit de voorzitter de eerste congresbijeenkomst en onder het gemalanspel keert men huiswaarts.

Solo, 6 Juli 1918.

Hedenochtend om half negen werd het congres heropend. De voorzitter sprak een welkomstwoord, waarna de secretaris meedeelde, dat nog sympathiebetuigingen zijn ontvangen van den Sultan van Jogja, van den directeur van onderwijs, die vertegenwoordigd wordt door den heer Z. Stokvis, inspecteur M. O., namens het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen. Bij het congres zijn aangesloten 46 vereenigingen, waaronder vele afdelingen van Boedi Oetomo, Sarekat Islam, Kunstkringen, theosofische loges enz. enz.

De voorzitter herinnerde hierna aan het ver-wijt, door den heer Tjipto uitgesproken, dat geen Soendaneesch of Madoereesch praeadviseur was uitgenoodigd. Dit geschiedde niet opzettelijk. Men wist echter niet, tot wie zich te wenden. Bovendien echter is dit congres juist een oproep tot andere bewoners van dit eiland om mét de Javanen samen Java op te heffen. Midden Juli van 't volgend jaar hoopt men een taal- en volkenkundig congres te houden, waartoe o.a. dr. Hoessein Djajadiningrat en hoofd-bestuursleden van Pasoendan zijn uitgenoodigd. Een der aanleidingen tot dit congres was juist de geconstateerde geringe samenwerking tusschen de drie verschillende bevolkingsgroepen op Java, die bijeenhooren.

Het debat.

Er hadden zich 26 sprekers voor het debat opgegeven.

Eerste debater was de heer van Stein Calenfels, die constateert hoe er in de praeadviezen een scherpe lijn is getrokken tusschen exacte wetenschappen en eigenlijk Javaansche cultuur. Naar spr.'s inzicht zijn bij onderzoek van de oud-Javaansche cultuur Westersche methode en de uitkomsten der Westersche wetenschap noodig.

Dan zullen misverstanden, als thans omtrent die oud-Javaansche cultuur blijken te heerschen worden weggeruimd. Westersche wetenschap zal men niet kunnen ontharen.

Hierna was het woord aan den heer Soetopo, die namens het hoofdbestuur van Boedi Oetomo achtereenvolgens sprak in 't Hollandsch en 't Javaansch. Het heeft B. O. verheugd, dat ondanks 't bestaan van verschillende wegen, prae-adviseurs het eens zijn, dat de Javaansche cultuur moet worden gehandhaafd, wil het Javaansche volk overwinnen in den bestaansstrijd. Het misvestand bestaat alsof B. O., zich noemend democratisch, mooi weer speelt met de aristocraten, wier hulp het nog noodig heeft. B. O. rekent zich echter tot het volk, welks harmonische ontwikkeling het beoogt, zoowel aristocratie als middenstand en proletariërs. Elk symptoom van harmonische ontwikkeling wordt toegejuicht en B. O. streeft naar algemeene samenwerking met erkenning van ieders bijzondere rechten en vermindering van tweespalt.

Pastoor Van Lith vindt de meeste prae-adviezen te hoog, te diep, te breed en te vaag. Hij had liever meer praktische richtingen zien aangegeven. Spr. heeft verschillende soorten scholen onder zich. De leerlingen van de eene soort scholen vinden meer hun toekomst in 't Nederlandsch; die van de andere, bestemd voor de normaalscholen, vinden hun weg met behulp van de Inlandsche talen. Waar nu Nederlandsch als voertaal wordt verlangd voor de Javaansche cultuur, wijst spr. er op, dat er onder de Javanen ook een streven is naar het nationale, waarvan de normaalschool het bolwerk is, vooral wanneer men de daar gevormde hulponderwijzers in de gelegenheid stelt zich verder te bekwalen. Financieele bezwaren zijn hier thans het beletsel. Spr. vraagt dus erkenning voor het recht van de normaalschool ter ontwikkeling van de nationale scholen.

Spr. merkt voorts nog op, dat de Inlanders, die op de kweekschool werden opgeleid, daarvan den invloed ondervinden op hun taal; het mooie van hun taal gaat eenigszins verloren door het gebruik van Javaansche boeken, onder Nederlandschen invloed samengesteld. De Javaan heeft nog geen eigen spraakkunst, men bezigt in zijn grammatica's Nederlandsche zinsindeeling. Vandaar dat de spr. vooral heil ziet in een verbetering van de Normaalschool, met toevoeging van een klasse en invoering van 't Nederlandsch als leervak en daarna een voortgezette inrichting van onderwijs. Maar vooral zorg men ook voor los-Javaansch-geschreven leerboeken op de lagere scholen.

De heer Darnakoesoema had weinig tijd tot bestudeering van de prae-adviezen. Hij wensche echter aan te dikken het verwijt van Tjipto over 't niet uitnoodigen van Soendaneesche praeadviseurs. Waarom zich niet gewend tot dr. Hoessein Djajadiningrat, die

een boek schreef over de Pasoendan. Verschillende prae-adviseurs schetsten de Javaansche volksziel, welke echter niet geheel met de Soendaneesche overeenkomt. In de Soendalanden, b.v., kent men niet zoozeer de wajang, begrijpt hem althans niet. Ook vindt men op de Hoogvlakte van Bandoeng geen tjandi's of andere overblijfselen uit den Hindoeschen tijd. Dit komt vooral door de gesteldheid van dit eeuwenlang zoo ontogankelijk gebleken land. Spr. veronderstelt daarom, dat in de Pasoendan het Animisme rechtstreeks is overgegaan naar den Islam. Vandaar dan ook, dat hij de wajangverhalen ongeschikt moet achten als leervak in de Soendaneesche scholen, daar immers de Soendanees er zijn gemoedsleven niet in herkent.

Spr. moet trouwens tot zijn spijt erkennen, dat de samenwerking tusschen Midden-Java en de Soendanezen te wenschen laat. Dit berust op allerlei misverstand, hetwelk zoo snel mogelijk uit den weg dient geruimd. Te Bandoeng heeft men naast een Soendaneesche, een Midden-Javaansche sociëteit. Men vindt er een speciaal Javaansche afdeling van B. O. Zulke dingen zijn verdrietig, daar toch B. O. zelf géén verschil maakt tusschen Javaan en Soendanees. Spr. legt een nummer over van de Ka o e m M o e d a, waarin deze kwestie nader is uiteengezet.

De voorzitter deelt mede, namens het hoofdbestuur van B. O., dat dit reeds de verdeeldheid onder de oogen zag; het hoofdbestuur is daarom voornemens een speciale, openbare vergadering daaraan te wijden te Bandoeng.

Dr. von Römer achtte het een weldaad, hier te kunnen spreken. Spr. heeft zelf ook Javaansch bloed in de aderen en wenschte méér Javaan te zijn dan uit vele prae-adviezen blijkt. Verschillende Javanen deden onrecht aan eigen cultuur door de Javanen aan te bevelen zich af te sluiten van Europeesche cultuur, daarvan ten hoogste techniek over te nemen. Er is echter pas een eigen cultuur mogelijk door zooveel mogelijk in te dringen in het zieleleven van alle volken.

Spr. noemt het een legende, dat er verschil bestaat tusschen het Oosten en het Westen. Men vergelijkte echter geen verschillende ontwikkelingstijdperken. Men vergelijkte de Europeesche tijden van de Middeleeuwen met den Oosterschen tijd van heden. En de Javaan bepale zich hier tezeer tot een mystiek, welke verre van wetenschappelijk is. De Javaan vereere de oudheid, doch zie vóór-, niet achteruit. Ook spr. heeft liefde voor oude Grieksche mystiek, maar zou er toch niet naar terugverlangen.

De Westerlingen zijn hier miskend. Voor een deel hun eigen schuld. Men duwe echter niet weg al wat Westersch is. Het is absurd, soms te vernemen wat men hier voor den Europeeschen geest aanziet. Ernstig protesteert spr. daarentegen, zoo ook tegen het met de haren er bij slapen van den grooten strijd in Europa en tegen de verguizing van het Duitsche volk, waaraan de Westerling zooveel te danken heeft; spr. noemt o.a. de Duitsche muziek, de Duitsche filosofie, welke zooveel schoons aan alle volkeren opleverde.

De voorzitter merkte hier op namens het Comité, dat het hen zeer speet, dat de indruk kan worden gewekt als zou men het eene volk hier tegen het

andere willen uitspelen. Hij hoopte, dat verdere sprekers daarmee met de door onze regeering terecht betrachtte neutraliteit rekening zouden houden.

Hierna sprak de heer Soeria Amidjaja, die namens de Pasoendan sympathie met het streven van het congres betuigde. Toch wenschte spr. het goed recht van den Soendanees ter sprake te brengen. Het groote woord is gebezigd: „Java voor de Javanen”. Dit is uiterst moeilijk te bereiken. Er is samenwerking noodig, niet alleen met woorden, ook met daden. In Wederopbouw vond spr. intusschen nimmer een woord over opheffing van den Soendanees. Er is dan ook een begrijpelijk wantrouwen van Soendaneesch kant, dat de Javanen de Pruisische methode volgen.

De voorzitter verzoekt spr. te blijven bij de cultuur.

Inleider zegt, dat hem het woord wordt ontnomen, nu hij over politiek begint.

De voorzitter zegt, dat er geen sprake is van 't woord ontnemen, spr. blijve echter bij de Javaansche cultuur.

De Inleider gaat voort: Wij, Soendaneezen, voelen niet veel voor de Javaansche cultuur. Wij zijn daarvoor te zeer aanhangers van den Islam..... Maar spr. acht 't beter maar niet verder te gaan en ziet van het woord af.

De voorzitter legt er nadruk op, dat het Comité onder Javaansche cultuur mede begrijpt de Soendaneesche zoowel als de Madoereesche. Het streven is juist op samenwerking gericht.

Den heer Rijk e e heeft het teleurgesteld, dat zoo weinig is gewezen op karakterontwikkeling en wel op allerlei andere factoren, alle op welvaart gericht. Men droomt van een zelfstandig volksbestaan, maar daar zijn eeuwen mee gemoeid. De Javaansche volksmassa is nog kind, een kind, dat nog moet leeren loopen. De Javanen behooren zich eerst behoorlijk te oriënteeren, na te gaan welke Westersche invloeden goed, welke kwaad zijn. Het gaat bezwaarlijk aan, een richting voor te schrijven. Uit een manggapit kan toch nooit een djerokboom groeien. Men bearbeide dan liever den bodem, en dat is de volksziel. Cultuur is geestelijke werkracht, en die kracht komt van binnen uit. Men zij daarom voorzichtig met zich tot 't Westen te wenden.

Men onderscheide wel — gaat spr. voort, — beschaving en ontwikkeling, de eerste is uiterlijk, de laatste innerlijk. Vooral waarschuwt spr. tegen de Westersche democratie.

Uit de Oostersche maatschappij dient het onkruid geweerd, maar de Westersche methode van grondbeërbaring neme men over. Een groot gevaar ziet spr. in het slaafs navolgen van het Westersche onderwijs, dat te veel doel, te weinig middel is. Materieele welvaart zonder opvoeding is de ondergang van een volk.

Spr. moet eindigen, omdat de tijd om is, maar had ook nog op de deugden van het Westersche onderwijs willen wijzen.

Hierna voerde het woord dr. Hoessein Djadiningrat, die met luid applaus werd verwelkomd. Spr. kan in hoofdzaak meegaan met het streven

van het Congres: de ontwikkeling van een eigen cultuur. Hij spreekt van eigen, omdat het woord „Javaansch” misverstand gaf. Spr. heeft even als pastoor Van Lith te veel vaagheid in de prae-adviezen gevonden en veel gebrek aan kennis van de oude Javaansche cultuur. Het prae-advies van den heer Mühlenfeld wemelt zelfs van onjuistheden. O.a. heeft de heer M. het voorgesteld alsof in 1500 een hoogstaande Javaansche cultuur plotseling door het Mohammedanisme is overweldigd; maar dit was al eeuwen vroeger waarschijnlijk door Hindoe-vorsten gebeurd. Ook andere prae-adviseurs, zooals dr. Tjipto en Stokvis, begingen onjuistheden. Het is o.a. niet waar, dat de Javaansche geschiedboeken geen waarde zouden hebben. Het meest heeft hem zeker verbaasd het prae-advies van den heer Van Hinloopen Labberton, die wijd open deuren intrapte en, voor zoover nieuwe beweringen doende, zeer aanvechtbare dingen zeide.

Spr. verzet zich voorts tegen de opvatting, alsof de oude Javaansche cultuur heden ten dage niet zou voortleven in de tegenwoordige cultuur. Men staarde zich te zeer blind op 't ontbreken van monumentale bouwwerken.

Overigens is slechts een deel van de cultuur naar voren gebracht; Tjipto verstond blijkbaar onder cultuur alleen kunst. Het gaat niet zoozeer om navolging van het oude, doch op het wekken van belangstelling voor dat oude teneinde er op voort te bouwen; doch daarbij heeft men zich te hoeden voor eenzijdigheid, waartegen de heer Stokvis terecht heeft gewaarschuwd.

Onjuist is de bewering van den heer Labberton, dat men in 't Westen onder wetenschap alleen techniek zou verstaan.

Spr. maakte vervolgens enkele opmerkingen over de te stichten Indische middelbare school. De Javaansche cultuur zal daar alleen tot haar recht komen in de afdeling Oostersche letterkunde.

Voorts legde spr. er nadruk op, dat de cultuur alle uitingen van het maatschappelijke leven bevat, o.a. deze belangrijke uiting: de rechtspraak.

Spr. wilde den heer Rijk e e nog opmerken, dat de uiting van de Javaansche cultuur natuurlijk een uiting is van de eigen innerlijke kracht.

Hierna besteede de heer J. E. Stokvis het podium. Hij wenschte eerst te spreken over het begrip overheersching. Het lijkt wel alsof de Javaansche cultuur niets anders te verduren had dan moordaanslagen — van Hindoe's, van Arabieren, van Europeanen. Maar de gang van zaken bij de Javaansche cultuur valt waarlijk niet alleen te wijten aan daden van overheersching. De overheersching in hooger zin, is nu eenmaal een historische noodzakelijkheid. De opzet bestond bij de overheerschers niet. De Nederlandsche overheersching is eenvoudig gevolg van het vinden van van den directen zeeweg naar Indië; ware die eeuwen vroeger gevonden, er zou wellicht geen Hindoesche of Maleische overheersching zijn geweest. Zoo min mag men het kwijnen van de Javaansche cultuur aan een bepaalden overheerscher wijten als b.v. het ondergaan van de Zuiderzeesteden aan opzettelijke aanslagen van andere provinciën. Het waren economische oorzaken, welke leidden tot overheersching.

Spr. kant zich tegen de opvatting als zou de Westersche beschaving niet anders zijn dan een soort oplegsel. Spr. wil niets afdoen van de gelukbrenging van andere beschavingen, maar komt er tegen op, dat de Westersche beschaving alleen brengt gemak. Spr. wijst er op dat hoe technische beschaving zich naar buiten toone, zij ook innerlijk sterk doorwerkt op andere bevolking; spr. noemt b.v. de spoorwegen, die behalve goederen, ook menschen vervoeren, en hen in de gelegenheid stellen congressen als dit te houden; of de drukpers, met haar reusachtige cultuurkracht. Hiermee wil spr. doen voelen, hoe oppervlakkig, onjuist en onverantwoordelijk het is van Europeesche prae-adviseurs om in een Inlandsche omgeving de Europeesche cultuur onwaar voor te stellen, al zal spr. volstrekt niet ontkennen, dat bij het brengen van die cultuur in dit land vaak diepe schade is toegebracht.

Als eindindruk wil spr. geven, dat dit congres is een gelukkig verschijnsel. In 't midden latend wat de Javaansche cultuur beteekent, zoo acht spr. hier het voornaamste dit, dat uit de vergadering een streven blijkt om dat, wat er van de cultuur wordt gevoeld, aan te wenden tot volkshel. Als direct resultaat voorziet spr. een voorgoed vestigen van een beweging, die reeds lang leefde, al bestaat daarbij ook het gevaar voor onderlingen strijd onder de Inlandsche volkeren. Laat dan allen hebben het nuchter besef van wat hen scheidt, doch het geestdriftig besef van wat hen vereent!

De heer Mas Marco sprak hierna in 't Maleisch.

Spr. noemde dit congres er een van Europeanen met Inlandsche aristocratie. Anderen worden dus uitgesloten. Wel praat men van zelfbestuur. Maar zelfbestuur wordt alleen genoemd om leden te verwerven. Spr. erkent het goede in het streven van het Congres, wanneer het zich tenminste ook inderdaad aan het goede houdt.

Hierna behandelde spr. zonder aanwijsbaar verband eenige Boeddhistische leeringen. Spr. achtte het de vraag, of het streven naar gelijkheid zijn doel zou bereiken.

De heer Van Bergen kwam op tegen de aanslagen op den naam der Oost-Indische Compagnie. Deze is hier nu eenmaal niet gekomen uit filantropie, doch om handel te drijven, en werd door de Inlandsche vorsten zelf gedwongen om oorlog te voeren en te besturen. De Compagnie was hier een beter meester dan de Javaansche vorsten zelf, wat spr. met historische gegevens tracht aannemelijk te maken. Waarom moeten wij Hollanders toch altijd het sprookje vertellen, dat het Hollandsch bestuur zoo slecht is, hetgeen noodeloos tot allerlei misverstand en wrijving leidt. De Hollanders zijn hier door God's hand geplaatst om een rol te vervullen. Spr. wijt de vernietiging van de Javaansche cultures vooral aan de burgeroorlogen der Javanen onderling. De Cie, zorgde voor de materiele welvaart, waarop het Nederlandsche bestuur voortbouwde. Natuurlijk moet ook het intellectuele element gebracht worden. Want de Hollanders en Hollandsch-opgeleide Javanen leveren er het bewijs van. Er dient echter ook nog een hoog ideaal te zijn. Ook daarvoor hebben de Hollanders

reeds veel gedaan, vooral noemt spr. b.v. den invloed op theosofisch gebied. Het Hollandsche volk, ten slotte, heeft de Javaansche beschaving niet vernietigd, doch gered.

Hierna volgt een korte pauze.

De voorzitter deelt daarna mede dat aan den gouverneur-generaal een telegram is gericht, waarin eerbiedig dank wordt uitgesproken voor diens sympathiebetuiging. „Mogen de besprekingen Uwe Excellentie overtuigen, dat het Javaansche volk tracht zijn nationaal ideaal te verwezenlijken, mede door modern Westersch denken”.

De voorzitter brengt voorts in herinnering, ten bewijze, hoezeer men de medewerking der Soendanezen op prijs stelt, dat de regent van Serang door het comité tot eerlid werd benoemd.

Hierna spreekt de heer Hasan Soemardi, een Soendanees, die iets wil weg nemen van de minder prettige indrukken, welke er daareven zijn gewekt. Weliswaar zijn de Javaansche en Soendaneesche bevolkingen langs andere cultuurwegen gegaan, doch onderlinge waardeering en samenwerking is zeer goed mogelijk, en spr. brengt dan ook dank aan het Comité. Men vatte het woord Javaansch op in den ruimsten zin. Wel zouden de Soendanezen een Soendaneesche praeadviseur zeer op prijs hebben gesteld tot bevordering van beter onderling begrip. De bewoners van Java behooren één volk te vormen.

Namens de vereeniging van Inlandsche ambtenaren der bestuursschool, waarvan hij voorzitter is, bepleit hij voorts verbetering van het lot der vrouw, door afschaffing van de polygamie en bevordering van de meisjesopvoeding, met 't oog op haar toekomstige plaats in de samenleving.

De voorzitter zegt spr. dank voor zijn sympathieke woorden en hoopt, dat het misverstand daarmee voor goed is opgeheven.

Hierna is het woord aan dr. van Andel die mede protesteert tegen de opvatting als zou het Javaansche volk niet noodig hebben geestelijke wetenschap van het Westen. Spr. kan zich van den Javaan, die zijn eigen cultuur zielslief heeft, desnoods zekere minachting voor Westersche cultuur begrijpen; niet echter van den Europeaan, die zelf van die cultuur mee heeft genoten. Zulk een opvatting brengt ook een concreet gevaar mee. Hoe heeft destijds het Westen geleden onder het intellectualisme. Moet men deze fout van het Westen nu willens en wetens overbrengen naar het Oosten door het Oosten te geven alleen de techniek, met terzijde-stelling van gemoed en hart? Het Javaansche volk heeft nog wel iets te ontvangen van de geestelijke beschaving van het Westen.

Ook het Christendom heeft eenige beteekenis gehad voor de opleiding van deze landen. Spr. wijst op den zendingsarbeid op schoolgebied lang voor het volksonderwijs van regeeringswege en stelt de vraag: Werkt het Christendom mee aan den opbouw van de Javaansche cultuur? hetgeen niet beteekent: hoe kunnen we de Javanen tot Christenen maken? De Christelijke idee kan zeer zeker een zegen zijn ook voor het Javaansche volk. Er is mogelijk een eenheid als natie bij onderscheid van godsdienstige overtuiging. Het

Christendom doet hier de zedelijke beteekenis van de Christelijke leer kennen. Spr. wijst er op hoeveel overeenkomst er is tusschen Christendom en Oostersche godsdiensten. Het Christendom is trouwens uit het Oosten naar het Westen gekomen. Overigens laat het Christendom elk volk in zijn eigen aard; het wil slechts het volkskarakter heiligen en vervolmaken. De Christelijke idee veroordeelt ook rassenwaan. Ten slotte gewaagt ook deze spr. van de positie van de vrouw en wijst er op, dat de Christelijke gedachte kan meewerken tot de geestelijke verheffing van de vrouw in de Javaansche maatschappij.

De heer **Abi Koesno** stelt vast, dat de Javaan laag is, vertrappt en uitgeput; en dat het daarom voor dezen ontzaglijk moeilijk valt om het ideaal te bereiken. Gelukkig echter hangt het lot van een volk niet af van het toeval, doch van de beteekenis van zijn taal en cultuur. Het is de plicht van elken Javaan om mee te werken aan den vooruitgang van zijn volk door zelfverzaking en streven naar onbaatzuchtigheid. Spr. kan zich vereenigen met wat gezegd is aan het slot van de „Richtlijn” in de Loc., waar er op gewezen wordt, dat niet alleen bespiegeld moet worden geblijkt in het verleden, doch in het heden gehandeld voor de toekomst. Den Westerlingen roept spr. toe: Leert ons Westersche wetenschap, doch tast ons zieleleven niet aan.

Dr. **Schriecke** heeft de opmerking vernomen, dat het congres zou voortkomen uit een reactie tegen opgedrongen Europeesche leiding.

Wat spr. in 't midden heeft te brengen, richt zich vooral tegen den heer van **Hinloopen Labberton**, die een vermoeden tijd heeft doorgemaakt in den Volksraad en nu in toostemming zijn prae-advies schijnt te hebben geschreven. Spr. deelt de verwondering over dit prae-advies met anderen, die wel eens wat aan Oostersche wetenschap hebben gedaan. Vooral kant spr. zich echter tegen de stelling, dat de wetenschap van het Westen leidt tot gemak, niet tot geluk. Namens allen, die in Leiden studeerden in Oostersche wetenschap, komt spr. daar tegen op. De Westersche wetenschap kenmerkt zich allereerst door methode, en die wetenschap leert dus logika, welke hoedt voor zweven in de ruimte. Ook wekt wetenschap op tot waarheidsliefde en zelfkennis leidt dus tot bescheidenheid en zelfbeperking. Spr. ziet in de methode van den heer v. H. L. een voorbeeld van de wijze, waarop de Javanen het niet mogen doen. Spr. zwijgt hier over hetgeen de heer v. H. L. op ander gebied heeft gepresteerd. De Javanen zullen zich van de Westersche methode veel moeten eigen maken, ook in 't belang van maatschappelijke organisatie. Zoo zou ook dr. **Hazeu** weet spr., zich hebben uitgelaten. Men leere zelfkritiek en besef, dat de oude cultuur opnieuw moet worden bevrucht en dat al de beschavingen op elkaar moeten inwerken.

De heer **Soetarma** komt op tegen de bewering van den prae-adviseur **Soetarma** als zouden de Europeesche onderwijzers niet geschikt zijn voor geestelijke en zedelijke opvoeding. Spr. voor zich brengt gaarne persoonlijke hulde aan zijn Europeesche onderwijzers. Er is trouwens geen enkel bezwaar tegen, dat de Europeesche onderwijzers de z.g. „Christelijke

en maatschappelijke deugden” bijbrengen. Deze zedelijke opvoeding is van groot belang, vooral in internaten van meer voortgezet onderwijs.

Wat de Javanen nu hebben, het zij dan nog niet veel, hebben zij voor een deel ook aan de Europeanen te danken.

Het wajangspel, zooals het nu is, acht spr. niet geschikt voor de opvoeding; het is gedaald tot een soort Jan Klaassen's voorstelling, welke thans vooral wordt benut tot dobbelspel. De wajang zou, wil hij opvoedingsmiddel worden, eerst moeten worden opgeheven uit zijn verval.

Den Islam mag niet worden verweten, dat hij de ontwikkeling van den Javaan heeft tegengehouden of vernietigd. In de komst van den Islam ziet spr. een Godsbeschikking.

De heer **Moijen** spreekt mede namens den bond van Ned.-Indische kunstkringen. Hij wijst er op, hoe het Westen zijn kracht steeds zocht in vereeniging van wijsheid en kunst, wat spr. aantoonst door in vogelvlucht enkele hoofdmomenten der Westersche beschavingsgeschiedenis na te gaan. Deze historische groei van de Westersche cultuur is door de meeste prae-adviseurs uit 't oog verloren, die zich op een dominerende geestesrichting blind staarden, doch geen juist beeld gaven van de Westersche Cultuur, zooals zij historisch groeide door verval en wederopbloei heen. Het meest consequent in de ontwikkeling van zijn stellingen is dr. **Radjiman**, die op het oude wil voortbouwen, met gebruikmaking van het nieuwe.

De heer **mr. Jeekel** spreekt als afgevaardigde van Insulinde, die door zijn afvaardiging van haar belangstelling wilde blijf geven. Insulinde streeft naar het leggen van een band tusschen Oosten en Westen in 't belang van deze landen. Daarom is deze vereeniging ook niet onverschillig voor het streven van dit comité. Spr. heeft aanvankelijk in het congres gezier het optrekken van een Chineeschen muur, maar spr. heeft thans tot zijn vreugde ervaren, dat zoowel praktische als theoretische punten zijn aangeroerd. Spr. ziet het praktische in de evolutie dezer gewesten. Het is nu de vraag of het Indische volk bestemd zal zijn om een rol te spelen in de wereldgeschiedenis. Dit is eer vraag, die niemand weet te beantwoorden. Dit is zeker dat velen den Javaan te gering hebben geschat. Hij is niet zoo achteruitgegaan als men wel beweert. Maar daarom zal hij op 't oogenblik nog niet tot eigen zelfstandige ontwikkeling in staat zijn. Hoe het zij, de Javaansche cultuur leeft nog.

De heer **Marco** voert het woord in 't Maleisch, omdat dan meerderen hem zullen verstaan. In hoofdzaak kan hij er zich niet mee vereenigen, dat hier steeds van aristocratie is gewaagd. Men behoorde slechts de ontwikkelden tot de bangsawans te rekenen.

De heer **mr. dr. Joekes** ziet in de congresvragen deze strekking: moet in de ontwikkeling van deze gewesten de eigen cultuur een rol, en een belangrijke rol, spelen? Het antwoord is geweest een krachtig ja. Daarom is dit congres een belangrijk feit in 't maatschappelijk gebeuren van deze landen, samenvallend met Volksraadopening en tienjarig bestaan van Boedi Oetomo. Des te meer is daarom te betreuren,

dat van sommige zijden een houding van afweer is aangenomen tegen goeden Westerschen invloed. Zoo wel van Nederlandsche als van Inlandsche zijde is dit gedaan. De heer Mühlenfeld heeft o.a. gesproken van de chauvinistische Groot-Nederlandsche beweging. En dit is een gevaar. Niets is echter minder waar, dan dat de Groot-Nederlandsche beweging chauvinistisch zou zijn; zij stamt zelf juist uit het beginsel recht te doen aan den eigen aard van een volk.

Ook spr. erkent den belangrijken invloed van het Westen op de landen; niet alleen technisch en economisch, maar ook cultureel. Hij wijst op mannen als Veth en Kern, Brandes en Snouck Hurgronje, op de instituten in Nederland als Bataksche, Menangkabau- en Atjeh-instituut, welke de kennis omtrent bepaalde deelen van Indië willen verruimen.

Nauwelijks is met een woord genoemd het rechtsbewustzijn en rechtsleven van het Javaansche volk, en dit is juist een belangrijk en schoon gedeelte. Er is een strooming om het recht van het Westen geheel over te brengen naar het Oosten. Daarentegen wordt van verschillende zijden gewerkt aan 't opdiepen van het eigen recht dezer landen. Tegen het gemak van het klakkeloos overnemen kan worden gesteld de beteekenis van het eigen recht, gezien ook dat recht niet wordt gemaakt, doch dat het leeft en groeit.

Ten slotte vat spr. het streven, hier tot uiting gekomen, samen in deze conclusie: dat men het geestelijk leven zelfstandig moet opbouwen, maar daarbij anderzwerking tevens gaarne aanvaarden.

Mr. van Helsdingen onderstreept het protest tegen de Europeesche prae-adviseurs voor hun afvalligheid van de Westersche cultuur. Tevens waarschuwt hij tegen overschatting van de eigen cultuur, hieruit blijkende, dat men de oude Oostersche cultuur, zooals die is, voor regeneratie geschikt acht. Bleek niet reeds onder Konstantijn de Groote, een poging om de Heidensche cultuur weder op te wekken vergeefs? Men kan nu eenmaal niet kunstmatig een oude cultuur terugroepen. Men stelle vrij en open zijn harten open voor allen invloed van buiten, ook voor het Christendom, dat zeer stellig een ernstige factor zal zijn voor de regeneratie van het Javaansche volk. Men spreke overigens niet al te veel van eenheid, schuwe geen geestelijken strijd. En vooral: men bepale zich niet tot woorden, doch ga tot de daad over, in de eerste plaats door zelfherziening.

De heer Mohamad Zain, een Minangkabauer, voorzitter van den Inlandschen Onderwijzersbond, komt op voor de belangen van den onderwijzersstand, die hij eenigszins belaagd ziet. Hij komt met name op tegen de hatelijke uitlating van Soeria Koesoema, dat de grootste boef onderwijzer zou kunnen worden. Hij ziet echter met dezen in, dat de zedelijke opvoeding niet op de lagere school kan plaats hebben, maar moeten de priesters dat dan doen? Het oude systeem kan nu niet meer gelden. Spr. wijst in dit verband op het nut van fröbelonderwijs in 't belang van de karaktervorming en van betere opleiding op de kweekscholen.

Een degelijke middenstand zal het fundament van

een krachtige natie moeten zijn. Daartoe is het ook noodig, dat de Inlander minder gevoelsmensch blijft en praktischer wordt.

Spr. houdt een pleidooi voor het Maleisch als *lingua franca*, dat dan ook in de scholen onderwezen moge worden. Het Engelsch moge een wereldtaal zijn, geen bindtaal kan het worden onder de Indische volken onderling.

De heer Ottolander vestigt de aandacht op het bestaan van de oude Blambangers, de Banjoewangiers, namens welk volk hij tot het volk van Java zegt: behoudt uw taal, want de taal is gansch het volk, en door de studie van die taal kan de cultuur herboren worden. En bestudeert dan ook het dialect van Banjoewangi, dat weer zoozeer van de taal van Sala verschilt. Studie van de geschiedenis is eveneens noodig, en men late ook het oude Banjoewangi daarin deelen.

Spr. wenschte voorts nog te wijzen op de opvoedende kracht van organisatie, niet echter alleen in politieke, maar ook in oeconomische richting: organisatie van den landbouw, door den kleinen man gedreven. Organiseert de kleine landbouw zich niet, dan worden alle landbouwers de huurlingen van den grooten landbouw. Hetzelfde geldt voor de kleine nijverheid en voor den kleinhandel. Het volk zal den kleinhandel weder moeten veroveren. Bovendien, late het Javaansche volk behouden zijn natuurlijke verdraagzaamheid. Alle geestelijke stroomingen heeft men noodig voor gezonde ontwikkeling. En laat daaraan alle rangen en standen medewerken.

De heer Soepatma verzet zich tegen de opvatting van Soetatma Soeriakoema om de zedelijke opvoeding buiten de school te houden. Dan krijgt ten slotte het volk in 't geheel geen zedelijke opvoeding! Ook hem heeft gehinderd de uitdrukking, dat de grootste boef onderwijzer kan worden. Ten slotte verklaart spr., dat z.i. het volk niet zelfstandig omhoog kan komen. De taak is daartoe te zwaar.

De heer Vreede, van Semarang, wil als een der laatste sprekers slechts een terugblik werpen. Hij heeft algemeen gevoeld de groote blijdschap over de mogelijkheid van een congres als dit. Gisteravond was de toon gestemd op 't sentiment. Van ochtend voerde meer het verstand het woord. Naar spr.'s inzicht hebben de meeste Europeanen aanvankelijk niet meer gevoeld dan een welwillende appreciatie, gemengd met twijfel. Nu echter voelt men: ja, er is een Javaansche cultuur. Daarnevens zijn proteststemmen vernomen om de Europeesche cultuur te verdedigen. De antithese is te voorschijn gekomen, welke bestaat in het verschil in appreciatie van de cultuur van het Oosten en het Westen. Spr. voor zich acht beide gelijkwaardig en ziet heil in wisselwerking. Bij pelling van een andere cultuur wijzigt zich intusschen de appreciatie voor de eigen cultuur. Ook de Javanen hebben dit zelf gevoeld. Het is echter duidelijk, dat men zich rijker maakt door beide culturen te kennen. In de plaats van een protest ware den Europeanen beter een inkeer, in zooverre, dat zij trachtten meer in te dringen in de Javaansche cultuur.

Spr. heeft opgemerkt een nationale antithese onder de Javanen, maar rekent er op, dat eenheid zal worden verkregen. Het eenige onfeilbare wapen om onafhankelijk te worden zal zijn versterking van de eigen cultuur. Oost en West mogen ten slotte elkander steunen.

De heer Affourtit breekt als laatste spreker een lans voor de beteekenis van den landbouw voor de Javaansche cultuur. De tani moet er toe komen zichzelf te leeren apprecieeren, gelijk ook de Holland-sche boer dat doet.

De vergadering werd om half twee 's middags verdaagd tot des avonds zes uur.

Solo, 6 Juli.

Hedenavond om 6 uur werd de vergadering heropend.

De inleiders komen thans opnieuw aan het woord. Het eerste de heer Tjipta Mangoenkoesoema. Het is hem meegevallen, dat slechts één stem zich verhiel tegen zijn beeldenstormerij tegen den adel, die van den heer Mansoen. Spr., als kind uit het volk, is overtuigd, dat hij meer presteert dan menig aristocraat met drie adellijke titels. Toch rekent menigeen 't hem aan, dat hij niet van adel is. Ook het systeem van erfopvolging bij de regenten verwerpt spr. Alleen de besten der besten moeten regeeren. Elk kastenstelsel is spr. hatelijk.

Den heer van Bergen antwoordt spr., dat deze voor het optreden der Oost-Indische Cie. een verklaring, geen verontschuldiging heeft gegeven. Spr. citeere een werk van dr. de Haan over het optreden in de Preanger van de O. I. C., waarin men een heel ander beeld van de O. I. C. vindt dan destijds Van Deventer gaf. De heer Van Bergen verhiel de O. I. C. boven de vorsten. Maar beiden waren even erg.

De heer Van Hinloopen Labberton is van verschillende zijden aangevallen. Hij ziet in hetgeen de heer Schriecke te berde bracht eenigszins een opdracht van den heer Hazen. In elk geval kwamen de aanvallen uit één hoek. Ook van de Alg. Secretarie uit werd al gepoogd te voorkomen, dat spr. eenig gezag over de Inlandsche leden kreeg in den Volksraad. Spr. streeft echter volstrekt niet naar het verkrijgen van gezag. Zijn streven is niet anders dan dienen, en op dat schild stuiten alle aanvallen af. Ook in de pers is spr. van alle zijden voortdurend aangevallen. Maar dat laat hem onverschillig. Een oordeel van personen, die zich wijden aan dezelfde studie, is hem echter onaangenaam. Deze aanval was namelijk uiterst oppervlakkig. Spr. heeft geconstateerd, dat „de technische of wetenschappelijke beschaving” geen geluk brengt, maar alleen gemak. Hij wilde daarmee een bepaald soort beschaving noemen, niet beweren, alle beschaving van het Westen technisch zou zijn. De zaak is deze: elk tijdperk heeft zijn bepaalde cultuurtaak: de beschaving van dezen tijd is nu bijzonder bestemd om de techniek te ontwikkelen. Blijkbaar is de aanval tegen zijn betoog meer een kwestie

van sentiment. Spr. hecht nu eenmaal ten aanzien van de beschaving van den Oosterling groote waarde aan de Oosterste religiositeit, daar het religieus sentiment bij den Oosterling aanwezig is. En de Westersche beschaving staat tegenwoordig buiten de religiositeit. Waarmee hij niet zeggen wil, dat de Javaan zich zou hebben af te sluiten voor het Westen.

Met eenige verwondering vernam spr., dat dr. Hoessein bezwaar had tegen den vorm, waarin hij zijn stellingen gaf. 't Is waar: zijn stellingen zijn niet nieuw, maar wanneer dr. Hoessein zegt, dat hij er open deuren mee intrapt, bewijst dat toch, dat deze het er in hoofdzaak mee eens is. Overigens is hij bereid, zijn stellingen nader te bewijzen wanneer bepaalde tegenwerpingen worden gemaakt.

Het verwijt van den heer Van Andel, dat hij intellectualiteit tot systeem zou willen maken, wijst spr. terug. Het is niet spr. 's bedoeling de religiositeit uit te sluiten, maar deze is in 't Westen vrijwel dood; vandaar, dat hij alleen de intellectualiteit uit 't Westen op den voorgrond stelde. Spr. heeft geen bezwaar tegen den Christelijken invloed, mits niet het streven zij bekeering, tenzij weer bekeering beteekent ook innerlijke overgave.

De argumenten van den heer Stokvis: de spoorwegen en de drukpers als producten der Westersche beschaving, acht spr. niet gelukkig. Deze producten mogen brengen beschaving, maar geen geestelijke beschaving. De pers heeft veel bijgedragen juist tot niveleering van de beschaving, geen geestelijke beschaving gebracht.

(De heer Stokvis: Maar u maakt zelf van de pers gebruik!)

Spr. 's bedoeling is nimmer geweest af te geven op de Europeesche beschaving. Spr. beschouwt geven op de Europeesche beschaving. Spr. beschouwt de heele wereld als één, en men zal overal zijn wijsheid vandaan mogen halen. Overigens eischt spr. voor zich op dat men zijn goede trouw aanvaardt.

Hierna spreekt de heer Soetarma. Hij is nooit in Europa geweest en beoordeelde de Westersche beschaving naar hetgeen hij daarvan in Indië zag, en zijn appreciatie daarvan kan daarom niet groot zijn.

Spr. heeft het getroffen, dat de debaters telkens de uitdrukking van „een kopje kleiner maken”, door den heer Satiman gebezigd en niet letterlijk bedoeld, hebben herhaald en erover geschertst. Zooiets pleit toch niet voor de Westersche beschaving.

Spr.'s eigen uitdrukking, dat elke boef onderwijzer kan worden trof niet den onderwijzer, maar den boef.

Hij komt op tegen het zwart maken van de wajang. Wie dat doet, kent blijkbaar niet de Javaansche moraal, welke in de wajang is verzinneelikt.

Spr. licht nader zijn stelling toe, dat de opvoeding buiten de school moet blijven. Reden daarvan is, dat de opvoeding niet kan buiten de religie. Daarom is in Indië de school, welke geen godsdienst kan brengen, mede ongeschikt voor de opvoeding.

Den adel keurt spr. niet zoo kwaad, als de heer Tjipta hem vindt.

De heer Rottier is met rust gelaten door de debatten, maar hij wil toch enkele opmerkingen maken. Over enkele verwijten, gericht tot alle inleiders, vooral over vaagheid en algemeenheid. Het was echter goed dat de inleiders zich niet hebben laten verleiden om alle punten, b.v. het onderwijs betreffende, in bijzonderheden te behandelen. Dat was hier niet de bedoeling.

Tot de heeren Van Andel en Van Helsdingen zegt spr. dat bij de opvoeding van een kind alleen de eigen godsdienst van het volk tot basis dient te zijn. Later kunnen andere godsdiensten mede bestudeerd worden, als het kind tot rijpheid is gekomen.

Ten afscheid aan het congres verklaart spr. met groote vreugde te hebben opgemerkt hoe zeer er op Java de laatste jaren geestelijk leven is ontbloeid.

De heer Satiman komt nog even terug op de uitdrukking „een kopje kleiner maken”. Spr. heeft zijn prae-advies opgesteld, toen hij van Europeesche zijde geen medewerking verwachtte; hier ten congresse heeft hij echter medewerking van die zijde geconstateerd, en daarom trekt hij dat deel van zijn toelichting in. Maar wanneer er niet méér Europeanen meewerken, zou hij de Javanen toch willen opwekken om de Europeanen „de beenen af te slaan”. (Nieuwe hilariteit).

De heer Mühlenfeld verdedigt zich op de talrijke beschuldigingen. Hij betwijfelt of dr. Hoessein bij het lezen van zijn prae-advies wel degelijk genoeg te werk ging; immers, spr., die zich zelf dilettant voelt en geen tijd heeft voor eigen zelfstandig onderzoek, ontleende al zijn historische opmerkingen aan gezaghebbende bronnen; hoogstens kan men er van zeggen, dat ze eenigszins verouderd zijn maar dan stelt hij daar tegenover hoe soms één enkele vondst opeens het inzicht in het Javaansch verleden wijzigt. Hij betwist, beweerd te hebben, dat het rijk van Madjapait door den Islam is overweldigd. De onjuistheden, waarvan zijn betoog zou wemelen, werden niet aangevoerd.

Tegenover de verdediging van den heer Van Bergen stelt spr., als 't ware daartoe uitgelokt, enkele historische waarheden over de compagnie. Het is onverantwoordelijk de werkelijke fouten van de voorouders te ontkennen; dit is onwaardige misleiding. Gelukkig opent zich een gunstige toekomst maar men spele in zijn verhouding tot den Inlander open kaart.

De oeconomische aanvulling van den heer Stokvis aanvaardt spr. gaarne, al noemt hij dezen te Hollandsch in zijn vergelijking van de ondergaande Zuiderzeesteden met het oude Java.

Spr. keurt af een Maleisch taalimperialisme, gelijk door de heer Moh. Zain werd gepropageerd. Het Engelsch zag spr. slechts over tientallen jaren als mogelijke voertaal.

De groot-Nederlandsche gedachte, zooals de heer Joekes die uiteenzette, is spr. niet zoo antipathiek als b.v. de groot-Nederlandsche gedachten, uitgedrukt

in een krantenartikel, hetwelk 't Nederlandsch als volkstaal in Indië bepleitte.

Spr. heeft niet bedoeld, de Westersche beschaving beneden de Oostersche te stellen. Enkele eenigszins scherpe uitdrukkingen in zijn prae-advies kunnen tot deze misvatting hebben geleid. Principieele bestrijding vond spr. niet.

Ten slotte roept hij den Javanen toe: Volk van Java, een schoone toekomst wacht u!

De heer Z. Stokvis wil de hem door den heer Van Bergen gegeven hulp liever niet aanvaarden. Spr. zou buiten en behalve de drie deelen van dr. de Haan, den heer v. B. door Tjipta reeds aangeboden, den verdediger der Cie. nog andere lectuur ter lezing willen geven over de O. I., welke hem eenigszins zou kunnen inlichten.

Den heer Soetatma beveelt spr. de lezing aan van de werken van dr. Gunning, die bewijst, dat een onderwijzer één stuk opvoeding kan zijn.

Tot den heer Vreede zegt spr., dat hij voor zich het advies kan ontberen om zich meer toegankelijk te houden voor de Oostersche cultuur, waarvoor hij steeds belangstelling en bewondering had.

Namens den heer Creutzberg, den directeur van onderwijs, dien spr. vertegenwoordigt, deelt spr. mede dat het dezen spijt hier niet aanwezig te zijn. Wanneer spr. verslag uitbrengt, zal de heer Creutzberg zich stellig met spr. verheugen over hetgeen hier werd gezegd.

D r. R a d j i m a n wil namens het Inlandsche Comité enkele woorden zeggen over de cultuur, welke thans is behandeld zoowel door Europeanen als door de belanghebbenden zelven. De Westersche methodische wetenschappelijke beschouwing ontbreekt den Inlanders nog. Hij doet daarom een beroep op de Westelingen om de Inlanders als object voor hunne studiën te beschouwen en hun dan het resultaat daarvan mee te deelen, opdat dezen er voor de herleving van hun cultuur hun voordeel mee kunnen doen.

De heer Soeria Atmidjaja komt nog terug op het Soendaneesche standpunt. Hij roept thans, onder luiden bijval, zijn Javaansche vrienden toe: laten wij hand aan hand werken voor de opleving van ons volk!

Na afloop van het debat deelde de voorzitter mede, dat een motie is ingediend, ondertekend door de heeren J. E. Stokvis, Darnakoesoema, Moojen, Joekes, Moh. Zain en Tjipta, strekkende om als de meening van het congres uit te drukken, dat de noodzakelijkheid is gebleken om over te gaan tot oprichting van een permanent instituut ter bestudeering van de cultuur uit vroeger dagen en van heden en ter afbakening van de richting waarin zij zich voor de toekomst zal moeten ontwikkelen en om aan het comité op te dragen te bevorderen, dat dit denkbeeld door het in 1919 te houden Taal- en

Volkenkundig Congres wordt verwezenlijkt.

Deze motie werd bij acclamatie aangenomen.

De voorzitter spreekt hierna een kort slotwoord, waarin hij warmen dank betuigt aan allen, die op eenigerlei wijze meewerkten om dit congres zoo uitnemend te doen slagen en er toe bijdroegen de Javanen te helpen, eigen wezen ongeschonden te bewaren. Het congres bracht méér dan men verwachtte. De bedoeling was slechts geweest, de belangstelling te peilen; men kreeg echter meer, men verkreeg reeds belangwekkende uitspraken in zaken van Javaansche cultuur. In 't bijzonder bracht spr. nog dank aan adviseurs en debaters, aan prins Prang Wadana, aan prins Koesoema Yoeda, aan het plaatselijk bestuur, aan het bestuur der sociëteit, en ten slotte aan de familie Moojen voor haar hulp.

Hierna sluiting.

De toegezegde opvoering van het wajang-wong-spel „Pregiwi Pregiwati” kon Zaterdagavond niet in de pendapa van den Mangkoenegara plaats vinden wegens een plotseling sterfgeval. Prins Koesoema Yoeda, zoon van den Soenan, heeft er toen zijn ruime huizinge voor beschikbaar gesteld. Deze onverwachte verandering van schouwtooneel moest wel tengevolge hebben, dat de mise-en-scène, waaraan juist bijzondere zorg was besteed, thans niet zóó tot haar recht kon komen als men had gewenscht en dat ook de belichting, bij gebrek aan den tijd om de bovenlichten af te dempen, niet zóó gunstig kon zijn als men elders had bereikt. Maar ondanks deze onvolkomenheden heeft de opvoering van den ouden lakon aan honderden congressisten groot en schoon genot bezorgd.

Want zeker krijgt men van Inlandsche beroepsspelers zelden zulk een heerlijke pracht van kleurige kostuums te zien, kostuums in tinten van koninklijk rood en blauw, van het edelst groen en paars, van het fonkelendst geel, en in een altijd zuivere harmonie. En die kostuums werden dan gedragen door jongelieden uit den adelstand, die met steeds blijkende toewijding en den voornamen zwier, hun van nature eigen, zich wisten te bewegen over den marmeren vloer der

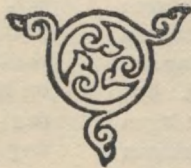
tot tooneel geworden voorgalerij, die nu eens een koningszaal, dan een legerplaats of een bosch moest verbeelden. Het comité voor het cultuurcongres, met zijn volijverigen secretaris Koperberg, die voor den aanvang der voorstelling van den president voor zijn hulp een verdiende hulde mocht ontvangen, heeft gezorgd, dat de bezoekers ten volle ingelicht over de beteekenis van het wajangspel ter uitvoering tegenwoordig zouden zijn, en wij moeten naar de belangwekkende uitgave 'zelve verwijzen hen, die nader van het wajang-spel in 't algemeen en dit heldenverhaal der schoone jonkvrouwen Pregiwo en Pregiwati in 't bijzonder meer zouden willen vernemen. Maar wel willen wij zeggen, dat wij nog nimmer het voorrecht hadden een zoo verzorgde Javaansche tooneelopvoering te aanschouwen, met zóó kleurige tafereelen, zulk fijn doordacht spel, zulk voornam beweeg, zulke schoone plastiek. En wij mogen, zonder tekort te doen aan de verdiensten van vorst Baladewa of vorst Doerjoedana, Sakoeni den patih, den tjantrik Djanalaka, Ardjoena den machtige of Sidikwatjana den kluizenaar, wel heel in 't bijzonder noemen de beide aandoenlijk teedere meisjes, sprookjesfiguren in haar rijktintige gewaden, die met prinsesselijke gracie zich zoo stil wisten te bewegen door al de romantische tooneelen heen, waarin zij zelve toch de hoofdpersonen vormden, en wier sembah bij het verlaten van het tooneel telkens was als een kindergebed zoo ontroerend.

Het was een verwijlen in een andere wereld, waarin de gamelan het rythme van het leven beheerscht, de gamelan, die hier nobele klank was als ook op Inlandsche feesten zelden wordt gehoord.

Het was lang na middernacht, dat wij uit die wonderlijke verbeeldingswereld terugkeerden tot de werkelijkheid der donkere Solosche wegen en door onze droomen heen gingen als laatste geluiden van het congres de ragfijne stem van de rebab en de trillende gongtonen van den gamelan.

Zondagochtend hebben een kleine honderd congressisten onder leiding van ambtenaren van den oudheidkundigen dienst de Prambanantempels bezocht.

En dit was dan werkelijk het einde van een congres, dat ook onzerzijds nog nabetrachting verdient.

HET EERSTE CONGRES VOOR DE TAAL-, LAND- EN VOLKENKUNDE VAN JAVA.

I.

26-12-1919.

De moed tot anders willen, waaruit
altijd nog een weg tot anders kunnen
ontspoot.

Sir Galahad.

Voor ons Batavianen begon heden het Congres. Vroeg, heel vroeg in den morgen spoedden wij ons naar den trein, die immers overvol dreigde te worden. De vacantie was begonnen, de deelnemers aan het congres te Solo, zoomede aan de Radicale Concentratiebijeenkomst te Djocja en huiswaarts keerende Volksraadleden, zij allen vroegen om een plaatsje in den trein. Natuurlijk gelukte dit niet. Ieder rijtuig was overvol. In de doorgangen stonden de reizigers, die geen zitplaats machtig geworden waren. De restauratie was doorlopend geheel bezet. Om te eten moest men met een ander afspreken, den bediende te sturen, als hij van plan was op te staan, of wel men stond gedurende het eten zijn zitplaats in den trein af aan hen, die in de restauratie een plaats gevonden hadden. Vlot liep echter alles van stapel en wij kwamen op tijd in Djocja!!!

Slechts een oogenblik dreigde ernstig gevaar voor vertraging toen vlak bij Poerwokerto de harmonica van ons rijtuig, waarschijnlijk door een vonk uit de locomotief in brand vloog. Na een kleine consternatie stopte de trein spoedig op het station waar het brandje gebluscht werd.

Al deze kleine strubbelingen vallen in het niet, als onze gedachten uitgaan naar het wondere gebeuren dat de geheele wereld doortrilt en waarvan dit congres in ons Indië mede, zij het een bescheiden uiting is. Daar gaat een sterk verlangen uit van de Hooge bestuurders van het Javaansche volk, zoomede van de mannen der Volkenkundige wetenschap in haren vollen omvang, om nieuwe levenskracht te scheppen uit die onzegbaar rijke bron, welke vloeien kan uit de ontwikkelingsgeschiedenis van ieder volk. Dat sterke verlangen over te dragen op de breedere lagen van heel de Javaansche gemeenschap, om daaruit den wil tot herkrijging van de oude cultuurkracht te doen geboren worden, dat zal wel de gedachte geweest zijn van hen die den stoot gaven tot dit eerste Congres.

Zij weten dat de weg lang en moeilijk zal zijn. Eeuwen zijn over het hoofd van dit volk heengegaan zonder dat daar was het sterke verlangen of bewust streven naar de onontbeerlijke kennis van de

eigen cultuur, waardoor een hooger plan bereikt zou kunnen worden. Tegen dien muur van onverschilligheid is dit congres de eerste stormloop. Niemand zal wel verwachten dat reeds bij den eersten aanloop de vesting veroverd zal worden. Integendeel, juist van de doorwerking van de gedachte, welke voorzat bij dezen eersten stap, verwacht men heil.

De voortschrijdende ontwikkeling heeft het vraagstuk immers zoo in de breedte als in de diepte, afmetingen doen aannemen, welke ver de normale grenzen van ons omvattingvermogen overschrijden. Zal het Javaansche volk den sprong wagen, den sprong in het duister, waartoe de sociaal-economische toestanden van heden een sterken drang uitoefenen, om zonder stevigen grondslag, wijl zonder zelfkennis, te grijpen naar de ontegenzeggelijk schoone idealen der moderne democratie, welke elders, ontijdig en onvoorbereid in toepassing gebracht, geleid hebben tot de meest noodlottige anarchie?

Dit te verhoeden zal de diepere achtergrond zijn van al het leerrijke en schoone dat de mannen der wetenschap ons straks gaan vertellen van de hooge beschaving, vooral ook van de groote innerlijke kracht, uit de dagen van Madjapait en Padadjaran. Opnieuw zullen zij de streng eenvoudige levensleer van den Boedha schetsen, zich uitende in de krachtige lijnen van de monumentale bouwwerken, uit die dagen voor ons bewaard. Opnieuw zullen zij doen zien hoe alleen zelfkennis, wijl ons behoedend voor overschatting van de eigen kracht, heeft kunnen leiden tot de wondere scheppingen der dagen en hoe ook toen het verloren gaan van dien streng eenvoudigen eisch, eerst het decadente, later den ondergang bracht.

En onderwijl voert de snelle spoorwagen ons al verder dwars door het slanke lichaam van Java. De vulkaan-silhouetten rijzen als trouwe wachters uit de vlakke op, neerblokkend op de door hen zelve geschapen, vruchtbare landbouwen. En al die overweldigende schoonheid, zij kan slechts den vurigen wensch versterken, dat dit Congres de eerste stap moge zijn op den weg, die het volk van dit land zal voeren tot den moed tot anders willen, waaruit altijd nog een weg tot anders kunnen ontsproot.

29-12-'19.

II.

Na welverdiende rust — een treinreis van ongeveer twaalf uren is niet zoo eenvoudig — snelden wij verder naar het Noord-Oosten langs den Zuidelijken voet van den Merapi, den Vulkan reus, die met den uit het

eigen lichaam groeienden prop schijnt op te streven naar de hoogste hemelen. Ook nu nog dezelfde vruchtbare velden, dezelfde intensieve bebouwing die geen duimbreed ongebruikt laat!! Maar wij hebben in onze coupé iemand die het volk en de toestanden hier kent, hij verhaalt ons van de bittere armoede, die hier heerscht, van den nooddrift van deze landbouwers, die nog niet eens het stukje grond, waarop zijn schamele hut gebouwd is, het zijne noemen kan. Hij vertelt van den landrechter die nog onlangs eenige te veroordeelen had, omdat zij het reeds twee dagen begraven cadaver van een rund hadden opgedolven om den honger te stillen met het verrotte vleesch. Zwijgend gaat ons oog dan weer over die vruchtbare velden en in het hart rijst de vraag hoe het mogelijk is dat in dit land honger kan zijn!!

Wij bereiken nu de grens der beide Vorstenlanden en spoedig stopt de trein aan de halte Prambanan, het eerste doel van onze reis van heden. Op korten afstand van deze halte toch liggen bouwvallen van de Prambanan-tempels. (Tjandi Djonggrang), welke deel schijnen te hebben uitgemaakt van een grootsche Tempelstad hier gebouwd in den bloeitijd van het oude Mataram (9e en 10e eeuw). Op een uitlooper van het gebergte in het Zuiden ligt op den linker oever van de Kali Opak de Kraton van Ratoe Boko, waarin men wel de residentie van den vorst van Mataram wil zien.

Ten Noorden van die plaats aan denzelfden oever van de rivier liggen de nu nog bestaande tempels van Prambanan, in het midden van de vlakte van dien naam, waarin verder nog gelegen zijn: de Tjandi Sadjewan, de Tjandi Sewoe, de Tjandi Plaosan en enkele anderen. Door den Oudheidkundigen dienst wordt een gids uitgegeven bewerkt door Dr. M. Lulius van Goor, voor bezoekers aan de tempelbouwvallen van deze vlakte, van het Diëng-plateau, en van Gedong Sanga. Wij hadden het voorrecht de Prambanan Tempel te bezoeken onder voorlichting van Dr. F. K. D. Bosch, het Hoofd van genoemden dienst.

Op een terrein verhooging aan den rivieroever, op een punt dat de geheele naaste omgeving beheerscht, ligt een groote vierkant ommuurde ruimte waarbinnen zich zes groote tempels verheffen, want ook nu nog zijn het imposante steenconstructies, nu tijd en mensch het hunne gedaan hebben om van deze prachtige bouwwerken ruïnes te maken. Gelukkig dat de mensch van heden zich alle moeite geeft om te herstellen deze scheppingen van vroegere Godsvrucht, wijsheid en uitbeeldingskracht. Ijverig zoekt de Heer Perquin, bouwkundige van den Oudheidkundigen dienst, nu al ruim een jaar in de onafzienbare voorraad steenen, welke hier op en om den heuvel aanwezig is. Hopeloos verspreid door ondeskundige hand bij de allereerste ontgraving, liggen de brokstukken der verschillende heilighdommen door elkander. Zijn geoeffend oog zoekt en vindt, langzamerhand rijen zich daar op het binnenplein de bouwsteenen weer aan elkander, die weer lijn en vorm moeten geven aan de vervallen tempels. Maar laat ik U nu eerst behoorlijk binnen leiden.

De Zuid-Noor-lijn loopt juist midden door de tempelbebouwde ruimte. Een trap voert langs drie terrassen naar het vierkant ommuurde plein waarop aan weerszijden van den breeden weg de heilighdommen zijn opgetrokken.

De westelijke rij wordt gevormd door de aan Ciwa, Wisnoe en Brahma gewijde tempels. Die aan Giwa gewijd staat in het midden van de rij, hij is de grootste. Tegenover deze drie staan aan de oostzijde drie tempels gewijd aan de rijdieren der genoemde Goden. De middelste is weder de grootste. Hij draagt de Nandi het heilige rund dat Ciwa als rijdier gegeven was. Behalve deze zes groote tempels staan binnen de vierkant ommuurde ruimte aan de oostzijde van den zuidelijken en van den noordelijken ingang nog de voetstukken van twee kleinere tempels, zoodat op dit hoogste terras acht heilighdommen stonden.

Bij het binnenkomen zagen wij reeds dat de buitenste ringmuur drie terrassen lager gelegen is. Op ieder van deze terrassen waren kleinere tempeltjes opgetrokken, waarvan nu niet veel meer over is.

Hoe zal ik U de omgeving schetsen waarin deze Godshuizen geplaatst werden? Het schijnt een groot voorrecht dier oude bouwmeesters geweest te zijn, dat zij in staat waren deze plaatsen te kiezen zoo geheel in overeenstemming met de hooge Godsgedachte welke zij in hun werk wilden verbeelden. De wijde vlakte naar de zuidzijde ingesloten door de uitloopers van het Zuider-gebergte, naar de noordzijde door de gegroefde flanken van den Vuurberg, doorsneden door den bergstroom, zij was wel bij uitstek geschikt om deze heilighdommen te herbergen.

De middelste tempel van de Westelijke rij is de voornaamste. Hij is gewijd aan Ciwa. Het grondvlak wordt gevormd door een vierkant, dat aan iedere zijde een uitspringenden rechthoek draagt. Dit is zoo bij de zes groote tempels die het hoogste terras innemen.

Daarop verheft zich dan het bouwwerk rustig, imposant, volkomen waardig het beeld van den hoog vereerden Ciwa te dragen. De algemeene verhoudingen hebben de bouwmeesters blijkbaar volkomen beheerscht. Naar die vaste lijnen zijn de bouwsteenen aangebracht en op elkander gestapeld, lang niet altijd in logisch constructief verband en waarschijnlijk niet, of hoogstens door leem onderling verbonden. Eerst daarna is men met het aanbrengen van de versiering in hoog en lang reliëf begonnen. Dat beeldbouwwerk is hier aan de Prambanan tempels werkelijk schitterend van conceptie en van uitvoering. Ciwa denkt men zich gaarne als de Godheid van den dans, dansend in het hart van het heelal en van den mensch. Zoo zijn hier aan de buitenzijde talrijke dansende figuren verbeeld, hartstochtelijk, rijk aan beweging, onberispelijk van lijn. Bijzonder valt het op hoe tusschen deze levendig bewogen groepen steeds een rustig, verheven, devoot uitgebeelde groep is aangebracht. Een meer-malen herhaald motief is de wenschboom, de kalpataroe aan welks voet pauwen of andere vogels soms ook apen, reeën of herten zijn uitgebeeld.

18
De uitspringende hoeken zijn mooi geaccentueerd door uitspringende spuiers die aan het einde een keurig gestyleerde makara op (kop van den visch-olifant) dragen. In diepe nissen houdt de singa, het gestyleerde beeld van een leeuw, de wacht. Opgericht op de voorpooten, omlijst door den rechthoek van de nis, maakt het geheel sterk den indruk van een waakhond in de poort van zijn hok. Een breede trap aan weerszijden geflankeerd door den makara voert aan iedere zijde van het bouwwerk naar de eerste verdieping. In den hoek gevormd door de trapzijde en den tempelwand vindt men hier bij den grooten Ciwa-tempel een vereenvoudigd beeld van het heiligdom aangebracht. Op de eerste verdieping verheft zich nu het bouwwerk dat in dezen Ciwa-tempel vier kamers draagt. Een groote en drie kleinere ter weerszijde en achter de groote kamer aangebracht. Van het terras van de eerste verdieping voert nu telkens weer een trap naar deze vertrekken. Over dit terras kan men de geheele tweede verdieping omwandelen. De wanden van de tweede verdieping en de ommuuring van het eerste terras vormen zoo een ommegang, waarvan de wanden rijk gebeeldbouwde episoden uit het Ramayana het heldendicht vertoonen.

In de middelste groote kamer staat het beeld van de Godheid als Mahadewa, den oppersten God. De ingang wordt bewaakt door twee beelden, waarvan het eene den bewaker van het rijdier voorstelt met de tjamara als attriboot over den schouder. Zijn naam is Nandivara.

Aan de andere deurpost staat Mahakala de vorst van alle booze geesten (kala's). Beide zijn te beschouwen als emanaties, wijl vroegere incarnaties van den opper-God, van Ciwa zelf. Het attriboot van Mahakala is een zware strijdnok. Achter den ingang verrijst midden in het vertrek, derhalve in het hart van het geheele heiligdom, het serene beeld van Ciwa zelf als Mahadewa (opper-God). Voerend als attributen het heilige snoer, de slang en om de lendenen een tiggervel met den kop naar beneden hangend. Van deze kamer is het overdekkend gewelf geheel verdwenen. Slechts vermocht de restaurateur de hoeklijn aan de noordwest zijde terug te vinden en aan te geven. Daardoor valt thans het volle licht in de geheele ruimte en ontleent daaraan het rustig mystieke halfdonker wat ons in de kleinere zijkamers, die wij dadellijk zullen bezoeken zoozeer treft. Gaat men nu met den rug naar het beeld van Ciwa staan, dan ziet men recht vooruit in de overeenkomstige kamer van den tegenoverliggenden tempel het nagenoeg levensgrootte beeld van den Nandi het rijdier van Ciwa in rustende houding met het hoofd naar Ciwa gekeerd liggen. Achter den Nandi staan in den zuidelijken hoek van de kamer de beelden van Soerya den Zonne-God en van Candra den Maan-God. De eerstgenoemde staat op een wagen bespannen met tien, de tweede op een wagen bespannen met zes paarden.

Dalen wij nu uit de kamer van Ciwa weer af naar het eerste terras dan komen we omgaande door het Zuiden aan de trap, welke toegang geeft tot de klei-

nere kamer aan de zuidzijde, waarin het beeld van Ciwa als Mahayogin of Mahagoeroe, den grooten asceet en leeraar een plaats gevonden heeft. Het gewelf van dit vertrek is reeds hersteld. Hier heerscht die rustig-mystieke stemming, welke ons dwingt met ongedekten hoofde binnen te treden. De rust, de berusting, het volkomen evenwichtige, zij zijn op sublieme wijze in het beeld van den leeraar vertolkt.

Zwijgend vervolgen wij dan onzen weg door het zuiden naar het westen bewonderend de rijke reliefs op den tempelwand en op de borstwering van het terras aangebracht. Zoo komen wij aan den trap aan de westzijde, welke toegang verleend tot de kamer, juist achter die van Ciwa gelegen, waarin Ganeça de zoon van den opper-God een plaats gevonden heeft. Dit beeld is, geloof ik, wel het meest bekende, het stelt den Godenzoon voor met olifantshoofd, de slurf hangt af tot op de buik.

Ook van deze kamer is het overdekkende gewelf reeds gerestaureerd. Dalen wij nu weder af naar het terras om onzen weg naar het noorden te vervolgen, dan vinden wij op de borstwering in verschillende paneelen doorlopend tot aan de Oosterzijde de episoden afgebeeld, die betrekking hebben op den roof van Sita, de gemalin van Rama, door den reuzen-vorst Rawana totdat Rama, in opvolging van den raad van den Zee-God, besluit met behulp van de apen die de steenen aandragen, een brug te bouwen van het vaste land naar Langka (Ceylon), waarheen Sita ontvoerd is. Al deze en ook de voorafgaande tafereelen uit het Ramayana zijn in de „Korte Gids” in bijlage II opgenomen naar een opgave van den Heer van Stein Callenfels, van wiens hand daarover eerlang een uitvoerige studie verschijnen zal. Eerlang, zoo vermeldt, in een noot, de gids; laten wij hopen dat het spoedig zijn mag!! Bij al deze reliefs valt het op hoe naast een volkomen beheerschen van de kunst om de gewilde en bij het onderwerp passende gelaatsuitdrukking in de beelden van mensch en dier te leggen perspectief nagenoeg afwezig is, alles wordt in hetzelfde vlak voorgesteld.

Aan de noordzijde eindelijk bereiken wij de kamer van Doerga, een voorstelling van Ciwa's gemalin, een vrouwenbeeld met acht armen welke de wapens dragen, waarmede zij het booze in deze wereld bestrijden moet. Zij is voorgesteld staande op den buffel, waarin de opperdemon Mahesasoera zich getransformeerd had en welke juist door haar met een grooten knots die zij in de linker hand houdt gedood is. Uit den kop van den buffel tracht Mahesasoera nog te ontsnappen, maar Doerga grijpt hem nog juist bij de haren om voor goed met hem af te rekenen. De tegenwoordige Javanen zien in dit beeld de voorstelling van een legendarische jonkvrouw, wier geschiedenis mede in meergenoemde korte gids is opgenomen. Druk wordt bij dit beeld van Lara Djonggrang, zoo heet de jonkvrouw, geofferd, vooral door jonge meisjes en vrouwen die een man of kinderzegen komen afsmeeken.

Wij hebben nu den ommegang in den hoofdtempel volbracht, daarbij steeds het heiligdom aan de rechter hand houdend, hetgeen voorgeschreven is in

de heilige boeken, waarin het aangeduid wordt met den naam „pradakṣina”. Beneden terug gekomen dwalen onze blikken nogmaals over de wonderschoone vlakke die deze heiligdommen draagt en dankbaar herdenken wij ook hierbij de heilige boeken, waarin voorgeschreven staat dat de plaats voor een tempel zoo gekozen moet worden, dat een wijd panorama rust kan schenken aan den geest.

Strak staat het hemelgewelf boven onze hoofden, het felle zonnelicht giet zijn seren en glans over deze wijde vlakke, doordringend ons geheele wezen, en sterk rijst ons een gevoel van groot geluk dat wij dit mochten aanschouwen.

Onze geleider herinnert ons aan een opmerking van dr. van Bemmelen „hier zijn onder de leiding van Christenen, Mohamedanen bezig de heiligdommen der oude Hindoe's te herstellen”, deze opmerking voert onze gedachten naar die hoogere horizonten waarin alle schepselen één zijn geworden, hereenigd in de universele, hoog-heilige Godsgedachte. Hoe vele eeuwen scheiden het mensdom nog van dien tijd?

De belangrijke vraag wie de bouwmeesters zijn van deze heiligdommen, die vraag hopen wij te behandelen in een volgenden congresbrief aan de hand van de voordracht van Dr. F. K. D. Bosch.

2-1-'20.

III.

Volkomen in de stemming om een congres als het hierboven genoemde met groote belangstelling bij te wonen, zetten we onze reis naar Solo voort, nadat we er in geslaagd zijn ons door de vele, z e e r v e l e, bedelaars heen te werken die zoowel bij den tempel als bij het station de reizigers opwachten. Terwijl de trein bij iedere mogelijke en onmogelijke halte stoppend in een uur en twintig minuten den afstand van nauwelijks veertig K.M. tracht te verslinden, hebben we ruim den tijd om er over na te denken of het een volgende maal geen overweging verdient Prambanan of een ander even gunstig voor het verkeer gelegen heiligdom als verzamelaarsplaats aan te wijzen. Men kan dan daar met de hulp van de heeren van den Oudheidkundigen Dienst, in groepen verdeeld, onder deskundige leiding ongetwijfeld een paar vruchtbare uren doorbrengen, om daarna gezamenlijk op te trekken naar de plaats waar het congres gehouden zal worden. Evenmin als de sprekers op het congres, die het onderwerp aanroerden, wil ik voor den Javaan uitsluiting zoeken bij deze voor hem d o o d e kunst, maar een bezoek onder deskundige leiding brengt ons dadelijk op een veel hooger plan en dat kan voor velen geen kwaad.

Te Solo aangekomen is mijn gastheer gedurende de congresdagen, de Pangeran Aria Hadiwidjaja, nog druk in de weer met de leiding van de versiering van de societeit Habipraja, waar hedenavond de deelnemers ontvangen zullen worden. De eerste indruk is al dadelijk dat de localiteit ongeschikt is voor soortgelijke gelegenheden. De voorgalerij is wel ruim maar daar zal een belangrijke ruimte beschikbaar moeten-

blijven voor de srimpi — en wirengdansen (aangeboden door Z. H. den Soesoehoenan). Des avonds blijkt dit ook wel. Maar met eenige inschikkelijkheid, en die is bij het overwegend Javaansche publiek zeer groot, zijn, tegen half tien allen gezeten. Een pijnlijk wachten begint dan. Bij informatie blijkt, dat men de komst van den resident heeft willen afwachten, die echter niet verschijnt. Tegen tien uur neemt dan de president van de societeit Habipraja het woord om namens het bestuur er zijn vreugde over uit te spreken dat het de congresleden hedenavond in zijn huis mag ontvangen. Deze in het Maleisch uitgesproken rede wordt door den congresvoorzitter Dr. Hoesein Djajadiningrat in het Maleisch beantwoord. Hij bracht den dank over van het congresbestuur en sprak de beste wenschen uit voor den bloei der societeit. Het samenzijn wordt opgeluisterd door het voor deze gelegenheid beschikbaar gestelde Kratonorchester dat zich op zeer verdienstelijke wijze van zijn taak kwijft. Spoedig begint nu de srimpi-dans, voor velen een buitengewone gelegenheid, aangezien deze dans uitsluitend aan de hoven der Zelfbesturen pleegt te worden uitgevoerd. Het is voor den Westerling al zeer moeilijk een goede beschrijving van dezen dans te geven. De naam van den hier gegeven dans is „Anglir mendoeng” de danseressen willen ons derhalve het spel der wolken verbeelden met hare ontegenzeggelijk gratievolle bewegingen.

De gamelan zet schitterend het voorspel in, terwijl de danseressen neerzitten, ieder op de hoekpunten van een vierkant, met het gelaat naar de richting van het voorste hoekpunt waartegenover het voornaamste publiek gezeten is. Als dan de muziek het oogenblik aangeeft, rijst vol gratie, zooals waarschijnlijk alleen een Javaansche dat doen kan, de voorste danseres op en begint met volkomen beheerschte bewegingen zwevend een bezoek aan ieder der andere danseressen te brengen als wilde zij die wekken. Wij hebben nu ook de gelegenheid om de werkelijk mooie kleederdracht te bewonderen. Een schitterende Prada-kain omsluit het lenige lijf, om de lendenen opgehouden door een breeden geborduurden gordel.

De geplooidde voorzijde hangt op Javaansche wijze lang af, een sleep vormend; welke tusschen de voeten door op volleerde wijze door de danseres al naar de beweging het noodig maakt verplaatst wordt. Een nauw keurslijf omsluit het bovenlijf tot boven de borsten, hals, schouders en armen zijn onbedekt. Een gouden armband siert den bovenarm. Het hoofd is gedekt met een schitterend gouden hoofdtooiel, het best te vergelijken met een a jour bewerkten gouden helm, bijzonder edel van vorm. Daaronder komt het mooie profiel van de jonge vrouw met de hoog geaccentueerde wenkbrauwen heel mooi uit. Armen en handen zijn al even onberispelijk van vorm en beweging, maar dan komt het verschrikkelijke, het onbegrijpelijke, want die handen voeren een moderne zijden lap van Pasar Baroe met zilveren of gouden franje van een vaal rose kleur, die vloekt tegen al het andere en deze handen met de gestyleerde bewegingen zullen straks een pistoolkolf omvatten en iedere stem-

ming weggagen door een banaal schot uit datzelfde wapen. Ik ben heelemaal geen kenner van de Javaansche danskunst, ken hare ontwikkelingsgeschiedenis niet, althans zeer oppervlakkig, maar mijn geheele gevoel voor het schoone verzet zich tegen deze onharmonische moderniseering. Toch zou ik waarschijnlijk niet zoo uitvoerig over deze aangelegenheid gesproken hebben, ware het niet dat zij veel meer is voorgekomen en alle aandacht verdient. Mijn waardeering voor al wat ons op dit congres geboden werd, is daar niet minder om!

Na de srimpi- volgende de wireng-dans. Oneindig veel beter van stijl, opvatting en vooral ook van kleeding, leek ons deze uitbeelding van den heldenstrijd van Ardjoena tegen Koning Gardhpati. Vooral het profiel en het geheele lichaam van de Ardjoena figuur schenen ons bijzonder van lijn en edele expressie. De rustig gehouden opwinding van den strijd, de nobele zelfbeheersching in alle bewegingen gelegd, het is alles werkelijk onovertroffen bij deze figuur. Ook de wereldlijke Koning is schitterend van uitbeelding en passie. Kortom, hier zien wij eene voorstelling welke oog en geest boeit, welke de ziel ontroert. Kunst, hoogstaande kunst wordt ons hier geboden.

Tusschen deze dansen in heeft het orkest ons de reeds in dit blad besproken compositie van R. T. Wreksadiningrat betreffende de Kloetramp, doen hooren. In de localiteiten van de societeit was verder een tentoonstelling gearrangeerd van Javaansche kunstnijverheid, waarbij bijzondere vermelding verdienen de uit klei geboetseerde, gebakken en beschilderde beeldjes, zoomede het batikwerk op zijde.

Deze ontvang-avond, welke ongeveer te half een eindigde, mag gerust volkomen geslaagd genoemd worden, een werkelijk succes voor het bestuur.

Op dezen avond werden door den secretaris de sprekers bekend gemaakt. Morgen om negen uur is na de opening van het congres het eerst aan het woord de resident L. C. Westenenk van Benkoelen over „De Hindoe-Javanen in Midden- en Zuid-Sumatra”.

5-1-'20

IV.

Pangeran Aria Tjakraningrat had welwillend de fraaie pendapa van zijne woning afgestaan voor de congreszittingen. Den 25 December trokken wij dan ook al vroeg daarheen. De ingang wordt streng bewaakt door eenige dragonders en velen die hun lidmaatkaart vergeten hebben worden aangehouden tot de secretaris hen zal hebben gelegitimeerd. Ook het volksraadslid, de Heer Stokvis wordt door een onderofficier binnengeleid en goedgunstig door den secretaris ontvangen! De pendapa zelf biedt een alleraardigsten aanblik. Aan draden langs de pilaren gespannen hangen drie verschillende soorten van Wajang-koelit. Daartusschen zijn de fraai beschilderde doeken opgehangen die, heele episoden voorstellen uit de verschillende lakon's welke doeken dienst deden en waarschijnlijk nog doen als men geen poppen beschikbaar heeft. In de zijgalerij is een plaats gevon-

den voor de gamelan. Aan de wanden zijn verder nog enkele fraaie foto's en teekeningen opgehangen betreffende de slametans der Tenggereezen, waarover de Heer Scholte spreken zal, benevens een kaart van de Tenggerdorpen. Zeer de aandacht trekt verder een groote kaart van Midden- en Zuid-Sumatra, samengesteld door den Heer Westenenk, waarop met roode stippen de oude Hindoe-Javaansche vestigingen, zoomede de vindplaatsen van inscripties op steen of andere overblijfselen uit dien tijd zijn aangegeven.

Aan de andere zijde hangt een overzicht in staatform van de bestaande of bestaan hebbende letterschriften van Zuid-Sumatra, vergeleken met de Oud-Javaansche karakters. Ook deze staat is opgemaakt door den Heer Westenenk en zal door hem in de „Handelingen” nader worden toegelicht.

Achter het podium, waarop het congresbestuur heeft plaats genomen, prijkt het portret van den landvoogd. Zoo is deze pendapa werkelijk een bijzonder geschikte gelegenheid geworden voor de zittingen van dit congres, waaraan zij een zeer eigenaardig karakter verleent.

Het is reeds over negenen als de voorzitter het woord neemt om dit eerste congres te openen. De Heer Dr. Hoessein Djajadiningrat wijst dan allereerst op den aard en strekking van deze bijeenkomsten. Hij wil om misverstand te voorkomen er nogmaals op wijzen, dat het bestuur geen prae-adviezen wenschelijk achtte. Ook ons wil het voorkomen dat dit voor deze wetenschappelijke congressen het eenig juiste standpunt kan zijn, al belet dit niet dat het ons gewenscht voorkomt een volgende maal de te behandelen onderwerpen en de sprekers vroeger bekend te maken.

De hoofdstrekking van dit congres is geweest om zoowel de ervaren beoefenaars der wetenschap als de vele belangstellenden bij elkander te brengen, ten einde des mogelijk een blijvend contact te verkrijgen.

De eerste zullen bij hunne zelfstandige onderzoekingen in ruime partij kunnen trekken van het door de tweede categorie bijeengebrachte materiaal. De vrucht van beider werken zal dan een plaats kunnen vinden in de „Handelingen”, waarin naast de hier ten congresse uitgesproken redevoeringen ook de bij het bestuur ingekomen verhandelingen zullen worden opgenomen. Daardoor hoopt men meerdere belangstelling te wekken voor het onderzoek, waarin zich nog zoovele leemten vertoonen, welke op aanvulling wachten. Op die leemten in onze kennis ten aanzien van Java werd reeds door Van Vollenhoven gewezen, terwijl Mr. van Ossenbruggen zelfs een wetenschappelijke expeditie noodig achtte. Spreker wijst als voorbeeld op de nog zeer onvoldoende bestudeering der verschillende dialecten. Op onze geringe kennis van de juiste beteekenis van verschillende werkwoordelijke suffixen, zooals aken en ake, waaromtrent reeds studiën gemaakt werden door Van der Tuuk en Kern.

Hoe weinig ook weten wij nog van de woordwisseling ten gevolge der alom verbreide „pantang” voorschriften, welke bijzonder geschikt zijn om ons een inzicht te geven in den bouw en de ontwikkeling

der Javaansche taal. Kern en Jonker hebben daarop reeds de aandacht gevestigd, terwijl Dr. Hazeu enkele voorbeelden publiceerde.

Ook spreker ziet in eene expeditie een krachtig hulpmiddel, maar wil er toch den nadruk op leggen dat hij zeer veel verwacht van de hulp van allen. Zoo wijst hij op de survivals welke men hier en daar op Java nog aantreft van het oude gebruik, dat men wel aanduidt met den naam van mannenkraambed (couvade), waaraan verschillende gebruiken verbonden waren. In de deza Kimbang (Menes-Bantam) vindt men daarvan nog voorbeelden. Deze kunnen door een ieder met belangstelling voor Land en Volk worden verzameld. Die belangstelling te wekken noemt spreker een der voorname doeleinden van dit congres. In de toekomst ziet hij dan de uitgave van een periodiek in samenwerking met het onlangs opgerichte Java-Instituut, waarin die gegevens door deskundige hand bewerkt, een plaats zullen kunnen vinden. Overwogen wordt ook of het niet mogelijk zal zijn deze congressen uit te strekken over het geheele gebied van Indonesië, waarbij dan uiteraard een indeeling in sectiën zal moeten worden toegepast. De voorzitter eindigt dan met zijn dank uit te spreken aan allen, die tot het welslagen van het congres hunne medewerking verleenden.

In de eerste plaats noemt hij den Landvoogd, die wel het beschermheerschap heeft willen aanvaarden. Dan de Javaansche vorsten die op ruime wijze hunne medewerking verleenden. Ten slotte de sprekers en hen die verhandelingen geleverd hebben en het subcomité te Solo, dat met zooveel toewijding de voorbereidingen getroffen heeft, waarna hij het eerste congres voor geopend verklaart. Een hartelijk applaus belooft den spreker voor zijn zeker belangrijke openingsrede, waaruit wij slechts de voornaamste punten konden aanstippen. Onmiddellijk daarna verkrijgt de Heer Stokvis het woord om namens den Dir. van O. en E. de beste wenschen voor het congres uit te spreken. De voorzitter deelt mede dat telegrammen zijn ingekomen van de Heeren Creutzberg, Hazeu, Van der Jagt, Schrieke en stelt voor een telegram te zenden aan den Landvoogd, waartoe met applaus wordt besloten. Hij geeft nu het woord aan den Heer Westenenk voor het houden van zijn voordracht over de „Hindoe-Javanen in Midden- en Zuid-Sumatra”.

Daar ging in het bijzonder voor mij, die jaren en jaren in de buitengewesten werkzaam was, een groote bekoring uit van deze verschijning op het podium. Daar stond een der voormannen van het groote werk dat daarbuiten gedaan is, en hij had den tijd weten te vinden om zijn vurige belangstelling te toonen in de Taal-, Land- en Volkenkunde dezer gewesten en straks zal blijken hoe groot de plaats is die deze volken in zijn hart, in zijne gedachten zijn gaan innemen. Veel is in den laatsten tijd door den heeren Volksleiders gezegd ten nadeele van die werkers in de afgelegen buitengewesten, ook de spreker van dezen morgen heeft daarvan zijn deel gehad. Ik stel daartegenover slechts de vraag: „meent gij in gemoede, dat het werk daarbuiten gedaan kan worden zonder

die toewijding, zonder die gevoelde belangstelling voor land en volk?”

Het was voor ons dan ook eene teleurstelling, dat op dit congres zoo weinig bestuursambtenaren van Java aanwezig zijn geweest. Slechts de Ass. Res. van Helsdingen schijnt den tijd te hebben kunnen vinden, om met zijne echtgenoot nagenoeg het geheele congres mede te maken, eene belangstelling die hoogelijk gewaardeerd is. Ook de heer Mühlendorf heeft zich ten minste een dag los weten te maken van zijne drukke ambtsbezigheden, terwijl de Resident van Solo de laatste zitting heeft bijgewoond. Ook de controleur van Kangean de heer Beijnon was aanwezig terwijl van de zijde van het Inlandsch bestuur de Regenten van Semarang, van Bodjanegara, van Pasoeroean en van Bangkalan tegenwoordig waren. Het is hier de plaats er op te wijzen, dat de Directeur van B. B., mede een vertegenwoordiger gezonden had om van zijne belangstelling blijk te geven.

Hoe gaarne zoude ik U thans een volledig overzicht geven van de uiterst belangrijke voordracht van den Heer Westenenk, maar daarvoor is een dagblad niet de geschikte plaats. Wij zullen ons tot de hoofdstrekking van het betoog hebben te bepalen.

Spreker begint dan met er op te wijzen hoe groot de leemten zijn in onze kennis van het door hem gekozen onderwerp. O zeker, uit honderden monden teekende hij op zijne dienstreizen de verhalen op, maar ... „waarbij de vertellers echter al te dikwijls deden alsof „zij hun fantastische verhalen begrepen, maar hun „schijnbaar rijkelijk vloeiende bron even dikwijls op „droogde, wanneer het stroompje van welsprekenheid „in nuchtere banen werd geleid”.

Dit teekent de moeilijkheden verbonden aan het onderzoek. Slechts enkele lichtbakens staan er langs het moeilijke pad, uitgezet door Kern, Groeneveldt, Rouffaer, Krom, Coedès, Bosch en Djajadiningrat.

Uit Chineesche bronnen puttend stelde Groeneveldt vast dat in de periode van 454 — 464 A. D. op een eiland tusschen Kambodja en Java een rijk lag, Kundali geheeten, in zeden en gewoonten ongeveer gelijk aan Siam en Kambodja.

De jongste nasporingen van Coedès toonden aan, dat dit Kandali ten rechte het beroemde rijk van Çrivijaya is, welks invloedssfeer zich aan beide zijden van Straat Malaka uitstreckte. In den aanvang overheersche het ook Java. Een belangrijk onderdeel vormde het land aan beneden Batang Hari (Djambi) en aan de beneden Moesi (Palembang), welk land reeds in de 7e eeuw Malayur genoemd werd. Zoo belangrijk was dit onderdeel dat het zijn naam gegeven heeft aan tal van volken wier gebied gelegen was in Çrivijaya, en aan de taal of de dialecten, welke door de miljoenen inwoners ervan gesproken worden. De geschiedenis van dit rijk wordt dan in groote trekken geschetst, waarbij blijkt, dat reeds in de 11e eeuw in Zuid-Sumatra een belangrijk centrum Sekala Brak geschapen is, welk centrum spreker het Eden van de bevolking van Zuid-Sumatra noemt. Met groote kracht komt dan het in dezen Archipel overheerschende Madjapahit opzetten en in 1365 vermeldt de hofdichter

van Madjapahit, Prapantja, op Sumatra de volgende onderhoorigheden: Djambi, Palembang, Teba, Dharmacraya, Kandis, Kahwas, Manankabwa Siak, Rokan, Kampar, Lampoeng enz. Spreker weet al deze namen te identificeeren.

Het was de beroemde Ayam Wuruk die in 1377 ook Palembang veroverde. Maar de Javanen waren niet bij machte in dit uitgestrekte rijk overal hun invloed te handhaven. Chineesche zeeroovers en hunne afstammelingen hebben, hoewel schatplichtig aan Madjapahit, lang in Palembang geregeerd. Toen tegen 1415 het groote rijk ten ondergang neigde, durfde zelfs de vorst van Malaka een poging te doen om Palembang te veroveren. Het gaat met Madjapahit onder, nadat een der regenten nog getracht heeft zich onafhankelijk te maken.

Gedurende dezen tijd hebben zich in Midden- en Zuid-Sumatra vooruitgeschoven posten van Hindoe-Javanen (Maleiers) gevormd waarvan de bewijzen nu nog voorhanden zijn. In de marga Liwa, in de bovenlanden van Kroeï is een inscriptie gevonden van het jaar 1044 waaruit blijkt, zij toen reeds tot in het hart van Sumatra waren doorgedrongen. Hier lag waarschijnlijk het boven reeds aangeroerde Segala Brak, waarin de spreker den naam wil zien van een befaamde Boedhistische stad, die men aan dit oord gegeven zou hebben. Door den Topografischen dienst werd ook nog in Boven-Semangka een hagedis-steen gevonden en in 1918 door spreker zelf enkele Hindoe-overblijfselen aangetroffen, maar toch zijn de vondsten schaarsch. Op dit oogenblik wordt op verzoek van spreker door controleur Beeuwkes nog een onderzoek ingesteld te Boekit-Soelang, waar in 1338 een heiligdom zoude zijn opgericht.

Van veel beter afwerking zijn de Ganeça van Palembang en Boedha-beeld gevonden in de doesoen Moewara Klingi. Behalve op deze ouden wordt de aandacht gevestigd op de talrijke inscripties door spreker op karbouwenhoorns aangetroffen, waarvan een specimen ten congresse aanwezig was. Daarin en in de overleveringen wemelt het van Oud-Javaansche titels waarvan tal van voorbeelden worden opgenoemd. Een dier overleveringen betreft Pahit Lida (Bittertong) die van de Goden de vreeselijke macht gekregen had menschen in steenen beelden te veranderen. Een der slachtoffers Malim Sidi die zijn toorn had opgewekt en toen vervloekt werd, is nu onder nummer zooveel bijgezet in het museum aan het Koningsplein!!! Andere legenden herinneren aan den economischen arbeid der rondtrekkende Hindoe's aan hun sawah-aanleg, aan het opdammen van rivieren en overal wordt Madjapahit herdacht. In het laatst van de 16e eeuw krijgt dan Banten (Bantam) invloed van de Javanen op taal, volk en schrift geschetst.

Nog belangrijker zijn de gegevens door den spreker omtrent Midden-Sumatra medegedeeld, maar wij moeten ons helaas bekorten.

Daar ontwikkelde zich een volkomen gehindoeiseerde vasalstaat van Madjapahit, in het centrum van „Malajoe” het reeds tevoren genoemde Dharmacraya. Spreker vond te Soengei Lansat een beeld op welks

voetstuk een belangrijke inscriptie van 1208 Çaka (1268 A. D.) voorkomt dat dank zij de studie van Dr. Krom onze kennis omtrent den kruistocht „Pamalajoe” van 1275—1293 A. D. uitbreidt. In dien tijd rukken de Javaansche troepen op naar het begeerde land naar „Minnangkaban” en nog wijst men U de plek waar zij hunne klewangs wetten; Kiliran djao!! De inscriptie van Pariangan verhaalt van hunne tegenwoordigheid aldaar in 1212 Çaka (1290 A. D.). Uit dien tijd dateert ook het alom bekende verhaal van de beslechting van dezen strijd door een karbouwengevecht, waarin de Maleische karbouw door list overwint.

Dan komt de groote tijd van Adityawarna die in 1347 eindelijk Minangkabau binnentrekt.

„Zijn weg leidde langs de Koewantanrivier, de Minangkabauers bewonderden hem (Sang Sapoerba) zeer, verhaalt de Sadjara Malajoe en de grooten van het land besloten hem tot hun vorst te verheffen daar zij geen Radja hadden zijn afstammelingen waren de vorsten van Pagar Roejoeng.

Hij deed inscripties beitelen te Goedan en te Boekit Gombak, het latere Pagar Roejoeng het hart van Minangkabau!!

Naast hem in de volksherinneering beter nog be waard, treden hier twee groote figuren naar voren, de volkshelden van Minangkabau die als heiligen worden vereerd, de groote wetgevers van Midden-Sumatra: de democraat Papatih nan Sabatang (d.i. de eenige, de unieke patih) en zijn halfbroeder Kjahi Katoemangoengan, wier beide wijze woorden en regelingen voor den Maleier nog altijd gelden als: „ta' lapoea' di oedjan, ta lakang di paneh”, wat niet wegtrot in den regen en niet barsten kan door de hitte.

Ook nu geeft de spreker nog een korte schets van den invloed op taal, land, en volk van Midden-Sumatra om zijn uiterst belangwekkende voordracht te eindigen met een woord van den grooten Parapatih dat overal in de nooit volprezen Boemi Malajoe bekend is:

Sasè' seroei'

talangkah kombali,

indien gedoold is hoop ik den juisten weg terug te vinden, ben ik te ver gegaan zoo keer ik gaarne het goede uitgangspunt terug!!

Ik behoef zeker niet te zeggen welk een uitbundigen bijval deze spreker met zijn voordracht oogstte. Over dien indruk een volgende maal.

7-1-'20.

V.

De indruk, die de rede van den heer Westenek op het Javaansche publiek maakte, was zeer duidelijk waarneembaar. Ik had het voorrecht in de nabijheid te zitten van vele hooge Javanen met hunne echtgenooten en telkens wanneer een bekende naam of een bekende titel genoemd werd, verlevendigten de trekken der dames, zoowel als die der heeren en lichtte men elkander in omtrent het gesprokene. Op verzoek van den Voorzitter gaf de heer Westenek in vloeiend maleisch een kort resumé van zijn rede. Daarna verkrijgt Dr. Bosch het woord naar aanleiding van de

voordracht van den heer Westenenk. Hij acht het een verblijdend teeken, dat door deze rede het licht gevallen is op den invloed van Java op Sumatra, eigenlijk beter omgekeerd. Coedès stelde vast, dat de Palembangse vorsten stamden uit de Çai Lindra dynastie, dezelfde welke genoemd wordt als de stichter van de Tjandi Kalasan hier op Java in 778 A. D. Zodoende worden wijde perspectieven geopend voor de ontdekking van den weg, die de Hindoeïnvloed in dezen Archipel genomen heeft. Het overwegend Ciwaitische karakter der oudheden op Sumatra wijst wel op den weg van Voor-Indië naar hier.

De passage in de rede van den heer Westenenk betreffende het Eden van de bevolking van Zuid-Sumatra met name Segala Brak heeft hem niet kunnen overtuigen van de juistheid der veronderstelling, dat hierbij gedacht moet worden aan het beroemde Boedhistische centrum (Sagala). Evenmin acht hij de Javaansche of de Hindoeïnvloed aangetoond door de legende van Pahit Lida (Bittertong). Het argument, dat deze de beeldenmaker genoemd wordt, acht hij daartoe te zwak.

In zijn antwoord aan Dr. Bosch wijst de heer Westenenk erop, dat de bevolking in al hare legenden heenwijst naar Sagala Brak, ook wel Sakala Brak genoemd. Het beteekent waarschijnlijk Groote vlakke, daarom meent hij in de eerste plaats te mogen denken aan de opmerking van Prof. Kern, dat men hier te doen heeft met het Sagala uit den 43sten Zang van de Nagarakrtagama.

De voorzitter bedankt nu den heer Westenenk zeer hartelijk voor zijn belangrijke bijdrage en spreekt de hoop uit, dat zijn voorbeeld navolging moge vinden.

Alsnu doet Pangeran Aria Koesoema Diningrat een korte mededeeling over het „Djoged”, het Javaansche tandakken, dat hij in verband wil brengen met gaged schrikken.

De Voorzitter verleent nu het woord aan den heer Scholte voor het houden van zijn voordrachten over „De Slametan Entas-entas der Tenggerezen en de Memoekoer-ceremonie” op Bali”.

Spreker begint met de uiteenzetting, dat in het weddische Indië, het tegenwoordige Hindoestan, in Tenger en op Bali, de eeredienst gespitst kan worden in: de vereering der dewa's of hemelgoden der kala's of booze geesten en der pitara's of voorouders. De slametans nu Entas-entas en de Memoekoer-ceremonie op Bali behooren tot de laatste groep, de vooroudervereering. Men hoopt door deze plechtigheden zielen der afgestorvenen de hemelpoort „boekoe” of „koriswarga” te doen binnengaan. In het kort komt de handeling hierop neer, dat de priester met de hem daarvoor te dienste staande middelen, als (mantra's), offers en bidschel de geesten der afgestorvenen oproept om plaats te nemen in te voren vervaardigde poppen.

Deze poppen maken dan het feest in den schoot der familie mede en worden daarna verbrand om door de louterende werking van het vuur al hunne zonden te delgen, opdat de dewata's hun aldus gezuiverd den weg naar den hemel zullen wijzen.

Bij deze plechtigheden treden nu allerlei volkenkundige elementen op, waarop spreker de aandacht wil vestigen. In de eerste plaats wil hij in deze ceremoniën een nieuw bewijs zien voor de reeds door vele ethnologen opgeworpen stelling dat de familie een religieuze eenheid is, welken grondslag den plicht tot de vorming van een gezin, derhalve het huwelijk, tot een godsdienstigen plicht maakt.

Wij kunnen den Heer Scholte in deze speculaties niet geheel volgen. De jongste onderzoekingen op het nieuwe gebied der Volkenpsychologie hebben onze opvattingen te dien aanzien wel gewijzigd, vooral hebben zij ons geleerd het sociaal-economisch element, tot nu toe te veel verwaarloosd, in deze vraagstukken te betrekken. Wij kunnen nu daarop niet dieper ingaan, maar verwijzen belangstellenden vooral naar het werk van Wilhelm Wundt: „Elemente der Volkspsychologie” en dan in het bijzonder naar het hoofdstuk: Der Ursprung der Ehe und der Familie”.

Terecht laat dan de spreker uit de eenheid der familie die van het dorp, en van de dorpsbonden of dorpsgroepen groeien en toont aan hoe al deze eenheden in hierarchisch verband hun beschermgeesten hebben waaraan de verschillende feesten gewijd zijn. Zoo onderscheidt hij bij de Tengerdorpen de volgende groepen: de Loemadjangsche groep met Kandangan als hoofddorp, twee groepen in Probolinggo met Ledok Anba en Ngadisari als hoofddorpen, Tosari staat aan het hoofd van de dorpen in Pasoeroean en Goeboeg Klakah in het Malangsche. Het Bromofeast ten slotte, dat in de twaalfde maand, Kasada, op den veertienden dag (volle maan) gevierd wordt concentreert alle priesters der Tengersche dorpen.

In al deze feesten, waarvan spreker er nog enkele opnoemt, vindt hij zijn indeeling van den Eeredienst terug. Het Bromo-feest is het type van de Wewatavereering, in de feesten voor water- en berggeesten ziet hij de booze-geesten-dienst (kala-vereering), terwijl de slametans zuiver familie-feesten zijn ter eere van de afgestorvenen (pitara-vereering). Hieraan sluit zich de vereering van den dorpspatriarch den Danjang aan, wiens geest verblijft houdt in den grooten boom bij het dorp.

Aan de hand van de literatuur en door eigen onderzoek verkregen gegevens gaat spreker dan eene vergelijking maken tusschen de toestanden op Bali en in de Tengerdorpen. Hij ziet in het ommuurde familie-erf op Bali het familiehuis der Tenggerezen, de huistempel der Baliërs vindt hij terug in de sanggar, de huisofferplaats, der Tenggerezen, de Danjang der Tenggerezen is op Bali de dorpsdewa, terwijl hij het Goenoeng Agoeng-feest op één lijn stelt met het Bromo-feest.

De heer Scholte woonde den 6en April 1917 een slametan entas-entas bij te Kandang-Tepoes, een Tengerdorp in de Afdeeling Loemadjang, district Kandangan. Hij geeft daarvan een zeer levendige beschrijving, waarbij hij er vooral in slaagt de spreuken van den priester in den juisten toon weder te geven, hetgeen meermalen teekenen van instemming bij het publiek

opwekt. Ons trof vooral het gebruik van de Zodiak-beker als een der attributen van den priester. Dit zijn bronzen bekers waarop als versiering de teekens van den dierenriem zijn aangebracht, zoomede het jaartal van aanmaak. Spreker wil in deze bekers uitsluitend wijwatervaten zien, wij meenen te mogen aannemen dat het toch ook wel zielevaten zullen zijn, waarin de ziel der voorouders nog aanwezig wordt geacht. Hoe dit zij, wij mogen den heer Scholte wel dankbaar zijn dat hij zoovele en zoo belangrijke gegevens omtrent deze slametans wist te verzamelen, die nu vastgelegd zullen worden in de „Handelingen” van het congres. Ieder die zich wel eens op het verkrijgen van dergelijke gegevens toelegde zal weten met hoeveel moeilijkheden men daarbij te kampen heeft. De geheele beschrijving werd toegelicht met teekeningen aan de hand van schetsen van den Heer Scholte, ontworpen door Mej. Suzan Beijnon, die vooral het geestelijke element in deze personen en voorwerpen zeer goed heeft weten doen uitkomen, wij noemen de tekening van den Balischen Pedanda, van den Tenggereeschen Doekoen, van den uitgeslagen Zodiak-beker, van de vergelijking der Zodiak- met Egyptische figuren en ten slotte van den Tenggereeschen bidschel.

Bij zijn reis naar Bali vond de spreker gelegenheid dit alles te vergelijken met hetgeen daar gebruikelijk is. Zijn merkwaardigste vondst ter plaatse is zeker wel dat de Memoekoer-ceremonie op Bali volkomen dentic is met de slametan entas-entas der Tenggereezen. Belangrijk is ook zijne mededeeling, dat het woord „memoekoer” niets anders beteekent dan het openen van de hemelpoort (voor de zielen). Terwijl ook op Bali de Zodiak-beker bij het Memoekoer gebruikt wordt.

In zijne slotbeschouwingen trekt spreker dan een parallel met hetgeen ons bekend is in dit opzicht van de oude Hindoes, en besluit zijn belangrijke rede aldus.

De priester op Bali, de Sang Gede, de Pedanda, de Brahma-Resi, dragende, behalve de sampat, het drievoudig kaste-koord en in Tengger de Doekoen de eenvoudige Pa, de Soedra-Resi met als waardigheids-teeken de sampet, beiden in staat door moedra, wieroek, de mantra, magische handelingen te verrichten, één in wezen met de saptarshi, aan wien de veda's geopenbaard zijn, beiden Resi d.i. ingetogen levende op bepaalde tijden vastende en mediteerende, de Brahmaan schitterend door wijsheid, dikwijls rijk aan schoon ornaat en eeredienstattribuut, de Soedra-Resi-sober in wetenschap en in al zijn doening, de oude woudkluzenaar der Tenggerbergen, reeds vrijgesteld van belastingen door Koninklijk bevel van Praboe Hyang Wekasing in den jare 1327 Çaka, als godsdienaar van den heiligen berg Brahma. Ziedaar ten slotte in levende beelden geschetst de eenheid en tegenstelling van den Hindoe-invloed op het schitterende Bali en het sobere Tenggerland.

Een hartelijk applaus beloont den spreker. De voorzitter bedankt hem met enkele goedgekozen woorden en verdaagt de zitting tot heden avond half zeven, dan is Dr. Bosch aan het woord over de Bouwmeesters der Hindoe-tempels op Java.

VI.

Vlekkeloos en rein is het Boedhisme door het Oosten gegaan. Van Perzië over de sneeuw Witte toppen van den Himalaya, naar China en Japan, uitstralend over de vooruitgeschoven landtongen van Voor- en Achter-Indië naar de Eilandrijen die Oost-Azië omkransen. Gelijk het licht der zon in vollen luister doordrong het niet alleen den enkeling, het was de volksziel, het was het volk zelf. Hierdoor heeft het de scheppende kracht over deze volken gebracht, welker uitingen nog de diepste ontroering geven aan hen, die ernstig streven naar het begrijpen van dit wonder reïne verschijnsel. Vooral in den laatsten tijd is dat streven in de kunstenaarskringen van het Westen merkbaar. Zal deze weg over de materiele uitingen van die sublieme reinheid ons menschen weer daarheen terugvoeren en losrukken uit de stoffelijke banden die onze geest in deze moderne tijden zoozeer gevangen houdt. Mogelijk is het, wijl de Geest, die steenen bezielt en doordringt, de eenige tempel is dien zij voorstellen: als die eenmaal herroepen is, bestaat de tempel in werkelijkheid niet meer! (Villiers de L'Isle Adam). En de teekenen zijn er!! Wie een der nieuwe bouwkundige tijdschriften in handen neemt zal dat ontwaren. Men tracht den Geest te erkennen die de scheppende kracht voor het bouwwerk te voorschijn riep.

In dit licht willen wij ook de hypothese van Dr. Bosch zien, betreffende den oorsprong der Hindoe-Javaansche kunst.

Ik had het voorrecht U in mijn tweeden brief de indrukken te schetsen, ondervonden op dien schoonen morgen van het bezoek der Prambanan-tempels, stralend onder het sublieme licht van Soerya, zich uitbreidend over de wijde vlakke. Daar, hoog op het Diëng-plateau, op de hellingen van den Oenganan is het werk aangevangen, dat zijn vollen bloei bereikte in de serene werken van Kalasan, Sewoe, Boroboe-doer, Mendoet en Prambanan, overlatend aan ons om den Geest te vinden die deze steenen bezielde. Wie toch zijn het geweest die met zoo grenzenloze piëteit dit koude materiaal wisten om te zetten in kunstwerken waarvan thans nog een mysterieuse ontroering uitgaat? De spreker van dezen avond wil daarop het antwoord vinden. Weten, positief weten doen wij daaromtrent niets. De historische bronnen laten ons volkomen in het duister, hoe nauwkeurig ook sommige oud-Javaansche inscripties ons zelfs de stichtingsjaartalen noemen, zij laten ons in den steek aangaande de vraag, welke hierboven gesteld werd. Zeker, voor velen is het zelfs geen vraag, zij zijn dadelijk gereed met het antwoord! Het zijn immers de Hindoe's geweest die van deze Midden-Javaansche bouwwerken de bouwmeesters zijn. Toch is deze bewering niet meer dan een gissing. Nog wel een gissing, waarvoor geen enkel historisch bewijs is aan te voeren. Wanneer werkelijk Hindoe-vorsten met een groot aantal Hindoewerklieden deze bouwwerken hadden opgericht, hoe zouden zij zich dan gered hebben met de taal? Zij zullen toch

ook een groot aantal Javanen tot hun beschikking gehad moeten hebben. Daar komt nog bij, dat er geen enkel spoor te vinden is van een groote Hindoe-werkliedenkolonie in Midden-Java. Een andere oplossing tracht men dan te vinden door aan te nemen, dat een klein aantal Hindoekunstenaars de leiding gehad hebben. Zij zouden het moeilijker en fijner werk hebben uitgevoerd, terwijl voor het ruwe werk een leger van Javaansche koelies of heerendienstplichtigen gebruikt zoude zijn. Deze hypothese is ongetwijfeld veel waarschijnlijker, toch is ook zij niet meer dan een gissing, welke op den keper beschouwd niet houdbaar is. Zouden deze Hindoekunstenaars, die hun schepende kracht ontleenden aan de monumentale leer van Boedha, hier op Java plotseling een gloednieuwen stijl hebben uitgedacht? Met voorbeelden uit de geschiedenis toont spreker aan hoe onwaarschijnlijk dit is. Men verwacht dus, dat de stijl der oudste monumenten op Java groote gelijkenis zal vertoonen met, of, precieser gezegd, een vervolg zal vormen op de architectuur, zooals die in het Moederland der Kolonisten tot ontwikkeling was gekomen.

De oudste bouwwerken op Java zijn — daarover bestaat geen verschil van inzicht — de tempels op den Diëng en die op de helling van den Oengaran bij Ambarawa, de z.g.n. Gedong Sanga. Deze bouwwerken dateeren waarschijnlijk uit het begin of uit het midden van de 8ste eeuw van onze jaartelling. Wil men nu de gestelde hypothese aannemelijk maken, dan zal, bij vergelijking, van deze bouwwerken met Voor-Indische uit denzelfden tijd, een duidelijk verband geconstateerd moeten kunnen worden. Dit nu is helaas niet het geval. Spreker beroept zich hiervoor op de talrijke onderzoekingen door Fergusson e.a. ingesteld, maar vooral op de uitkomsten van de studiereis van Dr. Krom, welke aan het licht bracht, dat in de verschillende deelen van Voor-Indië welke het meest voor vergelijking in aanmerking komen, het onderzoek geen enkel punt van overeenkomst met de Javaansche monumenten aan het licht bracht. Aan de hand van lichtbeelden vergelijkt nu de spreker de tempels op den Diëng met Zuid-Indische Gujaratsche bouwstijlen. Hij legt daarbij vooral den nadruk op de verschillen, daar het niet zijn doel is om na te gaan of eigenaardigheden van den Javaanschen bouwstijl in Voor-Indië waren terug te vinden, maar om de vraag te beantwoorden of er een Hindoebouwkunst valt aan te wijzen, die zoo groote gelijkenis met de Javaansche vertoont, dat aan een overbrenging van dien stijl naar Java gedacht kan worden. Welnu, een dergelijke stijl is tot nog toe in Voor-Indië niet gevonden.

Spreker is nu genaderd tot het belangrijkste deel van zijn rede, tot de sleutel zijner hypothese. Hij toont aan hoe in de Hindoesche Maatschappij dier dagen, tot in haar diepste wezen door religieuze voorstellingen beheerscht, elk bedrijf of beroep van af het verhevenste tot het meest eenvoudige een bepaalde kunst is, bij welker beoefening men zich door geschriften heeft laten leiden. Vorsten hadden hun ge-

zaghebbende boeken, waarin zij de kunst van Regeeren onderwezen vonden, er bestonden cāstra's, sutra's, zoowel ten behoeve van priesters, rechtskundigen en astronomen als voor verliefde harten. Zoo kan het ons niet verwonderen, dat ook de ambachtslieden (cilpins) hun eigen gezaghebbende boeken (cāstra's) bezaten, waarin de canonieke voorschriften, vervat waren, die zij voor de richtige uitoefening van hun beroep noodig hadden.

Het aantal ambachten wordt op 64 gesteld en er is reden te vermoeden, dat er oudtijds wetboeken voor alle 64 ambachten (cilpa's) bestaan hebben.

Deze merkwaardige geschriften waren in proza of in vers-vorm in het sanscriet opgesteld, derhalve slechts leesbaar voor den wetenschappelijken Brahmaan. De kaste der ambachtslieden leerde echter praktisch de kern dier voorschriften kennen en leverde dien over in de familie. Zoo ontstond naast de zuivere schriftelijke tekst een mondelinge traditie, die somwijlen in de landstaal werd vastgelegd. Enkele dezer geschriften nu zijn bekend geworden. In 1834 verscheen een voortreffelijke verhandeling van den pandit Rām Rāz. Tusschen 1870 en 75 publiceerde prof. Kern zijn vertaling van de Brhatsamhita, een Astrologisch werk, waarin enkele korte belangwekkende hoofdstukken over bouwkunst en beeldbouwkunst zijn opgenomen. Eindelijk gaf de bekende Engelsche archeoloog James Buyeas, een beknopt overzicht van wat hij omtrent de in Gujarat cilpacātra's te weten was gekomen. Dat is, op enkele verspreide, terloopsche mededeelingen in andere werken na, alles. Spreker geeft dan een overzicht van den veelzijdigen en belangrijken inhoud van deze boeken. Hij gaat dan over tot de behandeling der cilpacātras voor de beeldhouwkunst en de bronsgietskunst. Hij toont aan hoe in deze voorschriften de algemeene verhoudingen der verschillende deelen van het beeld zijn aangegeven, waaraan de beeldhouwer of bronsgieter zich te houden had. De kennis van deze verhoudingen was voor hem onmisbaar en groot was de eerbied die de Indiër had voor deze canonieke voorschriften. Aan dien eerbied schrijft spreker toe de onveranderlijkheid der Indische kunstuitten, ten bewijze waarvan bij een typisch voorbeeld op het doek werpt, nl. twee bronsjes uit het district Travancore, het eene van zeer modernen datum, het andere minstens zes eeuwen ouder.

Thans terugkeerende tot Java bouwt spreker aan de hand van deze uiteenzettingen nopens den aard en den invloed dezer boeken, zijne hypothese op, dat in de genoemde canonieke geschriften den oorsprong gezocht moet worden der oud-Javaansche bouwkunst. Bescheiden noemt spreker deze hypothese voorloopig niet meer dan een werkhypothese. Hij wijst erop, dat op Bali nog van deze bouwkundige handschriften in particulier bezit zijn en dat een kenner van het Balische volk bij uitnemendheid hem mededeelde van een der Balische houtsnijders vernomen te hebben, dat hij gebonden was aan vaste verhoudingen voor de verschillende lichaamsdeelen. Aan de hand van lichtbeelden van de tempels op den Diëng, toont spreker dan aan, dat daarbij de verhoudingen uit de canonieke

voorschriften gebruikt zijn. Merkwaardig is vooral daarbij de mededeeling van Dr. Bosch, dat hij bij het nameten met den centimeter niet verder kwam, maar toen hem de gedachte inviel, dat de dikte van een gebruikte steenlaag als eenheid genomen kon zijn, bleek de nauwkeurige overeenkomst. In den breede wordt dan nagegaan hoe bij de verschillende oud-Javaansche bouwwerken de voorschriften omtrent ornamentering, omtrent de afmetingen der kolommen omtrent de versiering met bladeren en bloemen, omtrent de verschillende soorten van lijsten en banden overeenstemmen met de canonieke geschriften. Bijzonder merkwaardig is de overeenkomst van de pilasters van tjandi Mendoet en van nog zoo vele andere Midden-Javaansche tempels, waarin steeds de kumbha en kalaca de hoofdbestanddeelen zijn met het cilpacâstra-prototype, omdat Râm Râz in Zuid-Indië, waar toch de Mânasâra ontstaan is, geen enkele pilaster heeft kunnen vinden, die aan het voorgeschreven type beantwoordt. De kolom die hij in zijn werk afbeeldt bezit geen kumbha, daarentegen wel ornamenten waarvan de castra niet rept.

Met een variant op het bekende spreekwoord zou men kunnen zeggen: Hoe verder van Indië hoe getrouwer de canon gevolgd is.

Vraagt men zich dan af hoe het dan toch mogelijk is, dat de Javaansche bouwwerken bij opvolging van de canonieke voorschriften toch zoo weinig overeenkomst vertoonen met de Zuid-Indische heiligdommen, dan meent spreker de reden daarvoor te moeten zoeken in het eigenaardig karakter der voorschriften. Hij toont aan de hand van enkele citaten aan, hoezeer deze voorschriften den kunstenaar vrijlaten binnen zeer wijde grenzen. Daarbij komt nog de duisterheid en de gewrongen stijl van vele teksten in de genoemde voorschriften en indien het juist is, dat b.v. het kapota-ornament aan de Javaansche tjandi's op zijn kop staat, dan is dat naar zijne meening te wijten aan een verkeerde interpretatie van den tekst.

Rekening houdend met de genoemde factoren, behoeft men zich niet meer te verwonderen, dat zelfs in het geval de bouwmeesters ginds en hier precies dezelfde teksten gebruikt zouden hebben, de verschillen tusschen de Zuid-Indische en Javaansche architectuur zoo groot zijn, dat men bij een vluchtige vergelijking alle verwantschap tusschen de beide stijlen ontkent.

Wie zijn het geweest, die de cilpacâtra's voor den bouw der Midden Javaansche monumenten gebruikt hebben? Bij de beantwoording van deze vraag wijst spreker in de eerste plaats erop, dat wanneer inderdaad Hindoesche werklieden de leiding gehad hadden zij zeker de voorschriften op dezelfde wijze als in het Moederland zouden hebben toegepast. En dat andere Hindoe's hier gebouwd zouden hebben is in verband met de strenge indeeling der Hindoemaatschappij in beroepsklassen eenvoudig onaannemelijk.

Cilpins (ambachtslieden) waren nu eenmaal bestemd voor het hun geëigende werk en kooplieden, krijgs-knechten, landbouwers of anderen zouden er niet over

hebben gedacht een hand naar den beitel uit te steken. Zoo blijft niets anders over dan deze mogelijkheid.

Aan de Javanen moet de bouw der oude heiligdommen worden toegeschreven.

Gewichtig en talrijk zijn de bezwaren waarmede men klaar staat om deze hypothese te bestrijden.

Zouden de voorvaderen der hedendaagsche Javanen, die zich met de schamelste woningen tevreden stellen, of waar zij grootere bouwwerken construeeren steeds weer in het imiteeren van oude modellen vervallen en geen spoor van genialiteit of zelfs ook maar het geringste streven naar oorspronkelijkheid aan den dag leggen, zouden hun voorvaderen Baraboedoer, Mendoet, Prambanan en Sewoe gewrocht hebben? En sterker nog: Zouden wij dat tot stand hebben gebracht zonder het voorbeeld en de leiding van bekwame leermeesters, maar zooals de hypothese bedoelt, op instigatie van dorre zakelijke voorschriften?

Toch zijn deze bezwaren niet zoo gewichtig als zij lijken. Spreker wijst in de eerste plaats op Bali, dat het land van bouw en beeldhouwkunst gebleven is. Hij wijst verder op de gelijkwaardigde eigen cultuur, welke de Javanen gehad moeten hebben voor de komst der Hindoe's, op den algemeenen aanleg van de Indonesiërs voor de decoratieve kunst. Hij wijst verder op de ontwikkeling die de beeldhouwkunst hier op Java heeft doorgemaakt en vergelijkt daartoe een zeer primitief beeld van de oudste tempels met de bijna volmaaktheid van die aan de Prambanan-heiligdommen.

Een zeer sterk argument vindt spreker in het feit dat de decoratieve kunst toegepast bij de Prambanan-tempels veel hooger staat, veel zuiverder en veel frischer is dan die welke men in Voor-Indië aantreft. Het ornament heeft zich hier op Java ontwikkeld tot een volmaaktheid, die alles wat Voor-Indië te aanschouwen geeft in de schaduw stelt. Hoe zouden de Hindoe's naar hier gekomen, zich zelve hebben kunnen overtreffen op dit gebied. Spreker toont dan aan de hand van voorbeelden uit de geschiedenis, de mogelijkheid van een dergelijke snelle ontwikkeling op kunstgebied aan en besluit dan zijn rede met de volgende woorden:

Eindelijk wijzen wij er nog op, dat, mocht de voorgedragen hypothese waarheid bevatten, men ook bij de aesthetische beoordeeling der kunstwerken een nieuw standpunt zal moeten innemen. Niet om de resultaten die bereikt zijn door de stipte opvolging van nuttige, maar dorre voorschriften, zal men de bouwmeesters en beeldhouwers mogen bewonderen, maar wel om de schoonheden, die zij, ondanks die voorschriften, bij genade van hun eigen kunstenaarschap aan hun schepingen vermochten te geven.

Ziedaar een hypothese die al de bekoring heeft van het nieuwe. De frischheid der denkbeelden, de scherpe speurzin van den onderzoeker, zij deden ons weldadig aan. En toch veroorloven ook wij ons nog een enkele aantekening in verband met den aanhef van dezen brief. Daar hebben wij getracht een denkbeeld te geven van de groote kracht die er voor de volksziel

uitging van de vlekkelooze reinheid der religieuze opvattingen dier dagen. Daarin werd de scheppende kracht van het sublieme Indië geboren. Ik wil U nog met een enkele aanhaling uit Villers de L'Isle Adam aantoonen hoezeer de Godsgedachte het geheele zijn dier Tijden beheerschte. Als de Voor-Indische Vorstin „Akedysseril” zich wendt tot Sjiwa om Zijnen Hoogepriester bij hem te beklagen, dat is met de volgende woorden.

„Sjiwa! God wiens onzichtbare vlucht tot het zonnelicht toe met verschrikking omfloerst, God die voor het Ongeopenbaarde u oprichtet, afkeurend en verdoemend deze leugen van het heelal die gij zult weten te vernietigen! als ik ooit, om mij heen, in de gevechten uw verdelgende tegenwoordigheid heb gevoeld, naar het vergankelijk menschenkind, die de stilte uwer woning durft verstoren door uw priester bij u te beschuldigen.

En dan antwoordt haar den Dienaar van Sjiwa: — „De Geest, die deze steenen bezielt en doordringt, is de eenige tempel dien zij voorstellen, als die eenmaal herroepen is, bestaat de tempel in werkelijkheid niet meer. Gij vergeet dat hij het alleen is, die Heilige Geest, die u zelf bekleedt met het gezag, waarvan uw wapenen de zichtbare uiting zijn. En dat gij aan hem zelf alleen het vermogen zoudt verschuldigd zijn van de sluiers te vernietigen, waarin hij zich hier verstoffelijkt heeft. Wanneer toch bereikte de heiligschennis een anderen god dan het wezen zelf van hem die ongelukkig genoeg was haar te begaan?

Ziet in deze gedachten ligt de vereenzelviging dezer menschen God. Daaruit groeide diep devote kunst, waarbij elke lijn elk ornament het diep in de ziel gedragen Godsgezicht verraadde.

Meent gij dat deze devotie verkregen kan worden op de door U geschetste wijze? En wanneer dit dan toch nog mogelijk geweest was, zou zij dan spoorloos van den Islam?

verdwenen zijn voor den alles nivelleerenden invloed

Wij wagen een onderstelling, mede uitgesproken door den Heer Westenik. Is ook hier op Java een kaste gevormd van bouwlieden die dan wel en door het werk en door het hun uiteraard gegeven onderwijs die diepere Godsvrucht deelachtig werden, om daaruit de scheppende kracht te putten. Dan zullen zij het geweest zijn die uitweken voor den opdringenden Islam en hebben wij dan daarin te zien het tegenwoordige Balische volk?

De heer Kiewit de Jonge verkrijgt nu het woord. Hij uit mede zijn waardeering voor hetgeen ons hedenavond door Dr. Bosch geboden is. Hij wil echter een bezwaar ontwikkelen waartoe hij aanleiding vindt in voorbeeld uit onze westersche kunstgeschiedenis.

Ook daar had de Romein Vitruvius en Çilpaçatra ontworpen voor de klassieke bouwkunst. Deze werd in den renaissance-tijd op nieuw bewerkt door Vignola en deze bewerking diende inderdaad de andere volkeren bij hunne scheppingen. Ook daar zag men zooals Dr. Bosch het voor Java aantoonde een zeer nauwkeurig bijna slaafs opvolgen der voorschriften zonder eigen scheppende kracht. Maar zelfs daarvoor

togen deze vreemde bouwheeren eerst naar Rome om met eigen oogen het levende voorbeeld te aanschouwen. Zouden de Javanen het zonder dat hebben kunnen doen?

Nadat ook de heer Scholte nog een enkele opmerking gemaakt heeft, beantwoordt Dr. Bosch in het kort de sprekers, waarna de voorzitter onder dankbetuiging voor de belangrijke rede de zitting tot morgen verdaagt.

Die eerste congresdag werd besloten door een allerverschrikkelijkst congres-diner waarover ik maar niet spreken zal. Het was een toonbeeld van slechte organisatie. Gelukkig heeft de Hofkok (dat stond op het menu gedrukt) zijn aanschijn niet vertoond, het zou hem slecht vergaan zijn! Een volgende keer ook dit in orde, Mijne Heeren!

12-1-'20.

VII.

In den aanvang van den tweeden dag wordt door R. Wirapoestaka het woord gevoerd over enkele eigenaardigheden in de Javaansche taal, welke spreker, door woordafleiding meent aan te toonen. Wij kunnen den spreker op dit fantastische gebied onmogelijk volgen, maar als verschijnsel is deze voordracht van beteekenis. Daar zit de oude patriarch van het volk, met dat volk te praten over de eigen taal. Men voelt de band die daar is tusschen hem en de toehoorders, al kunnen misschien velen zijne opvattingen niet deelen.

De bekende pastoor van Lith volgt hem als spreker op met een enthousiaste rede over de Javaansche taal, waarin hij de Javanen opwekt voor de gestage en harmonische ontwikkeling van hun taal te zorgen. Javanen past op Uw saeck!! roept hij hun toe. De geestige rede van den grijzen leeraar maakt een diepen indruk, luide bijvalsbetuigingen ook tijdens de voordracht getuigen daarvan. Toch konden wij in dezen spreker slechts de groote liefde waardeeren, welke uit zijn rede sprak. Zijn betoog daartoe strekkende, de Javaansche taal te maken tot de universeele taal voor geheel Indië, scheen ons meer propagandistisch dan practisch uitvoerbaar. Een schoon ideaal voor het Javaansche volk maar onbereikbaar!! Intuschen: er is veel goeds geboren uit idealen! Houdt dat in het oog, Javanen!

Na hem is een fiere, zelfbewuste Madoerees aan het woord over zijn eigen land en zijn eigen volk. Als verschijnsel is ook deze rede merkwaardig. Het doet een mensch goed een zoon van het Madoereesche volk zoo geestdriftig, zoo vol vertrouwen in de kracht die in dat volk woont, te hooren spreken. Dan vergeet men den hier en daar minder logischen opzet, dan vergeeft men een enkel derailement als de spreker het gebied van de onderwijs-politiek wil betreden.

Een zeer gunstigen indruk maakt de korte, zuiver wetenschappelijk, bescheiden gehouden voordracht van den Heer Poerbatjaraka, waarin hij een hypothese behandelt over de nog steeds niet opgeloste beteekenis van den naam Baraboedoer. Hij wil in het woord Bara een verbastering zien van het woord Byara dat

klooster beteekent. Verschillende aanwijzingen weet hij hiervoor bij te brengen. Met groote voldoening hoorde hij ook door den Heer Westenenk het woord „Biaro” gebruiken, hetgeen, naar hij mocht vernemen, ook klooster beteekent, al kennen de Maleiers het niet meer in die beteekenis. Spreker verzekert met een heerlijke naïeviteit, dat hij van te voren geen afspraak ter zake met den Heer Westenenk heeft gemaakt!! Dr. Bosch komt met een enkel voorbeeld uit Kediri de hypothese ondersteunen.

Hierna is Dr. von Römer aan het woord over Rasen-menging. Deze voordracht was voor ons een groote teleurstelling. Men kan dit vraagstuk op verschillende wijzen behandelen, maar zeker niet zooals deze spreker het gedaan heeft. Er is een volkenpsychologische zijde aan dit vraagstuk verbonden, welke in het geheel niet ter sprake gekomen is, behalve dan in een lang citaat. Wij zouden den spreker en den lezer gaarne aanbevelen de rede te lezen van Prof. Pirenne, uitgesproken bij de heropening van de Gentsche Hooge school, opgenomen in de mail-editie van de N. Rott. No. 149. 1919. Evenmin werd door den spreker de biologische zijde van het vraagstuk behandeld.

Niets hebben wij vernomen over den mogelijken duur van vreemde elementen door vreemd bloed bijgebracht. Door het gemis van dezen wetenschappelijken grondslag heeft spreker den vasten bodem der exacte waarneming verloren!!

Des avonds was eerst Pangeran Aria Hadiwidjaja aan het woord met een belangrijke, hoewel korte mededeeling over een zeer ouden vorm van slaginstrumenten, welke vooral gebruikt worden bij de gemelanmuziek als de bedaja-dansen worden uitgevoerd.

Daarna was de ingenieur Karsten aan het woord over de ontwikkelings-mogelijkheden van de inheemsche bouwkunst. Met groote waardeering hebben wij naar het beknopte, maar uiterst duidelijke betoog van dezen spreker geluisterd. Daar was de man aan het woord die opgevoed is in de sociaal-economische denkwijze dezer dagen! Wij komen bij onze slot-beschouwingen daarop terug. Spreker wil het vraagstuk bezien van twee zijden en daartoe trachten een antwoord te vinden op de twee volgende vragen:

1. Is er kans op ontwikkeling?
2. Zoo ja, welke elementen komen dan daarvoor in aanmerking?

ad. 1. Oppervlakkig beschouwd zullen velen bij het zoeken naar een antwoord op de eerste vraag zeker pessimistisch gestemd worden. De woningbouw toch is mede ten gevolge van de snelle economische ontwikkeling niet gebleven in handen van de inheemsche bevolking.

De inheemsche bouwkunst zelve is bovendien zeer primitief. Toch behoeven deze uiterlijke omstandigheden nog niet te doen twifelen aan een gunstige toekomst. De opleving van het maatschappelijk bewustzijn heeft ook hier tengevolge een tendenz naar het

verkrijgen van een eigen bouwkunst. Speciaal voor de bouwkunst is dit van groote beteekenis, omdat deze kunst zoo sterk onder maatschappelijke invloeden staat. Het doel kan alleen bereikt worden, wanneer de sterk uitgesproken wil daartoe aanwezig is. Wij veroorlooven ons hierbij te herinneren aan het motto, waaronder wij deze brieven schreven: „De moed tot anders willen, waaruit altijd nog een weg tot anders kunnen ontsproot”.

Inlandsche architecten zullen er moeten komen, die geen Westersche idealen nastreven, maar aansluiting zoeken bij de eigen cultuur. Ook de bouwheeren zullen dit streven moeten bevorderen door groote vrijheid te laten aan de uitvoerders hunner opdrachten. Wanneer deze gedachte verwezenlijkt wordt — en spreker is gezien de opleving van het sociale bewustzijn daarvan overtuigd — dan kan de eerste vraag met vertrouwen bevestigend beantwoord worden.

Welke elementen komen daarvoor in aanmerking? De Hindoe-Javaansche steenbouw kan naar spreker's meening nooit het uitgangspunt zijn. Deze kunst is dood in het bewustzijn van het Javaansche volk. Technisch was zij bovendien zeer primitief, terwijl haar gebied hier op Java uitsluitend de monumentenkunst bestreek. Belangrijker is in dit opzicht de Javaansche bouwkunst der drie laatste eeuwen.

Hare kenmerken zijn: Aanpassing aan de Natuur, goed materiaal (hakbouw), een juist gebruik van dat materiaal, een goede groepeerings in het gebouwencomplex. Minder gunstig is in de inheemsche bouwkunst de organische verbinding der onderdeelen van een gebouw. Zij is veelal omslachtig en onlogisch. Spreker wijst op de onjuiste verbinding van de pendapa aan het eigenlijke Javaansche woonhuis, ook hier in deze woning toegepast. Bij de studie van dit onderwerp stuit men dadelijk op het gebrek aan vergelijkingsmateriaal. Het is spreker niet gelukt foto's van voorbeelden van hedendaagsche Javaansche bouwkunst te verkrijgen, zoodat het hem onmogelijk is aan de hand van lichtbeelden een en ander te demonstreeren. Als middelen ter bereiking van het door hem geschetste doel beveelt hij aan opleiding van inlandsche architecten, zoomede de uitgave van een praktisch boekje, terwijl hij veel verwacht van den invloed der Javaansche bouwheeren zelf.

Na deze hartelijk toegejuichte rede, vond ondergeteekende gelegenheid de aandacht te vestigen op den invloed die terzake uit kan gaan van het streven der vereeniging voor Openlucht Musea waarvan een afdeeling te Solo bestaat. Nog dezen morgen vernam spreker van den Resident dat reeds een niet onbelangrijke som in kas was. Solo heeft het voordeel in de Sri Wedari, een schitterend terrein te bezitten, dat in alle opzichten aan het doel beantwoordt. Mocht het gelukken daarin de levende voorbeelden van goede, harmonische bouwkunst aan het volk te vertoonen, dan verwacht hij daar meer van dan van een boekje. Hij wekt de aanwezigen op het streven der afdeeling Solo van de vereeniging voor Openlucht Musea te steunen.

Dr. Bosch, daarna het woord verkrijgende, verklaart accoord te gaan met de meening van den spreker, dat er vooralsnog geen aanleiding bestaat om aansluiting te zoeken bij de Hindoe Javaansche kunst. Toch wil hij erop wijzen dat in Voor-Indië naast de monumentkunst ook de maatschappelijke bouwkunst bloeide. De kratonbouw hier op Java is bovendien — zij het een verstarde-uitlooper van de Hindoe-Javaansche steenbouwkunst, die op Bali bovendien nog in vollen bloei is. Hij wil daarom aanbevelen een methodisch onderzoek in te stellen ter beantwoording van de vraag of er elementen aanwezig zijn in den Javaanschen steenbouw waarbij aansluiting gezocht zou kunnen worden.

Ingenieur Karsten sluit zich aan bij het pleidooi voor de Openlucht-Musea en evenzeer bij het denkbeeld van Dr. Bosch. Spreker is vol vertrouwen in de toekomst en meent dat wij hier den goeden kant uitgaan.

Alsnu verkrijgt het woord de heer Van Stein Callenfels, die als onderwerp gekozen heeft twee figuren uit de Wajang: Pandji en Semar, welke schijnbaar onlogische samenkoppeling spreker met opzet gekozen heeft om des te meer de belangstelling te wekken. In een geestige en korte rede schetst hij den invloed van deze figuren en teekent ze met enkele duidelijke trekken. Deze voordracht is een waardige voorbereiding voor de Wajangvoorstelling welke wij straks in den Schouwburg zullen bijwonen.

De voorzitter sluit nu in goed gekozen woorden het Congres en bedankt allen nogmaals, die tot het welslagen daarvan in zoo'n ruime mate hunne medewerking verleenden.

Ook wij zijn thans gekomen aan onze slotbeschouwingen en dan is er in de eerste plaats een groot gevoel van dankbaarheid voor het streven van hen die dit eerste Congres hebben mogelijk gemaakt. Toch willen wij ons in het belang van de goede zaak enkele opmerkingen veroorlooven.

Reeds in onzen derden brief gaven wij te kennen volkomen in te stemmen met de opvatting van het Bestuur, dat prae-adviezen voor deze Congressen niet op hun plaats zijn. Het geheele gebied der Taal-, Land- en Volkenkunde leent zich niet tot het stellen van besliste meeningen. Slechts methodisch en derhalve wetenschappelijk onderzoek der verschillende verschijnselen en factoren kan ons den weg wijzen in het moeilijke vaarwater. Terecht maakte de Voorzitter dan ook een duidelijk onderscheid tusschen de verzameling van het materiaal door belangstellende leeken en de wetenschappelijke verwerking daarvan. Het contact aan te brengen tusschen deze beide categorieën noemde hij het hoofddoel van het Congres. Staan wij dus hiermede geheel aan de zijde van het Bestuur, wij moeten er met kracht op aandringen dat een volgende maal minstens een maand voor den aanvang, de sprekers en hunne onderwerpen, de laatste, kan het zijn in kort overzicht, bekend gemaakt worden. Dan

zal men een veel beter voorbereid publiek en derhalve veel leerrijker besprekingen tegemoet mogen zien.

Ook de geheele technische organisatie van het Congres zal beter verzorgd moeten worden. Wij willen hopen, dat de permanente samenwerking met het Java-Instituut daartoe aanleiding moge geven.

Wij deelen de vrees van den Hoofddirecteur van de Locomotief niet, dat de uitbreiding van het gebied dezer Congressen tot geheel Indonesië nadeelig zouden zijn. De afscheiding der buitengewesten van Java is louter kunstmatig. Zij heeft zoowel sociaal-economisch, als administratief door de eeuwen heen een nadeeligen invloed uitgeoefend, waarvan wij thans nog duidelijk de gevolgen waarnemen. Het is tijd, dat met die afscheiding gebroken wordt. Maar daarvoor is noodig een grondige kennis van land en volk. Mocht de rede van den heer Westenik reeds het nauwe verband aantonen tusschen Sumatra- en Java-cultuur, het voortgezet onderzoek zal ongetwijfeld de gemeenschappelijke elementen aan weten te toonen, die aanwezig zijn in de cultuurgeschiedenis van alle Indonesische volken. Wordt het Congres dan oordeelkundig in sectien ingedeeld, en wordt de keuze van sprekers en onderwerpen nauwkeurig overwogen, dan kunnen wij daarin niet anders dan een groot voordeel zien.

Ten slotte meenen wij erop te moeten wijzen, dat met een enkele uitzondering, die wij hierboven aangaven in de verschillende voordrachten het sociaal maatschappelijk element te veel verwaarloosd is.

Het zal noodig zijn, juist in verband met het stadium, waarin de opleving van het maatschappelijk zelfbewustzijn in deze landen verkeert, bij de behandeling der verschillende land- en volkenkundige vraagstukken den nadruk te leggen op de historische, maatschappelijke verhoudingen, welke aan de vrije ontwikkeling van dat bewustzijn in den weg stonden. Het schijnt ons een van de voornaamste doeleinden dezer congressen het Indonesische volk op die leemten in zijne maatschappelijke ontwikkeling te wijzen. Dan zal — wij twifelen daar niet aan — het anders willen opgewekt en daaruit het anders kunnen geboren worden. Wij veroorloven ons ten slotte met een aanmoediging aan de mannen die het initiatief namen voor dit Congres, deze besprekingen te eindigen met een woord van Van Eerde: „Tot een der voornaamste plichten eener koloniale mogendheid, welke zorg draagt voor het wel en wee van zulke cultuurarme volken, behoort dan ook de aanmoediging van de bestudeering van alles wat die volken betreft, niet alleen in het belang van de te volgen koloniale gedragslijn, maar niet minder om der wetenschap wil”.

Weltevreden, 13 Januari.

(Java Bode). L. VAN VUUREN.

